

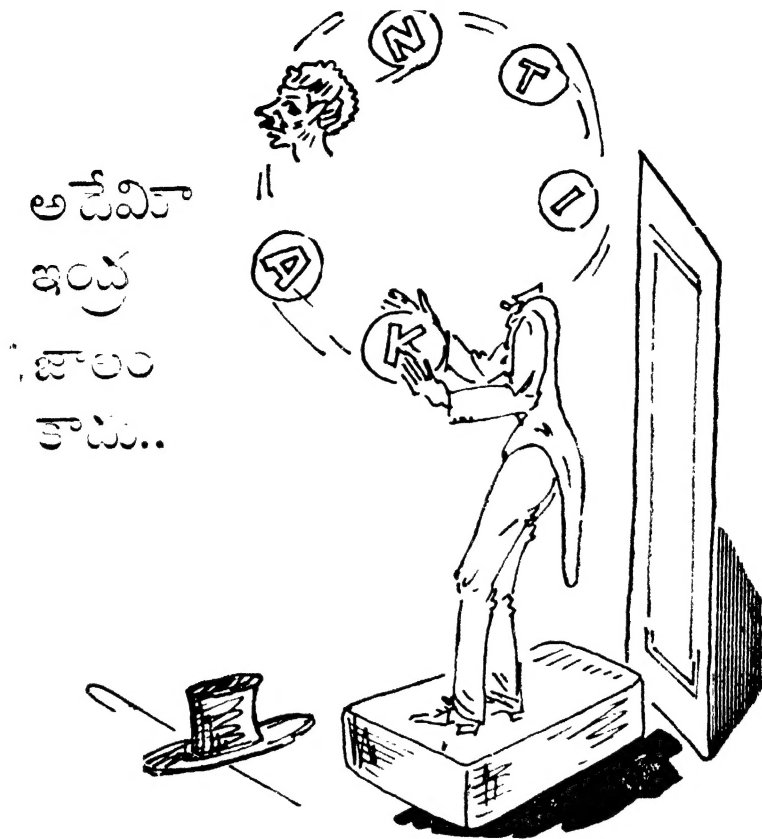
8791

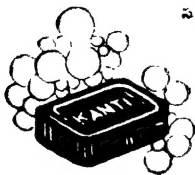

సబ్బు మాత్రమే

మేము కారినీ గురించి ఉన్నదన్నట్లుగానే చెబుతాము. ఈ ప్రకటనవారా మేము అమ్మ వలసిన రిక్తా దాగ్యపంతులరా వీరవారే ఒకే మాదిరి అంబాబులో ఉండే ఒక మంచి రిక్తా సబ్బు మాత్రమే. కాంతి సబ్బు మీకు సౌదర్యం, ప్రదయం, ఇంకా అనేక ఇతర సుఖాలా ఇస్తుందని మేము వాగ్దానం చెయ్యబోవడం లేదు.

కానీ "కాంతి సబ్బు మనోహరమైన చరిమితులని ఎంత సున్నితమైన రక్తాన్నయినా చెరుపుతెయ్యదు." అని మాత్రం మేము యథార్థంగా చెప్పగలం.

స్వస్థిక్ వారి శ్రేష్టమైన ఇతర వస్తువులలో కొన్ని : శిశుు సబ్బు, పరిమళ ఆముదం, స్వస్థిక్ సేమింగ్ పైక్, బట్టల సబ్బులు, గోవాల్స్ బ్రాండు వనస్పతి మొదలయినవి.

కాంతి సబ్బు

నాణ్యతకు సాటిలేవది.

CH 1571

Chem. 18-Telugu

స్వస్థిక్ అయిర్ మిల్స్ లిమిటెడ్, బొంబాయి.

భారతి

ర జ తో త్న వ స ం చి క

ఉత్తమోత్తమమైన వ్యాసాలతో మంచిమంచి కథలతో
ఋషీయశ్రేణుగ్రంథాలు (ప్ర) అందమైన కూర్పు తీర్పులతో
తారావుగారు (క) జ్యోతిసపుటము

కవికాంక్షల పంక్తి

1949 జనవరి 7-వ తేదీన వెలువడుతుంది.

వెల రెండున్నర రూపాయి. పోస్టేజి అదనం.

ఆశాభంగం చెందకుండా మీ ప్రతికిగాను మాకుగాని మీసమీ
పంత్ ఉన్న మా పజెంటుకుగాని వెంటనే ఆర్డరు ఇవ్వండి.

వ్యాపారస్తులకు-

విద్యాధికులు, ధనాధికులు నైన వేసకువేల ఆంధ్ర
మహాజనుకు మీ వ్యాపార సందేశం అందజేయటానికి

భారతి రజతోత్సవ సంచిక

అపూర్వమైన అవకాశం ఇస్తుంది.

ప్రకటన రేటు

పూర్తిపేజి రెండురంగులలో రు 50/-, ఒకరంగులో రు 35/-
ఒక రంగులో అర పేజి రు 18/-, పావు పేజి రు 10/-

ప్రకటన ఛార్జ్ పూర్తి మొత్తము ముందుగా చెల్లించవలెను.

7, కంబు చెట్టిపేది,

మద్రాసు 1

మేనేజరు,

భారతి.

విషయానుకర్శిక

డిసెంబరు,

ఆచార్యస్వామి—వావిలాల రామమూర్తిగారు	...	543
ఆముక్తమూర్తి : నస్తుసంవిధానము—దివ్యార్ణవేంకటాచార్యులు	...	545
జిజ్ఞాస—కలచవీరు శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	...	549
ఆధులు ఆర్యులు కారా?—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	550
ఏరు పొంగింది—ఖాడవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు	...	558
ప్రాక-పాణిని—శివశంకరశాస్త్రిగారు	...	559
సరాగాలు—నాడూరి వెంకటసుబ్బాగారు	...	566
ప్రాఫెసరు హర్షి (౧౮౭౭-౧౯౪౭)—గొబ్బూరు వెంకట రఘునాథ కృష్ణాగారు	...	567
జీవనసంధ్య—“అమరేంద్ర”	...	575
ఆంధ్రులు - సంగీతవాద్యులు—వావిలాల సోమయాజులుగారు	...	588
లేములవాడచాళుక్యులు—నేలూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...	591
ప్రాచీనఖిగోళము—నేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	599
రామరాజ భూషణుడు—కొణిదెన బాలకృష్ణయ్యగారు	...	605
ఆద్యంతములు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	...	618
రక్తస్పృశ—బలివాడ కాంతారావుగారు	...	621
భూద్రవక్షిణము—మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు	...	629
విజ్ఞానవిశేషాలు—“రాము”	...	637
పురుషసూక్తము—శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు	...	640
కలగూరగంప	...	642
విమర్శనము—	...	648

త్రివర్ణచిత్రము : తీయని తలపులు—శ్రీమతి పిలకా విజయలక్ష్మిగారు
 సాధారణ చిత్రములు : శ్రీ మంగళగిరి పానకాలస్వామి ఆలయము; విజయ
 వాడలో శ్రీకృష్ణ స్థాపించబడిన రేడియోస్టేషన్ భవనము; కంచిదేవాలయము

భారతి ఇరువదియోదవ సంపుటము, భా. ౨

అకారాది విషయ సూచిక

	సం	పుట.
అంగయకన్యాంబ — కోటసందరరామశర్మగారు	...	౧౦ ౩౩౭-౩౩౮
అగ్నిధానము : అగ్నిహోత్రము—శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు	...	౮ ౨౦౫-౨౦౮
అజ్ఞాత చిత్రకారుడు—పిలకా లక్ష్మీనరసింహగూర్తిగారు	...	౯ ౨౬౩-౨౬౨
అద్వైతసిద్ధి—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు (ప)	...	౯ ౨౬౨
అనునయము—సన్నిధానము శ్రీధరశర్మగారు (ప)	...	౯ ౨౧౭-౨౧౮
అన్నదమ్ములు—బలిరాజు కాంతారావుగారు (క)	...	౧౧ ౪౯౩-౪౯౮
ఆంధ్రేశ్వరుని జానపదగీతములు—కవికొండల వెంకటాచార్యగారు	...	౧౧ ౪౮౨-౪౮౯
ఆంధ్రదేశము వేలిన వ్రాచినాంధ్రరాజవంశములచరిత్ర—కంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు	౭	౮౭-౯౩
ఆంధ్రవాక్యము : గోమాన్యు—సరిపెల్లి విశ్వనాథశాస్త్రిగారు	...	౭ ౯-౧౨
ఆంధ్రులు ఆంగ్లము కాగా?—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	౧౨ ౫౫౦-౫౫౫
ఆంధ్రులు : సంగీతనాట్యాలు—వావిలాల సోమయాజీగారు	...	౧౧ ౪౩౯-౪౪౪
అగ్రము పదిహేను—సూర్యనారాయణగారు (క)	...	౮ ౧౨౯-౧౩౨
అచార్యస్వామి—వావిలాల రామగూర్తిగారు (ప)	...	౧౨ ౫౪౩-౫౪౪
అద్యుతములు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు (క)	...	౧౨ ౫౪౫-౫౪౮
అముక్తమాల్యద : సుసంవిధానము—దివాకర్ల వేంకటాచార్యగారు	...	౧౨ ౬౦౮-౬౧౦
ఆర్థశాస్త్రము—చిట్టా రామకృష్ణగారు (కల)	...	౭ ౧౦౫-౧౦౬
ఆశ్వాసాంతపద్యాలు : ముచ్చెలిత్ర—కోట సందరరామశర్మగారు	...	౯ ౨౦౯-౨౧౪
ఇండియాభౌతికరాజ్యాంగవిధానము : మననాయకులభాగ్యత—చాపలి వెంకట హనుమంత రావుగారు	...	౮ ౧౬౧-౧౬౫
ఇష్టిగూఢము : దగ్ధపూర్ణగూఢము—శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు	...	౧౧ ౪౯౯-౫౦౫
‘ఉదీర్ఘం జీవో’—తెన్నేటి నూరిగారు	...	౧౦ ౩౩౩-౩౩౬
ఎగుక—చింతా దీక్షితులు (క)	...	౧౦ ౩౫౭-౩౫౮
ఏకాంతము—నందూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు (క)	...	౮ ౧౯౩
ఏగుహంగిరి—ఖండేల లక్ష్మీరంజనగారు (క)	...	౧౨ ౫౫౬-౫౫౭
కథాసాహిత్యము : పంతులుగారు—ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	...	౭ ౩-౮
కాంత—వావిలాల రామగూర్తిగారు (ప)	...	౯ ౨౭౯
కాలము : మృత్యువు—చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (ప)	...	౧౦ ౩౭౮
కీ. శే. కో. పున్నయ్యగారు (కల)	...	౮ ౨౧౨-౨౧౩
కీ. శే. శ్రీ దుర్గిరాల వెంకటసుబ్బారావుగారు—పెండ్యాల వెంకటసుబ్బారావు శాస్త్రిగారు	...	౯ ౨౮౯-౨౯౫
కీ. శే. యెల్లప్రగడ సుబ్బారావుగారు—‘వైద్యశాస్త్రి’	...	౧౦ ౪౯౯-౪౯౧
కృత్యాది : కుకవినింద—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	౮ ౧౧౧-౧౧౪
కృష్ణరాయబారము—పున్న వ లక్ష్మీనారాయణగారు	...	౧౧ ౪౭౭-౪౮౨
కొన్ని ప్రాచీనవిషయములు—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు (కల)	...	౧౧ ౫౪౦-౫౪౫

ద్యురచనాశ్శకత—3. శ్రీ. వెంకటరామయ్యగారు (కల)	...	౯	3౨౮-3౨౯
రృకవి : అక్కరలు—దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు	...	౧౧	౪౯౧-౪౯౨
గోదానన భాషితిములు—పల్లె పూర్ణప్రజావాణ్యులుగారు (ప)	...	౮	౧౯౪
కృతకవికాలము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	...	౯	౨౮౧-౨౮౨
జయపతాక—కొమరవోలు వెంకటసుబ్బారావుగారు (ప)	...	౮	౧౬౭-౧౬౮
శిల్పసంకలచవీడు—నివాసాచార్యులుగారు	...	౧౨	౫౪౯
కీషసంస్కృతి—'అమరేంద్ర' (క)	...	౧౨	౫౭౫-౫౮౨
కీషితిము : వాక్యము—సరివెల్లి విశ్వనాథశాస్త్రిగారు	...	౮	౧౧౫-౧౧౭
తీయని తిలపూలు—పెలకా విజయలక్ష్మిగారు (ప్రి. చి.)	...	౧౨	౪౬౩-౪౬౮
తీరని బా—గోల్ల గూడి లక్ష్మీనారాయణగారు (క)	...	౧౧	౪౬౩-౪౬౮
తేటతెను—ములుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు	...	౭	33-3౪
దైవసంకల్పం—కె యన్. పగమేశ్వరరావుగారు (నా)	...	౯	3౨౧-౩౨౬
ద్రావిడభాషాసమస్య : దాని పరిష్కారము—చావలి వెంకటహనుమంతరావుగారు	...	౧౦	౪౧౩-౪౧౬
ద్రావిడభాషలు ఆర్యభాషలకు విలక్షణములా?—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	౯	౨౦౩-౨౪౦
ధన్యతీవితము—తెగ్గూరి క్షిప్రాసగూర్తిగారు (ప)	...	౧౦	3౪౬
ధర్మంకోసం—రా. పీ. ఆంజనేయశాస్త్రిగారు (క)	...	౯	౨౪౧-౨౪౫
సన్నయతెను—కోరాపె రామకృష్ణయ్యగారు	...	౮	౧౧౯-౧౨౮
నాద తత్వ—'అమరేంద్ర' (క)	...	౮	౧౯౫-౧౯౮
నిఘంటువుల కెక్కని కొన్ని పదాలు—చిలుకూరి నారాయణరావుగారు	...	౭	3౧-3౨
నిఘంటువుల కెక్కని పదములు—ములుసు వెంకటరమణయ్యగారు	...	౮	౨౬౯-౧౭౦
నిరాజనం—క్రొవ్వీడి లక్ష్మన్నగారు (కల)	...	౧౧	౫౦౯-౫౧౦
నిజి లలితకళలు—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	౧౧	౪౮౩-౪౮౬
నేత్ర మెరిసిన చల్లమిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు—నందూరు బంగారయ్యగారు	...	౯	౨౪౯-౨౫౬
పట్టా : వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు (ప)	...	౧౧	౫౦౮
పట్టుచాక్క—క్రొవ్వీడి లక్ష్మన్నగారు (క)	...	౭	౭౪-౭౮
పరిణామరీతి—కొనూరి శ్రీవారిరావుగారు	...	౭	౭౯-౮౬
పూలకురికి సోమనాథుడు—చిలుకూరి నారాయణరావుగారు	...	౧౧	౪౫౩-౪౬౨
పురుషసూక్తము—శ్రీ నిగ్గికల్పనందస్వామిగారు (ప)	...	౧౨	౬౪౦-౬౪౧
పూతరాజుతో కవిరాజు—ముద్దిగొండ కోటయ్యశాస్త్రిగారు (ప)	...	౧౦	3౩౧-3౩౨
ప్రతికారము—ఛావలి సూర్యనారాయణగూర్తిగారు (నా)	...	౮	౧౩౬-౧౪౩
ప్రపాక్ పాణిని—శివశంకరశాస్త్రిగారు	...	౯	౨౨౫-౨౩౨
" " "	...	౧౦	3౪౭-3౫౬
" " "	...	౧౧	౪౪౫-౪౫౨
" " "	...	౧౨	౫౫౯-౫౬౫
" " "	...	౭	౪౯-౫౪
ప్రపాచీన ఖగోళము, ౬ మూగృథులు—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	౮	౧౪౪-౧౫౦
" " ౭ గ్రహములు " "	...	౮	౧౪౪-౧౫౦
" " ౮ " " " "	...	౯	౨౯౭-3౦౪
" " ౯ గ్రహణములు " "	...	౧౦	3౭౧-3౭౭
" " ౧౦ కాలము " "	...	౧౧	౪౬౯-౪౭౬
" " ౧౧ కాలచక్రము " "	...	౧౨	౫౯౯-౬౦౪
ప్రపాచ్యశిల్పము : గాని ఆదర్శము—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు	...	౧౦	౪౦౯-౪౧౨
ప్రపాచ్యశిల్పము కృష్ణరావుగారు (ప)	...	౭	౯౪

సం.	పుట
౧౨	౫౬౭-౫౭౩
౩	౩౫-౩౬
౪	౧౦౯-౧౧౦
౧౦	౪౩౨-౪౩౩
౧౦	౩౩౯-౩౪౫
౭	౯౫-౧౦౩
౪	౨౦౧-౨౦౪
౯	౩౧౨-౩౨౦
౧౦	౪౧౭-౪౨౪
౧౧	౫౦౯-౫౩౭
౧౨	౬౨౯-౬౩౬
౯	౨౭౩-౧౭౮
౭	౧-౨
౧౧	౫౨౧-౫౨౨
౧౧	౫౨౩-౫౨౮
౧౦	౪౨౫-౪౨౮
౪	౧౮౭-౧౯౩
౭	౧౭-౨౪
౧౨	౬౪౨
౧౦	౪౩౩-౪౩౫
౧౨	౬౨౧-౬౨౮
౧౨	౬౩౭-౬౩౯
౧౦	౪౦౬-౪౦౮
౭	౪౧-౪౭
౧౨	౬౦౫-౬౧౭
౧౦	
౧౦	౪౦౧-౪౦౫
౧౧	౫౦౯-౫౧౨
౧౧	
౭	౫౭-౭౩
౪	౧౭౩-౧౮౫
౧౦	౩౮౭-౩౯౯
౧౧	౫౧౩-౫౨౦
౧౨	౫౯౧-౫౯౭
౭	౨౫-౩౦
౧౦	౩౭౯-౩౮౬
౧౦	౪౦౦
౪	౧౯౯-౨౦౦
౧౦	౩౬౪-౩౭౦
౧౧	౫౦౬
౭	౧౩-౧౬

ప్రాశస్త్యము వారి (౧౮౭౭-౧౯౪౭) — గొట్టూరు వెంకట రఘునాథకృష్ణారావుగారు	...
భక్తబీణ — పేటూరి రాధాకృష్ణగారు (తి. చి.)	...
భట్టాజులు — కందుకూరి లింగరాజుగారు (క)	...
భారతస్వాతంత్ర్యపద్యనిఘంటువు — బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు (ప)	...
భారతీయసంస్కృతిపై రహస్యతీర్థులచి — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు (కల)	...
భాష : దాని ఉత్పత్తి స్వభావములు — గురుభాగవతుల ధర్మారావుగారు	...
భూప్రదక్షిణము — మామిడిపాడి వెంకటరంగయ్యగారు	...
" " "	...
" " "	...
" " "	...
" " "	...
" " "	...
భౌతికశృంగులలు — నిమల సోమయాజులుగారు (క)	...
మధురపండితరాజము — పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు (ప)	...
మధురస్మృతి — వేదాల తిరు కేంగళాచార్యులుగారు (ప)	...
మమకారం — గోపీచంద్ గారు (క)	...
మలయానిలుడు — వావిలాల సోమయాజులుగారు	...
మల్లీ ఎప్పటిలాగే — పంతుల శ్రీరామశాస్త్రిగారు (క)	...
మహాకావ్యలక్షణము — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...
మాట-మానం — జి. సి. వి. రమణారావుగారు (కల)	...
మీసాలు — డె. శ్రీ. వెంకటరామయ్యగారు (కల)	...
రక్తస్పర్శ — బలివాడ కాంతారావుగారు (క)	...
రంగురంగుల దీపాలు - సూర్యకాంతి గొట్టూరు — "రాము" (వి. వి.)	...
రవ్యకథకుడు ఆంటోనెజోవ్ — 'చతుర్వేది'	...
రాత్రిదేవీసందేశము — మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు (నా)	...
రామరాజధూపణుడు — కొడిదన బాలకృష్ణయ్యగారు	...
రాసలీల — మొక్కపాటి కృష్ణగూర్తిగారు (తి. చి.)	...
రక్తవాహ — 'కరుణకుమార్' (క)	...
రచనావి — 'పో. కా.' (నా)	...
రోహిణీచంద్రులు — రాగి వెంకటేశ్వరరావుగారు (తి. చి.)	...
లేములవాడ చాళుక్యులు — నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...
" " " "	...
" " " "	...
" " " "	...
" " " "	...
వార్ధక్యంతా... — గోల్లమాడి లక్ష్మీనారాయణగారు (క)	...
విజయదశమి — బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు (నా)	...
విధురధూమిక — ముదిన రత్న కొంపమచార్యులుగారు	...
విరాగి — నాగమ కృష్ణారావుగారు (క)	...
వెయ్యది శత్రు — రా. పి. ఆంజనేయశాస్త్రిగారు (క)	...
వెలుగు : చీకటి — 'సంపత్'	...
వేదకాలమునందును వ్రాత గలదు — తెన్నేటి విశ్వనాథంగారు	...

కృష్ణసాగము—శ్రీ విక్రమచేవర్యగారు	...	౧౬౬
కర్ణాటక—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు (ప)	...	౪౩౮
కవచపుల పలుకుబడి—నిడదవోలు వెంకటరావుగారు	...	౨౫౭-౨౬౧
కవాళీలము—నాళము కృష్ణరావుగారు (ప)	...	౨౮౦
కైవసరిక్రమము—భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు	...	౧౧ ౫౦౭-౫౦౮
కరాగాలు—నందూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు (గ)	...	౧౨ ౫౬౬
కామధూతి—బెల్లూరి సీనివాసరామారావుగారు (ప)	...	౧౧ ౪౩౭
కామస్వతము : సాహిత్యము—కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులుగారు	...	౭ ౩౯-౪౦
కామస్వతము : స్వాతంత్ర్యము—యం. యస్. రంగారావుగారు (కల)	...	౯ ౩౨౭-౩౨౮
సింహం—జి. సి. వి. రమణారావుగారు (కల)	...	౮ ౨౧౩-౨౧౪
సృష్టిలోని కుంభకర్ణులు—కాసుభేల నరసింహారావుగారు (వి. వి.)	...	౭ ౫౫-౫౬
సోదరుల జోహానా (లేపాక్షి త్రినర్లచిత్రము)—పెన్. వి. రామగోపాల్ గారు	...	౭
స్తోత్రపారాయణము—పెన్. వి. రామగోపాల్ గారు (తి). ని.)	...	౯
స్వతంత్రభారతమున మతబోధన—సి. కున్యకాజుగారు (కల)	...	౭ ౧౦౪-౧౦౫
స్వతంత్రభారతములో చరిత్రరచన—నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు	...	౯ ౩౦౫-౩౧౧
స్వతంత్రభారతి—ముదివర్తి కొండమాచార్యులుగారు (ప)	...	౯ ౨౪౬
స్వస్థితి—ఆనందకుమార్ (క)	...	౮ ౧౫౧-౧౬౦
హేమంతరథము—తల్లాకజ్జల కృత్తివాసతీగారు (నా)	...	౧౦ ౩౫౯-౩౬౩

శ్రీ విరోధినామ సంవత్సర పంచాంగం

శుభానికి గాని అశుభానికి గాని పంచాంగము చూడని హిందువు ఉండడు.

ప్రతి హిందుగృహానికి తప్పనిసరి వస్తువు పంచాంగము.

రై వ జ్ఞ భూ వ ణ

బ్రహ్మశ్రీ విశ్వవర్తి కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిలు

గారి చేతులచే పబడినది.

అంధ్రపత్రికా పంచాంగం

మొ 1000 కి రు. 175/- 100 కి రు. 20/- 1-కి రు. 0-4-0

రైలుచార్జీ ప్రత్యేకము. మీ దగ్గరి రైల్వేస్టేషన్ తెలుపుడు.

ఆర్డరుతోపాటు, సగం వైకం అడ్వాన్సుగా పంపవలెను.

(1000 ప్రతులకు ఆర్డరిచ్చువారి చిరునామా ముఖప్రతిముమీద ముద్రింపబడును.)

వివరములకు : మేనేజరు.

అంధ్రపత్రికా కార్యాలయం, మద్రాసు.

శ్రీ మంగళగిరి వాన కాంక్షామి ఆలయము

సంపుటము 25

డిసెంబరు, 1948

సర్వధారి మార్గశీర్షము

సంచిక 12

ఆచార్యస్వామి

శ్రీ వావిలాల రామమూర్తి

౧

గంగావాహినిపాషాణతాంఘ్రితరుశాఖాశీతలచ్ఛాయలక్ష
రంగుల్ దిద్దు నువస్సునేళ ముదమార్క నిద్ర మేల్కొంచి, భ
క్తిం గంగాంబుకృతావగాహుః డయి సంగీతంబు కావించు, వే
డ్యం గుంజత్పృణవైకనాదము నిసర్గశ్రీల లీనంబుగా.

౨

ఆ స్వేచ్ఛార్థకగానసమ్మిళితదివ్యానందవారాశివీ
చీస్వాభావికభావపుంజములు వీచే వాయులీనంబులై
ఓ స్వామీ! అది యేమి శ్లోకర్పరి? వేదోక్తప్రసూనాననవం
తాస్వాదింపగనిమ్ము స్వానుభవగీతార్థమ్ము సర్వస్వమ్ము.

అచ్చు' చున్నదనియు, నంతకంటే వేటొందు పరమ శీవంబు లేదనియు నుజివి దాని కుదాహరణముగా మాల వాసరికథ వివరించెను. వీనికి గోదాదేవిచరిత్రముతో గాని, విష్ణుచిత్తుని చరిత్రముతోగాని యెట్టి సంబంధమును లేదు. ఇవి వారి కుపాస్యుడై తిమై విష్ణుని దివ్య రహిమ నెంతో చక్కగా వివరించు వృత్తాంతములు. శ్రీకృష్ణచేరాయత్తుకు విష్ణువే యుపాస్యుడై పనుగుట గాత డితరమతములకంటే వైష్ణవమతమునకు గల యాధి ప్త్యమును విస్తరించు సుద్దేశముతో ప్రధానకథాసంబం ధము కాకపోయినను ఎట్లొ వాని నాయాచోట్ల చెప్పించి విరివిగా వర్ణించెను. అందును యమునా కర్మకథాప్రసంగమునకు గవి కల్పించిన సందర్భము లోనియు దూరానీతముగా నున్నది. అది వివాహము గురునాటికి బ్రక్కనన్న యింటివారు చెప్పించు రికథాకాలక్షేపమువలె ననవసరావసరమై కాన నుచున్నది. విష్ణుచిత్తుని వాదవిషయమున, పాంశ్య 'జదంపతుల శైవవైష్ణవమతాభినివేషములును వర్ణించు సందర్భమున గృష్ణరాయలు పరమతములను, బర తత్త్వములను నెంతో పరిహసించినాడు. పాంశ్య 'జుది నెట్టిశైవ మనియే కాని తనది వట్టి వైష్ణవ మని యాత డెఱుగక పోయెను. ఘోష గాత్రాసందర్భమున 'మిత్రజనమేదంబును శత్రుజన సంబును గదా సంపదలకుం దగియోడు ఫలం' బని ప్ప డున్నట్లు స్వమతస్థమయితోపాటు పరమతో లంభమును నున్నగాని తృప్తి కలుగదుకాబోలును. ఈ ముగా నీయవాంతరకథాప్రవేశమువలన గవి మనోరథ నకువలె గథాశీరమనుకును బెంపు చేకూరుట నిజమే 'ని యీ బెంపు శుష్కావయవములు కల వ్యక్తికి భారమువలె గథ కెంతో వికృతిని జేకూర్చి దాని కృత్యమునకు భంగకరముగా నున్నది.

ఆముక్తమాల్యదయందలి వస్త్రైక్యమునకు భంగము గించిన యంత మింకొక టున్నది. ఇది ఋతువర్ణ న. కృష్ణరాయలు తన కావ్యమున గ్రీష్మకర్ణావృత్త సంతములను విరివిగా వర్ణించెను. ఋతువుల నింత హృత్తి నూత్నపరిశీలనముతో నలివి ప్రరముగా వర్ణిం కవి యాంధ్రవాద్యయమున వేటొకడు లేడన

వచ్చును. సందర్భానుసారముగా ఋతువర్ణనము కావించుటలో దొస గేమియును లేదు. కాని యది ప్రధాన వస్తువును విస్మరింపజేయునంత యతివిస్తృతముగా నుండరాదు. కృష్ణరాయలు వర్ణన మారంభించినచో భావముల పరిపూర్ణతకును, వర్ణవిషయముల సామగ్రియునకునే చూచుచుగాని కథ కది యెంతవఱ కౌశల్యకమాయను విషయము చూడడు. వస్త్రైక్య భంజనకార్యమున నీఋతువర్ణనమున కాతడు కావించిన రాజనీతివర్ణనయు దొడైనది. సందర్భబుద్ధిని, గథలో వాని కుండవలసిన స్థానమును బురస్కరించుకొని చూచి నచో నీ ఋతువుల వర్ణన యనవసరమని తోచుచున్నది కాని ప్రశ్నోక్తముగా జూచినచో నది భావసంపద యందును, భావనాసమృద్ధియందును, నూత్నపరిశీలన మునందును, నిష్కర్తవ్యమునందును ననితరసామాన్యమై యతిమనోహరముగా నున్నదటలో సందేహము లేదు.

కృష్ణరాయల వర్ణనపాటలమును బరిశీలించినచో నాతడు తన కున్న యనభవమును బురస్కరించుకొని యామునాచాన్యుల దగ్గివెయ్యూత్ర నెంతో విపుల ముగా వర్ణించునని తోచును. కాని యాత డా విష యము నొకేయొక పద్యముతో ముగించివైచినాడు. దానినే యాతడు వర్ణించుట కారంభించిన నొక యాశ్వాసమంత భాగము పెరిగియుండెడిది. వీలయన, గృష్ణరాయల ప్రకృతిలో నమితత్వమే కాని 'సంసార పక్ష' మన్న మాట లేదు. కాని యిది యొకవిధముగా మేలే యైనది. అత డావర్ణనముకూడ గావించి యుండిన గథకు సంబంధము లేని కథాభాగ మింకను గాంత యధికమైయుండును.

ప్రధానవిషయమైన గోదాత్రారంభశ్లోకుల ప్రణయ ముల గ్రమపరిణామము లేదు. గోదాదేవి పూర్వజన్మ మున భూదేవి. అప్పుడే ప్రేమ యారంభించెనని కాబోలు గవి యం దామెవరహముతో నారంభించినాడు. గోదాదేవి విష్ణుచిత్తునికి వనమున గానిపించిన వెంటనే యనపత్నుడైన యాత డామె నత్యాదరమున నింటికి గొనివచ్చినాడు. ఆమెయు గ్రమముగా పెరిగి యూహాధియాపన యైనది. వెంటనే విరహావస్థ యారం భించినది. ఈ విరహ మెవ్వరి సుజ్ఞేహించి? శ్రీకంగమున

విగ్రహరూపుడై వేంచేసియున్న శ్రీరంగేశ్వరునుద్దేశించి. శ్రీరంగేశ్వరుడు ప్రాకృతుడైన దైవము. విగ్రహమూర్తి నే కాని మానవమూర్తిని ధరించి భూమిపై సంపరించువాడు కాదు. గోద యాతని వలచినది. తాను వలచుటయే కాదు వలపించుకొని చివరి కాతని వివాహమాడినది. ఈ దివ్యమానవసంయోగము కథకు గొంత యశాశీకత్వమును, నవిశ్వాస్యతను జేకూర్చినది. పారిజాతాపహరణాదికృష్ణనాయకములైన ప్రబంధములలో గృష్ణునిపై వలపు నిల్పిన కాంతల ప్రణయము వర్ణితమైనది. కాని యచట గృష్ణుడు లీలకైనను మానవవిగ్రహధారియే కాని దివ్యమూర్తి కాదు. శ్రీరంగేశ్వరుడు గోదను వలచి యామెను దన యంతి పురమున జేర్చి పల్లకిలో మాయాగోదాదేవిని గల్పించి యుండెను. ఛాందసుడైన విష్ణుచిత్తు డింటి కరుగగ నే శూన్యమైన యందలమును జూచి మొట్టపెట్టెనట. శ్రీరంగేశ్వరు డాతని నోదార్చి గోదాదేవి తన యింటికడనే యుండ దన్నట్లు నిందించుట మంచిది కాదని నుడివెను. విష్ణుచిత్తు డింటి కేగి యనగుగూతు నారసి సంతోషభరితచిత్తు డాయెను. శ్రీరంగేశ్వరు డోసరించిన యోగారణియు గథకు గొంత యశాశీకత్వము నొసగుచున్నది. విష్ణువు తన్నే సకల మని నమ్మిన యమాయికభక్తున ట్లాటాడించుటయు బ్రకృతి విరుద్ధముగ నే యున్నది. విష్ణుచిత్తుడు “యోగాంచూ బద్ధమగుద్వివ ద్విరదు”డట. అట్లు బంధించిన కోపము చేతనే కాబోలు విష్ణు డాతని నట్లు విలపింప జేయుట !

నాయకయైన గోదాదేవిశీలమునందును గావ్యమున దగినంత యున్నీలనము కానరాదు. ఆ యున్నీలనమునకు జాలిన విస్తృతియు నచ్చట గథలో మృగ్యమై యున్నది. ఆ పెవిరహానుతక్కు మతేభావమును నిందు వర్ణింపబడియుండలేదు. ఆ విరహముమాత్ర మనన్య ప్రబంధసామాన్యముగా, నద్భుతముగా సాగినది. భక్తి గర్భితమైన యిట్టి పవిత్రవిరహము తెలుగువాడ్యమున మతెచ్చటను గానరాదు. ఇతరప్రబంధములలోని విరహము తుచ్చకామమునకు సంబంధించినది ; ఇది యతి పవిత్రప్రణయమునకు సంబంధించినది. గోదాదేవి సత్త్వసంపన్న యయ్యి రంగేసుడు తన్నంతిపురి జేర్చి

నప్పుడు పెంచి పెద్దగా జేసిన తన తండ్రిమాట యిచ్చుకయు స్మరింపకపోవుట యెంతయు వింతగా నున్నది.

కృష్ణరాయలు తన కావ్యమునందలి వస్తువు ననవసరదీర్ఘముగా గావించి వస్త్రైక్యమును జేచి నను నచ్చటచ్చట దృశ్యకావ్యోచితములైన రమణీయ సన్నివేశములను గల్పించినాడు. విష్ణువు పాంశ్యగాజు సభకు దన్నరుగుమని చెప్పినప్పు డది యోలుమికి గారణ మగునేమో యని మనవిచేసికొననప్పుడును, శ్రీరామ మిత్రుడు మీపెద్దలు సంపాదించిన నిక్షేపమును జూపెద నని కొనిబోయి యామునాచార్యునికి శ్రీరంగేశుని పాదపద్మముల జూపునప్పుడును, గోదాదేవి యందలమున గానిడింపకపోగా విష్ణుచిత్తుడు విష్ణునిపై నేరము మోపుచు మొట్టపట్టునప్పుడును నాదృశ్యములు పరితః మనోనేత్రములకు బ్రత్యక్షములై యింపు గొల్పుచున్నవి. మిగిలిన పురపుష్పలాలికాదిజన్మము లీగ్రంథమున ప్రబంధసామాన్యముగానే యున్నవి. మొత్తముమీద గృష్ణరాయలలో సంక్షేపశక్తికంటె విస్తరణాభిలాష పెండు.

కృష్ణరాయలకు భక్తిజ్ఞానవిరహితమైన చదువుపై కంటె విద్యారహితమైన జ్ఞానముమీదనే గౌరవము హెచ్చు. ఈ విషయము నాతడు పెండుమాడుచోట్ల వ్యంగ్యముగను, వాచ్యముగనుగూడ సూచించినాడు. విష్ణుచిత్తు “దురుచ్చందోబృందతదంతవాగపరనాసం జాతతజన్యనిష్పంద ద్వైత సుసంవిదాలయదు”, “అపతితాస్త్రగ్రంథజాత్యంధుడు.” పాంశ్యగాజు సభలో నాతనితో వాదింపవచ్చినవారు సర్వశాస్త్ర పారంగతులైన మహావిద్వాంసులు. కాని విష్ణుచిత్తుడు వారి నందఱు నవలీల జయించి తన మతము స్థాపింప గల్గినాడు. అట్లే మాలదాసరి నిరక్షరాస్యుడు. కాని విష్ణువునకును, దనకును గల శేషశేషిత్వసంబంధం బనా ద్యంబుగా జరిగిన మహాజ్ఞాని. బ్రహ్మరాక్షసుడు వేద వేదాంగపారగుడు. మాలదాసరి తన జ్ఞానముచేతన, శీలముచేతన నాతని కచ్చెరువు కలిగించి యాతని దన భిక్షునిగా జేసికొనజాలినాడు. ఈ విషయమునే యాతడు “అఖర్వనిర్వృతిం గాంచి నుఖించు పరమ

యోగికి బహుశ్శబదంబులగు చదువులవలనం బని యేమి” యనియు, “నిదురయు గూడు వో జనివి నే నిట గన్నది యేమి? యెవ్వ డీ చదువుల యధవాదపు మృషల్ గని జేల్పడు” ననియు వాచ్యముగానూడ జెప్పినాడు.

విషయాలనులై హాసిస్మరణ మాని కాలము పుచ్చువారిని దత్త్యచింతనకుల నొనరించుటకు గృహ రాయ లవలంించిన మార్గము వింతయైనది. “తొడిమవి విషయాతుగు నవి విడువు మరటకంలె. గలదె పేటే పగ, నేర్పర గథాదుల నొకటంబడి దొపంబలికి పైత్రివాపుట యెప్పు” నని యాతని మతియు. చివ్వం గిని రక్తము పూర్తిగా న్రొలనిచ్చి దాని నోరిజంకను దెవియు జేటకానిలై విషయానిలన దత్త్యప్త తీర నిచ్చి మానవుల ద్రిష్టట సులభ మని యాతడు దాని కిచ్చిన నిదర్శనము. యోగము మఱచి రాజ్యభోగలాల నుండె యుండిన యామునాచార్యునికి శ్రీవిష్ణుపాదముల సంస్మృతికి కెచ్చుటకు శ్రీరామమిత్రు డుప యోగించిన యుపాయ మిట్టిదే.

పద్యములలోని భావములు, భావనాసంపది, ప్రకృతిదృశ్యపరిశీలనము, వర్ణనలయందలి వైపుల్య సామగ్రియులు, సూక్ష్మములలో మోక్ష మన్నట్లు చిన్న సమాసములలో గొంపంత యర్థము నిమిడ్చుట మున్నగు కృష్ణరాయల కవితాగుణములు మాజుజూప నెట్లయ్యెరువు కలిగించునో కథానస్తునిర్మాణమునను, పదప్రయోగము నను నాతడు మాషిన యశ్రద్ధులు జూచిన సంత విచారము కలుగును. విష్ణుచిస్తుని వర్ణనముతో నారంభించిన కథ గోదాదేవివివాహముతో ముగియును. ముద్రా రాక్షసమున సిద్ధాధకు పన్నట్టి కావ్యమున ముఖసంధిలో నొకటియు, స స సంహృతిసంధిలో మఱొకటియు వర్ణింపబడియున్నవి. గోదాశ్రీరంశ్యగుల వివాహ మును మాత్రమే—ఆనగా జరిగి కెంతాశ్వాసములందలి విషయమునుమాత్రమే—ప్రబంధముగా వర్ణించిన నస్తు సంవిధాన వెంతో మనోజ్ఞమై యుండును. కాని యప్పుడు కృష్ణరాయల ప్రధానప్రయోజనము—వైష్ణవ మతాధిక్యము వర్ణించుట—నొనరేయుండును. మహా రాజు కావున నాతడు కావ్యప్రయోజనముకంటె తన ప్రయోజనమునకే యధికప్రాధాన్య మొసగినాడు.

జి జా స

శ్రీ కలచవీడు శ్రీనివాసాచార్యులు

అది యేనాటి తపఃఫలంబూ గగనోద్యద్విద్యభాగీరథీ
ముదితోల్లోలతుషారశీతలములౌ భూభాగసచ్చాయలం
దుదయంబందిన ఋక్సృవంతిమధురోహోత్పన్నసంస్కారసం
పద విశ్వంబును ముంచియెత్తినది ప్రాగ్భవ్యప్రభావంబునక.

చరచర విచ్చి వచ్చెడి యుషఃపరిపూతవిహారవేళలం
గరగిన సృష్టిసౌతతి ముఖాముఖ సప్తపదార్థతత్త్వసం
భరితరహస్యమార్గణమునం దది యేమి సమగ్రరూప మం
దిరో కద ! వారి సంస్కృతియె నిల్పె జగంబుల సీయుగానికీ.

ఒక మాని తలచెనా ! సకలపరోక్షార్థములు మూతిముంగిట నిలువవలయు;
ఒక సిద్ధు డాడెనా ! చకితమై కుసరంబు తలవాల్చి యిల నట్టె కొలువవలయు;
ఒక రాజు దలచెనా ! చకచక త్రిదివంబునకు మాటు త్రిదివంబు నడవవలయు;
ఒక సతి పూనెనా ! యిక భాస్కరుడుగూడ వలితక్రమంబున దలకవలయు;
అమరస్రోతస్వీ నొక భవ్య డాచమించె;-పంచభూతంబులుం బరాత్పరుడుగూడ
ఒక్క మానవశక్తి కహో యటంచు-నంజలి ఘటించి దాసోఽహ మనియె నాడు.

త్రికరణవిశుద్ధసుచ్చందదివ్యవాత-పరిమళామృతసంపృక్తభారతీయ
విమలవిజ్ఞానరుగ్భగ్నవీర్యమైన-జగము గనుగుట్టి క్రమ్మె నీర్వాతమస్సు;
కాలగతి నడుమ దవిలి కవిసికొన్న-దుర్విషాదప్రపణ్ణవిద్యుత్సమేత
భయదజీమూతవితతు లభ్రంబుమీద-నొక మహాత్ముని సత్యవాగుగ్రవాత
విఘటితంబులుగా బడి విచ్చిపోయె-పునరభీష్టప్రచండదీప్తుల వహించి
యరుణగిరిపై స్వతంత్రభాస్కరుడు దోచె-కాని యానాటి సంస్కృతిజ్ఞానగరిమ
మఱల వాసించునో; లేక యిరుల బూన్చి కాలయవనిక యడ్డమై క్రాలగలదో;
కలదు జిజ్ఞాస; ఎవరు నిక్కచ్చితముగ జోన్యముం జెప్పువారలు ? శూన్యదృష్టు
ల నిర్మరీక్షించవలెనె యిలాతలాన ?

ఆంధ్రులు ఆర్యులుకారా?

0

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రులు ద్రావిడు లని, ఆంధ్రభాష ద్రావిడ భాష యని, తన్మాత్రముగా సంస్కృతాది భాషలకన్న విలక్షణ మని యొక వాదము కలదు. ప్రప్రథమమున ఆంధ్రుల ప్రసక్తి ఐతరేయబ్రాహ్మణమున కలదు. శునశ్శేపుని యుదంతమున నీ ప్రస్తావన గలదు. అజీగర్తుని పుత్రుడగు శునశ్శేపుడు వధ్యపథు స్థానముచుంచి విశ్వామిత్రునిద్వారా విముక్తుడై, విశ్వామిత్రునిచే జ్యేష్ఠపుత్రుడుగా పెంచుకొనబడినాడు.

“తస్య హ విశ్వామిత్ర పైకకళం పుత్రా ఆసుః. పంచాశ దేవ జ్యాయాంసో మధుచ్ఛందసః. పంచాశ త్కనీయాంస ప్ర జ్యే జ్యాయాంసో నతే కు శ లం మేనితే. తానసు వ్యాజహరాంతన్యః ప్రబాధ క్షిప్తేరి. త ఏతేఽంధ్రాః, పుండ్రాః, శబరాః, పులిందా, మాతిబా, ఇత్యుదంత్యా బహవో భవంతి.” (2-౧౮)

అని ఐతరేయబ్రాహ్మణవాక్యము. విశ్వామిత్రునకు నూర్గురు పుత్రులు. మొదటి యేబదిమందికి ఈ పెంపుడు నచ్చకపోవుటచే పితృవాక్యమును ధిక్కరించినవారై వారు. క్రుద్ధుడై ఋషి వీరిని శపించినాడు. ఆ శాపమువలన ఆర్యజాతులనుంచి నెలిబెట్టబడి ఆర్య దేశపు సరిహద్దులలో నున్న ఇతరులతో కలిసి వివాహాదికముల నెరవేర్చుకొనసాగినారు. వీరివలన సత్సన్నమైన జాతులు ఆంధ్రులు, పుండ్రులు, శబరులు, పులిందులు, మాతిబులు నని బ్రాహ్మణవాక్యము. ఈ వాక్యమును సరిగా అర్థము చేసికొనకపోవుటచే బయలుదేరినవి ద్రావిడాదివాదములు.

1. బ్రహ్మపురాణ ౧3-3౦-౧; అగ్నిపురాణ ౨౭౫; మత్స్య ౪౮-౧౫; విష్ణు ౪-౧౮. ౧-౨; ఆది పర్వ ౧౦౪; గరుడ ౧౪3-౫-౭౧.

ఆంధ్రాదులు విశ్వామిత్రుని సంతతి యని ఇచట గలదు. అనగా ఆర్యజాతులు, ఆర్యసంప్రదాయము కలవారు ఆంధ్రాదు లని స్పష్టముగా అర్థమగుచుండగా వీరిని అనార్యులని యెంచుట ‘బుద్ధిజాఙ్గజనితోన్మాదము’. అనార్యులతో కలిసిన వీరు, కేవలము అనార్యులు కాజాలరు. వైగా అనార్యశబ్ద మీ ప్రసక్తిలో ప్రయోగింపబడలే దనికూడా మనము గుర్తుంచుకొనవలెను. ఇక ఆంధ్రు లెవరో తెలిసికొనటకునుండు, నూత్నముగా పుండ్రాదులనుగురించి ఆంధ్రులతో కలిసి వర్తించినవారినిగురించి తెలిసికొనుట యుక్తము.

2

పుండ్రనామధారు లెవరో చూడము. జోధాయ నాది నూత్రగ్రంథములలోను (౧-౨-౧౪), మనుధర్మ శాస్త్రమునను (౧౦-౪3-౪) పాండ్రకళబ్దము కన్పించుచున్నది. బాలేయక్షత్రులగు పుండ్రులు పురాణేతిహాసములలో కన్పించుచున్నారు. అంగ, వంగ, కలింగ, కాశీ, కోశల, కరూషాదులతో పుండ్రులను సహితము వాసుదేవుడు జంఘించినట్లు ద్రోణ పర్వమున కలదు (౧౧). అంగ, వంగ, కలింగ, పుండ్రులకు జరా సంఘ డధిపతి యని హరివంశము (౧౧౬). కిష్కింక కాండలో (౪౧-౧౨) పుండ్రదేశము దాక్షిణాత్యుల దని కలదు. కావ్యమిమాంసలో (౧౭) రాజశేఖరుడు ప్రాస్థోతిమ, తామ్రలిప్తలతో పుండ్రులను ప్రాద్య భాగమున నిర్దేశించినాడు. కాని పురాణాదులలో కలింగదేశము వెన్వంట చెప్పబడుటచే పుండ్రులు దాక్షిణాత్యులని నొక్కి చెప్పవచ్చును. ఐనను ఒకా నొకప్పుడు వీరార్యులని, ఉత్తరాపథవాసులని యనుటకు రాజశేఖరుని వచనము ఆధారము. ఈ పుండ్రులకు పాండ్ర, పాండ్రక, పాండ్రక అను పేర్లు కల వని

తెలియవచ్చుచున్నది. కాని సభా (౫౨), భీష్మ (౯) పర్వములలో పుండ్రవజనులు వేరు, పాండ్రవజనులు వేరు అని చెప్పబడినది. భీష్మ (౯), ద్రోణపర్వము లలో వీరు ఉద్ర, ఉత్తర, మేకల, కళింగ, ఆంధ్రు లతో పేర్కొనబడినారు. మధ్యదేశమునకు తూర్పు హద్దుగా పుండ్రవర్ధన మని 'వివ్యావదానము' చెప్ప చున్నది. యువాన్ చ్వాంగ్ అశోకునికొలపు స్తంభములను "పుణ్-న-ఫ-తిక్-చ" మున దూచినాడు. ఈ పుండ్రవర్ధనము సవీనబోగ్రానగరసమీపములోనిది. కాగా పుండ్రులు ఆర్యవర్తమునండి విప్లవవ్యవస్థ ప్రదేశములకు వచ్చిన ఆర్యులే కాని వేరు కాదని సిద్ధాంతము.

3

ఇక శబర లెక్కలో గమనింపవలసిన విషయము. మత్స్య (౧౮౪-౪౬-౨), వాయు (౪౫-౧౨౬) పురాణములు శబరులను 'దక్షిణాపథవాసినః' అనినవి. మహాభారతమున—

“దక్షిణాపథజన్మానః సర్వే సరవరాంధ్రకాః
సుహః పులిందాః శవరా శ్చుచుకా మద్రక్షాసహ”
(౧౨-౨౦౭-౪౨)

అని గలదు. ఆంధ్రులు, సుహులు, పులిందులు, చుచుకులు, మద్రకులు, శబరులు దక్షిణాపథ్యులని అర్థము. 'శబరై' అనుదేశము నొకదానిని 'టాలెమి', 'సుఅరి' (Suari) అని 'స్పెన్' పేర్కొనినారు..... పెన్నానదీపర్వతము వీరున్నారని కన్నింగ్ హామ్ చెప్పినాడు. రామాయణమున (౧-౧-౫౫; ౩-౭౭-౬) శబరీపృథ్వాంతము కలదు. శబరిని కాని, సుహుని కాని ద్రావిడులని, అనార్యులని చెప్పవీలులేదు. నేటి విశాఖ పట్టణపు జిల్లాప్రాంతములలో కన్పించు సవరలే వితరేయబ్రాహ్మణకొలపు శబరులు.

మహాభారతమున నీ జాతులతోపాటు మద్రకులు చెప్పబడినారు. సామవేదియమగు వంశబ్రాహ్మణమున మద్రగారశౌంగాయని యను వైదికఅధ్యైపకుడు పేర్కొనబడినాడు. వేదాధ్యయనమునకై మద్రదేశమునకు వెళ్లెడివారని శతపథమున గలదు. యజ్ఞవిధిని నేర్పు

కొనుటకై మద్రదేశమున కేగితి నని ఉద్దాలకఆరుణి బృహదారణ్యకమున చెప్పినాడు (౩-౭-౧). వితరేయ బ్రాహ్మణమున ఉత్తరమద్రము పేర్కొనబడినది (౨-౧౪-౩). ఈ మద్రదేశము కాశ్మీరప్రాంతమున గలదు. అనగా ఆంధ్ర, పులింద, శబరాదులు ఉత్తర దేశమునండి, అనగా కాశ్మీరప్రాంతమునండి దక్షిణమునకు వచ్చినారని తేలగలదు.

౪

ఈజాతులతో అనేకపర్యాయములు చెప్పబడినట్టి కళింగులను గమనింతము. గోమతికి పశ్చిమముగా కళింగ నగరము కల దని రామాయణము (అనౌష్ఠ ౭౩-౧౪, ౧౫). శతద్రువాసులను కళింగులను మార్కం డేయపురాణము పేర్కొనినది (౫౭-౩౭). ఇది సత్యనారము కాబోలు. మహారాష్ట్ర, మహిషక, ఆధీర, ప్రశిక్య, శవన, పులిందాదులతో కళింగులను మార్కం డేయమే చెప్పినది (౫౭-౪౬-౭). అనేక కళింగరాకుమారులు ఆర్యస్త్రిలను పెండ్లాడినట్లు మహాభారతమున గానవచ్చుచున్నది (ఆది ౯౫-౩౭౭౪-౫, ౩౭౮౦; ద్రోణ ౭౦-౨౪౩౬). ఆంధ్రదేశపు సరిహద్దులనుంచి, ఒరిస్సాలోని వైతరణీతీరముదాక నున్న రాజ్యము కళింగ మని భారతము (౩-౧౧౪-౪) నిర్వచించినది. నోధాయకుడు (౧-౧-౩౦-౧) కళింగులను 'సంక్షిప్త మోనయః' అనినాడు. అనగా వితరేయము చెప్పినట్లు, ఆర్యులు తదితరులతో కలసిపోగా వ్యవహరింపబడినవారిలో కళింగు లొకరు. మహాభారతమున (౫-౪౮-౭౬) దంతకుర అనియు, శాసనములలో దంతపుర అనియు, పలుకబడు కళింగుల ముఖ్య నగరము జాతకథలలో దంతపురనగర మని కన్పించుచున్నది. మహాభారతమున (౧౩-౪-౩) రాజపురము కూడ కలదు. మహాపస్తలో నేటి సింగపురమే సింహపురముగా నీయబడినది. సిరిమేఘనల్లుని కాలమున సింహళమునకు బుద్ధుని దంతము కళింగమునండి తీసికొనిరాబడినది.

అలెగ్జాండరు దండయాత్రకాలమున గంగానదీ తీరములో 'ప్రాశి' (Prasii) 'గంగరి' (Gangar-

'ai) దేశములు కల కని, వీని రాజు 'కన్ద్రామ్మెస్' (Andrammes) లేక 'ఆగ్రామ్మెస్' (Agrammes) ని నిలువబడినాడు. ప్రాశీయొక్క ముఖ్యపట్టణము రివొత్రి లేక పాటలీపుత్రము. వీరికి తూర్పుగా కలింగ కల కని ప్లిసి. వీరు సముద్రతీరములు; వీరిదేశము సమైగా 'మంగాపా', 'మల్ల'లు కలవు. కలింగుల ఖ్యనగరము 'స్థలిస్'. వీరినే గాక మక్కోకలింగే (Iaccōkalīngae), మొడోకలింగ (Modokalinga) ల కూడ ప్లిసి పేర్కొనినాడు. వీరిలో మొదటిది ఖలింగ మని యెంచుట పొరబాటు గాన ముఖ్యకలింగ కవలెను. వీరు మేకల కలింగులు కాక చుప్ప నని కొందరి ప్రాయము. మందాపా, మల్లలు సింధునదీతీరములు. కలింగు లా గేశమునుండి బయలుదేరి గంగానదీ తీరుకు వచ్చి. తూర్పుతీరముల కొంత కాలము వసించి గ్రదేశమునకు వచ్చిన ఆంగ్రులే కాని అన్యము కారని విషయములకడన స్పష్టమగుచున్నది. ఆర్యజాతులలో కలింగులకు నేటి బద్వాకకు సమీపమందలి పూర్వ యను గ్రామమే ప్రాచీనకలింగుల ముఖ్యనగరమగు లిస్ అని ఋషభనుడు ముఖ్యకాండము. మహాశివ స్తయమాత్మితోన త్రికలింగాధిపతి నని చెప్పి కొని డు. ఈ త్రికలింగము వింధ్యకు సమీపము.

“కలింగదేశే పశ్చాత్తే పర్వతే అమరకంటకే” అనో కలింగదేశపశ్చిమపు ఖండమున అమరకంటక గిరి కల దని పురాణములు పలుకుచున్నవి. కావున అంగులు ఆంగులు. వీరే ఆంగ్రులు. ప్లిసిప్రకారము (1) గంగరిడే—కలింగే అనగా గంగాతీరదేశపు దుగువారగు కలింగులు, (2) మక్కోకలింగే, అనగా ఖ్యకలింగు లనబడు ప్రధానఆంగ్రులు, (3) కలింగే బడుశేషించిన ఆంగ్రదేశవాసులు స్మరింపబడినారు. గూడు దేశములు కలసి త్రికలింగము, లేక త్రిలింగ వది. త్రికలింగమునగా అమరావతీ ప్రాంతము, జమహేంద్రప్రాంతము, కరంగల్ ప్రాంతము—అని యు. గంగాతీరమున నున్న వీరు క్రమముగా దక్షిణమునకు వచ్చినారు. గోదావరీనదికి దక్షిణగంగు నామము కల దని అందరకును తెలిసిన విష

యమే. వీరు గంగరిడే—కలింగులు. వింధ్యప్రాంతము నుండి ఓరుగల్లునకు వచ్చిన కలింగులు 'మొడోకలింగు'లు. ఈ శబ్దమును గాంచి కార్డెస్, తదను యాయులు తెనుగులోని మాడను సంఖ్య అతిప్రాచీనమని, అనగా ఆర్యభాషాభిన్నమని పొంగినారు. కాని గ్రీక్ భాషాశాస్త్రమర్యాద ననుసరించినచో 'మొడోకలింగ' మనగా 'మధ్యకలింగ'మని తేల గలదు. అమరావతీ ప్రాంతపు కలింగులు ముఖ్యకలింగులు. అనగా గోదావరీ ప్రాంతమువరకు కొందరు, కృష్ణాతీరమువరకు కొందరు, తనకృష్ణభాగమున నొక కొందరు నిలిచిపోయినారు. కాలక్రమేణ గోదావరికి ఉత్తరపువారే కలింగు లని ప్రాయోవాదము వచ్చినది.

యూవాక్ చ్యాంగ్ ఓడ్రదేశమునుండి 'కంగోడ'కు వెళ్లి నాడు. ఇటనుండి చాల యోజనములు అడవులలో పల్లి క-లాంగ్-క చేరినాడు. 'వీరి భాష, ఆచారములలో వీరు మధ్యదేశీయులకన్న భిన్నులు' అనినాడు. అనగా అప్పటికి ప్రాకృతభాషలలో భేదములు చాలా వచ్చినవి. ఈ కలింగదేశములో పిష్టపుర మనబడిన నేటి పితాపుర మున్నది.

౫

మహాభారతమున ఆంగ్రులతోపాటు ఉత్కల, మేకల, నిషాదులుకూడ పేర్కొనబడినారు. 1 సుషేణుని వైద్యము దక్షిణముగా మేకల, ఉత్కల, దశార్ణ దేశములకు పోవలయు నని సుగ్రీవు డాదేశించినాడు (కి-౪౨). వనపర్వమున ఉత్కలము కలింగదేశపు భాగమని గలదు (౧౧౪). రఘువంశమునాటికి ఉత్కలము వేరు, కలింగము వేరు.

“సనకైస్తుక్రియాలోపా దిమాః త్మత్రియజాతయః వృషలత్వం గతా లోకే బ్రాహ్మణా దర్శనేన చ పాండ్రకా శ్చైవద్రావిడుకంబోజయవనాః శకాః పారదః పష్టావ శ్చైవాః కిరాతా దరదాః ఖశాః.”

అని మానవధర్మశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. అనగా ఓడ్రులు, పాండ్రులు, ద్రావిడులు, కంబోజులు, యవనులు, శకులు, పారధులు, పష్టావులు, చీనులు,

కిరాతులు, దరదులు, ఖసులు మొదలగువారు పతితులై, వృషలత్వముజేరిన త్నత్రియులు. అనగా ఈ కాలమునకు ఆంధ్రులలో ధర్మపరత్వము లేదు. వితరేయమున వచ్చిన ధర్మలోపము చక్కజెట్టబడినది.

‘మొనెడిన్’ (Monedes) ‘సుఅరి’ (Suari) లకు మధ్యగల ‘మలెఉన్’ (Maleus) అనుగిరి ప్రాంతమువారు ‘ఒరెటెస్’ (Oretes) అని స్థిరీ వ్రాసినాడు. ముండా జాతులకు శబరులకు మధ్య సన్నవారు ఓడ్రులు. నర్మదకు మేకలకన్యయని పేరు గలదు. మేకలులు వింధ్యప్రాంతీయులు. వీరుకూడ పతితులైన త్నత్రియులే. నిషాదులు భీల్లు లని వాజపసేయి (౧౬-౨౭) వ్యాఖ్యాతయగు మహీధరుని అభిప్రాయము. వీరందరు వింధ్యపర్వతప్రాంతీయులు. వీరు అనార్యులు కా రని, పతితులైన ఆర్యులనియు సంప్రదాయ చచనము.

ఇక దమిళులు. జాద్ధగ్రంథములలో—ముఖ్యముగా దీపకంశ, మహాంశ, మాళవంశములలో—వీరి ప్రస్తావన కలదు. ‘విమతివిసోదిసీ’ యను వినయగ్రంథ వ్యాఖ్యాతయగు కస్సపతేరా తమిళదేశీయు డని శాసన నంశమున (౩౩) గలదు. మహాంశకటికలో దమిళులు జాద్ధన్మాపముల ననాదరించువారని కలదు. వీరు సింహళముపై ననేకపర్యాయములు దండెత్తినారు. యవన కిరాతులకన్న మాత్రమే వీరు భిన్నులుగాక, ఆంధ్రుల కన్న వీరు భిన్నులని బుద్ధభూషుని వ్యాఖ్యాతలు పల్కుచున్నారు. అనగా దమిళులు ఆర్యులు కారు. ఆర్యులగు ఆంధ్రులకన్న భిన్నులు. ఆర్యులు కాని యవనులకన్న భిన్నులు. ఇట్టి ద్రావిడముతో నాంగ్రి భాషను ముడిజెట్టుటకు సంప్రదాయముగాని, చారిత్రికవిజ్ఞానముగాని అంగీకరించవు.

కిరాతు లుత్తరదేశము లని భారతము చెప్పచున్నది (౧౨-౨౦౭-౪౩). ఆక్సన్ నదీప్రాంతము లోని ‘సోగ్డీయానా’ లోని జాతులలో ‘కిర్రహడై’ (Kirrhadae) లను పేర్ల గమనించినాడు. గంగానదీ ముఖద్వారమునకు కొంచెము పశ్చిమముగా వీరుండి రని ‘పెరిప్లస్’లో గలదు. ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరు

డగు భగదత్తుడు కిరాతదేశముతో కురుక్షేత్ర యుద్ధమునకు వచ్చినా డని మహాభారతము. త్రిపురాలో నేటికిని జను లాప్రాంతముయొక్క ప్రాచీననామము కిరాతదేశ మని చెప్పికొనుట గలదు. అనగా ఆర్యజాతి కన్న విలక్షణమైన జాతులవారు నాల్గు దిక్కులలోను చిట్టచివరమాత్రమే యుండెడివారు.

పురాణములలో సుత్తరదేశము లనబడిన ఆఫ్ఘిగులు పశ్చిమదేశీయులుగా టాడెమీ, పెరిప్లస్, శాసనములు, భారతము (సభా ౧౧) చెప్పుచున్నవి. పరస్పరీనది అంత రించుదేశము కిరి డని పల్కుభారతము (౧-౩౭-౧), మహాభాష్యము (౧-౨-౩) కిరిని చూడ్రులతో కలిపి పల్కుచున్నవి. అత్రేజ్ఞాంషుడు కాలగు ‘సోగ్రోద్’ (Sodrot) లేక ‘సోగ్డోద్’ (Sogdoi) లు జౌత్త రాహులు. కాలక్రమేణ వీరు వింధ్యపర్వతపశ్చిమ భూములకు వచ్చి సౌరాష్ట్రాంతో కలసిపోయినారు. విష్ణుపురాణము, టాడెమీ, పెరిప్లస్ ఇందులకు ప్రబలాధారములు. ఈ ఆఫ్ఘిగులు ఆర్యజాతులు కావాలని పైవిషయములవలన తెలియుచున్నది.

౬

శాంఖాయనశ్రౌతమాత్రమున (౧౧-౧౬-౬) మూచీప, మావీప అను శబ్దములు కలవు. మార్కంజేయ పురాణమున మాషికు లున్నారు (౧౭-౪౬). నేటి హైదరాబాదు నగర మున్న ‘మూసి’నదీతీరవాసులే మాతిలు లని చెప్ప వీలున్నది. ‘మోషో’—గంజికు ఆవలనున్న దేశము నాక్రమించిన ‘మోడుబే’ (Modubae) లను స్థిరీ పేర్కొనినాడు. కాగా వితరేయ మందలి మాతిలులు మధ్యకళింగమునకు అనగా ఓరుగల్లునకు పశ్చిమముగా నున్నవారు. వీరిని మాషికులు అనిగూడ అనెడివారు. అత్రేజ్ఞాంషుడుకాలమున సింధు నదీతీరమున గల ‘మౌసికెనోస్’ (Mousi kenos) లు మాతిలులే. అనగా మాతిలు లాకానొకప్పుడు జౌత్త రాహులగు ఆర్యజాతులలోనివారని తేలగలదు. మాసిక నగరమును జయించినట్లుగా భారవేలుడు చెప్పి కొన్నాడు. దక్షిణమునకు వలసవచ్చిన వీరు హైదరాబాదుప్రాంతమున నిలచిపోయి, రాజ్యమును స్థాపించు

కొని, క్రమేణ ఆంగ్రులలోను, మహారాష్ట్రులలోను గలసిపోయినవారే మాతిబులు.

౭

పులిందులు దాక్షిణాత్యులని మహాభారతవచనము (౧౨-౨౦౭-౪౨).

“తేషాం పరే జనపదా దక్షిణాపథవాసిః
కారూషశ్చ సహౌషీకా ఆటవ్యాః శవరా స్తథా
పులిందా వింగ్యపుషికా వైదర్భా దంశకైః సహ”

అని మత్స్యపురాణము (౧౧౪-౪౬-౮) పల్కగా,
“ఆభీరాః సహ చైషీకాః ఆటవ్యాః శవరా శ్చ యే
పులిందా వింగ్యములికా వైదర్భా దంశకైః సహ”
అని వాయుపురాణము (౪౫-౧౦౬) పల్కుచున్నది. అనగా పులిందులు వింగ్యపర్వతప్రాంతలోనుండు. ఒకానొకప్పుడు యమునానదీపరీసరములలో వసించిన ఈ ఆర్యజాతి కాలక్రమేణ దక్షిణమునకు వచ్చినది. ప్రస్తుతపు బుండెల్లండుసంఘి గోదావరీ నదివరకు గల ప్రాంతమున స్వేచ్ఛగా వర్తించునాగిన ఆర్యజాతి ఇది. మార్కండేయపురాణముకూడా పులిందులను దాక్షిణాత్యులనుగానే (౫౭-౪౫-౮) చెంచుచు పుండ్రక, కేరళ, కలింగ, ఆభీర, ఆంధ్ర, విదర్భ, కుంతులతో చేర్చి పల్కుచున్నది. కాని కిరాత, హూణ, ఆంధ్ర, పుక్కుస, ఆభీర, సుహృ, యవన, భీమలతో పులిందులను భాగవతము కల్పించి (౨-౪-౧౮). దశార్ణదేశమునకు ఆశ్నేయమునగు విదితా ప్రాంతమున వీరి రాజధానియగు పులిందనగర ముండెడిది. నాసిక్, ‘ఒశేనె’ (ఉజ్జయిని), మిన్నగర, ‘లారిక’లప్రాంతమున, ‘బగిగజ’ (భరకచ్చ) దగ్గరగా వీరు కలరని టాలెమియనినాడు. అనగా ఆర్యావర్తవాసులైన ఈ ఆర్యులు మృగదేశమున తమ నాగరకతను చాలకాలము స్థాపించినారు.

ఇక వీరితో జెప్పబడిన దశాగ్గులను జూతము. దశార్ణదేశముయొక్క ముఖ్యపట్టణము పేత్రవతీనదీతీరమందలి విదితానగరము. దీనిని నకులుడు జయించినాడు (సభా ౩౨). భీముడొక దశార్ణదేశమును వశపరచుకొనినాడు (సభా ౩౦). ఇది దక్షిణదేశములోనిది.

మేకల, ఉత్కలముల సమీపమున నిది గలదని రామాయణమున కిష్కింధాకాండ. మృగదేశమున కాశ్మీయమున నిది గలదని విష్ణుపురాణము. నకులునిచే జయింపబడిన దశాగ్గులు ఆర్యావర్తములోనిది. అచటి నుండి వీరు విదితాప్రాంతమునకు వచ్చినారని తేలుచున్నది. కాగా దశాగ్గులు, పులిందులుకూడ ఆర్యులేనన జెల్లును.

౮

వాయుపురాణమున (౪౫-౧౨౭) ఆంగ్రులు అంధశబ్దనామ్యులు. వృష్ణులు, అంధకులు వస్తుతః మగురావాసులని బ్రహ్మపురాణము (౧౪-౫౪). కీరిని రాక్షసులు ఎదుర్కొనగా, వీరు మగర కదలి, తమ సుఖ్యపట్టణముగా ద్వారక తిని నిర్మించుకొనినారని హరివంశమున (౩౭) గలదు. మహాభారతమున (ఉ. ౮౫-౩౦౪; సా ౩౫, ౩౬) అంధకులకు యాదవులకు ఆతిథిని హితసంబంధము చెప్పబడినది. వీరిని బట్టి ఆంగ్రుల ఆదిమనివాసము బృందావనము. ద్వారక పతీనిర్మాణమునకు దోహద మొసగిన వీరు మృగదేశమందలి సాంబీస్తాపమునకుగాన నిర్మించిరనగా, వీరు ఆర్యావర్తవాసులని స్పష్టము. ‘ఆపాదాన’మను పాతీగ్రంథమున ‘ముంషక’, ‘కోలక’, ‘చిమ’లతో ‘అంధక’ నామమున ఆంధ్రప్రస్థక్షి గలదు. ‘సుత్తనిపాత’ వ్యాఖ్యలో ‘అస్సక’, ‘అశక’ శేక ‘ముళక’ లను నిర్వచన ఆంగ్రరాజులు అంధకరాజులుగా చెప్పబడినారు. తక్షశిలనుండి విద్యావంతు లటకు గనార్జనకై వచ్చెడివారు. మంత్రశాస్త్రవేత్త యగు నొక బ్రాహ్మణుడు కోసలదేశమునుండి గోదావరీతీరమందలి అంధకదేశమున కేతెంచినాడని సుత్తనిపాతము చెప్పుచున్నది. ఉద్యోగపర్వమున (౧౮-౫౮౬) వీరు అంధకులని, భీష్మపర్వమున (౧౦-౩౫౭) ఆంగ్రు లని పిలువబడినారు. సభా (౪-౧౧౯; ౩౦-౧౧౭౫; ౩౩-౧౨౭౦), వన (౫౧.౧౯౮౮) పర్వములలో అంధశబ్దము కన్పించుచున్నది. అనగా అంధ, అంధక, ఆంధ్ర, ఆంధ్రశబ్దములు పర్యాయపదములు.

రామాయణమున (కిష్కింధ (౪౧-౧౧)——

“నదీం గోదావరీం చైవ
సర్వ మే వాసుపశ్యతః
తద్దైవాంధ్రాంశ్చపుండ్రాంశ్చ
చోళాన్ పాండ్రాంశ్చ కేరళాన్”

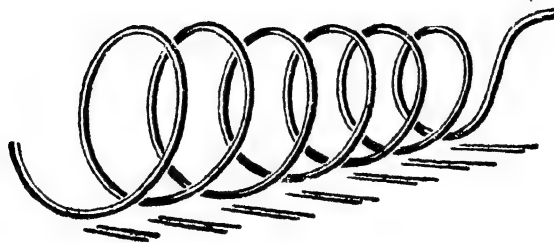
అని గలదు. గోదావరీప్రాంతమున ఆంధ్రులు తమ రాజ్యమును స్థిరముగా వాల్మీకికాలమునకు స్థాపించుకొనిరి. బృందావనమునండి బయలుదేరి, దక్షిణమునకు వచ్చిన ఆర్యులు వీరు. ప్రాచ్యదేశము లనుగా మార్కండేయపురాణము (212-౪౨) ‘ఆంధ్ర రతు’లను లేక ‘ఆంధ్రవాతు’లను పేర్కొన్నది. దక్షిణ దేరియులుగానూడ నీ పురాణమే (212-౪౪,౯) చెప్పటచే వస్తుతః ఉత్తరదేశమున తూర్పుగా నిన్ను ఆర్యులే దక్షిణమునకు వచ్చిన ఆంధ్రు లని భావము. ప్లినీ వీరిని ‘ఆందర’ (Andarac) అని పిలిచినాడు. యువాన్ ఛ్యూంగ్ ‘ఆన్ద్రో-అన్ద్రో’ అనినాడు. వీరి భాషమధ్యదేశభాషకాదు కాని లింగాత్రము సమానమే నని పలికినాడు. ఈ లింసామ్యము ఆశోకుని కాల ముననే గలదు. వైగా అశోకుని రోజులలో భాషా సామ్యము కూడ గలదు. ఈవిషయము లన్నింటిలన ఆంధ్రులు ద్రావిడులు కారని తేలుచున్నది. తర్వాత మన ఆంధ్రభాష ద్రావిడభాష కాజాలదు.

ఇక వితరేయవచనమునకు పోవుదము. ఆంధ్రా రులు విశ్వామిత్రుని సంతతి, అనగా ఆర్యులు. కాని ధర్మలోపములన, ఆర్యసంస్కృతిసంప్రదాయములకు క్షిన్నముగా వర్తించుటచేత వీరిని మిగిలిన ఆర్యులు వెళ్లగొట్టినారు. ధర్మపతితులైన వీరు, ధర్మమునకు

అంధు లగుటచే వీరిని అంధు లని. అంధకు లని పిలిచి నారు. అంతే కాని వేరొక కారణ మేమియు కన్పించదు.

౯

మహాభారతము కలింగదేశమును మాడు చోట్ల చెప్పినది. ప్రాచ్యభాగమున, మధ్యదేశమున, దక్షిణా పథమున కలింగములు కలవు. ప్రాచ్యమున గంగరిజే- కలింగ మని ప్లినీ. ఈ కలింగ ముత్తరకలింగము సర్వదా తీరమునండి గోదావరితీరమున్న దేశము. మధ్యదేశకలింగమున, ప్లినీ మేఘడో-కలింగ అనినాడు. ఇవి వింధ్య పర్వతమునండి ఓరుగల్లుతీరమున్న మధ్యదేశము. మాడ వది దక్షిణకలింగము అనబడు ఐక్కో కలింగ లేక ముఖ్యకలింగము. ఇవి గోదావరినండి పెన్నానదితీరమున్న దేశము. ఇన్నియు కలిసి త్రికలింగము క్రమేణ త్రికలింగశబ్దము త్రిలింగశబ్దమైనది. మార్కం డేయపురాణమున కూడ ఉత్తర, మధ్య, దక్షిణ కలింగ ములు చెప్పబడినవి. ఇవి క్రమముగా ఉత్తర, కలింగ, ఆంధ్రదేశము లని చెప్పబడినవి. ఇటు ద్రావిడ ప్రవృత్తి లేనే లేదు. కావుననే యుద్ధులుని బెజవాడ శాసనమున సహితము, “వేంగీధరణ పతిరథమాత్మికలింగ కొట్టే” అనికలగు. బర్రాలోని దక్షిణభాగమునకు “రహజ్జదేశము”వేరన్నది. ఇచ్చటి ప్రజలకు ‘తలైంగ్’ (Talaing) లందును మలయాదీవీపకల్పములో ‘తైంగి’ లను వారు కలగు. ఈశబ్దములు గెండును త్రికలింగము నండి, అనగా త్రిలింగమునండి ఉత్పన్నము లైనవే.

ఏరుపొంగింది

శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం

ఏరు పొంగి వచ్చినాది
గోదేరు పొర్లి వచ్చినాది
ఏరు పొడిచి వస్తూవుంటే
ఓరి వెళ్లి వెంకటయ్య!
అడ్డుగట్టు సొంతనంటూ
అంగలారుస్తావ నీవు — ఏరు.

మండుతొండలు మరగి
బలము చిక్కిందోసి
ఇంకోటి పాయకూ
ఏడుగడియల్లోన
గట్టుకట్టి వేస్తా సంతాపు
కట్ట పోయిస్తా సంతాపు — ఏరు.

పాటి రేవులు పడిననాడు
ఇసుకతీర్నాలు చిచ్చునాడు
మొలబంటి యేరురా
మోకాలు లోతురా
చీమండలు తడువ
శక్తి లేదని యెంచి
చిటికెలో వారడి చేరుస్త సంతాపు
తటుకున నడచిపోతా సంతాపు — ఏరు.

కాలమంటే నిడుపుగీతా
కాదురోరన్నా
కాలమంటే మెలుపుతీగ
లాస్యమోరన్నా
వసుకుకాలము పోయినాదీ
కాల్చుదినములు గడచినాయీ

వానకారు వచ్చినాదీ
ఏళ్లకు
వయసుపొంగులు విరిసినాయీ
అత్తింటికొడలు అడగిమడగి
యుండబోదా
పుట్టిల్లు జేరిన పొంగి నవ్వకపోన — ఏరు

ఏరు నింకి పారినాదీ
ఒడ్డు తన్నీ పూనినాదీ
ఏటివిధవము ఎంచగలవా
చిన్నబడ్డతొ కాలువగలవా
గోదేరుతల్లికి నీటిధనములు చూడ

కోటానకోట్లరా
శంఖాలు పద్మాంబరా
ఏటిశక్తిని ఎరుగగలవా
మందబుద్ధి మరచిపోయావా
మద్దిచెట్లను గూల్చు గంగమ్మా
మట్టిచెట్లను జీల్చు గంగమ్మా
ఎనుగులు సింహాలు ఎనుబోతు లన్నీని

ఛెరలాటబామ్మలు
చేకేనై చిల్కలు
దారియివ్వని కొండనైనా
గుండె చీల్చి దూసిపోతుంది — ఏరు.

ఏటి వెల్లువ జూచి నీవు
గుండె బెదర అడలబోకు
ఏటిసంపద జూచి కుమిలి
కంటసరు కార్చబోకు

గోదేరుతల్లిని ఎరుగంగజాలవా
 కరుణాసముద్రముర
 కడుసంత చలవరా
 నా గుడిసె తేల్చింది
 నాపొంము ముంచింది
 దొరసాని కా దనకు
 తూలనాడగబోకు
 ఈవిగల సానిరా
 ఎనకముం దరయదు
 నీటిధనములు తెచ్చి
 నీయింట పోసింది
 ఎత్తుకొనలేవురా - ఇంతనునిషివి నీవు
 మోయంగలేవురా - పొట్టివాడవు నీవు
 చీకుగుండెలవాడ వైతేను
 గట్టలెక్కి మ్రొక్కులిడరా
 చేవగుండెల వీరుడైతేను

తెప్పగూర్చి తేలిపోవర
 రత్నాకరుని చేర్చు రాణిరా యీతల్లి
 బంగారుపంటలు బాజుగల తల్లిరా-ఏరు.
 ఏనాటి గోదారి - ఏనాటి గంగమ్మ
 ఏనాటిదో మాత - ఎరుగంగ వశమా
 కాకతీయుల వెన్న - చల్కివిధుల వెనుక
 ఇమ్మోకులకు వెన్న - శాతకర్ణుల వెనుక
 ఉనిపత్తుల వెన్న - వేదాలకు వెనుక
 నిన్న మొన్న కన్ను దెరిచావు
 మిన్ను మన్ను గానకున్నావు
 నీతరము గాదురా-అబ్రహ్మకునుగాదు
 ఈ వెల్లువను గట్టు - పేరాసనూ మాను
 తల్లివిధనము కళ్లద్రావర
 శక్తికొలది జ్ఞానకోర!
 ఏరు పొంగి వచ్చినాది
 గోదేరు పొద్ది వచ్చినాది.

విజయవాడలో ప్రాచీన గుప్తాపిఠానికి శిథిలమౌలిక భవనము.

ప్రాక్ - పాణిని

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి

శాకల్య వ్యాకరణము

శాకల్యేన తతో గీతం శాకల్యం దేవరంజనమ్.

“సంబుద్ధౌ శాకల్య స్తే తా వనాన్తే” (౧-౧-౧౬), “ఇకోఽసన్తే శాకల్యస్య ప్రాస్వశ్చ” (౬-౧-౨౨), “ఘోషః శాకల్యస్య” (౮-౩-౧౮), “సర్వత్ర శాకల్యస్య” (౮-౪-౪౧) అని పాణిని అష్ట ధ్యాయులలో శాకల్యుని నాలుగుమారులు పేర్కొన్నాడు. ఇంతే కాక “ఋత్యకః” (౬-౧-౧౨) అని సూత్రమున శాకల్యమతము ననుసరించినాడు. కాత్యాయనుని ప్రాతిశాఖ్యలో శాకల్యుని నామము కానవచ్చుచున్నది. “అవికారం శాకల్యః శషసేషు” అని అందు స్మరించినాడు. శతపథబ్రాహ్మణమునగూడ శాకల్య నామ మున్నది (౧౧-౬-౩౩). శకలమన్యంతరాపత్యము శాకల్యుడు. తత్ప్రకృత్యాకరణనామము శాకల్యము. శ్రీతత్త్వనిధిమతప్రకారము సుప్రసిద్ధ నవవైయాకరణులలో శాకల్యుడుకూడ నున్నాడు.

వటకృష్ణఘోషమహాశయుడు శాకల్యుడు శౌన కీయఋక్ప్రతిశాఖ్య మూలప్రసక్త యన్నాడు. దీనిపై జర్మన్ విద్వాంసుడు Paul Thieme ఇట్లు వ్రాసినాడు : “There is no proof as to the statement that Sakalya was the original author of Rik-Pratisakhya, because the tradition is that it is of Saunaka.” పండిత ప్రవర డ్రేలేశచంద్రచట్టాపాధ్యాయుడు “Tradition does not know the Rik-Pratisakhya as a work of Sakalya as Ghosh assumes,

but ascribes to Saunaka” అన్నాడు. Max Muller మహాశయుడు శాకలప్రాతిశాఖ్య యున్నట్లు వ్రాసినాడు. కాని దాని నే శాకల్యుడు రచించెనో నిస్సందేహముగా చెప్పటకు వీలులేదు. శాకల్యోక్త నియమానికి ననుసరించి తచ్చిహ్నులు రచించిన గ్రంథ మునకు శాకల్యప్రాతిశాఖ్య మని పేరువచ్చియుండును. “శాకల్య స్తేమే చాత్రాః శాకల్యాః” (౪-౧-౧౮) అని కాశికలో నున్నది. ఆయనశిష్యులు ముద్గల, గాలవాదు లయిదుగురు ప్రవర్తింపజేసిన శాఖలు— ముద్గల, గాలవ, శాలీయ, వాత్సర్య, వైశిరీనామముల ప్రసిద్ధములు. “శాకలేన ప్రోక్త మగ్ధీయతే శాకల్యాః” అని జయాదిత్యుడు లిఖించినాడు. కావున శాకల సంప్రదాయసంబంధమును ప్రాతిశాఖ్య ఉంపెవచ్చును. మూలపురుషుడు శకలనివలన శాకలశబ్దము నిష్పన్న మయినను కావచ్చును.

యాస్మిన్ నిరుక్తమునన, శౌనకుని ఋక్ప్రతి శాఖ్యలోను శాకల్యుని నామధేయము కానబడుచున్నది. బృహద్దేశతలో అనువాకానుక్రమణికయందు ఆయన పేరు లభించుచున్నది.

“శాకల్యదృష్టే పదలక్ష మేకం
సార్థం చ వేదే త్రిసహస్రయుక్తమ్
శతాని చాష్టా దశకద్యయంచ
పదాని షట్ చేతి హి చర్చితాని.” (౪/౧)

శాకల్యసంహితలో ౧౨౩, ౮౨౬ పదము లున్నవి. ఋషిసంప్రదాయమున ఈ సంహితకు ఆదారాతిశయ మున్నది. ఏతద్రచన పూర్తి యగుటతోడనే దేవతలు సంప్రీతులై పుష్పవృష్టి కురిసే రని కింపదంతి.

“శాకల్యస్య సంహితా మను ప్రాశస్త్యో. శాకల్యేన సుకృతాం సంహితా మను నిశమ్య దేవః ప్రాశస్త్యో” అని మహాభాష్యమున పఠించి చెప్పినాడు (౧-౪-౧౪). బ్రహ్మాండపురాణమున శాకల్యుడు దేవ మిత్రు డని వర్ణితము (౨-౩౪ అ). ఆయన వేదవిత్తును పని వాయుపురాణము స్తుతించినది.

శాకల్యుని సత్యశ్రీశిష్యుడు; రక్షిత భాగ్య పూణి, బాస్కలి, భారద్వాజుల సహపాతి.

“శాకల్యః ప్రథమః స్తేషాం తస్మా చన్యో రక్షితః బాస్కలిశ్చ ధర్మద్వాజ ఇతి శాఖాప్రవర్తకాః”

(బ్రహ్మండ. ద్వి. పా. ౩౪ అ.) శాకల్య, రక్షితశాకపూణి, బాస్కలి, భారద్వాజులు సత్యశ్రీ శిష్యులు, శాఖాప్రవర్తకులు; మువ్వయ్యల వైయాకరణులు. అందు శాకపూణి వైరుక్తవైయాకరణుడు. “ఋతో భారద్వాజస్య” (౭-౨-౬౩) అను మాత్ర మున పాణిని బాస్కలిభారద్వాజుని స్మరించినాడు. ఈ శిష్యులను గూర్చిన వివరణము వాయుపురాణ బ్రహ్మాండపురాణములందు, విష్ణుపురాణమున పీఠ పేరులలో కొంచెము భేదము గోచరించును. తద్భేదము పాతధ్రుంకేనులకము కాంచును. శాకల్యుడు ఉత్తరభారతీయునుమలయం దగ్రగణ్యా డనియు, విదగ్ధ కబ్బిశిష్టు డనియు బృహదారణ్యకమువలన గ్రహింప నగును. అతనిని శౌనకుడు ఋక్సామయజుర్ శాఖలలో స్థిర శాకల్యు డన్నాడు (౨-౪౪). ఇందు చేతనే ఇరువురు శాకల్యు లున్నారని కొంద రనుట సంభవించినది. వారిమతమున శిష్యాశాస్త్రకారు డగు శాకల్యుడు పదపాఠాదిప్రణేత యగు శాకల్యునికంటె భిన్నుడు. ఇదమిత మని తేల్చుట కిందు వీలు లేదు.

మహర్షి శాకల్యుడు గుణవంతు డయినను దాంభి కుడు. మిథిలానగరమున నితడు తరుణయాజ్ఞ వల్కులని వలన పరాజయము పొందినాడు. (బృహ. బ్రహ్మాండ పురాణమున—

“దేవమిత్ర స్తు శాకల్యో జ్ఞానాహంకారగర్భితః స జనకస్య వై యజ్ఞే వినాశ మగమత్ ద్విజః”

(పా. ౨. ఆ. ౩౪) అని వర్ణితము. బ్రహ్మ విచారమున నితడు పరాజయనూపమృత్యువును పొందినా డని భావము.

శాకల్యవ్యాకరణవిశేషము లిప్పుడు లభ్యము కావు. అయినను ప్రాతిశాఖ్యాదిగ్రంథములలో బహు స్థానములం దీయనమతము గోచరించుచుండును.

భారద్వాజీయ వ్యాకరణము

ఉపదీప్య తతః సర్వం భరద్వాజప్రపంచితమ్ ప్రోవాచ దాన్కలః శాత్రుం మహీశాసనవత్ పరమ్.

“ఋతో భారద్వాజస్య” (౭-౨-౬౩) అని పాణినీయనూత్రము. ఒకప్పుడు భారద్వాజవ్యాకరణ మున్నట్లును, పాణిని దానిని జూచినట్లును దీనివలన స్ఫురించును. భారద్వాజుని గ్రంథనామము తెలి యదు. కాని దానిని భారద్వాజవ్యాకరణ మన వచ్చును. ఋక్సంత్రమున మహర్షి శాకల్యుడు “బ్రహ్మ బృహస్పతయే ప్రోవాచ, బృహస్పతి రింద్రాయ, ఇంద్రో భారద్వాజాయ, భారద్వాజ ఋషిభ్యః...” అన్నాడు. భారద్వాజ ప్రకాశితమైన ఇంద్రమతవాదమే తరువాతభారద్వాజవ్యాకరణ మున ఉపనిబద్ధ మయినట్లు తోచును.

భరద్వాజుని వ్యాకరణము సుద్దేశించియే పాణిని భారద్వాజశబ్దము ప్రయోగించినాడు అని కొంద రన్నాడు. దీనిని సవరించుటకు వీలు లేదు. కాశ్యప వ్యాకరణము కాశ్యపి యనియు, ఆపిశలవ్యాకరణము ఆపిశల మనియు ప్రసిద్ధి యున్నను పాణిని వారిని పేర్కొన్నాడు కాని, గ్రంథములు పేర్కొనలేదు. కావున ఉక్తపాణినీయనూత్రమున గ్రంథకారు సుద్దేశించియే భారద్వాజశబ్దము ప్రయుక్త మయినట్లు గ్రహింపవలెను.

ముండకోపనిషత్తులో భారద్వాజసత్యవాహుని యుల్లేఖన మున్నది. కాని యతడు శాబ్దికాచార్యుడు కాదు. కావున ఆయనను పాణినిస్మృతభారద్వాజు డనుట యుక్తము కాదు. సత్యశ్రీశిష్యుడు బాస్కలి భారద్వాజుడు శిష్యాశాస్త్రజేత. శాకల్యుడు, శాక

పూణి, ఆయనయు సహపాతులు. వీ రందరును శాన్తి కులు. గార్హస్థ్యముని బ్రహ్మవిద్యలో పిష్టమును శిష్యుడు. కాని శబ్దశాస్త్రమున ఆయన బాస్కలి భారద్వాజుని శిష్యుడు. గార్హస్థ్యని నామాంతరము పన్న గారి. బ్రహ్మవిద్యపురాణమున పూర్వభాగములో ని ట్లున్నది :-

“బాస్కలిస్తు భరద్వాజ
స్త్రిస్రః ప్రోవాచ సంహితాః
త్రయస్తస్యాఽభవత్ శిష్యా
మహాత్మానో గుణాన్వితాః
ధీమాంశ్చ త్వాపనీపశ్చ
పన్నగారిశ్చ బుద్ధిమాన్
తృతీయశ్చార్జునస్తేచ
తపసా సంశితక్రతాః
వీతంగా మహాశేభాః
సంహితాజ్ఞానపారగాః
ఇన్ద్రేయే బహ్వృచః ప్రోక్తాః
సంహితా ద్వైః ప్రవర్తితాః”

ధగవాత్ శంకరాచార్యులు బాస్కలి భారద్వాజుని పేర్కొన్నారు. శాన్తీరకభాష్యములో “బాస్కలినా బాహ్యోః పృష్ఠః” (3-1-10) అని యున్నది. కావున భారద్వాజుడు శబ్దవిత్రయజే కాక బ్రహ్మవిత్రయ జ్ఞుడనియు తెలియవచ్చుచున్నది.

శాకల్యుని ప్రసిద్ధవ్యాకరణ ముండగా సరిగా ఆకాలముననే భారద్వాజవ్యాకరణ మేల రచిత మయ్యె నను సంశయము కలుగుట సహజము. ధీన్న భిన్న సంప్రదాయములను మతములను రక్షించుటకై ఏకకాలమునగాని, ఈషద్వ్యవధిగా గాని నాతన గ్రంథ రచన గుఱుచుండుట విదితమే. సేమచంద్రుడు సిద్ధ సూత్రమును, మలగురికి ముష్టిసూత్రమును, చంద్రగిరి సమంతభద్రవ్యాకరణమును, చంద్రనూరి చంద్రవ్యాకరణమును సమకాలమున రచించినారు.

భారద్వాజసంప్రదాయము గొప్పది; పాణినికి తరువాతరూప నున్నట్లు గోచరించును. మహాభాష్య మున పలుతావుల “భారద్వాజీయాః పతన్తి” అని

పతంజలి తన్మతమునుగూర్చి యుపన్యసించినాడు. కాత్యాయనునికి పూర్వము భారద్వాజీయులు పాణి నీయసూత్రములపై వార్తికములు చేసినారు : “దాధాఘ్యభావ్” (1-1-20) అను సూత్రముపై “ఘుసంహారాం ప్రకృతిగ్రహణం శివ్వికృతార్థమ్” అనియు; “ఉపవివహగృహ్యోఽన్యతరస్యామ్” (3-1-37) అను సూత్రముపై “విదే రామ్ కిన్నిపాత నాదా గుణత్వమ్” అనియు; “గోత్రావయవాత్” (4-1-24) అను సూత్రముపై “సిద్ధంతు కులా భ్యాభ్యో లోకే గోత్రాభిమతాభ్యః” అనియు; “త్రస్త్వో గోపయో ర మన్యతరస్యామ్” (5-1-38) అను సూత్రమునాద “త్రస్త్వో గోపయో స్తోప ఆగమో రమ్ విధీయతే” అనియు కానవచ్చు చున్నవి. ఎప్పుడీ సంప్రదాయము లోపించిపోయినదో చెప్పట కష్టము.

భారద్వాజశ్రౌత సూత్రములు, గృహ్య సూత్రములు నేటికిని కలవు. యాజ్ఞకల్యస్త్యునిపై ‘బాలక్రీడ’ యను వ్యాఖ్యలో విశ్వనాథుని డిల్లీ లిఖించి నాడు : “తథా చ భారద్వాజః—‘న మేన్ద్రభాషాం శిశ్నేతి. మేన్ద్రోవా ఏష య దివ్య ఇతి విజ్ఞాయతే. తస్మాచ్ఛిష్య ముపనీయ సామోద్భావో శిశ్నేతే, సంశ్లోపాసనాగ్నింఘనాని ఇతి”. భారద్వాజుడు గర్భశాస్త్రకర్త యని దీనివలన తెలియుచున్నది. కాట్యాయని అర్థశాస్త్రమునగూడ ఈయననామ మగ పడుచున్నది. భారద్వాజుని అర్థశాస్త్రగ్రంథముకూడ నుండెడిదేమో.

గాలవ వ్యాకరణము

చేమమిత్రస్య శిష్యుణ గాలవేన మహాత్మనా శబ్దమశ్టి రే వైకా వ్యాకృతేతి పురావదః.

“ఇకోహ్రస్వోఽచ్యో గాలకస్య” (1-3-40), “తృతీయాదిషు భాషితిపుంస్కం పుంశ్చ గాలకస్య” (2-1-24), “అడ్ గార్హ్యగాలవయోః” (2-3-77), “నోదాత్తస్త్రిణోదయ మగార్హ్య కాశ్యస గాలవానామ్” (3-1-28) అను సూత్రములు అష్టాభ్యాయలో నున్నవి. “ఇకాం యశ్శిః

వ్యవధానం వ్యాధిగాలవయో రితి వక్తవ్యమ్” అని పురుషోత్తముడు లఘునృత్తిలో వ్రాసినాడు. సుపద్యమున “యతా వ్యవధానం వ్యాధిగాలవయోః” అని సూత్రితము (సద్ధి ౪). వీనివలన పాణినికీ ప్రార్థమే గాలవ వ్యాకరణము ప్రచారమున నుండె ననియు, పాణిని దానిని చూచియుండె ననియు ఉపపన్నమగును. పద్యనాథ పురుషోత్తములు నురుపరంపరలోని సంప్రదాయవచనములు వీని యిట్లు వ్రాసియుంచుదురు.

మహాభాష్యములో “ఇకో హ్రస్వో ల్యోః గాలవస్య (౬-౩-౬౦); ప్రాచా మనృద్ధాత్ ఫీఁ బహులమ్” (౪-౧-౬౦); ఇతి గాలవా వీన హ్రస్వాత్ ప్రయంజీరక్, ప్రాక్షు చైవ హి ఫీఁ స్యాత్” (౧-౧-౪౩) అని పఠించి యన్నాడు. గాలవ వ్యాకరణమునకు గాలవ మనియు, తత్పతనపాతనములు చేయు వారికి గాలవు లనియు ప్రసిద్ధి యున్నట్లు గోచరించును. గాలవసంప్రదాయ ముండుటచేతనే పాణిని ‘గాలవాః’ అను పదమును ప్రయోగించెను.

గాలవముని శాకల్యుని శిష్యుడు. అందుచేతనే తత్ప్రసంగితశాఖకు శాకలశాఖ యని ప్రసిద్ధి కలిగినది. ఏతద్విశేషములు వాయుపురాణమున ౬౦ అధ్యాయమునను, బ్రహ్మాండపురాణమున ౩౫ అధ్యాయములోను చూడవచ్చును. స్మృతిచంద్రికలోను, కాలమాధనమునను గాలవవచనములు ప్రమాణరూపమున సాదృశ్యములు. బృహద్దేశికగ్రంథమున శానకుడు “ఇహస్మితి శాకపూణిః పక్ష్యాగ్నితే గాలవః” అనియు—

“పాష్టే ప్రేతి ప్రగాఢో ద్యౌః
మన్యతే శాకటాయనః
చంద్ర మే వాఢ పూర్వం తు
గాలవః పాష్ట ముత్తరమ్” (౬-౪౩)

అనియు రచించినాడు.

శాకటాయననితోపాటు గాలవుని పేరు చూడగా, ఉభయులు సమకాలికు లనిపించును. శాకల్యుని శిష్యుడు, శాకటాయనుని సమకాలికుడు నగు గాలవుడు విశ్వమిత్రశిష్యుడగు ప్రాచీనగాలవుడు కానేరడు. అతడు కేద్రకమకర్త కావచ్చును. వైయాకరణ గాలవుడు గాలవీయశిష్యుడై ప్రవక్త కావచ్చును.

శాకటాయనీయ త్రిముని వ్యాకరణము

తదా శకటినా సార్థం స్మృతం శాకటినా కుభవమ్
శాకటాయనపాదైశ్చ శాస్త్రం వై శాకటాయనమ్.

శాకటాయనవ్యాకరణ మన్నప్పడు అభినవ శాకటాయనుని గ్రంథ మనుకొనవచ్చును, మహర్షి శాకటాయనుని గ్రంథ మనుకొనవచ్చును. మొదటిది ‘శబ్దానుశాసన’మును పేర నేటికిని లభ్యము. అది శ్రీ. శ. ౯ వ శతాబ్దిలో జైనసంప్రదాయమున ప్రణీతము. ౧౦వ గ్రంథ మేకాలమున తిరోహిత మయినదో తెలుపుట కష్టము. అది యాస్కనికీకూడ పూర్వకాలమున విరచితము. ఇప్పుడు త్రిమునివ్యాకరణ మన్నచో పాణిని, కాత్యాయన, పతంజలివిరచితగ్రంథము. పూర్వకాలమున త్రిమునివ్యాకరణ మన్నయెడల శకటి, శాకటి, శాకటాయన స్మృతగ్రంథ మన్నమాట. కాతంత్రపరిశిష్టమున “అహో ల్యోః రాత్రితాద్యనఘోషే” (సంధి ౧౦) అను సూత్రము చేసి, దానిపై వృత్తిభాగమున క్రిపతివస్తుడు “నిషేవ నిషేధో రాత్రిరూపరథం తరే ష్వీతి శాకటాయనీయే త్రిమునిమతేచ, తస్మా దహారజనీతి రత్వం స్యాదేవ. చాంద్రేతు రేఫమాగ్రే లసా నిషేఘః” అన్నాడు. చాంద్రములోని “లుక్యీరి రః” (౬-౩-౧౦౦) అను సూత్రానుసారముగా రేఫమాత్ర నిషేఘము కలదు. కాని అభినవశాకటాయనశబ్దానుశాసనమున “ఠోల్యో ల్యోః రూపరాత్రిరథంతరే” (౧-౧-౧౬౦) అని సూత్రితము. పాణిని “అహా” (౮-౨-౬౮) సూత్రముపై కాత్యాయనుడు “రుత్వవిధావహ్నో రూపరాత్రిరథంతరే ఘాపసంఖ్యానమ్” అని వార్తికము చేయుటయే కారణము. కావున నిచ్చట ‘శాకటాయనీయే’ అను పదమువలన అభినవశాకటాయనీయ శబ్దానుశాసనము, త్రిమునిపదమువలన పాణినియ స్మృతియు లక్షితములు. ‘శాకటాయనీయే త్రిమునిమతేచ’ అను వాక్యంశముద్వారా ప్రాచీనశాకటాయనీయ వ్యాకరణము—అనగా, శకటి, శాకటి, శాకటాయన గ్రంథము లక్షితము కానేరదు. మహర్షి శాకటాయనుని ఋక్తంత్రములోని “హోరాహ్యయా” (౩-౬-౨) సూత్రమున రూప, రథంతరశబ్దములు లేవు. కాని హ్యప్రభృతాదివిరచితశ్లోకవార్తికములోని “నామ చ

ధాతుజ మాహ.....వ్యాకరణే శకటస్య చ తోకమ్” అను వాక్యాంశముపై వ్యాఖ్యలో “శాకటాయన శ్చ స్వకృతే వ్యాకరణే ఆహ—ధాతుజం నా మేతి” అని కాని “శాకటాయనీయే వ్యాకరణే నామ ధాతుజ మి త్యుక్తమ్” అన్నవాడు ప్రాచీనశాకటాయనగ్రంథమునే లక్ష్యమునం దుంచుకొన్నాడు. ఇక తాతంత్రపరిశిష్టమున సంభిప్రకరణములోని “మణీవాదిషుచ” (౪౦) అను సూత్రవృత్తిభాగమున శ్రీపతిదత్తుడు “కశ్చిత్ త్రిముని సముపేక్షణా న్నేద మాద్రియతే” అన్నాడు. ఇక్కడ త్రిమునిశబ్దము ప్రాచీనశాకటాయనము నుద్దేశించియే ప్రయుక్తమయినది; కాని పాణినీయము నుద్దేశించి కాదు. పరిశిష్టప్రబోధమున గోపీనాథ తర్కాచార్యుడుకూడ వ్యాఖ్యానసరమున “త్రిమునీతి వ్యాకరణాంతరస్య సంజ్ఞా, మునిత్రియరచితత్వాత్. శకటి, శాకటి, శాకటాయనా స్త్రయః కర్తావే ౭భిమతాః” అని వ్రాసినాడు. శకటి శాకటుల వృత్తాంత మెచ్చటను గానరాదు. కాని శకటి అను అవ్యుత్పన్నప్రాతిపదికశబ్దము వివిధగ్రంథములలో గానవచ్చుచున్నది. మహాభాష్యములో (౧-౧-౩౯; ౧-౪-౧; ౧-౪-౩; ౭-౩-౧౬), బాల మనోరమలో (౪-౧-౪౫), సిద్ధాంతచంద్రికలో (స్త్రీ ప్రత్యయ—౬౧ సూత్రవృత్తి) చూడనగును. శకటి శకటుని నామాంతరము కావచ్చును, సోదరుడయినను కావచ్చును. ఇట్లగుచో శాకటి శకటుని పుత్రుడుగాని, సోదరపుత్రుడు గాని కావచ్చును. శాకటాయనడు, ఆతని యువాపత్యము గాని, గోత్రాపత్యము గాని కావచ్చును. గణతన్మమహాద్దలిలో వర్ధమానోపాధ్యాయుడు “శకటస్య చ తోకమ్” అను స్లోకాంశమును జూచి “శాలాతురీయ శకటాంగజచంద్రగోమి.....” ఇత్యాదికారికయందును, దాని వ్యాఖ్యలోను శాకటాయనడు శకటాంగజు డని వ్రాసినాడు. ఈ మాటలు బాగుగా నాలోచించి వ్రాసినవి కావు. అంగజుడు పుత్రుడు; యువాపత్యముగాని గోత్రాపత్యముగాని కాదు. మేదినికోశములో “అంగజం రుధిరే ౭నంగ కేశ పుత్ర మదేషు నా” అని యున్నది. మొత్తముమీద వీరికి సంకట సంబంధ మున్నట్లు భావించవచ్చును.

శాకటాయనీయ త్రిమునివ్యాకరణమునకు, పాణినీయ త్రిమునివ్యాకరణమునకు నాగమతపర్య మిది.

ప్రథమప్రసక్తృనామాను సారముగా నొకదానికి పాణిని స్మృతి, పాణినీయత్రిమునివ్యాకరణము అని పేరు వచ్చినది; శేషప్రసక్తృనామాను సారముగా మరియొకదానికి శాకటాయనస్మృతి, శాకటాయనీయత్రిముని వ్యాకరణము అని పేరు వచ్చినది. ఉభయగ్రంథములును స్మృతిపదవాచ్యములు. ధర్మప్రయోగవ్యవస్థ వలె కాలానుసారముగా శబ్దప్రయోగవ్యవస్థలో శాకటాయనస్మృతి క్రమముగా పరిత్యక్త మయినది. ధర్మవిషయములో—

“కృతేతు మానవా ధర్మాః
త్రేతాయాం గౌతమః స్మృతాః
ద్వాపరే శంఖలిఖితాః
కలౌ పారాశరాః స్మృతాః”

అని అభియుక్తోక్తి.

ఉత్తరప్రామాణ్యన్యాయానుసారముగా పాణినీయత్రిమునివ్యాకరణమున పతింజలివాక్యమున కెట్టి ప్రామాణ్యము కలదో, పూర్వకాలమున శాకటాయనీయ త్రిమునివ్యాకరణమున శాకటాయనాని వాక్యమున కెట్టి ప్రామాణ్య ముండె నని గోచరించును.

శా. త్రి. వ్యాకరణమునకు శాకటాయన మని ప్రసిద్ధనామము. శ్రీతిత్త్వనిధిమతప్రకారము ఉత్తమ నవవ్యాకరణములలో నిది యొకటి.

పాణిని బహుపర్యాయములు శాకటాయనని పేర్కొన్నాడు. “లఙః శాకటాయన ఙైవ” (౩-౪-౧౧౧); వ్యోర్లఘుప్రయగ్నౌతరః శాకటాయనస్య” (౮-౩-౧౮); “త్రిప్రభృతిషు శాకటాయనస్య” (౮-౪-౫౦); ఇత్యాదులు. కాత్యాయనడు ప్రాతిశాఖ్యలోగూడ నీతినిని స్మరించినాడు: “ప్రత్యయసర్గం మది శాకటాయనః” (౩-౮); “జిహ్వసూత్రీయోపధ్యానీయో శాకటాయనః” (౩-౧౭); “లోపం కాశ్యపశాకటాయనా” (౪-౫); “సుపదే శాకటాయనః” (౪-౧౯౦). ఈకాలమున శాకటాయన వ్యాకరణము లభించుటలేదు; కాని విశిష్టుడు ప్రచారమున నుండె ననట నిస్సంశయము. వ్యాఖ్య

ధూతికృతశ్లోకవార్తికములోని 'వ్యాకరణే శకటస్య చ తోకమ్' అనుదానివలనను, మహాభాష్యములోని "వైయోకరణానాం చ శాకటాయన అహ—ధాతు జం నా మేతి" (3-3-౧) అను వాక్యమువలనను వ్యాకరణముండె నని స్పష్టమగుచున్నది. ఇంతియే గాక ఈ సందర్భమున నాశేఖర్యులు "ధాతుజం నా మేతి నిరుక్తజ్ఞాన - నిరుక్తకారణ శాకటాయనశ్చ స్వకృతే వ్యాకరణే" (శబ్దేందుశేఖరము) అన్నాడు. "చతుష్టా శాకటాయనాః" అను ప్రాచీనోక్తిలన ప్రాచీన శాకటాయనవ్యాకరణమున నాలు గధాయము లుండె నని బోధపడును. నాశేఖరుని మిత్రప్రకారము శివసూత్ర సమాహ విా గ్రంథమున నభ్యుపగతము (లఘుశబ్దేందు శేఖరము). ఇది సంభాష్యమే. శాకటాయనములోని ఔణాదికసూత్రప్రత్యాహారసంజ్ఞాసగూహము శివ సూత్రానుసారప్రణీత మని నాశేఖరుని సమర్థించుచున్నది. లోకవ్యవహారమున ప్రాచీనలలో కొందగు శాకటాయనము పాండిత్యామాని యని యనాలోచితముగా నన్నాగు. కాని ఆయన చింతాశీలు డనియు, దార్శనికు డనియు నశేకులకు నడుమనడుమ విస్మృతి కలుగుచుండును. మహాభాష్యములో "అక్షవా భఃతి జైకశ్చిత్ బాగ్ర దపి వస్త్రమానం కాలం నోపలభేత, త ద్యగా—వైయోకరణానాం శాకటాయనో రథ మార్గ ఆసీనః శకటసార్థం యాస్తం నోపతేధే" (3-౨-౧౧౫) అని యున్నది. ఇదియే కాక శాకటాయనోపనిషత్తులన ఆయనచింతాశీలత, దార్శనికతయు నవగత మగును. ఇంత యేల? శ్రీశంకరభగవత్పాదాచార్యులు ఈ యుపనిషత్తుకు భౌష్యము లిఖించినారు. **Monier Williams** ఈవిషయ మంగీకరింపకపోలేదు.

స్మృతిశాస్త్రమునందుగూడ శాకటాయన మహర్షి ప్రామాణికుడు. అపరార్కయాజ్ఞరశ్మీయ ధర్మశాస్త్రనిబంధనమున, చతుర్వర్గచింతామణిలో, నిర్ణయసింఘపులో, స్మృతిచంద్రికలో శ్రాద్ధమయూఖాదిసార్వగ్రంథములలో ఆ యన మత వాదము ప్రమాణీకరూపమున నభ్యుపగత మగును. దీనివలన తదీయ ధర్మశాస్త్రకారత్వముకూడ ప్రతిపాదితము కాగలదు.

శాకటాయనుని ఋక్తంత్రవ్యాకరణము ప్రసిద్ధ గ్రంథము. ఇది వస్తుతః సామవేదీయప్రాతిశాఖ్యవిశేషము. దీని సూత్రసమాహమునకు శాకటాయనుడే వ్యాఖ్యానము రచించెను. పురాకల్పమునందలి కొన్ని కొన్ని ఆరీయగాథలు దీనివలన రక్షితములు. చతుర్దశకమందలి "గాథాసు" (3౮) అను సూత్రవ్యాఖ్యలో నత డిట్లు వ్రాసినాడు: "గాథాసు చ ద్విమాత్ర మంతరం నిత్యవిరతే భఃతి—యే నాభిః ప్రతన్నీ మానసం క్యాకారాః సలిలమ్. మదానస స్తాన శ్వసశ్చో వశీకృథా యుధీంద్రో దివి నానవా నివ. నై వోదక మక్తి పాతవే న పక్ష ఉత్పతినాయ. స్తామ చక్ర పణం బత. సారసో మృగో మందూకో విలలాప. ధన్వన్తర్యుపచిత్రకపాండుపలాశకమత్స్యికాశ్చ జహి. జాలకాశేన గరణీషు చ మత్స్యికామా నాహ నాంసకస్య విదిశాని సామికమ్." ఓ-గ్న-ఇ (౧-౧) ఇత్యాదీని."

ఋక్తంత్రములోని సూత్రము లనేకము లవికలముగా అష్టధ్యాయిలో గాననగును. 'ఆశ్చర్యమనిత్యో' (శాక. ౧-౭ = పాణిని ౬-౧-౧౮౨); 'కాస్తీ రాజస్తునే సగతే' (శాక. ౭-౪ = పాణిని ౬-౧-౧౫౫) ఇత్యాదులు. ఇందులోని కొన్ని కొన్ని సూత్రములు ఈవత్సరీ రసముతో అష్టధ్యాయిలోనికి కేరివి. శాకటాయనుని 'మిత్ర ఋషి' (౧-౫) పాణినియములో 'మిత్రే చర్షా' (౬-3-౧3౦) అయినది. ఋక్తంత్రసూత్ర ౧౨తి చదువునప్పు డెడనెడ అష్టధ్యాయీసూత్రములు జ్ఞప్తికి వచ్చును. శాకటాయనుడు "అప రథే—అప ఇతి పూర్వరూపం, సకారో వ్యవధీయతే రథే. అపస్కరో నామ రథః; అపకరోఽన్యః" (౬-౧) అన్నాడు. పాణిని "అపస్కరో రథాంగమ్." (౬-౧-౧౮౬) అన్నాడు. శాకటాయనుడు "పార పర్యతే. పార ఇతి పూర్వరూపం, సకారో వ్యవధీయతే పర్యతే; పారస్కరః పర్యతః పారకరోఽన్యః" (౫-౧౦) అన్నాడు. పాణిని "పారస్కరప్రభృతీని" (౬-౧-౧౫౭) అను సూత్రము వ్రాసినాడు. శాకటాయనుడు "పన్నికర్షః సంహితా. పన్నికర్షః సంహితా భఃతి. పద స్వేతాధికారః. ఆశంతర్యం పన్నికర్షః...

...యః పరః సన్నికర్షో నానరేణ వికారమ్. తో నాను వికారః? శాస్త్రప్రాప్తే లోపే చ సన్నిగ్రాహ్యః" అన్నాడు. పాణిని "పర సన్నికర్ష సస్సహితా" (౧-౪-౧౦౯) అన్నాడు.

శాకటాయనత్రిమినివ్యాకరణ మిప్పుడు లే కున్నను దానిలోని సూత్రము లనేకములు పాణినీయ వ్యాకరణములో ప్రవేశించినవి. శబ్దతత్త్వప్రకాశన మనకై పాణిని శాకటాయనన కెంత రకు ఋణపడి యున్నాడో చెప్పట కష్టము. శాకటాయనాదులు కూడ మూలప్రసక్తు కారు. హరదత్తు డిట్లన్నాడు: "తత్రయే సాధనస్తే.....కథం పున రాచార్యణ పాణినినా అగత - మేనే సాధన ఇతి? ఆసికలేన పూర్వవ్యాకరణేన. ఆసికలి నా—త్వరి—కే నాగతమ్? తతః పూర్వేణ వ్యాకరణేన"—మంచిమాట ! "శివాద్యా ఋషిపర్యవ్తాః స్మారకా నతు కారకాః."

న్యాయమంజరీకారుడు జయంతభట్టు ఇట్లు లిఖించినాడు: "న న్యత్సపాదాత్ పూర్వం కృతో వేద ప్రామాణ్యనిశ్చయ ఆసీత్? ఆత్యల్ప మిద ముచ్యతే. శైమినేః పూర్వం కేన వేదాగ్లో న్యాఖ్యాతిః? పాణినేః పూర్వం కేన పదాని వ్యుత్పాదితాని? సింగం తూర్వం కేన ధన్వాంసి రచితాని? ఆదిసగ్గాత్ ప్రభృతి వేదవ దిమా విద్యాః ప్రవృత్తాః. సంక్షేపవిస్తరవివక్షయా తు తాం స్తాం స్తత్ర కర్తృణా నాచక్షతే."

శాకటాయనాడు పాణినికి బహుపూర్వము. తాన కుడు బృహద్దే. తలో ఈయనను పేర్కొన్నాడు.

శాకటాయనాడు శైశిరిశాఖాంతర్గతుడు. శైశి రీయశిక్షలో ఈయననామముకూడ కలదు. శైశిరిశాఖ శాకల్యశిష్యప్రవర్తితము. కావున శాకటాయనాడు శాక ల్యుని తరువాతివాడు.

గార్గీయ వ్యాకరణము

గార్గ్యేణ మునివర్ణేణ వృత్తం వ్యాకరణం స్వకమ్.

గార్గ్యముని గర్వంశసంఘాతుడు. ఈయన ప్రశ్నోపనిషత్తులోని సౌర్యానుజీగార్గ్యుడు అనుకో, కాడో? బృహదారణ్యకములోని గార్గీవాచక్కువి ఈయన కే మనునో! ఈయన ఆయనసోదరపుత్రు డేమో. గార్గీవ్యాకరణము 'అక్షరతంత్రసూత్ర'నామ మున ప్రసిద్ధము. దీనిని సామాన్యరూపమున గార్గీయ వ్యాకరణ మనవచ్చును. పాణిని బహువారములు ఈతని నామము స్మరించినాడు: "అగ్నే గార్గ్యగాలవయోః" (౭-౩-౯౯); "ఓతో గార్గ్యశ్య" (౮-౩-౨౦); "నోదాత్తస్యరితోదయ మగార్గ్య కాశ్యప గాలవా నామ్" (౯-౪-౯౭). పాణిని అక్షరతంత్రసూత్రమును జూచినట్లు స్పష్టము. బాస్కలిభారవ్యాసుడు గార్గ్యు నికి శబ్దశాస్త్రమున గురువు.

పన్నగారి గార్గ్యుని నామాంతరము. అనార్య నాగజాతిని ఉచ్చేదించుటలో నితడు విశేషయత్నము చేయుటవలనగాని, విషవిద్యాపారంగతు డగుట వలనగాని యీ బిరుదును పొందియుండ వచ్చును. శాకల్యుని ఋగ్వేదీయపదపాఠము ఎంతి ప్రసిద్ధమో, గార్గ్యుని సామ వేదీయపదపాఠముకూడ అంతి ప్రసిద్ధము. ఈతడు శాకల్యునికి పరవర్తి యని దీనివలన గాన వచ్చును. నిరుక్తమున బహుస్థానములలో యాస్కుడు ఈయనను పేర్కొన్నాడు: ఉపసగ్గా ఉచ్చావచా భనస్తీతి గార్గ్యః" (౧-౩) ఇత్యాదులు.

గార్గ్యుడు బ్రహ్మవిద్యలో విప్లవాదుని శిష్యుడు. ఈతడు శాకటాయనునితో ప్రతివాదము చేసినాడు; అందుచే శాకటాయనునికంటె కొంత చిన్నవాడు.

[దర్శనసాగర, వేదాంతభూషణ, గురువదహా దారపరస్వతీకృత వ్యాకరణదర్శనచరిత్ర ననుసరించి రచించినది.]

సరాగాలు

శ్రీ నందూరి వెంకటసుబ్బారావు

పూవు నేనైతె ?

నే

నీవలపు నాదు !

పూ నిన్నె జగమంత

ధ్యానింపజేతు !

౨

నేను కోయిలనైతె ?

నీ రాగమాదు !

దిశలు ఓ నిన్నె కి

ర్తింపగాజేతు !

౩

తాయి నేనైతె ?

నీ

ప్రాణమ్ము నాదు !

ముజ్జగము తా నిన్నె

మ్రొక్కగాజేతు !

౪

నీవు నేనైతె ?

నినె

నాలోన కందు !

నేను నేనుగ నుంటె ?

నీలోన యుందు !

ప్రాప్తపరు హార్డి

(౧౮౭౭ ౧౯౪౭)

గొబ్బూరు వెంకటరఘునాథ కృష్ణారావు

అప్పుడే ఒక సంవత్సరం గిగ్రువ తిరిగిపోయింది. ... హార్డి పంపింపు ౧౯౪౭ డిసెంబరులో దివంగతుడైనాడు. ఈయన ఇరవైయేళ్ళకంటే మొదటి ఏడై సం. తిరుమలలోనూ పేరన్న కగన్ని ప్రతిష్ఠ గణితశాస్త్రాలలో ప్రముఖులైన గూ, ప్రపంచాణిత శాస్త్రాలలో ఉన్న తిప్పన గూ స్వయంకృషిరల్లా, అసమాన ప్రతిభ గణించాడు... మామూలుగా ఒక వ్యక్తి జీవితకాలంలో అనంతరత గూ కృషి చేసి, తదేక సత్తంతో పనిచేసినా సాధించడానికి వీలులేని మూలన గణితశాస్త్రాంతాలు చాలా కనిపెట్టాడు... ఒకే విషయంలో కామండా వివిధ విషయాలలోనూ తన ప్రజ్ఞ చూపించగలిగాడు. ముఖ్యంగా అంగణజీవితంలోనూ, అంకెల, సంఖ్యల నిజరూప, నిజతత్వ కోసంలో ఈయన మనగలలో చాలా కాలం దౌర్బల్యమింది. ఆ గణితవిషయాలలో ఈయన మహోన్నత శిఖరాలు అందుకొన్నాడంటే అతిశయోక్తి కాబోదు...

ఒక అంకెను ఎన్ని విధాలుగా విభజించగలం? ఆ విభాగాల స్వరూపం ఎలాంటిది? అనే ప్రశ్నకు మంచం... 3 అంకె ఉంటే ౨౪౦, (౨ మ్మ ఒకటి కలిపితే మూడు) ౧౪౦౪౦, మూడు అని గొండు విధాలుగా, కీన్న ముతైన (వేళ్ళు) అంకెల కూడిక ఫలితముగా తెలియజేయవచ్చు. అట్లానే ౪ ని ౪, 3౪౦, ౨౪౨, ౨౪౦౪౦, ౧౪౦౪౦౪౦ అని ఆయదు విధాలుగానూ, విరుసు ౭ విధాలుగానూ రకరకాలయిన, వేర్వేరు అంకెల సంయుక్త స్వరూపంగా చిత్రించవచ్చు... అయితే ఏ సంఖ్యనైనా ఇల్లా వివిధరకాల విభాగం చేయగలం. (రకరకాల సంఖ్యల కూడికవల్ల ఆ సంఖ్య ఏర్పడుతుంది...) ఆ విభాగాల సంఖ్య ఎంత? దానికి ఉక్తి ఉన్నదా?.. అని తీవ్రముగా ప్రశ్నించేసి, ఆఖరికి ఒక ఎక్స్ ప్రెషన్ ఉక్తిని కనిపెట్టాడు హార్డి పండితుడు... తిరుమల ఏ అంకెనైనా కొన్ని అంకెల వర్గాల మొత్తం క్రింద, కొన్ని అంకెల మొత్తం క్రింద ఉంటుంది... ఇంకొన్ని కొన్ని

(అంకెల) 4 ల మొత్తం క్రింద... ఇల్లాగా చాలా విధాలుగా తెలియజేయగలం.. [(అంకె) 2 అంకె X అంకె, (అంకె) 3 అంటే అంకె X అంకె X అంకె, ఇల్లాగా (అంకె) క అంటే అంకె X అంకె X అంకె X అంకె X అంకె X... (కసాగు)...] .... ఇల్లాగా అంకెల స్వరూపం; ఏవిధంగా లభిస్తాయి... అనే విషయాలలో చాలా గొప్ప పరిశోధన సలిపా డీయన...

అయితే ఇంకా సరిచెయ్యడంవల్ల ఏం లాభం? ఏం జిట్టుపాటు? అని అతనినే అడిగితే, “అబ్బే! ఇదంతా వృథా ప్రయత్నం... ఇది డబ్బు చేసుకొందుకు పనికిరాదు... అని చెప్పే మనిషి, హార్డి... కాని ఆయన ఏం అనేవాడంటే, “మా టెక్నాలు మనుష్యుల్ని చంపడానికి, ఖానీ చెయ్యడానికి పనికిరావు.. ఇవి ఎప్పుడూ ఎక్కడి చింత చెయ్యలేదు” అని. క్రికట్ ఆటవల్ల ఏం లాభమా, టెక్నాలు చెయ్యడంవల్ల అంతే లాభం అని ఆయన ఉద్దేశం. టెక్నాలు చెయ్యడంవల్ల సాధిత మరేదీ పరమ ప్రయోజనం ఏదీ చెప్పకొందగింది లేదు... కాని ఆ చెయ్యడంలోనే ఉంది ఎంత సరదావినా... అని ఘట్టిగా నమ్మేవాడు ప్రాచీనరు హార్డి... ఈ మాటంటే నాకు ఈమధ్య ౧౪ వ ఒలింపియడ్ పిక్చరు తీస్తూ బేరౌండ్ కౌబర్ట్ అన్న మాటలు జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి. “ఒలింపిక్ పండుకుటల్లో చాలా ముఖ్యమైన సంగతి గెలుపు గాదు.. ఆటల్లో పాల్గొనడం.. ప్రపంచంలో చాలా బాగా ఆడగలవాళ్ళందరూ (మంచి ఆటగాళ్లు) కలిసి పోటీ పండుకుటల్లో చుగురుగా సంతోషంగా ఆడితే కన్నులపండుగా ఉంటుంది... అసలు జీవితంలోనే కావలసిందేమిటంటే వెగ్గడం, ఓడిపోవడం కాదు... వచ్చిన కష్టాన్నీ, చికాకులనీ దాటుకుంటూ గెలికాయించుకొని రావడం... అందులోనే ఉంది మజా... గొప్పతనం... ఇటువంటి ఉద్దేశాలు ప్రచారంచేసి మనం మానవ జాతి భావిలో బున తరం అయ్యేందుకూ, దైర్యోత్సాహంతో పని చేసేందుకూ, మంచి బెడ్డా గుహిష్టా ఆట

కుంటూ పాడుకుంటూ బ్రదికేందుకూ దోహదం చెయ్యాలి" అన్నారు బేరెట్.

నిజంగా క్రికెట్ ఆడుతూఉంటే హుషూ, సంతోషం, కులూసా...ంటిదే లెక్కలుచేస్తూ (ఈ లెక్కలు రావాలినుమండీ, కాకపోతే చిక్కు, తల నొప్పి వస్తాయి)...ఉంటే, లెక్కలు వస్తుఉంటే లగ్నమిది. హార్టీకి క్రికెట్ పండేలా, అసలు క్రికెట్ అంటే చాలా ఇష్టం, సరదా. అసలు ఈయన ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రమైన పదాలు వాడేవాడు. గణితశాస్త్రజ్ఞులలో నూటికి ౯౯ మంది ప్రథమశ్రేణికి చెందుతారనీ, ఒక ఏడుగురో ఎనమడుగురో 'హబ్స్' తరగతికి చెందుతారనీ బఠాయికొట్టేవాడు...[హబ్స్ సరేమంటలం ఇంగ్లండుకి చెందిన చాలా గొప్ప క్రికెట్ ఆటగాడు.]

"మా లెక్కలు బందిపోటుకీ, నాశనానికి మారణసాధనంగానూ పనికిరావు" అని హార్టీ అమాయకంగా చెప్పినా, ఈ మాటలు అబద్ధమనే చెప్పాల్సిన పరిస్థితు లేర్పడుతున్నాయి...రిమిట్ అనే (ఈకాలపు) జర్మను గణితశాస్త్రజ్ఞుడు అపారమైన కృషిచేసి అద్భుతమైన గణితంశాలని ప్రపంచానికి వెల్లడిచేశాడు. ఆయన కేరీట జీటాఫంక్షను అనే ఉక్తి ఉంది (సమాసము...లెక్కలసమాసము)...ఒక ఇచ్చబడిన ప్రైమ్* ప్రైమ్ సంఖ్యకంటే తిక్కుమయిన అంకెలనూ, వాటి సంఖ్యనూ...ఆసంఖ్యకి సామాన్య ఉక్తిని..(General Expression)..కనిపెట్టడం సందర్భంలో రీమసు పంకితుడు జీటాఫంక్షను కనిపెట్టాడు...దాని లక్షణాలని ఉద్ఘాటించి గ్రంథం చేశాడు. హార్టీకి ఈ లెక్కలంటే ప్రాణం. నిజంగా చెవికోసకొనేవాడు. ఆయనే ఈ లెక్కలు ఈ అంశ శతాబ్దంలో 'పైరోమెట్రి' (Pyrometry) [గొప్ప బట్టల, కాసులు, Furnaces లో వాట్ల ఉష్ణగ్రతి తెలుసుకోవడం] ఆ మాగ్నసు చిత్రించుకోవడానికి, ఇంకా చాలా విషయాలలోనూ ఈ జీటాఫంక్షను చాలా పనికి వచ్చింది...ఆధునికమరణహోమాల్లో బ్లాస్ట్ ఫర్నేసులు...క్రేలుడుబట్టలు, మనపటి హోమాల్లో

* ప్రైమ్ సంఖ్య దానంతటదేగాని, ఒకటి చేత గాని భాగమారింపబడుతుంది...ఇంక దేని చేత భాగారం చేసినా తెగదు...నూటికి ౪, ౫, ౭, ౧౧, ఇవి ప్రైమ్ అంకెలు...3 కంటే తిక్కుమయిన ప్రైమ్ సంఖ్య ఒకటి మాత్రమే.

ఆజ్యంలాగ చాలా మరుకుగా పనిచేస్తున్నాయి. ఇలాగ్గా లెక్కలనూడా ధ్వంసధూరి చెయ్యడానికి ఉపయోగ మవుతున్నాయి.

క్రికెట్ లాంటి ఆటలు అడడంకల్ల కొంత సాంఘికమర్యాదలూ, సంఘజీవితం ఎల్లా మానవునికి ఉపయోగిస్తుందో, అటువంటి సంగతులుకూడా బోధపడతాయి. ఉదాహరణంగా బ్రిటన్ - ఆస్ట్రేలియాల మధ్య స్నేహం—మిత్రత్వం, సహృదయత్వం పెంపొందడానికి చాలా తోడ్పడింది క్రికెట్ ఆట, క్రికెట్ పండితులున్నూ.....లార్ వుడ్ బంతి విసిరితే (Boul చేస్తే) ట్రీటిస్ వాళ్లకి క్రికెట్ పండే గాళ్లకి పాడులుగా ఉండేది...ఆరిడాభా చూచాక ఆస్ట్రేలియన్ క్రికెట్ పండేగాళ్లకి సత్కారాలు బాగా జరిగాయి, జగుగుతున్నాయికూడా...శ్వేతజాతులకి నల్లవాళ్లని చూస్తే సహజంగా ఏగింపూ, అసవ్యమూ. సాధారణంగా వాళ్ల అభిప్రాయం ఇది: "ఇంకెయినూ పాత్ ఫ్రీకన్... (హిందూ దేశీయలూ, దక్షిణాఫ్రికావాళ్లూ...) ఎందుకూ పనికిరానివాళ్లు...చవలు" అని మనసా నమ్ముతారు వాళ్లు...కాని క్రికెట్ పండితులలో వాళ్లు చూపించిన చాకచక్యంగా, సామర్థ్యంగా...వారిలో మార్పు తీసికొచ్చింది...నపాకమంటేటట్టు నల్లవాళ్ల కక్షిసామర్థ్యాలు తెలియడంతో ఒక్కసారి వారిదురభిప్రాయం పటాపంచలయింది...నల్లవాళ్లని మన్నించారు, ఆదరించారు...ఆదరిస్తున్నారు...ఇంక విధిలేక మిథుగూడా క్రికెట్ చాలా బాగా చేతనవుతు అని ఒప్పుకున్నారు...అదేమాదిరిగా గొప్ప సాంఘికశక్తుల వెలువడాయి హార్టీ ఫ్యూరీమాథమేటిక్స్ పరిశోధనలవల్ల...గణితశాస్త్రజ్ఞులందరూ ఒక కుటుంబంలోలాంటివాళ్లు...వాళ్లకి దేశం, పాత్రం, కాలం విభాగం అక్కరలేదు...అనే అంశాలు విస్మయంగా కనిపిస్తాయి హార్టీ చేసిన కొన్ని గొప్పపనుల్లో. అసలు ఫ్యూరీమాథమేటిక్స్ అంటే ఏమిటో తెలుసుకోవడం అవుసరం. బీజగణితం, రేఖాగణితం, త్రికోణమితి, కలనచలనం, అంకగణితం, రేఖాంకగణితం, ఇవన్నీ ఘటగణితంలో భాగాలు...కాగా అయ్యేకు మాథమేటిక్స్ అంటే గణితాస్త్రం, ఖగోళాస్త్రం మొదలైన విభాగాలన్నమాట. ఫ్యూరీ మాథమేటిక్స్ శక్తులు పనిచెయ్యని...శక్తులతో సంబంధించని గణిత విషయాలన్నమాట...అయ్యేకు మాథమేటిక్స్ శక్తులు పనిచెయ్యడంతో సంబంధించి...శక్తగణితం, కక్షి

గణితం అందాం వీటని...౧౯౧౩ లో మద్రాసులో గుమాస్తాపనిచేస్తూ శ్రీనివాసరామానుజం హార్డిపంశి తుడి కొక ఉత్తరం వ్రాశాడు...అందులో తమ స్వయంగా కనిపెట్టిన ఆత్మంతకప్తస్థాస్థంగా పైకే కనిపించే ఒక నూరు అద్భుతమైన ధీరులును * తెలియ చేశాడు...

వెంటనే హార్డి పంశితుడు వాట్ల కొప్పతనాన్నీ, విలువనీ, అసాధారణమైన గణితప్రజ్ఞ గల రామానుజం దీనిని గుర్తించి, శ్రీనివాసరామానుజాన్ని (హిందూదేశీయుణ్ణి) స్వయంగా ఇంగ్లండు రప్పించాడు. చాలా గౌరవం సత్కారం చేసి అతనికి సగు పాయాలు చేశాడు. అప్పుడే రామానుజం మొట్ట మొదటి కేంబ్రిడ్జి ఫెలో (Fellow of Trinity College, Cambridge) అయ్యాడు...ఇది చాలా గొప్ప గౌరవం. బ్రిటిష్ కాలేజీలో చదవడమే అసలు గొప్ప అదృష్టాలలో ఒకటి...అటువంటిది ఆ గౌరవం లభించడంతో రామానుజం శ్రేష్ఠవిభవం జగ ద్వాస్తి చెందింది...బ్రిటిష్ మన్నన లందుకొని, రామానుజం అచిరకాలంలో రాయల్ సొసైటీ— (Royal Society-ఇంగ్లండులోఉండే ప్రపంచఖ్యాతి నొందిన సంఘం) ఫెలో అయ్యాడు. ఇది గూడా చాలా ప్రశస్తికరమైన, అసాధారణమైన గౌరవం. ఈనాడు హిందూదేశంలో రాముని, సాహసానికి వాళ్లు (ఓపదిమందిలోపే) ఈ గౌరవము నందివారు. ఇలాగూ ఓ తరలాగ మెరసిపోయాడు శ్రీనివాస రామానుజం, ఇంగ్లండులో.

కాని తుయరోగం రామానుజాన్ని పట్టుకొని వేధించేసింది. చివరకు చంపేసింది గూడా. రామానుజం మరణశయ్య మీద గిలగిల లాడు తున్నాడు. స్నేహితుణ్ణి చూడడానికి హార్డి పంశికు కారులో (taxi cab) వచ్చి రామానుజం వసతిదగ్గర దిగి, రామానుజంమంచం ప్రక్కదగ్గరగా కూర్చోన్నాడు. రామానుజం హార్డి ఎక్కి వచ్చిన మోటారుకారు నెంబరు అశిగాడు. హార్డి, ౧౯౧౯.

* ధీం లంటే విశిష్టమైన గణితం కా లన్న మాట...వీటికి ఉపపత్తులూ అవీ ఉండాలి...మా. కుల్లమాత్రములు.—భారతి, ఆగస్టు, ౧౯౪౬.

† 1729 ని ౧౦డు విధాలుగా ౧౦డు (అంకెల) 3 ల మొత్తంగా చెప్పవచ్చు. 10 3 + 9 3 = 1729, 12 3 + 1 3 = 1729.

ఈనంబరులో ఏం ప్రశ్నోకత, ఏం విశేషమంది— నవ్యంత గుచ్చి అడిగేందుకూ ?" అన్నాడు. వెంటనే రామానుజం తనీమని, "లేకపోవడమేం! ఉంది... ముమ్మాటికి ఉంది...౧౦డువిధాలుగా, ౧౦డు క్యూబులు...౧౦డు (అంకెల) 3 మొత్తంగా చెప్పగలిగే 1 అతిస్వల్పసంఖ్య కాదా ౧౭౨౯?" అన్నాడు. హార్డి మక్కుమీద వేలువేసుకొని నిర్బంతిపోయాడు. ...ఇటువంటి కథలు గాథలుగా రామానుజం కొప్ప తనం చెప్పకోవడం పరిపాటి...ఇతరదేశాల్లో కూడా...శ్రీనివాసరామానుజానికి ౧౦,౦౦౦ కి లోపు ప్రతీసంఖ్యా సిలిస్టే పలికేది...అతని కవి చాలా ప్రాణస్నేహితుల్లాగా ఎప్పుడూ అతనిలో భాగంలాగ ఉండేవి...నిద్రలో గూడా సంఖ్యచే...అసాధారణగణితశాస్త్రజ్ఞుడు రామానుజం.....గణిత లోకంలో ఓ పెగులుగా వెలిసి మాయమయ్యాడు... శ్రీనివాసరామానుజంగణితంలో సాధించిందంతా ౧౦డు పెద్దవాల్వాయులులో హార్డి ప్రచురించడానికి చాలా ప్రయత్నం చేశాడు...సఫలుడయ్యాడు అల్లా వీకోదగులలాగ వెలిగారు రామానుజం, హార్డి పంశితు డున్నా.

...హార్డి టెక్నోలో అంత నిశిత ప్రజ్ఞ చూపించాడుగాని సంఘకట్టుబాట్లు గట్టిగా ప్రతిఘటించి, వృథాప్రయత్నానికిగూడా సాధారణంగా లోనవుతూ ఉండేవాడు. అన్యాయం, మూఢవిశ్వాసాలూ, మాఢచారాలూ...వీటని శింకిస్తూ, తెగనాడుతూ జీవితకాలం యావత్తూ ప్రతిఘటస్తూ ఉండేవాడు...

హార్డికి సోపరిజం వచ్చింది. ఆయన సోపరిస్తూ, శ్రేష్ఠ యూనియనిస్తూ అయ్యాడు. విజ్ఞానవిషయిక పరిశ్రమలచేసేవారల్ల సంఘాలకీ, వాట్లకీ టెక్నర్ల స్తూ, ప్రభుత్వచర్యలని తీవ్రంగా నిరసిస్తూ సామ్యవాద సిద్ధాంతాల్ని ప్రచారం చేయడానికి తపత్రయపడే వాడు. ౧౯౨౭ లో Union of Scientific workers కీ, Association of Scientific workers కీ ఈయన ఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు చెప్పదగ్గవి. విజ్ఞానాన్ని...విజ్ఞానపరిశ్రమలతో పాటు పడేవారల్లనీ ప్రోత్సహించమనీ, నాయకులని ఈసంఘాలలో చేరమనీ చాలా మంచి టెక్నర్లీచ్చేవాడు హార్డి...

విజ్ఞానం, టెక్నాలూ, వీటిలో పరిశ్రమ చేయగా యోగ్యగా కొప్పఅంశాలు నలుగుకొస్తాయి.. బయటపడతాయి...నిశితప్రజ్ఞసంపాదితే, అల్లా పని

చెయ్యడంలానే, లెక్కలు చెయ్యడంలానే కూడా పాగా, హాయిగా జీవితం గడపకచ్చుననేవాడుహారీ... బొస్సత్రవ్వే కూలివార్లపనికి లెక్కలుచేసే గణితులపనికి చాలా తేడాఉన్నా, నీరిద్దరికీ ఇంట్లందులో చాలా దగ్గర బంధుత్వం ఉంది అనేవాడు హారీ పంపితుడు... కాని లెక్కలవార్లకీ, ధనస్వాములకీ... పెట్టుబడిదార్లకీ పొన్న ఏనాటికీ తుదిరదు... గణతుడూ, బొస్సపనివాడూ చాలా కష్టపడుతాడు... నాబొంబ్ అని రాత్రింబగళ్లు శ్రమించి అంగులలోనే మునిగిపోతాడు... ఆయాపనుల్లో కాలం గడుస్తూంటే పాటలం, నేర్పు సంపాదస్తారు. అది మళ్ళీ వార్లకే పనికిస్తుంది...

“మేం అమాయకులం. మా లెక్కలూ మేమూ అంటే... మాకింకేం అక్కరేవు... మాలానే బొస్స కూలిలన్నా... బొగ్గా, వాగ్గా... అంటే... ఏ డెలా పోలే మాకేం... మేము మిగిలిన వేర్లకీ అంత కాతరీ చెయ్యం... మేం ధనస్వాములూ పెట్టుబడిదార్లూగ ఒకళ్లని నీల్చిపిచ్చిచేసి పైకొచ్చి, నిర్మమీనకూ గుస్సులా మైన పరచేదా, వ్యధాకా కిందిం... ఇంకా మరీ వీళ్లను, ఊగుకుంటే శృమించుతోందన్న పరిస్థితికొచ్చినప్పుడు మా లెక్కలవారం, బొస్సకూలిలా కలిసి ధనస్వాముల నెమ్మొని పొందాడి మాబలం చూపిస్తాం,” అని చివ త్కారంగా మట్లాడుతూ ఉండేవాడు.

“కళ కళకోసమే” అని గట్టిగా నమ్మేవారూ, “లెక్కలు లెక్కలకోసమే” అనేవాళ్లూ ఈ శతాబ్దంలో చాలా ఎక్కువయ్యారు. కాని ఇంకా అనేక ములో కొన్ని చిక్కులున్నాయి... ఈ మాటలలో రంధ్రా స్వేషకులకు పని కల్గించే సంగతులు చాలా ఉన్నాయి...

...అయినా ఇవి “వబ్బకోసంకళ”, “ఇంజనీరింగు కోసం లెక్కలూ” అనడంకంటే చాలా విధాల, వెయ్యిరెట్లు నయం. (ఇంజనీరింగు మానవాభ్యుదయమునకి శపయోగిస్తారో, లేక మరణసాధనంగా ఉపయోగిస్తారో, ఇక్కడ మనకి అప్రమతిం...)...కళ కోసమే అని విశ్వసించినవాడు కళకు ప్రేమించే ప్రతిభ కళారాధనకీ, తత్కాలంగా సుఖం పొందడానికీ అవకాశం అందరికీ ఉండాలనే కోరిక రెక్కర్తుంది... మనలో... కళారాధకులు స్వయంగా కళాభివృద్ధి పాలుపడేందుకూ, ఆవిధంగా వారి వాంఛితం, పరిశోధనం సిద్ధించడానికీ, వాంఛితరీతరదానికీ కాలం పరిమితం లేదన్నప్పుడు మన భాధ్యతే అని అప్పుడు

మనం గుర్తిస్తాం... అంటే ప్రతిభకీ, కళారాధనకీ, కళల విషయంలో స్వయంగా కృషిచెయ్యడానికీ, కావలసిన తీరుబాటూ, ఓపికా, ధనం, ప్రభుత్వ సాహాయ్యం... మొదలైనవి ఉండక వీలేదనడం... ఇది సామ్యవాదపు నిన్న... కాగా సోషలిజం ప్రవేశపెట్టేందుకూ, ప్రచారానికి పూనుకుంటాం... ఈ మాటలనే హారీ అన్వేషించాడు... చాలామటుకు సాధించాడనే అనాలి...

...తర్వాత పెట్టు, కళారాధకుడు కళ అనే సాధనం:లన సంఘంలో విస్తవాన్నీ, పరివర్తననీ తీసికొని రావడం... ఈ మార్పులల్ల సంఘానికి ఉన్నతీ, సంస్కారకూ లభిస్తవి.

...విలియమ్ మారీస్, అల్లాక్ టుడు, మొదలూ బాబ్ బెన్నెట్టుగూ ఈ పంథానే ప్రోత్సాహిస్తారు... అయితే ఓకవీ, నవలరచయిత, నాటకకారుడూ, ఈ మార్పు త్వరలోనూ, సూచుగానూ తిమితిమి రచనల వల్ల తీసికొనిరావచ్చును. ఎందుకంటే వాగు వ్రాసిన సంగతులు మనస్సుకు నాటుతాయి... హృదయాలని ఊపివేస్తాయి... ఒక్కసారి వారిలో యామాన్యగావడం గూడా జరుగుతుంది... అయితే లెక్కలంటే అందరికీ తలనొప్పి... మనదేశంలో విద్యార్థుల్లోనే నాటికి అరవైవందల పైగా లెక్కలజోలికి నల్లగు: లెక్కల నితరు జోలికి రానివ్వరు. అసలు దాని ప్రస్తావన అంటేనే శిరోవేదన ఆరంభమౌతుంది కొందరికి... లెక్కల:ల్లపాఠకుల మనస్సు మారకనడం, వారిని ఆవేశలూరితుల్ని చెయ్యడం ఇందుమించుగా అస్సాం అని చెప్పాలి. అందుచేతగా, లెక్కలు మనలో ఏ గొప్ప భావాన్నీ రేకెత్తించలేదు గాబట్టి కూడా లెక్కల మూలంగా సంఘంలో మార్పు తీసికొనివస్తానని ఒకవేళ ఏ గణిత శాస్త్రజ్ఞుడైనా అంటే అతిడు భ్రమపడుతున్నాడని అనవచ్చును. సోషలిజం వచ్చాక, లెక్కలలో సరదా గల్గించడం మటుకు సుసాధ్యం.

హారీ చాలా గొప్పషేధావి. గణితశాస్త్రపారంగతుడు... అతని పనిల్ల ఒకట్లు బాధపడోడు... అతని పని ఒకటికి లాభగా, ఇంకొకనికి నష్టగా గలిగించలేదు. తన బుద్ధిబలాన్ని, తెలివితేటలని బాగా వినియోగించి, కనిపెట్టి... సాధనాలూ, పనిమటా “ఉద్ధ” సంఖ్యల మీద ప్రయోగించి, చాలా గొప్ప గణితోత్తములను కనిపెట్టాడు... మనకు ఓ వినియోగంలో—మంటి రసాయనశాస్త్రంలో పనిచేసే ప్రావీణ్యమునూ,

చేయ, ప్రతిష్ఠా సంపాదించే నితికి రాగానే దానికి ఎక్కువ విలువ ఇవ్వకూ, దాన్ని గురించే అప్రమాదం మాట్లాడడం, ఇంకోళ్లు కొంత అదృష్టం గా అంత ప్రాముఖ్యం లేదంటే ఎల్లలు వేగి పోవడం సామాన్యంగా జరిగేవే. ఏదైనా ఒక క్రొత్త సంగతి మనం తెలుసుకుంటే ఆ సంతోషం పట్టకే పిచ్చిగా అందోతోటి చెబుతాం. మామూలు వాళ్లకే అట్లా ఉంటే, ప్రపంచ గణకుల్లో ప్రముఖ స్థానం పొందిన హాస్తి 'పెద్ద' గణితాన్ని గురించి చాలా గొప్పగా మాట్లాడడం, ఆ సంగతి ఎత్తితేనే పరిపూర్ణమైన ఇదంతా సులువుగా భావించవచ్చు.

హాస్తి కనిపెట్టిన గణితాంశాలూ, భీరమూ, అట్టెడు... శక్తి... గణితం వాళ్లు యంత్రకూటాలకి (కెలిబ్రేషన్ సిస్టములంటివాటికి) సజ్జె చేసిన మనిషి పెదవకి ఉపయోగించి పనిచేస్తూఉంటే ఆయనకి నచ్చేదికాదు.. ఉదాహరణగా J. B. S. హార్లే F. R. S. అనే సైన్స్ శాస్త్రవేత్త, గణితశాస్త్రజ్ఞుడూ హాస్తికి అత్యంత ప్రీయమైన 'ఫియర్ ఆఫ్ నంబర్స్' అంకగణితవిశేషాలని, అంకవిభాగం గురించిన సంగతులనూ, స్టాటిస్టిక్స్ లో జనాభా లెక్కలలో ఉపయోగించాడు. ఒక కుటుంబంలో పెద్ద వాళ్లకు (మందుపుట్టినవాళ్లకు) చిన్నవాళ్లకంటే (జనకపుట్టినవాళ్లకంటే) రోగనిరోధక శక్తి ఎక్కువా? తక్కువా? అనే విషయం పరిశోధించడంలో కుటుంబభోగిష్టాలు (రికార్డు) విచారించడంలో

హాస్తి కనిపెట్టిన గణితాంశాలు ఆయన ఉపయోగించాడు. హార్లే హాస్తిని గురించి ఇట్లా అన్నాడు: "హాస్తిలాంటి ప్రపంచగణితశాస్త్రజ్ఞులూ, గణిత శాస్త్రంలో చాలా గొప్ప పరిశ్రమ చేసినవాళ్లూ, గణితశాస్త్రంలో విజృంభించిన సౌందర్యం, సౌష్ఠవమూ ఉన్నవని గ్రహించి, ఆ సౌందర్యసింహాసనం, సౌందర్యగ్రామంలో ఉండేటం చెందుతారు. అట్లా సౌందర్యగ్రామం చెయ్యడం అల్ల వారికి ఇంకా ఎక్కువ సరదా, ఉత్సాహమూ గలుగుతాయి. ఆ విధంగా వాగు ఇంకా గొప్ప గణితవిశేషాలని కనిపెట్టి, గణితశాస్త్రాభివృద్ధికి తోడ్పడతారు..." మనలో చాలామందికి, శాస్త్రకట్టుగా శ్రావ్యంగా ఆలాపించే కర్ణాటకసంగీతం వివరం అల్ల కలిగే హాయి, తన్మయత్వమూ, గణితవిద్యార్థులకు (అస్థాయికి వచ్చి సంగతులు తెలిసికొని మెచ్చుకోగలిగినవాళ్లూ, సరదా

ఉన్నవాళ్లూ... అంటే—ఈవాడు మన రాజధానిలో బి. ఏ. సీనియరు తరగతీ, ఎమ్. ఏ. చదివేవాళ్లు) హాస్తి ధీరంలూ, గణితశాస్త్ర విశేషాలూ కల్గిస్తాయి... జి. హెచ్. హాస్తికి ప్రధానం సమర్పించి, ఆ సుతర్పణం చేస్తూ Prof. M. H. A. Newman ఇట్లా అన్నాడు: (B. B. C. రేడియోలో 3 వ ప్రోగ్రాం ప్రసారణ) "గణితవిషయాల్లో ఉద్దండ గణితశాస్త్రజ్ఞులు కృషిచేసే సాధించిన గొప్పవిషయం చూసి మామూలువాళ్లూ, శక్తిగణితంలో ప్రావీణ్యం సంపాదించిన ప్రముఖశాస్త్రజ్ఞులూ ఒక గట్టి ప్రశ్న వేస్తారు. "పైకి స్పష్టంగా కనిపించే ఈ సద్గణితవిశేషాలకి ఉపపత్తి కల్పించడం, Proof ఇవ్వడం అనే అసంరంజన గడ్డుపనికి పూనకొని అతినిశితంగా ప్రజ్ఞచూపించి... ఏళ్ల తరబడి కష్టపడి ఉపపత్తి తయారు చేయడం ఎందుకూ?" అంటారు. హాస్తి ఇట్లా అనేవాడు: "శక్తిగణితం వాళ్లకి కావలసింది వాదన కాదు; గణితాంశాల ఉపపత్తి కాదు; ఆ ఉపపత్తి తేల్చే సారాంశం" ఆ ఉపపత్తిని నిర్మించడం సృజించడంలోనే ఉంది ఎంత కష్టమయినా. అందులో నిమగ్నుడౌతాడు సద్గణితశాస్త్రజ్ఞుడు. అసలు ఉపపత్తి చాలా స్పష్టంగానూ, వీధిమయిన లోపం లేకుండానూ ఉండాలి... లేకపోతే సద్గణకులకి అసలు తోచదు. అసలు అది ఉపపత్తి కాదంటారు వాళ్లు...

ఇంకో ప్రముఖమయిన సంగతి ఏమిటంటే, నిత్య శ్రమహారాల్లోనూ, మరెక్కాన్ని సందర్శనల్లోనూ కొన్నిచిక్కులు వస్తవి. లెక్కల ఆకరణ పేరిగిన కొద్దీ ఈ సద్గణితాన్ని ఎన్ని విధాలయినా ఉపయోగించడానికి వెనుదియ్యరు. ఈ సద్గణితాధీశులూ చాలా గట్టి, తీవ్రమైన సంఘర్షణలకి తట్టుకోలేక ఉంటుంది" ఎదాపెదా ఆ ధీరాలని ఉపయోగించడానికి వెనుదియ్యని ప్రముఖులు చాలామంది ఉంటారు. మొట్టమొదట ధీరాలని కనిపెట్టినపుడు ఉపపత్తి తాత్కాలికంగా ఇచ్చి తృప్తిపడడం జరుగుతుందిగాని ఎటువంటి సందర్భాల్లో ఎట్లా మిగతా శాస్త్రజ్ఞులూ, తదితరులూ ఉపయోగిస్తారనే దూరంలోచినికి వీలుండదు... చాలా వింత వింత సందర్భాలలో, వింత భక్తులమీద ఈ ధీరాలు ప్రయోగించడం జరుగుతూ ఉంటుంది. ఉదాహరణంగా ఒక సాంద్రతభాషమాహా స్ఫుర్తించి వాదన చెప్తాం ఇది చిన్నచిన్న

ఆవరణలకి సులువయిన ప్రతియోగాలకి ఓవిధంగా ఉపయోగించ వచ్చు. కాని కొన్ని (అవి ఏవో చాలా స్పష్టంగా చెప్పిన గూఢీ మందగానే) మేము పాటిస్తేనే ఆసీం నిజంగాని, ఆమరకుల్ని ఉల్లంఘిస్తే ఎంతమాత్రం అల్లనూ అని మందకొళ్లకి బందం వేస్తే ఏవిధంగా ఎప్పుడు ఆసీగాన్ని ఉపయోగించినా, గడ్డపనుస్యలూ, చిక్కులూ రావు. లేకూలే అంతా అయోమయం, అరణ్యమాగ్గం, కంటకాకృతం అవుతుంది! ఆమరకుల్ని అతి స్పష్టంగా, వాఙ్మూలంగా, ముక్తపరిగా వెప్పంటానే ఉంది ఎంత నితీప్రజ్ఞా, ధీవిశేషమూ అయినా. అట్లా చెప్పినాడే ఉపపత్తి సర్వాంగసుందరం అవుతుంది. మనోహరరూపం దాల్చి చాలా సంతోషం కలిగిస్తుంది.

“వి. ఏ. క్రిగ్లీ చదివేవార్లకు కూడా ఆఖరాఖిరనేకాని అంతకుముందు ఈదగ్గరేతా ఉపపత్తులూ నేర్చుకొంటారు. ఈగణితభాగం చాలా కష్టం. దీన్ని నేర్చుకోవడం మాటలతో పనిగాను! చాలా వ్యధి తీసికొంటుంది; అసలు ఇవి మంచి తెలివి అయిన వార్లకే గాభాగా, చికాకూ కలిస్తాయి.....” అని ఇల్లా వెప్పే లెక్కరల్లనీ, ప్రాఫెసర్లనీకూడా దులిపేసి, దుమ్మెత్తిపోతాడు హార్టీ పంకితుడు.

“లెక్కలంటే సరదాపడి, నేర్చుకొనే విద్యాగూలికి కోర్సు ప్రారంభించిన దగ్గరందీ, ఆ ఘడియనుంచి విస్పష్టంగా తెలివికేట బుపయోగించి, ఉపపత్తి వ్యవహారం చాలా ఇదిగా నేర్చి, ఆపిచ్చి బాగా తగ్గి కక్కించాలి” అనేవాడు హార్టీ... అని చాలా తీవ్రముగా ఈవిషయమన్న ప్రచారంచేసి హడావిడిచేస్తుండే వాడుకూడా... ఆయన వ్రాసిన ‘A Course of Pure Mathematics’ విప్లవగణితం అనే గ్రంథం ప్రపంచమంతటా ప్రఖ్యాతిచెంది చాలా తరాలుగా ఆనగ్గు, ఎమ్. ఏ. పరీక్షలవార్లకి పాఠ్యగ్రంథంగా ఉపయోగిస్తోంది. ఈ పుస్తకంలో పై సంగతులు ఎంత సులువో, సుసాధ్యమో తెచ్చాడు హార్టీ... (Rigorous proofs) స్పష్టంగా తన విద్యాగూలు ఉపపత్తి వ్యకపోలే సత్యమైంది, హార్టీ, పీక్లాని తినేసేవాడు వార్లని హార్టీ పంకితుడు.

నిజంగా ఈ శతబ్దపు మొదటి సగభాగంలో, ముఖ్యంగా ఈ తరంలో ప్రపంచగణితాస్త్రజ్ఞుల చాలామంది, ఇంచుమించుగా చాలా పేరుపొందిన

ఆంగ్ల గణితాస్త్రజ్ఞులందరూకూడా హార్టీ పుస్తకం పట్టి, చాలా బాధగా, విజ్ఞానంగా సంపాదించారు. ఆయనలెక్కగ్ల విని హాయిహాయి అని అపరిమితానందం పొంది జోహార్లీచ్చేవారు వీరందరూ... హార్టీ లెక్కగ్ల చాలా మనోరంజకంగా ఉండేవి... ఉపపత్తులు స్పష్టముగా ఇవ్వాలని పట్టుపట్టి హార్టీ పాతిక ముప్పైకోట్ల శ్రమించాక, ఆంగ్లదేశంలో విస్పష్టంగా ఉపపత్తి ఇవ్వాలని అలవాటూ, పరిపాటి అయిపోయింది... ఆ విధంగా గణితాస్త్రం పెంపొందింది... Prof. M. H. A. Newman ఇంకా ఇల్లు వెప్పాడు: “నేను చిన్నప్పటి నుండి లెక్కల మున్నా లులో లెక్కలమాస్త్రగు చాలా బాగా లెక్కలు వెప్పేవాడు. (అసలు లేక పోనే సాధారణంగా అక్కడికో ఆగిపోతుంది లెక్కల సరదా) ఆయన వాచేత హార్టీ ‘పుస్తకగణితం’ చదివించి స్వయంగా ఆసంగులు శ్రమించి వాకు నేర్చాడు... అట్లా అయినా హార్టీ క్రింద చెప్పేవట్టి, ఆయన వేతం తోనూ, ఉత్సాహంతోనూ పూనిమరంజకంగానూ వెప్పే గణితంకాలనీ, లెక్కరల్లనీ విని ఎగిరి గంతులు వేసేవాడివి... ఆయనని ఎరిగిఉంటేవానూ, ఆయన లెక్కగ్ల వివరాలు చాలా గొప్ప ఆదర్శాలలో ఒకటి... అది నా జీవితాని కంటటికి లుగునిచ్చింది...”

వ్యక్తిగతంగా హార్టీ చాలా ప్రశాంతమయిన వాడు. చాలా ముగ్గుగానూ, చతుర్త్వారంగానూ, చక్రిలిగింతలు పెట్టేవాడు మాట్లాడేవాడు... ఆయన మాట్లాడుతూఉంటే ఇంకా వినాలనిపించేది.. ఎవరితోనైనా సరే, మనోజ్ఞంగానూ, ఇంపుగానూ, మనస్సు మోప్పెట్టించకుండా మాట్లాడేవాడు. (తగుచుగా గిలిగింతలు పెట్టే చదువులూ, పాస్టూ ఉండేవి... ఆయన సంభాషణలలో) జీవితంతో దాకా హార్టీ క్రికెట్ ఆట అంటే వివేకపు సరదా పడేవాడు... దీన్ని సరించి కొంత మందరే తెలియజేశారు. గణితశాస్త్రములలో తలనూటిక్యంలాంటి ప్రాఫెసరు హార్టీ సరదాపడటం అల్ల క్రికెట్ పదాలూ, క్రికెట్ ఆటలో పేగుపొందిన వ్యక్తులూ, జగద్విఖ్యాతీ, చిరత్వనూ సంపాదించుకున్నాడు...

వ్యవధిశీలంలో లెక్కల జర్నలు... ప్రపంచఖ్యాతి కెందిన ‘ప్రెస్టె మాథమాటికా’లో ఒక గణిత పరిశోధనసులించి వ్యాసం వ్రాస్తూ హార్టీ ఇల్లా అన్నాడు: “ఈ లెక్క సులువుగా బోధపటానికి దీనిని క్రికెట్ పదాలలో తెలియజేస్తాను... ఓ బాబూ,

మక (బాటు పట్టుకొని బంతిని బాల్తో కొట్టేవాడు), ఓ ఋతువులో... కొన్ని ఇన్నింగులు..... ఆడా డెనకోంకి" అని... ఎవరైనా చాలా గొప్ప తరగతికి సంకుతరనడానికి 'హాబ్స్' క్లాసువాడనేవాడు... (అంటే ప్రథమశ్రేణిలో ప్రథమస్థానం అంకించుకొనేవాళ్ళ మాట)... ఈ హాబ్స్ వేదాంతి అయిన థామస్ హాబ్స్ అనుకొని ఖంభండాలు గణకులూ 'పప్పిలో' కాలువేసేవారు. (నిజానికి ఈ హాబ్స్ క్రికెట్ ఆటగాడు... ఇంతకు ముందే ఈ విషయం ఈ వ్యాసంలో చెప్పిఉంటారు.)

హర్షి చిరగోసాల్ గ్రాసిన ౭౦డో ఫుక్తం 'A Mathematician's Apology'... 'గణితశాస్త్రజ్ఞుడి తుమార్పణలు' (౯౪౦ లో ప్రచురించబడింది. దాన్ని గురించి విమర్శిస్తూ స్పెక్టేటర్ (Spectator) అనే ప్రముఖ బ్రిటిష్ పత్రిక ఇలా అంది:

"అరవయ్యే పది దాటాక, హర్షి తమ జీవిత కాలమంతా లెక్కలు చెడివినందుకూ... లెక్కలు చెప్పినందుకూ... లెక్కలు చేసినందుకూ... 'ఈతుమార్పణలు' వ్రాశాడు. నిజంగా జనసామాన్యానికి లెక్కలు నచ్చవు. 'మనకి అతనికి త్రవజ్ఞా, తెలివితేటలూ ఉంటేగాని గణిత శాస్త్రంలో కఠినభాగాలు అయోమయంగా కనిపిస్తాయి. గణితశాస్త్రం కొరకరాని కొయ్య... ఎంతో కష్టపడితే, గింజుకుంటే కొంక బోధపడుతుండేమో' అని కొని అసలు లెక్కలంటేనే చికాకుపడతారు సామాన్యులు..... కాని చాలా మనోహరంగానూ, జాలిగానూ, ఉత్తేజం కల్గించేలాగా హర్షి 'తుమార్పణలు' వ్రాశాడు..... ఈ పుస్తకం చదివితే పై దుఃఖిప్రాయం పటాపంచలవుతుంది. ఈ పుస్తకం చదివిన తర్వాత మామూలుగైతూ, ఎక్కాలు వేర్పినవాళ్ళు దగ్గరనంచీ గూడా అసలు సంగతి తెలిసికొని లెక్కలవిలువ ఆరంచేసికొని, శ్రేభాష్ ఉంటారు. .... సౌందర్యసిపాతో, విరామంలేకుండా కృషి చేసే హర్షి టి కళావేత్త, కళారాధకుడు... వివిధ రంగాల్లో కష్టపడి చిత్రించిన... ఈ గణితచిత్రపటాల ప్రదర్శనం... అందరి మనస్సులనీ చూరగొన్నది... ఇంత చక్కగా లెక్కలలో సరదా గల్గించే పుస్తకాన్ని ఇంతదాకా అంగ్లదేశంలో ఎవ్వరూ వ్రాయలేదు" అని.

మనోహరమైన శైలిలో, జనసామాన్యానికీ తెలియజేసేట్లు 'తుమార్పణ' అని వ్రాశాడు హర్షి.

మందర భూమిక (Preface) లో వ్రాస్తూ, "ఇంక లెక్కలు చెయ్యడానికి ఓపికా, విరామమూ, త్రాతా లేక వృద్ధాప్యానికి లొంగిపోయి, విధిలేక లెక్కల గురించి వ్రాయడానికి పూనుకున్నా" నన్ను మాట జారికొల్పినది. ఈ పుస్తకం ద్వారా హర్షి శ్రేష్ట సారాంశ మిది: "మానవజీవితంలో విద్యాభ్యాసం చేసే కాలంలో నేర్చుకొని, అభ్యసించవలసిన ముఖ్య విషయాలలో (సబ్జెక్టు) శుద్ధగణితానికి మెదకేసానం ఇవ్వాలి. దాని అవసరం చాలా ఉంది..... అల్లా చెయ్యకపోతే భావి బాలకకి, బాలికలకి చాలా అన్యాయంగా, ద్రోహంగా చేస్తున్నామన్నమాట... ఆఖరికి ఇలా అన్నాడు: "నేను ఈ గణితశాస్త్రంలో ఆసక్తి గలిగి, అక్కంచి పెంపొందింపజేసికొని, లెక్కలు చేసి కుంటూ హాయిగా నిర్విచారంగా గడిపిన ౩౦, ౪౦ ఏళ్ళూ, ఈ కాలం అంతా, సద్వినియోగం అయిందని భావిస్తా... అలా చేశానని నేను కించపడను. ... నా జీవితకాలంలో చాలాభాగం శుద్ధగణితం పోలి పట్టుపట్టి తీసేసుకుంది" అని.

'గణితశాస్త్రంలో ఉన్న అందగూ (ఇది హిమ చలసౌందర్యములాంటిది ... గజగజ లాడిస్తుంది... 'It's beauty is cold' అన్నాడు రసెల్ పంజేతుడు) సౌష్ఠవమూ, నిర్మాణపుతీనీ, ఇవి సమైక్యహవాస్త్రాలుగా నిజంగా పనిచేసి, కృషి సాగిస్తున్న గణితశాస్త్రపరిశోధకులకి ఆవేశం కల్గించి, ప్రోత్సహించి, వింతయిన కులాసా ఇస్తాయి...

...లాభం, ఉపయోగం, ... ఓట్ల ప్రసక్తి అనవసరం... లెక్కల విషయంలో... చిన్న లెక్కలూ అవీ నిత్య ధృవహారానికి పనికివస్తాయి... వాడుకలో ఓల్లలకీ, అకాంటుకీ ఈ చిన్న లెక్కలు చాలా అవసరం అని అందరికీ తెలుసు. కాని మీదికి జూన్లుకొద్దీ... గణిత శాస్త్రంలో క్లిష్టభాగాల్లో ప్రవేశం గలిగి, అందులో ప్రావీణ్యం సంపాదించి, విస్తృతంగా పరిశోధన సాగించిన కొద్దీ గణితశాస్త్రపు నిజస్వరూపం కనిపిస్తుంది. ... అయితే ఈ లెక్కలు (ఇవి బి. ఏ., అనగ్న, ఎమ్. ఏ. వాళ్ళకి చెప్తారు) అనేసరికే మామూలువాళ్ళు ఎరికి పొడలూ, కొంచెం తలనొప్పీ వస్తాయి... ఈ అంశాలలోనే గణితశాస్త్రంలో ఉండుకొన్న స్నిగ్ధత్వమూ, అందచందాలూ ఇమిడిఉన్నాయి... నిత్యవ్యవహారికతా ఈ విషయాలు ఎందుకూ కొరగావు...

యూనివర్సిటీలో చాలా పెద్దపరీక్షలకి చెప్పే ఈ లెక్కలు సామాన్యాలకి సాధారణంగా బోధపడవు... దైనికజీవితంలో ఈ లెక్కలు వచ్చిఉండడం ఆనందం లేదు గూడా... ఇదంతా వ్యర్థం, నిరర్థకం అంటారు సామాన్యప్రజలు...

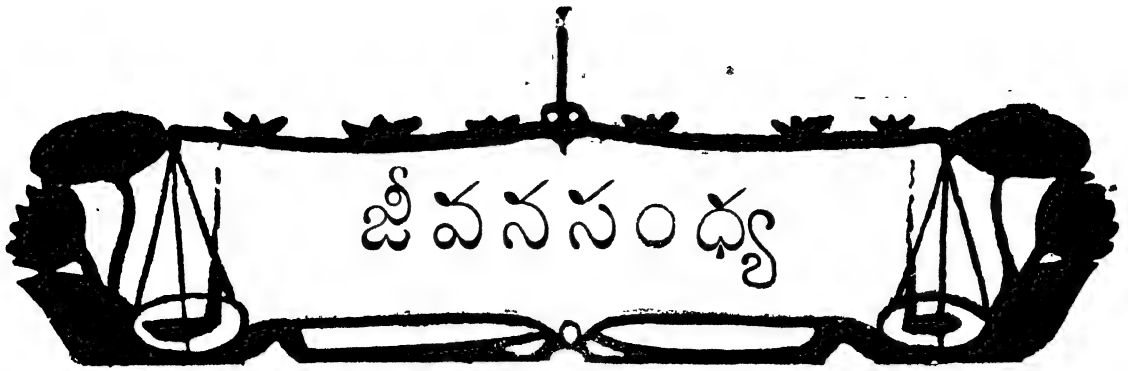
గణితశాస్త్రజ్ఞులు విశేషశ్రమకల్గి సాధించిన శుద్ధగణితాంశాలూ, వారు జీవితముంతా వినియోగించి తెలుసుకొని ప్రచురించిన ధీరములూ, 'ఎందుకూ పనికిరావట్లు' మామూలువార్లకీ కనిపిస్తాయి.. (నిర్గుణం తెలుసును... అటుకుల గుచ్చి?... అని)... ఒకవాడు గెలిచియో, కెప్లర్ అనే పాశ్చాత్యసిద్ధాంతశాస్త్రజ్ఞుల ఖగోళసిద్ధాంతాలని... 'ఎందుకూ పనికిరాని 'చచ్చు' సిద్ధాంతాలని ఆకాలంవాళ్లు కలి చేశారు... కాని కాలక్రమంగా, ఖగోళశాస్త్రంలో తక్కినతరాలవార్ల 'విశ్వనిర్మాణం గూర్చిన అప్రాయములలో' ఇవి చాలా గొప్ప మార్పు తీసికొనివచ్చాయి... "ఎందుకూ పనికిరావట్లు కనిపించే శుద్ధశక్తిగణితాంశాలలో గొప్ప సౌందర్యమూ, తీవ్ర, సౌమ్య నిండికృతం" అయి ఉందని ప్రపంచానికి చాటి పలికావాడు హర్షి పంకితుడు...

...ఒక ఏడాది గడిచింది... ఒక వస్తువు, ఒక మహానుభావుడూ లేనప్పుడుగాని, వారిని చేతులారా కోల్పోయినప్పుడుగాని వాట విలప నిజంగా గుర్తించడం జరుగదు... కాగా ఏళ్లు గడుస్తూఉంటే ఒక మహాపురుషుని గొప్పతనం తనంతట తానే ప్రచురితం అవుతూఉంటుంది... హర్షి ఆత్మిక శాంతి గలవారి!

...భారతదేశంలో, ముఖ్యంగా దక్షిణ

ప్రాంతం, అందులోనూ మద్రాసురాష్ట్రం, లెక్కల విషయంలో చాలా గొప్పచేగు సంపాదించింది. క్రిందటి, ఈ తరాలు రామానుజంపేగు నిలబెడుతున్నాయని చెప్పవచ్చు... ఈమధ్య గా. అలగప్పచెట్టి యారూ, స్వతంత్రభారతప్రభుత్వమూ కాకకుడిలో గొప్ప రిసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ స్థాపించి, 'రామానుజం ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఫంక్షనెంటల్ రిసెర్చ్'ని గణిత విషయశోధనకోసం ప్రకటించి, ప్రఖ్యాతపరిశోధకులకు బాదరంబీ లేకుండా ప్రశాంతంగా పనిచేసుకోవడానికి అవకాశాలు ఏర్పరచడం, పట్టుపట్టి అస్సలే శింకుసాపన చెయ్యడం చాలా ముదాహరణ... కాని రామానుజాన్ని పైకి తీసికొనివచ్చి, అతని ప్రతిభను జగద్విఖ్యాతంచేసి, రామానుజాన్ని ఉన్నతపథాలకి తీసికొనివచ్చిన హర్షి పంకితుణ్ణి మనం విస్మరించడం అపరాధం అవుతుంది. స్రీనాథరామానుజం పేరిట స్థాపించిన ఈ ఇన్స్టిట్యూట్లో ఆయనకి ప్రాణమిత్రుడూ విఖ్యాతగణితశాస్త్రజ్ఞుడూ అయిన హర్షి పేగుగా 'హర్షి ప్రాథమికవిజ్ఞానమూ, 'హర్షి శుద్ధగణితవిజ్ఞానమూ'నూ నెలకొల్పమని గా. అలగప్పచెట్టి గూగునూ, కేంద్రప్రభుత్వమునూ కోగుతూ, 'రామానుజం ప్రదానాన్ని' మద్రాసు రాష్ట్రం నిలబెడుతుంది అనే ఆశిస్తున్నాను... ఈవ్యాసం వ్రాయడంలో నాకు తోడ్పడిన ప్రొఫెసరు హర్షిను F. R. S., ప్రొఫెసరు న్యూమన్ గార్ల ఫుల్ ప్రకాలనీ, వ్యాసాలనీ, కడియో ప్రసంగాలనీ, హర్షి పంకితుణ్ణి ఫుల్ ప్రకాలనీ పేరీలయినా త్రిప్పమని విశ్వాసునీ, తదితరనీ కోగుతూ, ఆ ప్రొఫెసర్ల కి కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా వందనా లభిస్తున్నాను.

[కథానిక]

“అమరేంద్ర”

“నిజంగానా?” అని ఆశ్చర్యంతో అడిగింది సంధ్య.

“నీతో ఎప్పుడైనా అబద్ధం ఆడానా సంధ్యా?” అని ఎదురుప్రశ్న వేశాడు ఆనందరావు.

నిజమేనా? అందులో ఆనందరావు అన్నంత పని చేసితిరే రకం.

అతని మాటలు వింటుంటే సంధ్య భయంతో కంపించిపోతోంది. అతని మాటలు నమ్మటానికి వీలు లేదు, నమ్మకపోవటానికి వీలులేదు. అర్థంకాని సందిగ్ధ పథంలో సంధ్య తన్నుకుంటున్నది.

“అయితే, ఆనంద్, ఎక్కడికి వెళ్ళిపోతావో చెప్పవా? అసలు ఇంత ఆకస్మికంగా నీకు ఇటువంటి కోరిక ఎందుకు కలిగిందో నేను తెలుసుకోగూడదా” అని వేదనతో వ్యాకులమైన కంఠంతో సంధ్య ప్రశ్నించింది.

“తెలుసుకోవచ్చు. కాని తెలిపేందుకు ఏముంది?” అని ఆనందరావు కిటికీలోంచి దూరాన కనిపిస్తున్న కొండలకేసి చూస్తూ బదులుచెప్పాడు.

“ఇటు చూడు ఆనంద్! నాతో మాట్లాడటానికి ఇంత బెదిరిపోతున్నావే? ఇంతలోనే ఎంత మారిపోయావో? ఏదో రహస్యాన్ని నాకు చెప్పకుండా దాస్తున్నావు. అది బైటపడిపోతుండేమోనని బెదిరి

పోతున్నావు. అంతమాత్రం నేను తెలుసుకోలేననుకున్నావా? నిజం చెప్పు. చెప్పేదాకా నిన్నిక్కడి సంచితదలనివ్వను. ఎక్కడికి వెళ్ళిపోవలచుకున్నావు? ఎందుకు వెళ్ళిపోవా లనకున్నావు?” అని సంధ్య దారికి అడ్డంగా నిలబడింది.

సంధ్యముఖంకేసి ఒకసారి చూసి ఆనందరావు తల వంచుకున్నాడు. సంధ్యకళ్ళలోని మిరుమిట్లుగొలిపే వెలుగునుండు ఏరహస్యగూ దాగదు. ఆ వెలుగు తన హృదయంలోని మర్కటలన్నిటినీ భేదించివేస్తుంది. కాని ఏమని చెబుతాడు? ఏమీ తోనలేదు. చివరికి “సంధ్యా, నిజంగా నీకు ఏం చెప్పాలో నాకు తెలియటంలేదు. ఎక్కడికి వెళ్తావో నాకే తెలియదు. ఎందుకు వెళ్లా లనుకుంటున్నానోకూడా నాకు తెలియదు” అన్నాడు.

“ఎంతసేపూ ఒకటేమాట. అయితే నీ రహస్యం సువ్వే దాచుకో. పాపం, పెక్కున్నానని చెప్పటానికి మటుకు వచ్చావు. సంతోషం...”

“చెప్పటానికిమాత్రమే కాదు. వెళ్ళినాటికి వుండను. వెళ్ళిపోయేముందు నిన్ను దీవించి వెళ్ళాలని వచ్చాను” అంటుండగానే ఆనందరావుమాటలకి అడ్డం వచ్చి “ఆప్పుడే దీవించేటంత పెద్దమనిషి వై పోయావు కాబోలు” అని సంధ్య చిరునవ్వు నవ్వింది. ఆ చిరునవ్వు శరత్కలలపు వెన్నెలలాగా ఆనందరావుహృద

యాన్ని తుణుగులో ఆకరించింది. మనసులోని చీకటి మబ్బులన్నీ ఆ సన్నెలలో కరిగిపోయినై. అతని కూడా బదులుగా చిరునవ్వు నవ్వాలనిపించింది. కాని అప్రయత్నంగా కనుకెప్పల్లోంచి అక్రమము తొంగిచూసివై.

“అయితే, ఒక్కమాట అడుగుతాను ఆనంద్: నామీద కోపగించుకుని వెళ్లిపోతున్నావా? యాక్షేపితరూ నన్ను వేధించదలుచుకున్నావా?”

“లేదు సంద్య, నామాట నన్ను. నాకు ఎవరి మీదా కోపం లేదు. నీమీద అసలే లేదు. విధి మీదా, లోకంమీదా కోపగించుకునే ఆధికారం మానవునికి లేదు.”

“ఏమిటో నీమాటలు చాలా కొత్తగా వున్నయ్.”

“అవును. ఎల్లంకించి నవ్వు కొత్తదానివి కాబోతున్నావు. అందుకని ఇవాళే నామాటలు కొత్తగా కనిపిస్తున్నయ్. దీంట్లో ఆ శ్చర్య మేమంది?” అన్నాడు. ఈ మాటలలోని వెలకారం సంద్యహృదయానికి సూటిగా తగిలింది. బదులు చెప్పలేకపోయింది. మాటలకందని బాధ సంద్యముఖాన్ని చీకటిమబ్బులాగా కమ్మివేసింది.

వారిద్దరిమధ్యా తుణుకుణుమా అశ్రువులతో వేదనతో బరునక్కేహానం ఇనపగోడలు కడుతోంది. చిన్ననాటినుంచీ ఆటపాటలతో కలిసిమెలిగిన వారిద్దరూ ఈతుణులో ఎంతో అపరిచితులమారిగా మారిపోయారు. ఇద్దరిమధ్యా ఏదో దాటలేని ఆఖాతం మోతలు పెడుతోంది.

ఈ నాదణనూనాన్ని భంగంచేస్తూ “వెళ్లిస్తాను సంద్య” అని ఆనందరావు రెండడుగులు వేశాడు.

“వెళ్లక తప్పదన్నమాట. నీ సంగల్వానికి తిరుగు లేదని నాకు తెలుసుగా” అంది సంద్య.

ఆ మాటకు బదులు చెప్పకుండా ఆనందరావు “వెళ్తూ ఒక్క కోరికమట్టుకు కోరుతున్నాను. అది నవ్వు తప్పకుండా పాటించాలి సంద్య” అన్నాడు.

“నీకు సందేహ మెందుకు ఆనంద్? అది ఎంత దుర్బుటమైన కోరిక అయినా సరే” అని సంద్య బదులు చెప్పింది.

“నన్ను మరిచిపో, పూర్తిగా మరిచిపో సంద్య. నేను నీ గతజీవితంలోని కాగుమబ్బుని, పీడకలని. నన్ను నీహృదయంలోంచి తరిమివెయ్యి. నీ భావి సుఖంతోనూ, శోభతోనూ మంగళమయంగా వుండాలని కోరుకుంటున్నాను. ఇదే నా చివరికోరిక” అంటూనే ఆనందరావు గబగబా గదిబైటికి వెళ్లాడు.

ఈమాటలకి సుడిగాలికికంపించేలతలాగా సంద్య వొణికిపోయింది. అక్కడే నిలబడిపోయింది. చూస్తుండగానే ఆనందరావు మలుపుతిరిగి కెట్లగుబుర్లలో మాయమైపోయాడు. పరిసరమంతా చీకటి వెలుగుల దాగుడుచూతల్లో వింతగా మారిపోతోంది. దూరాన కొండలవరసలూ, కెట్లగుబుర్లూ, చెరువులో నీళ్లూ సంజకెంబాయలతో నిండిపోతున్నయ్. ఆతుణులో ప్రకృతిలో కన్నీళ్లకీ, చిరునవ్వుకీ స్నేహం కుదిరింది.

కాని సంద్యహృదయం బాష్పదరహాసాలమగ్న ఊయలలుగుతోంది. ఎల్లండే సంద్యపెళ్లి. ఇవాళ తన చిన్ననాటి స్నేహితుడు అకస్మాత్తుగా ఎక్కడికో వెళ్లిపోతున్నాడు. ఎందుకో చెప్పడు. కాని సంద్యకి తెలియకపోలేదు. తెలుసుకనకనే మనసులో ఇంత బాధ.

ఇక తెల్లరితే సంద్యపెళ్లి. ఆరాత్రే ఆనందరావు ఎవరికీ చెప్పకుండా ఎక్కడికో వెళ్లిపోయాడని ఊరంతా గగ్గోలు. పరారి అయిపోయాడని కొందరూ, ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడని కొందరూ ఎవరికి తోచినట్లు వాళ్లు తీర్మానించుకున్నారు.

ఈవార్త విని సంద్య నివ్వెరబోయింది. అనుకున్నంత పనీ జరిగింది. కళ్యాణికింకెలుల మంగళధ్వనుల మాటునంచి, తూర్వరావాలమాధురుల చాటునంచి, మాటిమాటికీ “నన్ను మరిచిపో, నన్ను మరిచిపో” అన్న మాటలే వినిపిస్తున్నయ్.

౨

“స్వామిజీ”

“ఎవరు నాయనా,—నువ్వా ఆనంద్? ఏం ఇంత అధరాత్రి వచ్చావు?”

“నాకు దీక్ష ఇప్పించండి. ఇప్పుడే ఇప్పించండి.”

“అంత తొందరెందుకు బాబూ? నీ పరీక్షా కాలం ఇంకా పూర్తికాలేదు.”

“స్వామీ, ఇంక నేను పరీక్షకి నిలవలేను. నన్నొక ఒడ్డుకి చేర్చండి. నన్ను రక్షించండి. నాకు దీక్ష ఇప్పించండి. మీపాదాలకి సేవచేస్తూ జీవితమంతా గడిపి వేస్తాను” అని వ్యాకులపాటుతో గురువు గారి పాదాలమీద వాలి విన్నవించుకున్నాడు.

ప్రశాంతపదనంతో స్వామిజీ ఆనందమాటలు విన్నారు. జీవితంలోని సుఖదుఃఖాలన్నిటికీ అతీతమైన శాంతి ఆయనముఖమండలంలో మెరుస్తోంది. ఆశ్రమమంతా నిద్రలో మునిగివుంది. ఆయన ఒక్కడే మేలుకొని ఏదో చదువుకుంటున్నాడు. ఎన్నార్ల సుంతో ఆనందతో మట్లాడాలని ఆయన అనుకుంటున్నాడు. స్వామిజీతో సంభాషించి తన అశాంతిని ఆయనకి నివేదించాలని ఆనంద ఎన్నార్ల సుంతో వేచివున్నాడు. ఇటువంటి ఏకాంతసమయంలో సమే ఇద్దరూ ఎదురుచూస్తున్నారు.

కిటికీసందుల్లోంచి వచ్చే బాగోనిచ్చి స్వామిజీ ఆసీనులైవున్న చోటిని బంగారుకాంతులతో నింపుతోంది.

మధురగంభీరస్వరంతో “నాయనా, ఆనంద్, దీక్షకోసం ఎందు కింత తొందరపడుతున్నావు? నీ ముఖంలో ఎప్పుడూ ఏదో అశాంతి, ఏదో విచారం కనిపిస్తున్నాయి. ఇంకా నీ పరీక్షాకాలం పూర్తికాలేదు. దీక్ష స్వీకరించే అర్హతని నువ్వు పొందలేదు” అని స్వామిజీ ఆనందరావు ముగంకిని చూశారు. ఆనంద తలవంచుకుని మెదలకుండా కూచున్నాడు. దీపపు వెలుతురులో ముందుకి సాగలేక నిలబడిపోయి చుట్టలు చుట్టుకునే సగ్గుంలాగా అతని మనసు స్వామిజీ సన్నిధానంలో మెలికెలుతిరిగిపోతున్నది.

“నిజం చెప్ప ఆనంద్, నువ్వు ఎవరిమీద అలిగి ఇక్కడికి వచ్చావు?”

“నేను ఎవరిమీదా కోపగించుకుని రాలేదు స్వామీ. జీవితంలోని సుఖదుఃఖాలకి కోపి ఇక్కడికి వచ్చాను. జీవితాన్ని ఈశ్వరపదసన్నిధిని పూజా

ప్రసూనంగా సమర్పించాలనే ఆశతో ఇక్కడికి వచ్చాను.”

“అయితే ఇక్కడ నీకు శాంతి లభించిందా?”

“లేదు స్వామీ, నాస్పృహయంతో ఏదో సమస్య పోని సంఘర్షణ, ఏదో కష్టతని అశాంతి. ఉన్నత లక్ష్యాన్ని చేరుకోలేమనే భయంతో ప్రతిపెట్టు ఎక్కటప్పుడూ కాళ్లు కణికిపోతున్నాయి. ఇక్కడినుంచి ఏక్షణంలో బారి అధఃపాతాళానికి అణగారిపోతానో అనే తీరని బాధ. అందుకే స్వామీ, తొందరగా దీక్ష ఇప్పించండి. ననక్కి తిరిగి ప్లేవారి నూనెయ్యండి. నన్ను కాపాడండి” అని వ్యగ్రస్వరంతో విన్నవించాడు.

“నువ్వు తొందరపడుతున్నావ్ ఆనంద్. అంత తేలికగా దీక్ష లభించదు. నీసంకల్పం బోయమై నీ పూర్వబంధాలన్నిటినీ దగ్ధం చేశాలి. నీ మనసులో ఏ కోరికా దాగివుండకూడదు.”

“నా వాంఛలన్నిటినీ ఛేదించే నువ్వు స్వామీ”

“లేదు ఆనంద్. నువ్వు పొరబడుతున్నావు. కోరికలేని మనసులో అశాంతి వుండదు. నీకే తెలియని కోరికలేవో నీ ఆంతర్యంలో గొంగదాటుగా నక్కివున్నాయి. వాటిని కూకటిపళ్లతో పెకలించివెయ్యి. అంతవరకూ నీకు దీక్ష లభించదు.”

“అయితే ఈ ఎంతెరిపిలేని సంఘర్షణలోంచి నన్ను రక్షించరా స్వామీ?”

“నిన్ను ఉద్ధరించుకునే మార్గం నువ్వే కనుక్కోవాలి, ఆనంద్. ఆత్మపరీక్ష అగ్నిపరీక్ష. నీ అశాంతికి కారణం నువ్వే అన్వేషించి నిర్మూలించు.”

“శలవు, స్వామిజీ” అని ఆనందరావు అక్కడినుంచి వెళ్లిపోయాడు. తనకే తెలియని కోరిక ఏదో తన మనసులో దాగుడుమూతలాడుతున్నదా? అదే తన అశాంతికంతటికీ మూలమా? అన్ని కోరికలనీ దాటివచ్చిన తన కింకం కోరిక వుంది? ఆనందరావు మనస్సు తుపానునాటి సముద్రంలాగా సంతోషిస్తోంది.

ఆశ్రమంలో తన గదికి చేరుకున్నాడు. గురువు గారి కుటీరంలోని దీపం చీకటిలో లీనమైపోయింది.

వెన్నెలని చూసి తెల్లవారిం దనుకుని పొరబడ్డ పక్షులు చెట్లగుళ్లలో సందడిచేస్తున్నాయి.

అంతా గభీరమైన నిశ్శబ్దం. అంతటా చల్లటి వెన్నెల. ఆశ్రమమంతా రమణీయమైన ప్రశాంతిలో మధురనిద్రలో మునిగివుంది.

నిద్రపట్టి ఆనందహృదయమాత్రం బద్దలు కావటానికి ఎదురుచూసే అగ్ని పర్వతంలాగా కళశాఖ కాగిపోతోంది.

ఆ నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చుకుంటూ, గతకాలపు మరుపు తెరల మాటునుంచి “నన్ను మరిచిపో సంధ్యా, నన్ను పూర్తిగా మరిచిపో” అన్న తన మాటలు వికృతంగా వినిపించిస్తే, ఆనంద ఆపాదమస్తకమూ కంపించిపోయాడు. సంస్కృతస్మృతి ఒక్కసారిగా అతని హృదయాన్ని ఆమృతహాహులాలతో నింపి వేసింది. ఆశ్రమాన్నంతటినీ ఆవరించిన వెన్నెలచల్లదనంలో సంస్కృతిరుసత్వ కనిపించింది. ఆ ప్రశాంత విభావరి ప్రసరించే మధురజ్యోత్స్నలలో సంస్కృతి విలసనయనాల వింతకాంతులు కనిపించిస్తే, ఇంత కాలంగా అతని మనసుని ఆవరించిన అశాంతి, ఈ క్షణంలో సంస్కృతిగా రూపొందినట్లనిపించింది.

దారి తెలియని బాటసారి సజీచినడిచి తనకి తెలియకుండానే చేరదలుచుకున్న నగరాన్ని చేరితే ఎంత ఆశ్చర్యపోతాడు! ఎంత ఆనందిస్తాడు! ఆనంద హృదయంకూడా అటువంటి స్థితిలోనే వుంది.

కాని తా నెవరు? సంస్కృతి ఎవరు? సంస్కృతిని తన హృదయంలోంచి దూరంగా తరిమి వేయటంతోసంకాదా తను ఇక్కడికి వచ్చింది? “మూలజీవసారభ్యంతో ఆధ్యాత్మిక జీవనపథంలో” గిరిపోయి కేవలం భౌతికజీవితమధురస్మృతియైన, సంస్కృతి హృదయంలోంచి వెకలించివేయాలనే వ్యభ్రసంకల్పం”నే తానిక్కడికివచ్చాడు. తన బాట తెలియక ఇంటి ద్వార బంధుమిత్రులు, తల్లిదండ్రులు ఎంత తల్లడిల్లినా సరుకు చేయలేదు. తన సంకల్పబలం, తన దీక్షా మాన-అన్నీ ఆనిమిషంలో గాలికికొట్టుకుపోయే

మబ్బులమాదిరిగా మాయమైపోయినై. తనని ఓడించిన సంస్కృతిస్మృతి అతని హృదయాకాశంలో తీయని వెన్నెలగా అలుముకు పోతోంది. ఆ క్షణంలో ఆనంద పరాజితుడైనాడు. కాని వెయ్యివిజయాలు ఒక్కసారి సాధించినా అంత ఆనందంతో అతని మనసు పొంగి పోయేది కాదు.

3

సంస్కృతి అత్తవారింటికి వల్లిన ఏడాదికే పుట్టింటికి తిరిగివచ్చింది. ఆమెభర్త అకాలమరణానికి కంట తడిపెట్టనివాళ్లు లేరు. సంస్కృతీవితం దరీ తెన్నూ లేని శోకసాగరమైపోయింది. నిత్యనిగ్ధమైన ఆమెజీవితానికి ఒక్కటే ఆశాజ్యోతి—రెండుశైలల పసిపాపరమ. ఆ పసిపాపణోపమే సంస్కృతి దుర్భరదుఃఖాన్ని దిగమింగుకుంటూ జీవయాత్రని సాగిస్తోంది.

అందరూ వచ్చి సంస్కృతిని ఓవార్చిపోతున్నారు. ఒకరోజున బాగా చీకటిపడ్డాక ఎవరినో ఒక నీడవచ్చి సంస్కృతిదిలో నిలబడింది. దీపం కొడిబారి గది అంతా మసకగా వుంది. ఆ వచ్చిన వ్యక్తి ఎవరో సంస్కృతి నెంటునే గుర్తపట్టలేక పోయింది. తనంతట తను ముందుగా పలకరించటానికి నోరురావటంలేదు. “ఇంత చిన్నవయసులోనే ఎంత పెద్ద కష్టం నెత్తినపడిందే తల్లీ” అని వచ్చిన వ్యక్తి ఒక్కశోకం పెట్టింది. ఆ కంఠాన్ని సంస్కృతి గుర్తపట్టింది. కాని నచ్చలేక పోయింది. ఆశ్చర్యంతో దీపం పెద్దదచేసింది. తెల్లటి ముసుగులో దీపంగా తల వంచుకున్న ఆముఖాన్ని చూడగానే సంస్కృతి స్తంభించిపోయింది. కంఠాన్ని ఎవరో గట్టిగా నొక్కివేసినట్లయింది. పెగుల్చుకుని “అత్తయ్యా” అని సంస్కృతి ఒక్కసారి ఆక్రందించింది.

“అవును తల్లీ! నీ పాపిష్టి అత్తయ్య ఇంకా బతికేవుంది. ఆమహరాజమాత్రం దాటిపోయారు. మొండిఘటాన్ని నేను మటుకు బతికేవున్నాను. వీధి ముఖం చూడకపోయినా నువ్వు వచ్చావని విన్నాక మనసు నిలవలేదు. ఎంత ఆపద వచ్చిందే తల్లీ!” అని మాట్లాడలేక మగ్గలో ఆగిపోయింది. సంస్కృతి శ్రావణ మేఘంలాగా కరిగిపోయింది.

“ఊరలో తల్లీ, ఏడ్చి లాభంలేదు. ఎన్నికష్టాలు వచ్చినా మొండిగా భరించటంతప్ప మన మేం చెయ్య గలం? ఆ పనిదాన్ని చూసుకుని దుఃఖాన్ని దిగమింగు కోవాలమ్మా.” అని సంధ్య కన్నీళ్లని తన కొంసతో తుడిచింది. దుఃఖంతో కుమిలిపోయే హృదయం కోకాగ్నిలో దగ్ధమౌతున్న మరొక హృదయాన్ని చల్లటి మాటలతో ఊరడించింది. ఈ మాటలు సంధ్యకి ఎంతో శక్తినిచ్చినయ్యి. బలంతోన కన్నీటిని ఆపు కుంటూ బొదాకుతున్న కంఠంతో సంధ్య అడిగింది “బాబూ ఏమైనా తెలిసిందా?” అని.

“ఏం చెప్పను తల్లీ?” అని ఒక్కసారి ఆవురు మంది. కొంతసేపున్నాక “తండ్రిపోయినకోడే వాడి దగ్గరంచి ఉత్తరం వచ్చింది. ఫలానావోట వున్నా నని రాయలేదు. తేమంగా వున్నాననీ, తనకోసా విచారించకద్దనీ రాశాడు. వారి ప్రాణం పోకముందు ఆవుత్తరం అందజే ఎంత సంతోషించేవారోగదా! కాని నాకు ఈ రాతి వుంటే అల్లా ఎందుకు జరుగు తుంది? మొండిఘటాన్ని ఇంకా చావలేక బతికున్నాను. ఎప్పటికైనా మనసు తిప్పుకుని వాడు ఇంటికి వస్తా డనే ఆశ నాకు. ఏమంటావు తల్లీ, వస్తాడంటావా?” అని ఎంతో ఆత్రంగా సంధ్యకేసి చూసింది. ఆ తల్లి మనోవేదనని గ్రహించి సంధ్య “వస్తాడు, తప్పకుండా రావచ్చు” అంది.

“చల్లటిమాట చెప్పావు తల్లీ. నీ నోటివాక్యాన వాడు తేమంగా ఇంటికివస్తే నా కింకం కావాలి!” అంటూ కొడుకు తిరిగివచ్చినంతగా సంబరపడుతూ ఆమె ఇంటికి బయలుదేరింది. ఆ నిమిషంలో సంధ్య కళ్లముందు పెద్ద పెరుపు మెరిసిన ట్లయింది. ప్రతి హృదయంలోనూ ఏదో మిణుకుమనే ఆశ! ఆ ఒక్క ఆశకోసమే ప్రాణం దిగబట్టుకుని, దుర్భరదుఃఖాన్ని దిగ మింగుకుంటూ జీవితపథంలో మొండిగా ముందడుగు పెయ్యాలి. ఉయ్యాలలో నిద్రపోతున్న రమ కదిలిన అలికిడి అయింది. సంధ్య చివాలన లేచి వెళ్లింది. ఈ మిణుకుమనే వెలుగే తన జీవితంలోని కారుచీకటిని పటాపంచలు చేస్తుందన్న విశ్వాసం తులనలో సంధ్య హృదయాన్ని శక్తితో నింపజేసింది.

౪

ఆశ్రమవాసులంతా ఆనందగావు ఆరోగ్యాన్ని గురించి ఆందోళనపడుతున్నారు. అతని వ్యాధి నానా టికి ఎక్కువైపోతోంది. మనషి ఆనాటికంటే ఆనాడు దిగనాసిల్లిపోతున్నాడు.

“పోనీ, ఒకసారి ఇంటికి వెళ్ళిరా బాబూ. నీ కోసం ఇంటిదగ్గర తల్లిదండ్రు లెంత షోభపడు తున్నారో! బబ్బు, తగ్గినాక మళ్ళీ రావచ్చును” అని పక్కన కూచుని విశదతూ స్వామిజీ బతిమాలు తున్నారు.

“వొద్దు స్వామీ, ఇంటికి వెళ్లాలని లేదు. నన్ను మీ పాదాలద్వారే వుంచుకోవాలి. నాకు దీక్ష ఇప్పించి. నేను ఇక్కడే మరణిస్తాను. మీరే నాకు తల్లీ, తండ్రి” అని ఆనంద్ సీరసంగా బదులు చెప్పాడు.

“కొంచెం నిద్రపట్టించుకో ఆనంద్” అని స్వామిజీ విమరుతూ పక్కనే కూచున్నారు. మాట్లాడు తూనే ఆనంద్ కళ్లు గూసి నిద్రపోయాడు. కాని స్వామిజీకి ఆనంద్ సంగతి విషమమస్యగా వుంది. దీక్ష కోసం తొందరపడుతున్నాడు. పరీక్షాకాలం పూర్తి కాలేదు. పైగా మనషిముఖంలో ఎప్పుడూ ఏదో చింతకనిపిస్తుంది. ఆ కారణాల్లో ఎప్పుడూ ఆశాంతి కనిపిస్తుంది. అతన్ని చూస్తుంటే గతకాలంలో తెగ తెంపులు చేసుకున్నట్లు కనిపించడు. పూర్వాశ్రమానికి సంబంధించిన బలీయమైన బంధా లేవో ఇంకా అతన్ని చుట్టకునివున్న ట్లనిపిస్తుంది. తనరూద తనకే నమ్మకం లేక దీక్ష ఇప్పించమని తొందరపడుతున్నాడు. గత జీవితంలోకి తిరిగివెళ్లే చారులని నూనే ఇనపతలుపు దీక్ష అనుకుంటున్నాడు. స్వామిజీకి అతని హృదయం దీక్షాజ్వాలల్లో నిలబడటానికి పరిపక్వం కానట్లు తోచింది. కాని ఇతనికి దీక్ష ఇవ్వకుండా ఎంతకాలం జాగుచెయ్యటం? ఇతని భావిజీవితాన్ని ఏవిధంగా నడి పించటం? ఇవే స్వామిజీని వేధిస్తున్న ప్రశ్నలు.

ఇంతలో ఆనంద్ నిద్రలో అటూ ఇటూ కది లాడు. “సంధ్యా సంధ్యా” అని రెండుసార్లు కలవరిం

చాడు. స్వామిజీ “ఆనంద్, ఆనంద్” అని పిలిచారు. ఆనంద్ పలకలేదు. ఆ కలహరింత స్వామిజీ మనస్సులో అస్పష్టంగా వున్న అనుమానాన్ని బలపరిచింది.

తెల్లవాడెసకికే ఏర్పాట్లన్నీ పూర్తి అయినయ్య. ఇద్దగు శిష్యులని తోడునల్లి ఆనందరావుని ఇంటిద్వార దింపిరమ్మని స్వామిజీ ఆజ్ఞాపించారు.

నిద్రలేచగానే తన ప్రయాణం స్థిరమైపోయిందని విని ఆనందరావు నివ్వరపోయాడు. “స్వామి, నాకు దీక్ష అనుగ్రహించరా? నన్ను మీపాదాలద్వార నిశ్చింతగా చనిపోనివ్వరా? నేను చేసిన తప్పిదమేమిటి స్వామి? నాకెందు కింత కఠినమీ క్షమిస్తారా?” అని దీనంగా వేడుకున్నాడు.

“నవ్వు ముందు ఇంటికి వెళ్ళిరా ఆనంద్” అని స్వామిజీ బదులుచెప్పారు. ఇక వ్యతధి అయిపోవస్తోంది. శిష్యులు ప్రయాణస్థావరాలన్నీ పూర్తి చేసుకున్నారు. బయలుదేరేముందు స్వామిజీ అందరినీ కైటికిపంపించి ప్రశాంతస్వరంతో “ఆనంద్, నిన్న రాత్రి నిద్రలో సంధ్యా అని కలహరించావు. ఎర రాసంధ్య? నీకేమానుంది? నిజం పప్పు” అని అడిగారు.

బొరికిపోయిన నొంగులాగా ఆనందరావు స్నిగ్ధతో మగ్గిపోయాడు నోట మాటరావటం లేదు. ఆ ప్రయత్నంగా ఆనంద్ కళ్లు ఆశ్రువులతో నిండిపోయినై. “చెప్పవేం ఆనంద్?” అని స్వామిజీ గెట్టించి అడిగారు.

“ఏం చెప్పను స్వామి? ఆమె నా కేమీ కాదు. నే నామె కేమీ కాను. ఇంతకుమించి నే నేమీ చెప్పలేను” అని ప్రకటించింది ప్రయత్నంమీద లేచి గుగువుగారి కార్లని తన కుష్మించిన చేతులతో చుట్టివేళాడు.

“వేళయింది. ఇక బయలుదేరు ఆనంద్” అని స్వామిజీ ఆనందును లేపగెట్టి కూచోబెట్టారు.

“శలవు స్వామి. మళ్ళీ మీపాదాలద్వారకి తిరిగి రాగలనా? ఎందుకో భయంగా వుంది స్వామి” అని అడిగింది.

“నీ భయమే నీ శత్రువు ఆనంద్” అని స్వామిజీ స్నానానికి నదీతీరానికి గబగబా నడిచారు.

౫

ఆనందరావు ఆకస్మికంగా జబ్బుచేసి ఇంటికి వచ్చాడన్న వార్త విని సంధ్య నమ్మలేకపోయింది. కలలోకూడా అతను తిరిగివస్తాడనుకోలేదు. వచ్చాడని విన్నాక పల్లిచూపించేదాకా మనసు నిలవటం లేదు. భర్తపోయాక తను లోకంముఖమే చూడలేదు. కాని తన చిన్ననాటి మిత్రుడు జబ్బుతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడని విని ముందువెనకలు చూడకుండా బయలుదేరింది. అతను వచ్చాడనగానే ప్రాణంలేచివచ్చింది. చిన్ననాటి స్మృతులన్నీ ఒక్కసారిగా కళ్లముందు మెరిసినై. ఎన్నడూ లేని ఆనందంతో సంధ్య హృదయం చిందులు తొక్కుతోంది.

సంజచీకటి పడుతోంది. రమ నిద్రపోతోంది. సంధ్య బయలుదేరింది. ఎరకికి చెప్పలేదు. ఎరరి అనుమతీ కోరలేదు. ఏదీ ఆలోచించలేదు.

ఆనందరావుని చూడడానికి సంధ్య స్వయంగా రావటం చూసి అతని తల్లి నిశ్చేష్టురాలైపోయింది. “రా తల్లీ, రా. నీకు మామీద దయతప్పలేదు” అంటూ ఆనందరావు మంచందగ్గర కుర్చీపీట వేసి కూచోమన్నది.

అంతరకూ కళ్లు గూసుకుని పడుకున్నాడు ఆనందరావు. కళ్లు తెరిచి ఆశ్చర్యంతో “ఎరదీ, ఎరయా, సంధ్యా? నన్ను చూడటానికి వచ్చిందా? ఇక్కడే వుందా?” అంటూ లేచి కూచోబోయాడు.

“లేవకు ఆనంద్” అంటూ సంధ్య మంచం దగ్గర కూచుంది.

“నన్ను మరిచిపోలేదా సంధ్యా?”

“నువ్వే నమ్మల్పందరినీ మరిచిపోయావు. నువ్వే మా కందరికీ దూరమైపోయావు” అంటుంటే అతని తల్లి “నిజం చెప్పావమ్మా. వాడి కౌషయ గుడ్డలు చూస్తుంటే నాకడుపు చెరువైపోతోంది” అని కళ్లు కుడుచుకుంది.

అడివిలాగా పెరిగి పోయిన గిరజాల జుట్టు ముఖమంతా కమ్మేసింది. పొదలాగా గడ్డం పెరిగి పోయింది. చీకటిపడగానే పొదల్లో మెరిసే మిణుగురు పురుగుల్లాగా అతని విశాలనయనాలు వెలుగుతున్నయ్. ముఖంలో కళ్లునూత్రమే కనిపిస్తున్నయ్. ఈయాపాన్ని చూడగానే సంస్కృతం డే బలదరించింది.

సంజచీకటినిడలు గోడలమీద అలుము కుంటున్నయ్. ఆనీడలలో ఒక నీడలాగా మానంగా కూచుంది సంస్కృ. ఇంతసేపూ ఆనంద రెప్పవాల్చు కుండా సంస్కృముఖంకేసి చూస్తున్నాడు. “ఇదేమిటి సంధ్యా? మరిచిపోయావా?” అని ఆత్రంగా అడిగాడు ఆనంద్. అతని కళ్లు సంస్కృవిశాలఫల భాగాన తళతళలాడప్రభలతో వెలిసే సాభాగ్యరేఖ కోసం వెతుకుతున్నయ్. ఇది గమనించి సంస్కృ నీళ్లు నిండిన కళ్లతో, వాణికే కంఠంతో “లేదు ఆనంద్, దైవమే చెరిపివేసింది” అని అతనికి ముఖం చూపలేక తలవంచుకుని కళ్లు తుడుచుకుంది.

“ఎంత ఘోరవార్త సంధ్యా” అని ఆనందరావు పిడుగుదెబ్బతిన్నవాడిలాగా దిండుమీదికి ఒరిగి పోయాడు.

వారి మానం తుణతుణసూ విషాదంతో బరు జెక్కిపోతున్నది. ఇంతలో అతని తల్లి సంజెడీపం వెలిగించి గదిలో పెట్టి బావకాచి పట్టుకునస్తానని వెళ్లింది.

“నాకోసం విచారించకు ఆనంద్. నిన్ను చూస్తుంటే నాగుండె నీరవుతోంది” అంది సంస్కృ.

“ఎంత క్రూరమైన విధి! సంధ్యా, మనం విధికి బానిసలం.” అంటూ ఆనంద్ కిటికీలోంచి అలుము కుంటున్న చీకట్లోకి చూశాడు. అంతా కాటుక పులి మినట్లుంది.

“సంధ్యా!” అన్నాడు ఆనంద్ స్నేహ పూరితమైన కంఠంతో. ఎందుకో సంస్కృ చేతులను తన చేతుల్లోకి తీసుకోవా లనిపించింది.

“ఆనంద్” అని బదులుపలికింది సంస్కృ. తన చేతులతో అతని బాధితహృదయాన్ని నిమిరితే

బాగుండుననిపించింది. కాని శతాబ్దాల సంస్కారం ఒక్కసారిగా ఆకోరికని కాలికింద తొక్కివేసింది.

“నెత్తుస్తాను ఆనంద్. ఇంటిదగ్గర సిల్ల నిద్రలేచి ఏం గొడవపెడతాలోందో” అని సంస్కృ లేచి నిల బడింది.

“నెత్తున్నావా సంధ్యా? ఈ బద్దలమే అగ్ని పర్యతాన్ని నీస్వర్గంలో చల్లార్చి వెళ్లవూ?” అంటూ ఆమెచేతులని తన చేతుల్లోకి తీసుకుని గుండెలకి అదుముకోబోయాడు.

అతని చేతులని ఒక్కవిసురు విసిరి “నేను వెళ్లి పోవాలి ఆనంద్” అంటూ సంస్కృ తూనీగలాగా బైటికివెళ్లిపోయింది.

ఆనంద్ సిగ్గుతో, దుఃఖంతో గజగజ వణికి పోయాడు. తను ఈలోకంలో ఎందుకు జన్మ ఎత్తావా అని ఎంతో నిందించుకున్నాడు.

అతని హృదయంలో కాటుక చుబ్బులు దట్టంగా కమ్మకుపోయినై. బాసలెచ్చిన తల్లి “సంస్కృ వెళ్లిపోయిందా నాయనా?” అని అడిగింది. ఆమాటకి బదులు చెప్పకుండా “అమ్మా, ఇవాళ ఇంత చీకటిగా వుండేం?” అని అడిగాడు.

౬

“కబురుచేశావా అమ్మా” అని అడిగాడు ఆనందరావు.

“నేనే వెళ్లి చెప్పివచ్చాను బాబూ.”

“అయితే నాగడువు దగ్గరికి వచ్చిందని చెప్పావా? ఈరాత్రి గడవటమే కష్టం.”

“ఛీ, అల్లా అనరాదు నాయనా.”

“నీకు తెలియదమ్మా. నిజం.”

కొంచెంసేపు మానంగా వుండి గోడవైపుకి తిరిగి తనలో తను “రాదు, ఎందుకు వెస్తుంది? నేను తన కేమాలాను? తను నాకేమాతుంది? రాదు. తుమించమని అడిగే అవకాశంకూడా లేదు.” అని సంధించిన రోగిలాగా గొణుగుకుంటున్నాడు.

“నాయనా” అని పిలిచింది. చేత్తో కనిపించి. మారుపలకలేదు. రాత్రి అంతా ఏవో మగతగా పడి వున్నాడు. తెల్లనారుకూసున బాగా తెలివినట్లుంది. ఆరిపోయేనుండు దీపం గచ్చన వెలిగినట్లు అతని ముఖంలో చైతన్యం కన్పించింది. “గాలేదా అమ్మా?” అని అడిగాడు.

“లేదు నాయనా, మల్లీ నెల్లి పిలుచుకొస్తా” అంటుంటేనే అడుగుల ఆరికిడి వినబడింది.

కిటికీలోంచి అరుణరాగం కనిపించే ఆకాశం కరుణతో తొంగిచూస్తోంది.

వచ్చింది సంధ్య. కూడా బూజేళ్ల ముద్దుల మాట రమకూడా వచ్చింది.

“వచ్చావా సంధ్యా? నీ తుమాకీళ్లు లేకపోతే నాప్రాణం పోవేట్లు లేదు” అని గండుచేతులతో ముఖాన్ని కప్పకున్నాడు. కెక్కిళ్ల బొదకన్నీటిచారలు పెరిసిస్తే.

“వచ్చాను ఆనంద్. నీమాటలు నాకు అర్థం కావటం లేదు” అని సంధ్య సంధ్రమంతో అన్నది.

“ఆయన వోలే అమ్మా?” అని తల్లి కొంస పుచ్చుకుని అడిగింది రమ.

“మామయ్యగారు. తేడవెట్టు” అనగానే రమ చిన్న చేతులు జోడించి “ఎప్పుడో వచ్చాలే మాయ్య గాలు?” అని అడిగింది.

ఈమాటలు వింటున్నంతసేపూ ఆనంద సరళ యాతన అనభవించాడు. మిరుమిట్లుగలిపే నలుగురులో

దిక్కు తెలియక దిక్కులకొట్టుకుంటూ ఎగిరే గబ్బిలం లాగా అతని ప్రాణం తన్నుకుంది. ఎంతోసేపు మాటల కోసం వెనసులాడాడు. సంధ్యసన్నిధానంలో ఆ నిమిషంలో ఆశ్రమంలో అన్వేషించినా లభించని ఆనిర్వచనీయతాంతి పుల్లి విరిసింది. ఎంపమాపులవెంట పనికెల్లి విసివిన బాటసారికి ఆకస్మికంగా సుందరసోహరం ఎదురయినట్లునిశించింది.

“మాట్లాడేవేం ఆనంద్?” అని వ్యాకుల పాటలో అడిగింది సంధ్య.

“సంధ్యా! నువ్వే నాగురువు. నీదగ్గరే దీక్ష సంపాదించాను” అంటూ కళ్లు మాసుకున్నాడు. ఆ తుణుంలోనే అతని జీవితంలోని తీరని ఆతాంతి మరణ ప్రశాంతిలో లీనమైపోయింది.

ఏవో అర్థంకాని నాటకాన్ని చూస్తున్న ప్రేక్షకులలాగా అతని తల్లి, సంధ్యా ఆయోమయంలో నిలబడిపోయారు.

కిటికీలోంచి అరుణరేఖలు పగులిడి వచ్చి ఆనంద కరేబరాన్ని ఆలింగనంచేసిస్తే.

అప్రయత్నంగా సంధ్యకళ్లలోంచి గండు అక్రమిండుపులు జారి ఆనందరావుహృదయంవూడచిందినయ్.

“అమ్మా, మాయ్య మత్తాడేదే?” అంది రమ.

“పద. ఇంటికి వద్దంటుంటే వెంటబడి వచ్చావు” అంటూ సంధ్య ఆనందరావు శరీరాన్ని కడసారి కళ్ల జూసి ఇంటివారి పట్టింది.

ఆంధ్రులు - సంగీతనాట్యాలు

శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు

(గతసంచికతరువాయి)

కొంత గణపతిదేవ చక్రవర్తిభావమరది జాయప సేనాపతి నృతరత్నావళి కర్త. ఇతని నృతరత్నావళి మధ్యయుగంలో ఆంగ్రులు రచించిన నాట్యగ్రంథాలలో సుప్రసిద్ధమైనది. ఇది అముద్రితము. దీని ప్రతి ఒకటి తంజావూరు సరస్వతీమహల్ తాళపత్రగ్రంథాలయములో ఉన్నది. ఈ గ్రంథాన్ని ఒకటి గణపతిదేవ చక్రవర్తి సంగీతనాట్యప్రియుడనీ, కామరంజంచీ జాయన నాట్యశాస్త్రంలో విశేషకృషి చేసినవాడనీ, అతని ప్రతిభను గమనించి ప్రభువు నృతరత్నావళి రచన చేయవలసిన దని శాసించినట్లు అందులోని—

“ప్రేక్ష్య ప్రజ్ఞా మతిశయవతీం
స్వామిభక్తిం చ హర్షా
దాకామరా ద్దణపతివృషో
జాయనం యం సమర్థమ్
కుండామాత్యే సకలసుమన
స్సేవ్యమానో జయంతం
వాచాంపత్యై హరిరివ కలా
క్లాసునీయం వ్యవైషీత్.
జత్వా శార్వణ పృథ్వీం జలనిధిరశనాం
స్వస్థిరీకృత్య లోకం
సంగీత సోమభోగం సమతుకమనసః
స్వామినః శాసనేన
తస్యభీష్టస్య భాస్వన్మణినికరనిధం
నృతరీలాయితస్య
రాజ్ఞోఽసౌ శాస్త్ర మేత ద్రవయతి చతురం
నృతరత్నావళిం”
అన్నవాక్యాలవల్ల తెలుస్తున్నది.

కాకతీయుల కాలంలో వీరశైవంతోపాటు ఆంధ్రదేశంలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో కాలాముఖ పాశుపత శైవాలు కూడా విజృంభించినవి. పాశుపత గోళగీ మతానికి గణపతిదేవచక్రవర్తిమూర్త రుద్రాంబ గుంటూరుజిల్లా మల్కాపురంలో కొంత భూమిని దానంచేస్తే మతాధిపతి విశ్వేశ్వర శివదేశికా చార్యులవారు దేవాలయం కట్టించి దాని అంగరంగ భోగలక్షణాలుగా ఇద్దరు వర్తకలను, అయిదుగురు ఆవజ కాండ్రులను, తగిన వాద్యసంపత్తిని ఏర్పరచినట్లు తెలుస్తున్నది (J. A. H. R. S. Vol. IV-Pts. 3 & 4). వీరి కాలంలో దేవాలయాలకు సంబంధించిన గాంధర్వ విద్యాప్రవీణుల జీవితాలు నాటకాలుగా కట్టి ఆడతగి నట్లుగా ఉండేవట. క్రీడాభిరామంలో ఒక వారాం గనప్రశంస మాటలమధ్య వచ్చినప్పుడు మంచన కర్మ టిట్టిభట్టతో ‘లెస్సగాక, కిరాట! ఈ రేమచరిత మాడుదురు నాటకంబుగ నవనిలోన’ అని చెప్పినాడు.

కాకతీయుల పతనానంతరం క్రీ. శ. ౧౪వ శతాబ్దిమధ్యభాగంలో బృహదాంధ్రదేశం (౧) కొర్రు కొండ, (౨) రాచకొండ, (౩) పితాపురము (౪) కొండవీడు, (౫) విజయనగరము అనే ఐదు రాజ్యాలుగా ఏర్పడిపోయింది. కళాపోషణవిషయంలో వీరందరూ కాకతీయుల అడుగుజాడలనే అవసరించారు.

కొండవీటి రాజ్యస్థాపనాచార్యుడు ప్రోలయ కేమాగెడ్డి; ఎర్రాప్రగడ రామాయణ హరివంశాలకు కృతిభర్త. ఎర్రాప్రగడ హరివంశంలో కృష్ణుని జుక్రీడలను వర్ణించే సందర్భంలో ‘లలితగగనరంగంబున

నలుయక క్రొమ్మెగుండు గొండ్లియై యాడెడుచో నల వడియై మొగిలు తెరలుచు, బొలపను చువగండ్లగములు పుష్పంబలులుకా' అని నాట్యపూర్వరంగాన్ని ఉచ్చాటించాడు. ప్రోలయ వేమాగడ్డికుమారుడు అనవేమాగడ్డి కంచి, కన్నీ, పొన్ని అనే ముగ్గురు నాట్య శాస్త్రాగ్రజుల పోషించినట్లు తెలుస్తున్నది. కొంపవీటి రెడ్డిరాజులలో ఒకడైన కుమారగిరిగడ్డి వసంతరాజేయ మనే నాట్యశాస్త్రాన్ని ఒకదానిని వ్రాసి దానిని శిష్యు అయిన లకుమాడేవిసూలూన ప్రచారం చేయించినట్లు—

“జయతి మహిమా లోకాతీతః కుమారగిరిప్రభో
స్సదసి లకుమాడేవే యస్య ప్రియాసదృశ్ ప్రియా
నవ మృతయం నాట్యాగ్ధానాం తినోతి సహస్రభా
వితరతి బహూ సద్ధా నర్తకజాయ సహస్రశః”

—అన్న శ్లోకంకల్ల కృతమౌతున్నది. కుమార గిరి గడ్డికి వసంతరాజు ఓగుదనామము, అతని వసంతో త్సవప్రియత్వంకల్ల కలిగింది. ఇతని బావమరచి కాటయవేమన కాకుంతుల వ్యాఖ్యలో కుమారగిరి నాట్య శాస్త్రాన్ని గురించి ‘మునీనాం ధరతాదీనాం చ ధూభు జాం, శాస్త్రాణి సమ్యగ్గాలోచ్య నాట్యవేదార్థవేదీ నాం, ప్రోక్తం వసంతరాజేన కుమారగిరిధూభుజా, నామ్నా వసంతరాజేయం నాట్యశాస్త్రం య దుత్త మమ్’ అని వ్రాసి ఉన్నాడు. కుమారగిరితరువాత కొంపవీటిని పాలించిన పెదకోమటి దత్తమతాన్ని ఆధారం చేసికొని ఒక నాట్యశాస్త్రాన్ని వ్రాసినట్లు తెలుస్తున్నది. కొంపవీటిగడ్డిరాజ్యం అంతరించిన తరు వాత శ్రీనాథమహాకవి రాజమహేంద్రవరం గెడ్డను ఆశ్రయించాడు. ఈ మహాకవిగ్రంథాలలో అనేక సందర్భాలలో సంగీతనాట్యప్రశంసలు కనిపిస్తున్నవి. ‘వల్లకి చక్కి కాహళము వంశము ధక్కు హుడుక్కు ఝుగుల్, ఝుల్లరి యాదిగా గలుగు శబ్దవరంపర తాళశబ్దపై, యుల్లసిలం బ్రబంధముల కొప్పగ నాడుదు రగ్రజేదిపై, బల్లపపాణు భీశ్వరుని పంటమహీశులు పూజనీయుగళ; హిందోళంబున బాడి రచ్చరలు ఖిమేరుక; త్రిలోకాధిపుక—భీమఖండము; పాడి

రంగనలో దేశి విధంబు మార్గమున తేటయు నొక్కట సాళగింపగళ—వైషమ్యము; బెంపపూడి యన్నయా మాత్యండు కట్టించిన మొగసాలవాకిటి మహోత్సవ మంటపమునందు, వేరోలగంబుంకి ‘...కుంపవీ, దంప లాసక, ప్రేరణ, సింధు, కందుక, ధమాలీ, చేల మతల్లికా, హల్లీ సకాది నృత్యంబుల నవలోకింపుచు, మేలంబు లాలకించుచు, జంపూచాటునాటకోదాహ రణజయఘోషచక్రవార చతుర్థద్ర చతురాతి ప్రబంధంబు లాకర్ణించుచు’ మొదలైన సంగీతనాట్య సంబంధములైన రచనలు శ్రీనాథమహాకవిగ్రంథాలలో విశేషంగా కనిపిస్తున్నవి.

కొంపకొంపరాజుల్లో ముమ్మడి నాయకుని తమ్ముడు సింగమనాయకుడు గొప్ప సంగీతికళాభి మానిగా కనిపిస్తున్నాడు. ఒకానొక శాసనంలో ఇతన్ని గురించి—

‘విణావాదనకోవిదేన విలసల్లాస్యప్రశస్యక్రియా
సారస్యాస్పదగానమానవిధినా సౌజన్యమానాత్మినా
నిత్యైశ్వర్యవిలాసినా నిగుపమాకారణ కాంతాజనే
నాయంకూనయధూమిసింగతిలకఃక్రీడక సదామోదతే.’

అని ఉన్నది.

కొంపవీటి పెదకోమటి వేమాగడ్డితోనూ, విజయనగరరాజవృథు ప్రాధేవరాయలతోనూ కీర్తిస్పర్ధ వహించి కవితాపోషణం చేసిన రాచకొంప రాజు సర్వజ్ఞసింగధూపతి సంగీతనాట్యాలకు హోహద మిచ్చినట్లు కనుపించదు. కానీ ఓరుగంటినివాసి బమ్మెర పోతనామాత్యుడు భాగవతంలో ‘వినుము దేహధారి స్వతింత్రుడు కాడు, జంత్రకాని చేతి జంత్రపు బొమ్మ కైవడి నీశ్వరతంత్రపరాధమండై దుఃఖంబు లందు నర్తనంబు సలుపు’ (దశమస్కంధము ఆ ౨.) అని బొమ్మలాటప్రశంస చేసినాడు.

ఇక విజయనగర రాజవృథుల సంగీతనాట్యపోషణమును గురించి ఆలోచింపవలసిఉన్నది. హరిహర బుక్కరాయలుల మహామంత్రి విద్యారణ్యులవారు సంగీతసార మనే ఒక శాస్త్రగ్రంథాన్ని వ్రాసినారట అందులో ౨౬౭ రాగాలు ప్రత్యేకంగా వారు

నూచించినట్లు ఇతరగ్రంథాలనుబట్టి తెలుస్తున్నది. బుక్కరాయలపల్ల పెంతుకలదిన్నె గ్రామాన్ని అగ్ర హారంగా స్వీకరించిన నాచన సోమనాథకవిశేఖరుడు ఉత్తరహరివంశంలోనూ, వసంతవిలాసంలోనూ కొన్ని సంగీతనాట్యప్రశంసలు చేసినాడు. 'కమలముఖకటాక్ష కటకాముఖపాణి నఖోపకారివిభ్రమమణిపుంఖ రింభదగిరామగుమల్—ఉత్తరహరివంశము ఆం. పద్యం ౧౫; 'వేదవైస విన బ్రాహ్మణుఁట, బాణలు పెత్తుగు బాణరపాటు'—ఉ. హరి. వీరిక;

‘వడకు వన్నగరాజు వడగలమీద స
ర్యంసహకాంత వేదగణు సూప,
సరూతలూగడు వదయా సుగిరులతో
నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాప,
తెరతెత్తి సప్తసాగరములు పోరలంగ
వరుణుండు గొంపిలి పరిధిమంప,
మొకములచాయ వేరక చందముగ నిల్చి
కమలసంభవుడు ప్రేంఖణ మొనర్చు

... ..

శౌరి పూరింప నప్పించినవ్యరచము.’

— ఉత్తర హరి. ఆ. ౪-౧౦౫.

ఇందుకు కొన్ని ఉదాహరణలు. వసంత విలాసంలో నాచన సోమనాథుడు పేర్కొన్న జాజర పాటను తరువాత ఎంతోకాలానికి దామర్ల వెంగళ భూపాలుడు బహుభాష్యచరిత్రలో విప్పినాడు.

శ్రీనాథ మహాకవిని ‘దీనారటంకాల తీర్థ మాడించిన’ విజయనగరచక్రవర్తి ప్రాథమికరాయలు సారంగదేవుని సంగీతరత్నాకరానికి వ్యాఖ్యప్రాసిన కల్లి నాగన్న పోషించాడు (J. A. H. R.S. Pts. 2, 3, 4 —Page 204). సాళువ సరసరాయలకాలంలోనే మొట్టమొదటి యక్షగానం కనిపిస్తున్నది. అది ప్రస్తుతం ఉపలబ్ధం కాదు. కర్త వెన్న శౌరి. హరిభట్టు నారసింహ పురాణంలో ‘సౌరభిచరితంబు జమ్యలకథ చెప్పి లాలితసరసాలంకృతముగ’ అని తన పూర్వజుడు చెన్న శౌరిని కీర్తించాడు. విజయనగరసామ్రాజ్యాన్ని కృష్ణరాయలు పాలిస్తూ దక్షిణాపథా న్నంతటిసే విక

చ్ఛత్రాధిపత్యంక్రిందకు తెచ్చిన తరువాత సమస్తకళా పోషణం విశేషంగా జరిగింది. సంగీత నాట్య సాహిత్య శిల్పాలు అన్యోన్యాలేయానై ఇతని కాలంలో విలసిల్లినవి. చివరకు దుఃఖాన్ని కూడా సంగీతదృష్ట్యా కవులు అవలోకించారు. శిల్పంలో ‘సరిగమవగనిన స్వరపల్ల కీమల్యరవ వికోనాస్తంభ రాగగణితి’ గమనింపదగినది. ప్రబంధనాయకలందరినీ ‘వీణాస్రియ’లనుగా తీర్చిదిద్దిన కవులు కథానాయకల చేత ఏదో ఒక వీణను పట్టించారు. ‘తరుణాంగుళి చ్ఛాయ దంతపు సరకట్ల నింగికిపు వింతరంగు లీన’ అన్నచోట ‘సర’ అనే ఒకానొక వీణను వరూధిని చేత పట్టించాడు పెద్దనామామూడు. ‘కిన్నర’ వీణకూడా ఆదినాలల్లా ప్రచారంలో ఉన్నట్లు కవితా స్వరూపనిరూపణంచేసే సందర్భంలో ‘కిన్నరపేట్ల బంతి సంగాతపు సన్నతంతు’ అన్నచోట ఆయన చెప్పినాడు. నయగారపు కన్నడి, గౌళపంతు ఇత్యాది రాగాలు ఆనాడు ప్రసిద్ధి పొందినట్లు తెలుస్తున్నది. రాయలనాటికి వీణమెట్లు ప్రస్తుతకాలంలోవలె నిబద్ధాలై ఉన్నట్లు కనుపించదు. అది వాతావరణాన్ని బట్టి, పాటకుని గొంతునుబట్టి, రాగాన్ని అనుసరించి మార్చేవాడు. మనచరిత్రలో వరూధిని విరహవ్యభూత ఉన్నప్పుడు చెలికత్తై పలికిన ‘వాణాగుం గొనగోళ్ల నీ వలసలేక నాయించుచో నాటగళ, వేళంబై. విపంచి నిన్న మొదలుకొ నీవంటమింజేసి యా, గూలా పంబె యవేళపల్కెడు ప్రభాతాయాతవాతాహతిణ, లోలత్తంత్రుల మేళ వింప గ చ వే లోలాక్షి దేశాక్షికిణ’ అన్న వాక్యాలల్ల తెలుస్తున్నది. ఆనాటి జనసామాన్యరసికలోకానికి ఈ రాగవిభేదాలు తప్పకుండా తెలిసిఉంటే వనిమనం నిశ్చయించ వచ్చును. రాధామాధికవి ఈ విషయాన్నే ‘కొలదిగ రాగభేదములకుఁ దగు సాదెలు సాదెకొత్తి తొండ్రులు కొనగోళ్ల మీటుచు జంంగవ దండె యమర్చి కృష్ణ లీలలు ప్రకటించి పంచమకలశ్రుతి మారు లిసర్ప రాధకుఁ కలపులు చిల్కగఁ మగురవాణి ప్రక్షిణత బాడె వీణతోఁ’ అని పలికినాడు. వీణావాదనకూ, ఆభ్యుదయనకూ సర్వసామాన్యంగా ఆనాడున్నట్లు గోచ రిస్తుంది. లేకపోతే రాయలు ఆము క్తమాల్యదలో—

“వేదిన మేడపై వలలి
వేడిక జంట వహించి విప్పగా
బూవులు గోట మీటు తరి
పోయెడు తేటుల మ్రోత లేమి శం
కావహమా గృతాభ్యసన
తాటను దంతపు పెట్లవెంబడి
జేవడి వీణ మీటుటలు
చిక్కడ లించుటలు సరింబడక”

(ఆ గ. ప. ౬౨.)

అన్న పద్యంలోని భావాభినివేశానికి వీ లుం
టుందా? రాయలపాలనాకాలంలో ‘నాట్యకళ’
అత్యుత్తమస్థితి పొందిన దని చెప్పటానికి రామలయ
శిల్పాలు నిదర్శనాలు. మనచరిత్రలో ఒకచోట
పలికిన—

“చిలుకల కొల్లి కల్కియొక
చేడియ నాటకాలమేడపై,
నిలువున నాడుచుండి, ధర
ణీపతి చూడదలంచి యంచునకొ
నిలచి రహించ గమంగొనుచు
నెయ్యమునకొ దనకల్లి యుద్భి కం
చెల తెగబడ్డ కేతనము
చీర చెరంగున మాసెఁ జన్నులకొ”

అన్న పద్యంవల్ల ప్రత్యేకంగా ఆనాడు ఆంధ్ర
దేశంలో నర్తనకాల లున్నట్లు వ్యక్తమౌతున్నది.
ఇక్కడ ‘కంచెల’ శబ్దానికి నాట్యం చేసేటప్పుడు బిగుతు
కోసం తొడుగుకునే చనకట్టు అని త్రాసు అర్థము
చెప్పినాడు. రాయలు ప్రజావిహారము తోలుబొమ్మ
లాటగాండ్రను రావించి వారిమీద కాళనమంత్రిని
అధికారినిగా నియమించి గ్రామసీమల్లో వారచేత
ప్రదర్శనాలు వేయించేవాడట. ఇతనికాలంలోనే
మొట్టమొదట కొరవంజికి ఆదరం లభించినట్లు అయ్యల
రాజారామభద్రుని ‘జక్కణి, కొరవంజి వేషముల కేళిక
సర్పిరి దేశతానటిమణులకు బొమ్మవెట్టు క్రియ’ అనే
ప్రయోగంవల్ల వ్యక్తమౌతున్నది. పదకవితాపితో
మహుడు తాళ్లపాక పెదతిరుమలూర్పుడు రాయలకు

సమకాలికుడు. పదకవితకు ప్రాపకం లభించింది.
కవితాపితామహుడు పెద్దన్న ‘మధురకిన్నరీకావ్య
ణంబుల రాణం ద్రాణచెరచు లక్ష్మీనారాయణుల
కల్యాణంబు పాటలం దీటుకొను తిన్నని రవంబు’ అని
వాటికి స్థాన మిచ్చాడు.

రాయల ప్రాపకం క్రింద కొన్ని సంగీతలక్షణ
గ్రంథాలు జన్మించినవి. వాటిలో లక్ష్మణభట్టు ‘సంగీత
నూర్వోదయము’ ప్రసిద్ధమైనది. లక్ష్మణభట్టు కర్ణాట
సంగీతాన్ని జన్యజనకరాగవిభాగం చేసి నిరూపించ
టానికి ప్రారంభించిన వారిలో మొదటివా డని చెప్ప
వచ్చును. ‘కామదేవవిలాస, మనే సంగీతనాట్య
శాస్త్రగ్రంథ మొకటి ఈ కాలంలో జన్మించినట్లు
తెలుస్తున్నది. అలియరామరాజు సంగీతకళాభిమాని.
బయకారం రామయ్యామాత్యుని ‘స్వరమేళకళానిధి’
ఆయనకాలంలో జన్మించిన అత్యుత్తమసంగీతశాస్త్ర
గ్రంథము.

తల్లికోటయ్యదానంతరము విజయనగర
సామ్రాజ్యలక్ష్మి పెనుగొంప, చంద్రగిరులకు చేరింది.
కానీ ప్రభువుల కళాభిమానం వారిని పరిత్యజించలేదు.
పెనుగొంప రాజులలో తిరుమలరాయలు భట్టుమూర్తికి
ఆశ్రయించుడు. కృత్యాదిలో భట్టుమూర్తి ‘సంగీతకళా
రహస్యనిధి’ నని చెప్పుకున్నాడు. ఆయన ‘లలనా
జనాపాంగ’ వంటి ఛందోబద్ధలయప్రధానాలయిన
పద్యాలనే కాకుండా, వచనాలను కూడా శిష్టు కృష్ణ
మూర్తిశాస్త్రీవారివంటి ప్రసిద్ధవిద్వాంసులు వీణ
మీద పలికించినట్లు వినికిడి. మనచరిత్రలో ఒకచోట
‘హారముల్ కుటుచలు త్రొక్క’ అనే ప్రయోగము
కనిపిస్తున్నది. దీనికి శబ్దరత్నాకరకారులు ఒక నాట్య
విశేష మని వ్రాసి ఉన్నారు. ఈ ప్రాంతములో గోదా
వరీప్రాంతనివాసి సోమనాథ పండితుడు ఒక సంగీత
శాస్త్రాన్ని రచించినట్లును, అది తరువాత భిలమై
పోయినట్లును సంగీతసారామృతాదిశాస్త్రగ్రంథాలవల్ల
తెలుస్తున్నది. ఇతడు స్వరాలు ౧౫ మేళకర్తలగు నిశ్చ
యించినాడట. తిరుమల రాయలు గీతగోవిందంమీద
ఒక వ్యాఖ్యానాన్ని అంకితం పుచ్చుకున్నాడు.

విజయనగరపతనానంతరం ఆంధ్రకళాకోవిదులూ, శాస్త్రజ్ఞులూ దక్షిణదేశానికి వలసవల్లి నారు. అక్కడ తంజావూరుము రఘునాథరాయలు విశేషంగా కళాపోషణం చేశాడు. ఆయన కవి, గాయకుడు, శాస్త్రజ్ఞుడు. ఇతడు సంగీతనాట్యాల రెంటియేడా అభిమానం వహించి సంగీతసుధ, భరతసుధ అనే గెండు ఉత్తమశాస్త్రగ్రంథాలను రచించినట్లు తెలుస్తున్నది. సంగీతసుధ మొదట రఘునాథరాయలు ౭ అధ్యాయాల గ్రంథంగా వ్రాసినాడట. నేడు ౪ అధ్యాయాలు మాత్రమే కనిపిస్తున్నవి. ఈ గ్రంథంలో రాయలు ౫౦ గాగాలను ౧౫ మేళకర్తలుగ విభజించినాడు. ప్రాచీనశాస్త్రగ్రంథాలలో రాగాలకు అంస, న్యాయ, గ్రహాలు మాత్రమే కనిపిస్తున్నవి. ఇతడు శ్రుతి, స్వర, అలక్తికలనుగూడా చేర్చినాడు. ఈ మహాగ్రంథానికి రఘునాథరాయల గురువు గోవిందదీక్షితులు వ్యాఖ్యానం వ్రాసినాడు. రఘునాథరాయలు వీణావాదనలో ఉట్ట అని దీక్షితులు “జయంతసేనాదిమరాగ రామానందాదితాళా రచయక నవీనాస్, సంగీతవిద్వాంస ముపాదిత స్వప్ర విపంచికావాద విచక్షణానామ్” (J. O. R. Vol. III—౧౫౪) ఈ రీతిగా పలికినాడు. రాయలు వీణలలో నాలుగు రకాలను సూచించి వాటి అమరికను గురించి కొంత చెప్పించినాడు. అతని పేరుమీద రఘునాథ మేళ నొకదానిని సృజించాడు. అతని ఆస్థానంలో సంగీతశాస్త్రనిపులు — స్త్రీపురుషులు — అనేకులు ఉన్నట్లు ‘వాయేయకారప్రముఖై రనేకై ర్విచిత్ర గీతాదికళాప్రవీణైః, తతైన వీణాదిమవాదవిద్యా విచక్షణైః క్యాపినిషేష్యమాణః’ అనే ప్రమాణంపల్ల తెలుస్తున్నది. ఇతని కొలువులోఉండే అనేక నాట్యకర్తల విలాసవిధిమాలనే ‘శృంగారసావిత్రి’లో అశ్వపతితపోభంగం చేయటానికి వచ్చిన అప్పరసలకు నిరూపించి చూపించాడు. వుంకటమఖి రఘునాథరాయల ఆస్థానసంగీతవిద్వాంసులలో ప్రముఖుడు. ‘చతుర్దండిప్రకాశిక’ అనే సంగీతశాస్త్రగ్రంథనిర్మాత. ఇది వీణ, శ్రుతి, స్వరము, మేళము, రాగము, ఆలాపనము, తాయ, గీతప్రబంధాలు అనే ౧౦ అధ్యాయాల గ్రంథము. రఘునాథుని వీణమెట్లు పద్ధతిని అనుసరించక సప్తస్వరాలకూ సర్వకాలస్వరవర్ణో ఒదిగేటట్లు మెట్లును సరస్వతీవీణకే ఏర్పాటుచేసి ౭౨ మేళకర్తలను నిరూపించిన మహానుభావుడు వుంకటమఖి. ఇతడు జయదేవుని గీతగోవిందమార్గాన్ని అనుసరించి త్యాగరాజస్వామిమీద ౨౪ అష్టపదులు చెప్పినాడట. (భారతీయసంగీతము—వీణ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిపే.౬)

కృష్ణరాయల కాలంలో అల్పప్రచారాన్ని పొందిన యక్షగానాలు రఘునాథరాయలు, అతని కుమారుడు విజయరాఘవరాయల కాలంలో విశేష వ్యాప్తిని పొందినవి. తంజావూరు కోటలో ప్రత్యేకంగా నాటకశాలలు కట్టించినట్లు ఆయన అంకితం పుచ్చుకున్న విజయవిలాసంలోని ‘మాటలనేర్వలా, సరసమాన్యము.....నాటకశాలల... కీర్తిలోలుడు జుమి రఘునాథనృపాలు డిమ్మహిణ’ అన్న పద్యం పల్ల వ్యక్తమౌతున్నది. రఘునాథరాజు స్వయంగా ‘అచ్యుతేంద్రాభ్యుదయ మణి’ యక్షగానం వ్రాయటమే కాకుండా, ఎలకూచి బాలసరస్వతిపండిత విద్వాంసులదృష్టిని వాటిమీదికి ప్రసరింపజేశాడు. బాల సరస్వతి ‘కళ్యాణకౌముదీకందర్పనాటకం’ వ్రాసినాడు. రాయలకుమారుడు విజయరాఘవరాయలు కళాపోషణ కోసమే రాజ్యాన్ని పాలిస్తున్నట్లు శారదాభ్యజాన్ని ప్రతిష్ఠించాడు. ౫౦ యక్షగానాలు వ్రాసి ఆడించాడు. ఇతని కాలంలో తంజావూరునాటకశాలలో నటించిన యక్షగానాలు ౩౦౦ కు మైగా ఉన్నవట. నాటకాలు ఆడేటప్పుడు రంగులు వేసుకొని పాత్రోచితవేషధారణలతో ప్రజలను రంజింపజేసేవారట. స్త్రీ పాత్రలను స్త్రీలే ధరించినట్లు తెలుస్తున్నది. ప్రత్యేకమైన నాట్యప్రదర్శనాలుకూడా విజయరాఘవుని కాలంలో కొలువులో జరిగేవి. అతడు అంకితం పొందిన రాజశేఖరవిలాసంలో చుండి కాళయ అతని సభలో ఖ్యాతిపొందిన నర్తకిమణుల ప్రత్యేకతలను గురించి—

“చాపదంబులు సీత రూపవతీకాంత
కబ్బమాడామణి చంపకాఖ్యి,

తెలువగు జక్కిణి చెలువ మూర్తి వధూటి,
 కొదమ కోమలవల్లి గురునితంబ,
 నవపదంబులు లోకనాయికా లోలాక్షి
 మలచేళి శిశుచేభి కాజ్ఞపయన,
 తుగుపదంబులు కత్తుగిరి నితంబినియును
 పేరణివిఘ్నము భాగీరథియును,
 ముదనపదమూర్తి నరరత్నమాలికాది
 బహువిధాలక్ష్యనాట్యప్రపంచపెల్ల
 ఘనత కక్కిన తక్కిన కాంతలెల్ల
 నభినయించిరి తమ సేర్పు లతిశయిల్ల"

అని వ్రాసిఉన్నాడు. పదకవితాచక్రవర్తి శ్రీత్రయ్య విజయరాఘవుని రాజ్యకాలంలోనే దక్షిణ యాత్రజేసి కంఠంపైగా (మేరునిఘంటువు లెక్క ప్రకారము) మధురభక్తిప్రపూరితాలైన పదాలను గానం చేశాడు. 'యకవితాప్రపంచంబో పాత్రవైవిధ్యానికి, పరిస్ఫుట రూపచిత్రణానికి, భావస్వక్తికరణానికి శ్రీత్రయ్యకు సాటి నిలువగలవాడు లేడు. ఇతని పదాలలో మొగబొమ్మలు నూటిగా మన కంటినుండు కనబడరు. వారి నాడించు నూత్రధారిణులు స్త్రీలు. స్త్రీస్వభావము నందలి స్తవ్యమును, అందచందాలనూ, ఇంత సుకుమారంగా, సంఘీర్ణంగా త్రచ్చిచూచినవాడు లేడు. 'మగువ ఏకాంతమందిరము నులొకొ' అన్న పనితాద్య సౌందర్యనిరూపణంమొదలు ఆహిరిచాపుతాళంలో వ్రాసిన 'పచ్చి బెలిదానరా, పాపడు పది నెలలవాడు పచ్చి కూడుటకు వేళ గాదు' అన్నంతవరకూ ఆయన లేఖినికి విశారదగావి. మధుర చొక్కనాగడూ, లొండ్రెమొక్క రఘునాథరాజూ విజయరాఘవునితో కీర్తిస్పర్ధహించి సంగీతనాట్యాలను పోషించారు. చొక్కనాగడు ఆస్థానకవి తిరుమలుడు 'చిత్రకూటాచల మహాత్యక్తి' యక్షగానాన్ని, వైనుగు సంస్థానాధిపతి చిక్కచేపరాయనినిచ ఒకకవచిక్కచేపరాయనినిను మనే కేయప్రబంధాన్ని వ్రాసినట్లు తెలుస్తున్నది. (తంజావూరు తాళపత్రగ్రంథాలి నెం. ౫౨౦; Madras Oriental Manuscripts-Catalogueiii)

క్రీ. శ. ౧౬౭౬ తరువాత తంజావూరును పాలించిన మహారాష్ట్రీనాయకులు ఆంధ్రనాయకుల

అడుగుజాడల్లో నడిచి యక్షగానరచన చేశారు; కేయ కవితను పోషించారు. వారిలో 'మజీ' ప్రముఖుడు. ఆస్థానకవులలో 'గిరిరాజకవి' ముఖ్యుడు. తంజావూరు మహారాష్ట్రీలలో ప్రతాపసింహునికాలంలో ముద్దు పళ్ళని సంగీతసాహిత్యనిధి తాతాచార్యశిష్యు. ఆమె గోదాదేవి వ్రాసిన తిరుప్పావును సంస్కృతపదములుగా తెలుగులోకి పరివర్తనచేసింది. క్రీ. శ. ౧౭౯౩-౧౮౩౨ లలో తంజావూరును పాలించిన శరభోజికాలంలో త్యాగబ్రహ్మ జన్మించి 'నాదధేనువును పిండి నవనీత' మొలికించాడు. తెలుగుభాషను దాక్షిణాత్యసంగీత ప్రపంచానికి ఏకైకభాషగా తీర్చిదిద్దిన మహానుభావుడు త్యాగరాజస్వామి. కర్ణాటకసంగీతప్రపంచంలో 'రత్న త్రయ'మని ప్రసిద్ధిపొందిన ముస్సరిలో త్యాగయ్య, శ్యామశాస్త్రి లిద్దరూ ఆంగ్రులే. శ్యామశాస్త్రి కుమారుడు సుబ్బరామదీక్షితులు, శిష్యులు పట్నం సుబ్రహ్మణ్యం, ముత్తుస్వామిదీక్షితులు, చిన్న స్వామి దీక్షితులు మొదలైన విద్వాంసులు ములికినాటి ఆంగ్రులు. ఈ సందర్భంలో సావేరిరాగాన్ని రాగంటలు ఆలాపనచేసిన పల్లవి కేషయ్యను పేర్కొనటం సమంజసము.

కృష్ణరాయలకాలంలో నామమాత్రంగా వినబడు తున్న కొరకంజికి విశేషగౌరవ మిచ్చి మహారాష్ట్రీలు ప్రచారంచేశారు. జనసామాన్యానికి ఆధ్యాత్మికవిద్య 'జీవనాటకము'వంటి యక్షగానాలద్వారా సేర్పటానికి యత్నించినట్లు కృత్తుమనుచున్నది. ఈకాలంలో పుట్టిన 'త్యాగరాజవినోదచిత్రప్రబంధనాటకము' ఆదిచిత్రమైనది. పాత్రోచితమైన భాష విచిత్రంగా సంస్కృతము, ఆరవము, మహారాష్ట్రీము, తెలుగు, కన్నడములలో ఉండేదిట. స్వరసాహిత్యము, జరులు, కీర్తనలు, జాపరీలు, యక్షగానాలూ ఈకాలంలో లెక్కకు మిక్కిలిగా పుట్టినవి.

విజయనగరపతనానంతరం దక్షిణదేశానికి వలసపోని కవులనూ, గాయకులనూ, నటకులనూ, జంకటగిరి, విజయనగరము, పితాపురము మొదలైన సంస్థానాధిపతులు పోషించారు. కూచిపూడివారు భరతీశాస్త్రిని పెట్టినది పేరై నేటివరకూ మధ్యాం

ద్రంలో ఖ్యాతిగడించారు. వేములపల్లె, ధర్మవరంవారు ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతలలో యక్షగానరచన చేశారు.

కంకంటి పాపరాజువంటి విద్యత్కవులు కాల ప్రభావాన్ని అనుసరించి ఉత్తరదేశంలో 'విష్ణుమాయా విలాసాది' యక్షగానరచనకు పూనుకున్నారు. పాపరాజుకు నాట్యమంటే అభిలాష. ఉత్తర రామాయణంలో జక్కణి, పేరణి మొదలైన నాట్య విన్యాసాలను ఉటంకించాడు. ఇతరప్రబంధాలలో గోచరించని హస్తీసకాన్ని—

“అనోన్యదండాపృథ్వు లెసగ నొం

డోరుల సాముఖ్యమ్ము నొందియొంది,

యావలావల వచ్చి యితరేతరము దొల్ల

నిలచిన నెలవుల నిల్చినిల్చి,

కంకణమండీర కాంచికల్ మ్రోయ స

వ్యాసనన్యమ్ముల్లి చూపిచూపి,

తాళవాద్యరవానుకూలంబుగా మంద

దృత మృదు గతులను తిరిగితిరిగి,

యనపమరసోదయంబున నననవాతి

చిత్రనర్తనభంసల లగి లగి

విడిచడిన మన్మథోన్మదద్విరదులు లన

సఖులు హస్తీసకము సల్పు సంతిసిల్లి”

అని వివరించాడు. తరువాతి కాలంలో ఆంధ్రులలో గాంధీర్వ విద్య క్రమక్రమంగా సన్నగిల్లిపోవటం ప్రారంభించింది. ఒకనాడు యావద్భారతంలో ఖ్యాతి:హించిన ఆంధ్రుల సంగీతనాట్య కళాభివేళం మల్లా ప్రాచీనాన్నత్యంతో నుతిన లేజస్సు ఏనాడు వహిస్తుందో!

కంది దేవాలయములోని కుడ్యశిల్పాలు

లేములవాడ చాళుక్యులు

(గతసంచిక తరువాయి)

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య

వాగరాజు, భద్రదేవుడు,
ముమ్మడియరికేసరి

ఇమ్మడియరికేసరి యనంతరము మఱి రెండు తరముల చాళుక్యరాజులు వేములవాడయందు రాజ్యమునర్పినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇతని క్షేపపుత్రుడైన వాగరాజు జీతని మరణానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చి క్రీ. శ. ౯౫౯ వ సంవత్సర ప్రాంతమున పాలించుచుండెను. ఇతడు రాష్ట్రకూట ముమ్మడి కృష్ణభూపాలుని కాశ్రీతుడు. ఇతని యాస్థానమున సోమదేవనూరి యను జైనపండితుడుండెను. సోమదేవనూరి గొప్ప విద్వాంసుడు. జనధర్మప్రచక్షుడు¹. వాగరాజునకు భద్రదేవుడను తమ్ముడొకడుండెను. ఇత డిమ్మడియరికేసరికి రాష్ట్రకూటకులచాతయైన లోకాంబికయందు జననమందెను. భద్రదేవుడు రాజ్యముజేసినట్లుగపడెను. ఇతని కుమారుడు ముమ్మడి యరికేసరి. వాగరాజునకు బిడ్డలు లేకపోవుటచేతనో, మఱి యే కారణముచేతనో యతని తరువాత నతని తమ్ముని కుమారుడైన ముమ్మడి యరికేసరి గద్దెనెక్కెను. ఇతడును దన పెదతండ్రివలె రాష్ట్రకూట ముమ్మడి కృష్ణభూపాలుని కాశ్రీతుడు; క్రీ. శ. ౯౬౯ వ సంవత్సరమున నితడు లేంబులవాటక (వేములవాడ) నామధేయ నిజరాజధానియందు రాజ్యముసేయుచుండెను. ముమ్మడి

యరికేసరి 'పామ్మరాంకుకామ్మనగంధవారణ గంధేభ విద్యాధర ప్రియగల్ల త్రిభువనమ స్లోదాత్తనారాయణ ప్రత్యక్షవాద్యలి విక్రమాద్భుత గుణనిధి గుణార్ణవ సామస్త మాదామ'జ్యాది పెక్కు బిరుదులు గలవాడు². ఈ బిరుదులన్నియు నితనికి కులక్రమాగతముగ వచ్చినవి. ఇమ్మడి యరికేసరికి గూడ నీ బిరుదు లుండినట్లు, 'పాంబరాంకుక నమ్మన గంధవారణం గంధేభ విద్యాధర నారూఢసర్వజ్ఞ మదాత్తనారాయణం నొడ్డుత్తి గల్వం గుణనిధి గుణార్ణవం శరణాగతప్రపంజరం ప్రియగల్గం త్రిభువనమల్ల సామస్తమాదామణి' యను వేములవాడ శిలాశాసనములోని యంకనాలికపలన దెలియుచున్నది³. ముమ్మడి యరికేసరి చేసిన ఘన కార్యము లెవ్వియుగానరావు. క్రీ. శ. ౯౭౩ వ సంవత్సరమున చాళుక్యనంజుళుడైన రెండవ తైలపదేవుడు రాష్ట్రకూట సామ్రాజ్యమును గూలద్రోసి యుత్పన్న మైపోయిన పాశ్చాత్యచాళుక్యసామ్రాజ్యమును పునఃప్రతిష్ఠ యొనర్చెను. రాష్ట్రకూటుల ప్రభుత్వముతో గూడ వేములవాడచాళుక్యుల యేలుబడియు నంతరించి నది. తరువాత నీవంశమువారు చరిత్రనుండి సంపూర్ణముగ నదృశ్యులైపోయిరి.

ముమ్మడి యరికేసరి తన పెదతండ్రిని బోలీ జైన విద్వాంసుడగు సోమదేవనూరి కాశ్రయమిచ్చెను. ఇతడు తన తండ్రియగు బద్దెగనిచే నిర్మింపబడిన కుళధామజినాలయాఖ్యవసతియొక్క ఖండస్థుటితనవసుధాకర్మబలినివేద్యాధరము పై సోమదేవనూరికి సన్నిహిత ప్రాస్తర్గతరేపాకదశగ్రామమధ్యమందలి కుత్తుంపల్లి పలుకటునామగ్రామమును దానముజేసెను. సోమదేవనూరిగాక పెద్దనభట్టును కవి యొకడు గూడ ముమ్మడి యరికేసరియొద్ద నుండెను. ఇతడే పర్భణిశాసనగ్రంథకర్త. 4

1. యశస్తిలక. (కావ్యమాల. నెం. 20) పుట ౪౦౯.

2. పర్భణిశాసనము. జైకాసాహిత్య ఔర్ ఇరిహాన్, పుట ౮౫.

3. తెలిం. శాస. ఇతర. నెం. ౨౧.

4. జైకాసాహిత్య ఔర్ ఇరిహాన్. పుట ౮౫.

౧౦

మతవాస్తువాఙ్మయములు

(౧) మతము:—వేములవాడ చాళుక్యరాజులు మతాభిమానముగల ప్రభువులైనను వారకలంబించిన మత మిట్టి దని నిశ్చయించి చెప్పటకు వలచుపడదు. రాజ భర్తృము ననుసరించి రాష్ట్రమున బ్రచారముం దుండిన సర్వసమయములను బక్షపాతములేక సమాన దృష్టి ని జూచుట వారి విధి. కావున రాజు లొనర్చిన దానా గులను బట్టియు, గవి పండిత సమ్మానమునుబట్టియు వారనుసరించిన మతమును నిశ్చయముగ గమనింపటకు సాధ్యపడదు. ఇంతవఱకు లభించిన శాసనాధిపాత్యమును బట్టి మాడగా వేములవాడ చాళుక్య కాలమున వైవర్తకమతములు ప్రబలియుండినట్లు తెలియకచ్చుచున్నది. వీరితోపాటు సౌరమతముగూడ ప్రచారమున నుండెను. దేవాలయములతోగూడ వైవర్తకస్వామిల మతము లుండెడివి. కొల్లిపూ తామ్రశాసనమున శ్రీశైలమున కుత్తరద్వారమైన ఏలేశ్వరమున నొక కాలా ముఖమత ముండినట్లు చెప్పియున్నది. సద్వ్యోమిచార్య ముగ్ధశివాచార్యులను వైవర్తకస్వామిలు-గురుశిష్యు-లిచట నివసించుచుండిరట. 5 మజ్జియు వేములవాడ శిల్పశాసనమున నచటి దేవాలయములందు నివసించు సాక్షి మల్లికార్జున ముక్తిలింగి విద్యారాశి వ్యాఖ్యాని భట్టారకుడు బెంగ్లెనబడియున్నాడు; ఇతడు ఆచటి దేవాలయములకు స్థానాధిపతి. ఇత డా శాసనమున నిట్లు ప్రశంసింపబడియున్నాడు:

“నిస్పృహైకాగ్రణీ స్సూరి స్థానాధిపతయకస్సయం
ధాతవియాన్వయో జాతః పండితశ్చ మనీశ్వరః.” 6

ఈ మతములు కేవలము సన్యాసుల యునికిపట్టు మాత్రము గావు. అవి విద్యాస్థానములు. కొల్లిపూ శాసనోక్తదానము విద్యాదాన మని యందు కలదు: “అయంక్రిమదరికేసరిణో ధర్మః; విద్యా దానమిదం

5. భారతి. సం. 2. భా. ౨. పుటలు 3౧౬-౬.

6. తెలిం. శాస. ఇతర. నెం. ౨౧.

7. భారతి. సం. 2. భా. ౨. పుట 3౧౬.

దత్తమ్ 7” విద్యాదాన మనగా విద్య యొసగుటకు వలయు సదుపాయములను గల్పించుటకై చేసిన దానము. ప్రతికాలాముఖమతమునను నొక ధర్మ విద్యా శాల యుండెడిది. ఆ కాలమున బ్రసిద్ధి కెక్కిన విద్యుల నన్నిటిని అచటికి విద్యాభ్యాసము కొఱకు వచ్చువారికి, వేతనములను బుచ్చుకొనక యుచితముగ గరపెడివారు. విద్యార్థులకు గొంతవడ నీయక యన్నపానీయాదు లొసగుట కచట నన్న సత్రములు గలవు. నివసించుటకు దగు వసతిగృహము లుండెడివి. వేదశాస్త్రాగమపురాణేతిహాసకావ్యవాటకాది సకలవిషయములను బోధించుట కచట సమర్థులైన విద్వాంసులుండువారు. వీగుతమ తమ యభిమాన విద్యల యందు సంపూర్ణ పాండిత్యమును గలిగి తమ శిక్షక్రింద నుండు విద్యార్థుల కాయా శాస్త్రాదులను జక్కగా నేర్పచు సమయము వచ్చినప్పుడు శాస్త్రవాదముల యందు పాల్గొని తమ వ్యక్తిత్వమును నిలబెట్టుకొనుటకు దగిన శక్తిసామర్థ్యములు గలిగియుండిరి. విద్యా స్థానములందు నిరంతరము సరస్వతిసేవయందే కాలము గడపుట కి యుపాధ్యాయుల కప్పటి వదాన్యము సదుపాయములను గల్పించువారు. వేతనమునకు బదులు వీరికి భూవృత్తుల నొసంగి, నివసించుట కనుకూలములైన గృహారామములను నిర్మించి యిచ్చువారు. సంఘాభివృద్ధికై ప్రభుత్వము నిర్వహించవలసిన ప్రధానబాధ్యతలు కొన్ని ఈ మతసంస్థలపై బడెను. కావున నవి యుపాపరములు రెంటికిని మార్గదర్శు లాయెను.

హిందూధర్మమునకు దేవాలయము లెల్లో జన సమయమునకు బసతు లట్లు. దేవాలయములవలె వాని ప్రధానకృత్యము మతప్రచారమే యైనను నవియు సంఘాభివృద్ధి కావశ్యకములగు ప్రాపంచికవిషయముల యెడ నాదాసీన్యము వహించియుండలేదు. జైనసన్యాసులను దమ శిష్యుకోటికి విద్యాబుద్ధులు గరపుచు లోకసంగ్రహమునకు దోడ్పడుచువచ్చిరి. వేములవాడ చాళుక్యకాలమున వైవమువలె జైనమతముగూడ నభివృద్ధి నందినది. సామాన్యజనులే కాక రాజులును, సామంతులును దరచుగ జైనదీక్షను స్వీకరించుచుండిరి. హిందువులవలె జైనులును బ్రహ్మక్షత్రియాదివర్గ విభే

మును బాటించుచుండుటచే నప్పడు జనులు సులభముగ నొక మతమును విసర్జించి మతీయొకదానిని స్వీకరించుట కవకాశ ముండెడిది. మతము మారినను గులము చెవకుండు కౌరణమున సంఘము విచ్ఛిన్నము గాక యథాపూర్వము నిలిచియుండెను.

వాస్తునిర్మాణము:—వేములవాడ చాళుక్య రాజులనాటి ప్రాసాదముందిరాదికట్టవలయు లేవయు గాన రావు. శాసనములనాటి వీరు కొన్ని దేవాలయములను నిర్మించినట్లు హిందులు కవకాశము గలను. వేములవాడ శిలాశాసనమున రాజేశ్వరాదిత్యగృహ బద్దేశ్వరాలయములు పేర్కొనబడియున్నవి. రాజేశ్వర బద్దెగలనువారు నిర్మించుటవలననో, వారి జ్ఞాపకార్థము కట్టబడుటవలననో వీని కా పేరులు వచ్చియుండువలయును. వేములవాడ చాళుక్యులలో మొదటి నరసింహునికి రాజాదిత్యుడను నామాంతరము గలను. సోలదగంప బద్దెగడు సుప్రసిద్ధుడు. వీరిచేగాని, వీరి పేరగాని పై దేవాలయములు నిర్మింపబడియుండువచ్చును. మళియు బద్దెగధూమిపాలుని తంత్రపాలుడైన నాగనూర్యుని కుమారుడు పెద్దన మళియొక యాదిత్యగృహమును నిర్మించెనని. ఇట్లే పర్భణిశాసనమున ముమ్మడియరి కేసరితండ్రియగు గెంప బద్దెగనియొక్క శుభధామ జినాలయ మొకటి పేర్కొనబడియున్నది. ఈ దేవాలయములు, జినాలయములు నింకను నిలచియున్నవో, లేక నామమాత్రమిట్టము లైనవో తెలియదు. ఇవి యే సిథితుండుండినను, వేములవాడ చాళుక్యరాజులును, వారి యనుచరులును వాస్తునిర్మాణమునం దాసక్తి గలిగి పెక్కు కట్టవలయుగట్టించువారని తెల్లమగుచున్నది.

వాఙ్మయపోషణ:—వేములవాడ చాళుక్యుల రాజ్యము సర్వవని తెలుగుదేశము. వారు కర్ణాటక వాఙ్మయమును పోషించిరి. కన్నడకవులయందగ్ర గణ్యుడైన పంపకవి యిమ్మడియరి కేసరియొద్దమున వెలసెను. ఇతడు గెండు మహాకావ్యములను రచించెను.

8. తెలిం. శాస. ఇతర. ౨౨.

ఇతని యాదిపురాణమును, విక్రమాద్భుతవిజయమును నెఱుగని యక్షరాస్యుడైన కర్ణాటకు డెన్నడును పంపకవి కమ్మనాటిలోని వేంగిపల్లి గ్రామవాస్తవ్యుడైన యాంధ్రజైనబ్రాహ్మణుడు. ఇతడు తాను రచించిన గెండు కబ్బములలో విక్రమాద్భుతవిజయమున మహాభారతకథను వర్ణించి దన స్వామియగు నిమ్మడియరి కేసరినరపాలుని కంకిత మిచ్చెను. ఇతడు రచించిన గెండు గ్రంథ మాదిపురాణము ఇది జైనమతగ్రంథము. జైనతీర్థంకరల చరిత్ర మిందు వర్ణింపబడియున్నది. ఆంధ్రదేశమున వెలసిన కన్నడ కవి పంప దొక్కడే కాదు. శాంతిపురాణ, భువనైకరామాభ్యుదయాదికావ్యములను విరచించిన పొన్నడును నీ తరగతికి శొందినవాడే. ఇప్పటి యుర్ర ఆర్కాటుమండలములోని వాణియంబాడి యాతని జన్మదేశమైనను, ఇతడు కార్యరచన మొనర్చి కీర్తి గడించిన దాంధ్రదేశమునందే. ఇతడు వయస్సుచే పంపనికంటె నిందుక పెద్దవాడైనను సమకాలికుడే. పంపని జన్మస్థానమును కమ్మనాటియందే యితిని కవితా మతల్లి పుష్పించినది. ఆకాలమున వేంగిమండలంత గ్రతిమైన కమ్మనాటిలోని పుంగనూరుగ్రామమున నొక్క జైనబ్రాహ్మణుడుంటుంబ ముండెను. ఆ కుటుంబమునకు శొందిన నాగమయ్య యను ధూమిదేవునికి మల్లప పున్నమయ్య లను పుత్రు లిగవురు కలిగిరి. అప్పటి బ్రాహ్మణుల నేకులవలె వీరును శస్త్రోపకీవులు. ఈ బ్రాహ్మణుకుంటుంబమును పొన్న డాశ్రయించి నాగమయ్యపుత్రుల ప్రోత్సాహముచే శాంతిపురాణమును రచించెను. మతీయు నితని కవిత్యమునకు మెచ్చి యితనికి రాష్ట్రీకుటము మృతికృష్ణచక్రవర్తి 'యుభయకవిచక్రవర్తి' యను నిరు దొసగనట. ముప్పుడి కృష్ణచక్రవర్తికి ఇతడు తన భువనైకరామాభ్యుదయము నంకితము చేసినట్లున్నది. మల్లపయ్యపుత్రయగు నత్తిమల్లె చాళుక్యచక్రవర్తియగు జైలపదేవుని మహామంత్రియగు దల్లపుని పుత్రులను నాగదేవుని బెండ్లి యాడెను. ఈమె దానచింతామణి యని ప్రఖ్యాతి నందినది. ఈ పెకుమారుడు పడెవాలులైపుడు. అత్తి మల్లకు తండ్రికివలె కన్నడభాషయందభిమానము

మొందు. ఈమె గదాయుధాజితనాథపురాణకృతికర్త యగు రన్నమహాకవికి బోషకురాలు. ఇట్లు కన్నడకవి రత్నత్రయ మనబఱుగు పంప పొన్న రన్నకవులకు మువ్వు యిది నాంధ్రదేశముతో గాఢమైన సంబంధముండెనని తెల్లమగుచున్నది. మొదటివా డాంధ్రబ్రాహ్మణుడు; తక్కినవారి కిరువురికిని పుంగనూరుద్వితోత్రమునకు నాగమయ్యపుత్రులును, పౌత్రులు బోషకులు.

ఇచట విచారించదగిన ముఖ్యంశ మొకటి కలదు. ఆంధ్రుల కీ యుగమున గన్నడభాషపై నీ యభిమాన మేల కలిగినది? స్వభాషయును తెనుగు వదిలి పంపడు కన్నడమున నేల గ్రంథరచనకు గడచెన? మల్లపపొన్నమయ్యలును, నత్తిమబ్బయ్యను కన్నడ కవుల నేల యాదరించిరి? క్రీ. శ. ౧౦వ శతాబ్దము వఱకును తెనుగున గాఢరచన ప్రారంభముకాలేదు. తత్పూర్వ మాంధ్రులు సంస్కృతప్రాకృతాదిభాషల యందే గ్రంథరచన సాగించెడివారు. దీనికి గాఢము వా రాడు భాష గ్రంథరచనకు దగిన స్థితియందుండక పోవుటయే క్రీ. శ. ౭వ శతాబ్దమునకు బూర్వమున మాడు నాంధ్రభాష ప్రచారమున నుండెనని చెప్పుటకు దగిన సాక్ష్యము లేదు. క్రీ. శ. ౬౦౦-౬౩౦ల మధ్య కంచిరాజ్యమున పరిపాలించుచుండిన మొదటి మహేంద్రవిక్రముని విరుదాపకీయం దంధ్రభాష మొదట పాఠకట్టుచున్నది. అతనికి సమకాలికులైన కేనాటి తెలుగుచోళరాజులయొక్క శాసనములు సంపూర్ణముగ సంధ్రభాషయందే వ్రాయబడియున్నవి. అట్లే క్రీ. శ. ౭వ శతాబ్దద్వితీయపాదప్రారంభమున వేంగిదేశమును జయించిన పూర్వచాళుక్యుల శాసనములు కొన్ని సంపూర్ణముగ తెనుగునందే విరచింపబడి యున్నవి. కాని ఈ శాసనములన్నియు వచనశాసనములు. పద్య మొందును గానరాదు. వీని నాధారపఱచు కొని యప్పుడు తెనుగువారు నిజభాషయందు కవనము నెప్ప నేర్చియుండినో, లేదో నిశ్చయించుటకు వీలు లేదు.

చాళుక్యుల రాకతో నాంధ్రదేశచరిత్రయం దొక నూతనయుగము ప్రారంభ మగుచున్నది; జాతీయ జీవనము బహుళముగ మాఱిపోయినది. ఇమ్మడిపులకేశి

నల్లభుని విజయములమూలమున తీరాంధ్రమున వేంగి మండలమున నూతనరాజవంశ మొకటి నెలకొనినది. ఇదియే పూర్వచాళుక్యవంశము; ఇమ్మడిపులకేశివల్ల భుని తమ్ముడగు కుబ్జవిష్ణు డీ వంశమునకు మూలపురుషుడు. ఇతనిసంతతివారు పెక్కుశతాబ్దములపర్యంతము తీరాంధ్రభూమిని పాలించిరి. ఈ మార్పు కేవలము రాజకీయము గాదు. నూతనరాజ్యస్థాపనతో నది యాగ లేదు. చాళుక్యులు కర్ణాటకులు; ఆంధ్రదేశమునకు లాఠివారు. ఆంధ్రమండలమును జయించి యందు వారు స్థిరనివాసము లేర్పఱచుకొనినపుడు వారు తమతోగూడ దమ్మస్త్రీలను, పరివారమును దోడ్కొని వచ్చిరి. మఱియు దళయధికారమును నిలబెట్టుకొనుటకు చతురంగబలములను దోడ్కొనివచ్చిరి. వీరందఱును కర్ణాటకులే; వీరి యధికారముక్రింద రాజ్యపాలనము గావించుటకు వచ్చిన యుద్ధోగ్యులును, సకల నియోగగర్హమును గర్హింపజూచునుండియే వచ్చిరి. వీరితో పాటు కర్తకముకొఱకు వైష్యులును, శూద్రప్రజయు కర్ణాటకమునుండియే వచ్చి తీరాంధ్రమున నెలవు లేర్పఱచుకొని స్థిరముగ నిలిచిపోయిరి. తీరాంధ్రమున పూర్వచాళుక్యరాజ్యము సంస్థాపనయైనపిమ్మట కర్ణాటాంధ్రదేశముల మధ్య రాకపోకలు వచ్చెను. ఇందు దేశముల ప్రజలకును ద్విధసంబంధ మేర్పడినది. దీని యొక్క ప్రథమఫలము ప్రజాసమ్మిశ్రణము. ప్రజాసమ్మిశ్రణమువలన జనుల యాచార వ్యవహారములయందు కొంత మార్పు కలిగినది; ఈ మార్పు ముఖ్యముగ భాషయందు పాడచూపినది. చాళుక్యులును, వారి యనుచరులును కన్నడభాష నాడువారు. రాజభాష యగుటచే నది ప్రసిద్ధి కెక్కినది. రాజకీయవ్యవహారములన్నియు దేశభాషయగు తెనుగునందే నడపుచు వచ్చినను పూర్వచాళుక్యరాజులకు చాంకాలమువఱకు మాతృభాషయగు కన్నడముపై నాదరము తగ్గలేదు. కన్నడపదములు, పలుకుబడులు పెక్కు తెనుగున బ్రవేశించినవి. ఇందుమూలమున భాషయందలి శబ్దజాలము విస్తరించినను పరిశుద్ధత చెడినది. తురకరాజులకాలమున నరవీపారసీభాషలయొక్క సంపర్కమువలననూ, నాంధ్రీయపరిపాలనయందు ఆంగ

భాషాసంపర్కమువలనను నెట్టి మార్పు కలిగినో చాళుక్యుఁగమునందు కన్నడభాషపాఠ్యులన నంతకు మించిన మార్పు తెచ్చున గనఁపట్టినది. అప్పుడు శాసనములుదప్ప లిఖితవాఙ్మయ మెద్దియు లేకపోవుటచేత గ్రంథరచనయం దభిగ్రుచి గల విద్యాగంతు లందఱును సంస్కృతమందో, లేక రాజభాషయగు కన్నడము నందో గ్రంథములను రచియించెడివారు. ఈ కారణము వలననే పంపాదియంగ్రుత్తైనకవులు దమ గ్రంథములను కన్నడమున వ్రాసిరి; ఆంగ్రుత్తైనబ్రాహ్మణసామంతి ప్రభువులైన మల్లపయ్య పొన్నమయ్యగులు కన్నడ కవుల కాశ్రయ మొసగి వారిని కర్ణాటకమున గాఢ్య గణనకు బురికొల్పిరి. కాని తెనుగుదేశమున కన్నడ భాష కిట్టి గౌరవము చాలకాలము జరగలేదు. రాజ కీయకారణమువలన నాంగ్రదేశమున గన్నడభాషకు బ్రచారము క్రమక్రమముగ దగ్గ నారంభించినది. బాదామిచాళుక్యుల దొరతనము సాగినంతకాలమును పూర్వచాళుక్యులకును, గర్ణాటకులకును మైత్రి యవిచ్ఛిన్నముగ నడచినది. కాని, క్రీ. శ. ౮ వ శతాబ్ది మధ్యమున గాఢ్యకూటులు విజృంభించి బాదామి చాళుక్యుల యధికారమును గూలద్రోసి కర్ణాటకసింహా సనము నాక్రమించినదాడగ పూర్వచాళుక్యులకు వారితో వైరము పొసగి దినదినప్రవర్ధమానముగ కృద్ధి జెందెను. తనారధ్య కర్ణాటాంగ్రదేశములకు యుద్ధములు నిరంతర ముత్తీర్ణముగ నడువసాగెను. ఈ వైరాతి శయమువలన పూర్వచాళుక్యులు దాము కర్ణాటకులను టను విస్మరించి తమ ప్రజలతో నేకీభవించి వారివలె దామును నాంగ్రుల మని యెంచసాగిరి. ఈ యభిప్రాయము వీరి మానససీమ పోకెత్తినప్పటినుండియు దెనుగుభాషయం దభిమానము హెచ్చి దాని బలుదేశ గుల నభివృద్ధిసేయగ జరిగి. కన్నడమునందువలె నాంగ్రమునను కావ్యనిర్మాణము సేయుట యుక్త మని నిశ్చయించి కవుల నాదరించి కవన మెల్లుటకు బురికొల్పిరి. ఈ యంశమునే నన్నచోడదేవుడు దన కుమారసంభవ పీఠికయం దిట్లు తెల్పియున్నాడు :

“మును మార్గవిత లోకం

బున వలయగ దేశకవిత బుట్టించి తెనుం

గు నిలిపి రంగ్రవిషయం

బున జన జాళుక్యరాజు మొదలగు బలువుర్.”

ఇందువలన దేశికవిత బుట్టించి యంగ్రవిషయంబున దెనుగును చాళుక్యులు నిల్పి రనియు వారికి బూర్వము దెనుగున కవిత్యము లేదనియు, దెల్లమును చున్నది. దేశికవిత్యమును బుట్టించి తెనుగు సంప్ర విషయమున నిలిపిన చాళుక్యరా జెవ్వడో, యత డా వంశమున నేకాభిక్తు జెందినవాడో తెలియును. కాని తెనుగుదేశముతో బూర్వచాళుక్యరాజులకే గాఢతమ వైన సంబంధ ముండిన కారణమునను, తెనుగుపద్యరచన ప్రప్రథమమున పూర్వచాళుక్యసంశ్లేషము గుణగవిజ గూడినవని శాసనములయందే పొడకట్టు మందుటవలనను నన్నచోడకవి చెప్పిన విధమున దేశిని కవిత్యమును బుట్టించి తెనుగు సంప్ర విషయమున నిలిపిన చాళుక్య రాజు గుణగవిజయాదిత్యుని పూర్వీకులకు పూర్వచాళు క్యులలో నొక్కడగు నందు నని తలచుట యుక్తము.

ఇట్లారంభమైన తెనుగుకవిత్యమునకు కన్నడ కావ్యములు మేలుబండు లైనవి. తెనుగుకవులకు గన్నడకవులు మౌనదర్శకు లైరి. ఆంగ్రకావ్యములలో నాదికావ్య మనదను నన్నచోడుని కుమారసంభవమును బ్రాచీనకర్ణాటకకావ్యములతో బోల్చి చూచిన నీ విషయము తెల్లము కాగలదు. నన్నయభట్టు భారతమునకు గూడ కర్ణాటకకావ్యముల సోకు తప్పదాయె. ఇంకొక విశేషము. ఆంగ్రవాగమశాసనముడు పూర్వ చాళుక్యరాజుల కులక్రమాగతిపురోహితుడగుటచే నతని పెద్దలు కుబ్జవిష్ణువుతోగూడ వేంగికి వచ్చి యచట స్థిరనివాసము లేర్పఱచుకొని వేంగినే మాతృదేశముగ స్వీకరించిన కర్ణాటబ్రాహ్మణులు కావలయును. నన్నయభట్టునకు సహాధ్యాయుడును, భారతరచనయందు పాకశాసనికి నారాయణునివలె దోడుపడిన నారాయణ భట్టు కర్ణాటకచక్రవర్తియగు నాహమల్లిసోమేశ్వరుని ప్రధానియును, వాణసంశ్లేషమును ననుకర్ణాటకబ్రాహ్మ ణుడు. కావున నన్నయకృతాంగ్రభాషియున కర్ణాట కావ్యపు బోకడలు గానవచ్చుట వింత కాదు.

కుమారసంభవము మొదలగు కావ్యములందు గానవచ్చు కన్నడపదములు, పలుకుబడులు, కవినమయ

ములు, చర్మనాదీకములు క్రమక్రమముగ నన్నగిలి తుదకు మాసిపోయినవి; కాని కొన్ని యంశములందు తెనుగు కావ్యములపై గన్నడముద్ర స్థిరమై నిలిచినది. దీనికి దార్కాణ గొండు విషయములను చెల్పుచున్నాము :

(౧) ఆంధ్రకావ్యములన్నియు—నిర్వచనోత్తర రామాయణాది యల్పపదసంఖ్యాకములు దప్ప—జంపువులే. సంస్కృతమునకు చంపూకావ్యములు గలవు; కాని వాని సంఖ్య యల్పము. అన్నియు నర్వాచీనములు. కేవలపద్యకావ్యములకు గల ప్రఖ్యాతి వానికి లేదు. తెనుగున పద్యకావ్యములు నేటిదీరకాయలు. వానిని బద్యకావ్యము లనట తప్ప. ఇట్లు మన కావ్యములన్నియు జంపూకావ్యము లగుటకు గారణ మాదియుగ మన మన కావ్యనిర్మాతలు కర్ణాటకకావ్యసరణి ననుసరించుటయే. పట్పడికవిత్య మారంభిమగునటకు గర్ణాటకకావ్యము లన్నియు జంపువులే. కర్ణాటకమునుండి వచ్చిన చాళుక్యరాజుల ప్రోత్సాహమున దేశగున కావ్యనిర్మాణమునకు గడిగిన తెనుగుకవులు కర్ణాటక ఇక్కి ననుసరింపక తప్పినది కాదు. వారు చేసిన పునాదులపై నిర్మాణమైన తెనుగువాగ్గయసౌభము కన్నస్వరూపము నెట్లు పొందగలదు ?

(౨) తెనుగుకన్నడభందస్సు లొక్కతీరైనవి. వానికి గల భేద మత్యయము. కన్నడకవులు 'ప్రాస'ను మాత్రము బాటించిరి; తెనుగువారు 'ప్రాస'తోగూడ 'యతి'ని జేర్చిరి. ఇదియే వీనికి గల ప్రధానభేదము. తెనుగుకన్నడభాషలయందలి పద్యములు దేశగీతములు, వృత్తము లని గొండు తరగతులు గవిభజింపబడుచున్నవి. అక్కర సీసగీత ద్విపద తరువోజరగద మన్నగు నవి మొదటితరగతికి జొందినవి. సీసగీతములును ద్విపదలును గన్నడకావ్యములందు గానరావు; పట్పడి తెనుగున లేదు; కాని లక్షణగ్రంథముల కెక్కిని తెనుగు పాటలు పట్పడికంటే చాల గలవు. ఉత్పలమాల చంపకమాల మల్లేశవిక్రేడితము మొదలైన వృత్తములు గెండుతరగతికి జేరినవి. స్వసామాన్యముగ నన్ని యాంధ్రకర్ణాటకావ్యములందును గానవచ్చు కందపద్యమీ తరగతిలోనిది.

తెనుగుకన్నడభందస్సు లొక్కతీరుగ నుండుటకు గారణమేమి? చక్కగ నాలోచించి చూడగా దీని కన్యోన్యత్రయమే కారణమని లోచించుచున్నది. ఈ యభిప్రాయమును గొందఱుంగీకరింపరు. తెనుగుకన్నడభందస్సు లొక్కతీరుగ నుండునను నవి యొంకొంటితో సంబంధము లేక స్వతంత్రముగనే యేర్పడెననియు, వానికి గల పోలిక లవి యొక్క కుటుంబము నకు జెందిన భాష లగుటచేతను, గెంటి భందస్సులను సంస్కృతభందోగ్రంథములపై నాధారపడి యుండుట చేతను గలిగిన వనియు వీరు చెప్పుదురు. కాని యది యొప్పుకొనదగినది కాదు. ఉపలబ్ధమైన సాక్ష్యమును బట్టి చూడగా తెనుగుభందస్సునకు గొంతె మించు మించుగ గర్ణాటభందస్సు మాతృకవలె గానవచ్చుచున్నది. కన్నడమున కవిత్యము తెనుగునకంటె గొన్ని శతాబ్దములకు ముందే పుట్టినది; తెనుగున గవిత్య మారంభ మవునప్పటికే కన్నడమున భందస్సు సంపూర్ణముగ వికసించి పెక్కు లక్షణగ్రంథములు బయలుపడెలినవి. కర్ణాటకమునుండి వచ్చిన చాళుక్యరాజుల ప్రోత్సాహములముననే తెనుగున కవిత్యము మొలక యెత్తినది. కావున నర్వాచీనకాలమున నేర్పడిన తెనుగు భందస్సు తత్సూర్యము కొన్ని శతాబ్దములకు ముందు రూపొందిన కర్ణాటభందస్సునకు బ్రతినిధిమువలె నుండిన దానికి గారణము చెనుగువారు కర్ణాటకులకడ నుండి తమ భందస్సును గ్రహించుటయే. ఈ క్రింది యంశము లీ యభిప్రాయమును బలపఱచుచున్నవి. ప్రాచీనకన్నడకావ్యములందు అక్కర లను నొక తరగతి దేశగీతములు గానవచ్చుచున్నవి. ఇవి రాష్ట్ర కూటచక్రవర్తుల సామంతులగు నిమ్మడియద్దమల్లుని బెజవాడశాసనమునను, నన్నయభారతమునను గానవచ్చుచున్నవి. నన్నయ్యకు వాణసంశోధకు కర్ణాట నారాయణభట్టు సహాయుడు గదా. గుణగవిజయాదిత్య ప్రథమచాళుక్యభీముల కాలమందలి పద్యశాసనము లలో కేవలతెనుగుగీత లననకు సీసగీత తగువోజరే కానవచ్చుచున్నవి. అక్కరలుగాని, వృత్తములుగాని లేవు; కాని గుణగవిజయాదిత్యుని సాతలూరుతామ్ర శాసనమున కర్ణాటకభందస్సుప్రదాయము ననుసరించి

ప్రాసయు క్తమైన సంస్కృతచంపకమాలావృత్తమొకటి యగపడుచున్నది.

“అరిన్యపవాజివారణపదాతిమహాధ్రవిరామమారుతః
పరికరసుస్థితాసిభరుచిప్రవివాళనభానుస్నిభః
గురుతరదీనభాగవతమానవమానితకల్పపాదపః
వరకరిగల్గభూమిపభుజాసి రిహ జిభువి ప్రహాసతే.”

శాసనముల సాక్ష్యమును బట్టి చూడగా మొట్ట మొదట తెనుగున బద్యములు కేవలము తెనుగుదేశ మున బ్రచారమునం దుండిన సీసశీతతగువోజ లను దేశి ఛందములందు రచియింపబడుచుండె ననియు, దరువాత కన్నడఛందస్సున బడి యక్కగలును, వృత్తములును వ్రాయుట వాడుకలోనికి వచ్చె ననియు జెల్లమగు చున్నది. తెనుగువృత్తరచన సంస్కృతప్రాకృతవృత్త ముల చొప్పున గాక కన్నడఛందస్సంప్రదాయము ననుసరించియే ప్రారంభమాయె ననుటకు చై నుదా హరింపబడిన సాతెలూరి తామ్రశాసనములోని చంపక మాలావృత్తము సాక్షి. ఏలన, ద్వితీయాక్షరప్రాస మాంధ్రకణ్ణాటకపద్యకవిత్వమునకు సామాన్యలక్షణమే యైనను నాంధ్రకవులు ప్రాసతోబాటు పాటించు మఱి

యొక ప్రధాననియమముగు ‘యతి’ యింగు కానరాదు. తెనుగుకవిత్వమునం దాదినండియు యతిప్రాసలు గాన వచ్చుచున్నవి. గుణగవిజయాదిత్యుని కాలమునకు బూర్వమే ‘యతిప్రాస’ నియమములు స్థిరముగ నేర్పడి నవి. కావున, గుణగవిజయాదిత్యుని సాతెలూరుతామ్ర శాసనములోని చంపకమాలయందు ప్రాసమాత్రము గానవచ్చుటయు, ‘యతి’ లేకపోవుటయు జూడగా నాద్యమున దెనుగుకవులు కణ్ణాటఛందస్సంప్రదాయము ననుసరించి వృత్తరచనకు గడిగి రని తోచుచున్నది ; కాని తెనుగువారియందు ‘యతి’ లేని కవిత్వము వినుతి కెక్కదాయెను. కావున వారు కాలక్రమమున ‘ప్రాస’తోపాటు ‘యతి’నిగూడ చేర్చి వృత్తములను రచింపగడిగిరి.

చాళుక్యరాజ్యస్థాపన యాంధ్రకవిత్వము గారణ భూత మైనది. అనగా నాంధ్రకణ్ణాటకసంయోగము వలన దెనుగున కవిత్వము పుట్టినది. ఇది యాంధ్ర నాజ్మయచరిత్రకారు లందఱు విస్మరింపదగని విష యము. ఈకారణమువలననే ఆంధ్రకావ్యస్వరూప మునకు, ఛందస్సునకు కన్నడపు బోలికలు గానవచ్చుట.

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము

ప్రథమ ద్వితీయ సంపుటములు

ప్రథమ సంపుటమునందు డిమ్మీ ర-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ పుటలు గలవు. ఇందు 'అ' నుండి "అధ్వర్య" వరకును గల విషయము గలదు. త్రివర్ణ పటములు ౮, యితరపటములు ౧౨౫, వివిధ విషయములు ౮౦౦ కలవు.

రెండవ సంపుటమునందు డిమ్మీ ర-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ లకు మించిన పుటలు కలవు. "అఁ" మొదలుకొని "అశ్వినీ" వరకు గల విషయము గలదు. త్రివర్ణపటములు ౧౦. వానిలో ౨ అమరావతి స్తూపమునకును ౨ అనాహతము నకును చెందినవియు, ౬ దేశచిత్రపటములును గలవు. ఇవిగాక మరి ౫ సాదా దేశపటములు కలవు. ప్రాచీనాంధ్రుల కళాసంపదను వ్యక్తముచేయు అమరావతి స్తూపమును గురించిన గొప్ప వ్యాసమునందు అమరావతి శిల్పమునకు సంబంధించిన హాఫ్టోన్ బొమ్మలు రమారమి ౧౦౦ ను, నేపథ్యపాదుల వెల్లడించు బొమ్మలు ౫౦ వఱకును గలవు. మరియు అభిసయమును వ్యాసమున భరత శాస్త్రమునందలి వేణువేణు హస్తములను సూచించు బొమ్మలు ౫౭ ను, 'అనాహతము' నందు పట్టకాదుల చిత్రములును గలవు. ఇట్లు ఆయా వ్యాసము లకు చెందిన చిత్రములు మొత్తముమీద ౨౫౦ కి పైగా నున్నవి. వివిధవిషయముల సంఖ్య ౮౦౦ వరకు నుండును. సంపుటము చక్కని స్వదేశీచర్మముతోడను బాగాను రేఖలతోడను సంపుటికృతము. ప్రతిసంపుటమున ౬౦౦ పుటలుండును.

సంపుటము 1-కి వెల రూ. ౧౦.

ప్యాకింగు, పోస్టేజి వగైరా ప్రత్యేకము.

మేనేజరు,

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,

నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, మదరాసు.

ప్రాచీనఖగోళము

౧౧. కాలచక్రము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

దృశ్యములును, ఖగోళశాస్త్రములును కాలమును గురించి ఒకానొక అభిప్రాయమునకు రాకముందే మానవులు నిత్యోత్సాహమునకును, దేవారాధనమునకును దానిని పలుతెగలుగా విభజించుకొని యుండును. తాకిములును, ఆతాకిములును అను కర్మలకు కాలనిర్ణయము కావించుకొని నాచార మొక భరతార్షచునందేకాక అన్నిదేశములందును మాపట్టుచున్నది. ఈ యాచారముల కన్నిటికిని మూలము నూర్యోపాసన కాననును. లేక సూర్యసంచారమును బట్టి మానవు డే దైవవిభూతితో చేయు పూజ కానగును. హిందువులకేకాక బాబిల్ కాబ్బిలూ గ్రీస్ చీక్ హీబ్రూ (పాత) రోమ్ పారసీకము మొదలగు దేశములవారి కందఱకును ఈ కాలనిర్ధారణము ఖగ్గ్యానుసారమునకు ఒక అంగము.

రాహుర్ మొదలగు యంత్రము లెన్ని వచ్చినను సూర్యచంద్రులే లేనిచో మనము కన్నులు లేని కబోదులము. ఈసంగతి అన్ని దేశములందలి పామరులకును పరిచితమే.

సూర్యచంద్రులు మానవులు కీ పెట్ట నక్కరలేని గణియారము లని అన్ని దేశములందలి ఖగోళశాస్త్రములును చెప్పెను.

సప్తఫలాదిపరిపాకమునకేకాక జీవుల కర్మ విపాకముతో సూర్యచంద్రులకు సామ్యత్వంబంధ మున్నటులు హిందువుల వేదాంతములు విరించును. అది యటుండె.

మూల విభాగము

కాలమున మూలవిభాగ మన్ని దేశములవారికిని సమమే. దినము, మాసము, సంవత్సరము ఈ మొద

లగున వన్ని దేశములందును కలవు. కాని ఎన్నిగవయి లాక దినము?, ఎన్ని దినము లాక నెల?, ఎన్ని నెల లాక సంవత్సరము?—అను నీ మొదలగు విషయము లందు వేగువేగు మతములు కలవు. దేశభేదాలు, పరిశోధనభేదము దీనికి కారణము. దేశభేదమునుబట్టి సూర్యోదయాస్తమయములు భేదించును. ఋతువులు భేదించును. దాన మాసములు భేదించును. దినములు భేదించును. కావున సంవత్సరాది యెపుడు?, ఋత్యాది యెపుడు?, మాసాది యెపుడు?, దినాది యెపుడు?—అను నీమొదలగు ప్రశ్నములను సమాగ్రముగా చర్చించి ప్రాచీనపండితులు వారివారి దేశముల కనుసూపముగా ఎన్నియొవేల యేండ్లనుండియు పరిష్కరించుకొనుచు సంస్కరించుకొనుచు కచ్చుచున్నారు. ప్రాచీన కాలమునం దిన్ని దేశములవారికిని దేశయజనమునకు గాను వీడియో సెలక పంచాంగ ముండియుండవలయును. అది పాతపంచాంగమే అయియుండును. అటులయ్యెను వాని సంపూర్ణస్వరూపము తెలిసికొనట కిపు డుపాయము లేదు. మన దేశమున నేటికి దొరకిన వానిలో లగఘని వేదాంగవ్యోతిషమే ప్రాచీనము. లగఘడు క్రీస్తునకు పదునాలుగవ శతాబ్ది చెందిన వాడు. లగఘనికి వెనుక నేదియో ఒక ఖగోళవిజ్ఞాన మున్నటులు ఋష్యేంద్రాదులవలన విస్పష్టము.

యూదుల పంచాంగము

—3౪౦౦ సాున యూదుల కొక పంచాంగము ఉండె నని పరిశోధకులు వ్రాసిరి. అందు హిసక్రాంతిసాతమునకు పిమ్మటి (౨౨ సెప్టెంబర్) అమావాస్యనుండి సంవత్సరాంతము. సూర్యాస్తమ్యోదినారంభము. శనివారము రాత్రినుండి సపాహారంభము.

మయసభ్యుల ఉన్న కాలములో మకరక్రాంతి నుండి సంతృప్తారంభము. నాటివారి సంవత్సరమునకు పదునెనిమిది నెలలు. ఈ పరిగణనమునకు ఖగోళవిజ్ఞాన ముతో ప్రమేయ మేమియు కానరాదు.

చీ నా

—౨౦౦౦ సంవత్సరముల కింకను వేనకనే చీనా దేశపు విద్వాంసులు పంచాంగమును సూచించిరి. వారి పంచాంగ మొకొక రాజు వచ్చి పోవుటతో మార పోవుచుండెడిది. దేశమునం దంతటను శాస్త్రీయును సోక పంచాంగమే వ్యవహారములో నుండునయు ను ప్రయత్నిము హంగ్ టి(Hung-ti C. ౨౭౦౦ B. C.) అను దక్రవర్తి నాటినుండి యాన్ దక్రవర్తి నాటివర కును (Yan, C ౨౭౫౭-౨౭౫౦ B. C.) దినమును వచ్చెను. సాంగ్ వంశపుల కాలమున (—౧౭౬౬-౧౧౨౦) మధ్యాహ్న మునుండియు, వాంగ్ వాంగ్ కాల మున (—౧౧౨౦) నడికేయినుండియు దినారంభముగా పరి గణితమాయెను. నేటి చీనా పంచాంగమున ఒక సౌర దినమునకు పండ్రెండు గంటల నియు, మొదటిగంటలో సగమునుండి నడికేయికి అరంభ మనియు కలదు. చీనా భాషలో గంటకు పి అని పేరు. పికి ౧౨౦ నిమిషములు. పి కి ౬౦ భేలు. ఒక భే పదునెను విషములు. భేకు ౧౫ కేకులు. కేకు ఒక నిమిషము. ఒక భేకు ౬౦ మియావోలు. అనగా ఒక మియావో ఒక కేకును.

చీనాదేశమునందును సప్తాహవిభాగము కలదు. వారి కమావాస్యనుండినాసారంభము. మాసము చాంద్ర యుగలనే విభక్తము.

కా లి యా

తొల్లిటి కాలియాదేశమువారు చాంద్రమాస మున, సౌరసంవత్సరమును వ్యవహారములో పెట్టుకొనిరి. మున్నూరుచుకొనియు దినముల ఆగుగంటల పదు నొకండు విషము లొక సౌరసంవత్సర మని వారి భక్తి. ఈవిషమును కడు పెలకువతో వారు నిరూ పించినట్లు లగనదును. వారు పగలు సూర్యఘటికా యంత్రమున, రాత్రి బలఘటికాయంత్రమును ఉపయో గించి పగటిని పండ్రెండుగంటలుగన, రాత్రిని

పండ్రెండు గంటలుగను విభజించిరి. ముమ్మొదట సప్తాహవిభాగము చేసినవారు కాలియావారే యని పాశ్చాత్యపరిశోధకులు వ్రాసిరి. అటు లగుచో వీరి పంచాంగము బావిలోనియక పంచాంగముకంటెను ప్రాచీనతర మని అనవలయును. నాటిబావిలోనియా కాలియాలో అంతగ్రతమే అని పక్షమున ఈ మాట లేదు అని అనుకొందము. ఒక అమావాస్యనుండి పదపటి పున్నమవరకును అర్ధమాసముకావున చాంద్ర మాసము వాడుకలో నున్న దేశములవారికి పక్షవిభా గము తెలిసియుండువలెను. అట్టి పక్షమునం దించు మించు సాబాలుతో ఈ సప్తాహవిభాగ మార్గ మయి యుండును.

ఈ జ ప్ట

—౧౪ వ శతాబ్దంలో ఈజిప్టువారికి స్థిరసంవత్స రోపయోగము తెలియును. కాని వారు మారుపునకు లోపలమును, దేవార్కానియను కొధారమును అను వ్యావ హారికసంవత్సరమును వినినానలేకపోయిరి. ఋతు విభాగమునకుమాత్రము — ౭౦ — అవలంబిం చిరి. నదుల సాగుపొయిలకు బట్టి వారు ఋతువులను నిర్ణయించుచుండెడివారి. వారికి ఋతువులు నూడు. బలఋతువు, ఉద్యానఋతువు, ఫలఋతువు. ౨౦ వ శాతాబ్దానికి ౨౦ అష్టాబ్దమునకు జల ద్రవు. ౨౧ వ అష్టాబ్దమునొకటి ౨౦ వ శత్రుబ్రహ్మకరకు ఉద్యాన ద్రవు. ౨౧ వ శత్రుబ్రహ్మ మొదలుకొని ౨౦ వ శాతాబ్దవరకు ఫలద్రవు. దేశమందిరములందలి సూర్యాచార్యులే ఋతు నిర్ణాయకులు. పైలోనదిలో నీటి పెరుగుతగునలను గలుపు యంత్రములు సూర్యాచార్యుల అధినములో నుండెడివి. నీలనదిలో వరద పొడిచినంతటను, తీసి నంతటను దేశమందిరమున ఘంటాఘోషము జరగెడిది.

వారి కాలమున రాత్రి దినమునం దంతర్గతము. కేయి ౧౨ గంటలు, పగలు ౧౨ గంటలు. ఋతు తారతమ్యమునుబట్టి ఆ గంటలలోని తారతమ్యము కలదు. సూర్యాస్తమనండి దినారంభము. సూర్యా చార్యుల పరిగణనలోమాత్రము నడికేయినుండి దినా రంభ మని ప్లినీ అను వితిహాసికుడు వ్రాసెను. పదపటి కాలమున నడిపార్దనుండి దినారంభము. దినమునకు సరిగా ౨౪ గంటలు. బాలెమియతముకూడ నిడియే.

నెలకు 30 దినములు. చివర నెలకు (Mesori) మాత్రము 31 దినములు. ఐదవ ఏడాదికి 3౬౫ దినములు. ఈ లెక్కలో ఒక పాతికదినము లోటును, కాన సంవత్సరమును మార్చవలసివచ్చెను. శ్వేతి ఘ్నం కచ్చితముగా లెక్కనబట్టి సంవత్సరంభము యథాప్రకారమునకు వచ్చుటకు $3 \times 3౬౫ = ౧౦౯౫$ (౧౦౯౫ ఈ జప్తు) వత్సరములు పట్టుక. ఫత్ (Thoth) మాసపు మొదటినాటినుండి వీరికి సంవత్సరంభము. ఫత్ ఈ జప్తునాటి ఋషిదేవత. ఈ ఋషిదేవత జప్తుకు పంచాంగమున, సంఖ్యలను తెచ్చెను.

క్రీస్తు పూర్వజ్ఞుల అధికారములో ఈ జప్తు మాస ప్రామాణ్యమున కక్షనయినపుడు ఆ లెక్కబాండ్రియా పంచాంగములో పాటు ఈ జప్తులో సర్వసంవత్సర మేర్పడెను. కాని క్రీస్తుతరువాత వారు శతాబ్దమును లోగడి వ్యావహారికసంవత్సరము మానిపోవరకు. ఈ ఆలెక్జాండ్రియా పంచాంగము ఈ జప్తులో ఏడవ శతాబ్దిలో సకమువరకు ప్రచారములో నుండెను. ఈ సమయమున ఈ జప్తు ఆలెక్జాండ్రియాలో సహా మునిమానల సామ్రాజ్య మాయెను. దానితో వారి పంచాంగము మానిపోవలసివచ్చెను. ౫౧౨౯ న పారసీకులు ఈ జప్తును కొలదికాలముపాటాక్రమించుకొనిరి. అప్పు డీ జప్తులో ముసలిమానల పంచాంగములో పాటు ఐకోసావారి పంచాంగముగూడ వాడుకఅయెను.

వ థ న్స్

తొల్లిటి ఏశ్వరవాసులు దినానంభము నెఱెను, రాత్రిందినముల ఘంటావిభాగము నెఱెను ఈ జప్తునారి నే అనుసరించిరి. వారి కప్పటికి వారవిభాగము తెలియదు. వారు చాంద్రమాసమును మాడు పదులుగా విభజించిరి. నెలలో ముప్పదిదినములకు ఒకటవ దినము, రెండవదినము, ఈ మొదలుగా ముప్పదవదినమువరకు పేరుపెట్టిరి. ఒకొకపు డీ లెక్క మానాదినుండి గాక మాసాంతమునుండియు అనుట కలదు. ఒక అమనుండి మరియొక అమరకు ఒక చాంద్రమాసము. ఇట్టి ౧౨ మాసము లొక సంవత్సరము. కావున సంవత్సరమునకు

3౬౫ సౌరదినములు. దీని సుమారు ౧౧ రోజులు లోటు కలిమి నూడేండ్ల కొక నెల కలిపి వారు దానిని సరిపుచ్చుకొనుచుండిరి. దీనిని వారు Second month of Poseidon అని అందుదు. — ౪౩౨ సాలున మేటా అనునతడు ౧౯ ఏండ్ల కొక కాలచక్రము నేర్పరచెను. దీనిలో 3-౫-౮-౧౧-౧3-౧౬-౧౯ ఏండ్లలో ఒక అధికమాసమును కలిపెను. వాన ౧౯ ఏండ్లకు $౧౯ \times ౧౨ + ౭ = ౨౩౫$ నెలలు. ౬౯౩౯౩ దినములు. వాడుకలో మాత్రము ౧౯ ఏండ్లకు ౬౯౪౦౩ దినములే. — 3౨౫ ఘ్న కాలిపన్ అనునతడు $౪ \times ౧౯ = ౭౬$ ఏండ్లు, లేక ౯౪౦ నెలలను గ్రహించి ఒక కాలచక్రము నుడించెను. అత యొక నెలకు ౨౯ దినములును, మరుసటి నెలకు 3౦ దినములును గా గ్రహించి ౯౪౦ నెలలకు ౨౭౭౫౯ దినము లని నిర్ధారించెను. — ౧౫౦ ఘ్న హిసార్కన్ ౧౬ $\times ౧౯ = 3౦౪$ సంవత్సరములకు మరొక కాలచక్రము నేర్పాటు చేసెనుగాని ఇది తెందుకు వాడుకలోనికి రాలేదు.

రోమన్

రోమనులు సప్తాహమును గ్రహించిరి. వీరి మతియని శని బృహస్పతి అంగారకుడు మార్కుడు కుక్రుడు బుధుడు చంద్రుడును దినములో నొకొక్క గంటకు అధిపతులు. శనివారము మొదటివారము. శనివారము మొదటిగంటకు శనియు, రెండవగంటకు బృహస్పతియు, మూడవగంటకు అంగారకుడును ఈ రీతిగా యథాక్రమముగా పునరావర్తించి చూచినచో ౨౪వ గంట కంగారకు అధిపతియగును. ఆ తరువాతి వారపు మొదటిగంటకు రవి అధిపతి యగును. కావున అది రవివారము. ఈరీతిగా దాని తరువాతి వారము మొదటిగంటకు మంగళు అధిపతి కావున నది మంగళవారము. ఇది రోమనులు చెప్పిన సప్తాహవ్యవస్థ. ఇటు లగుచో కార్తీయమల ఉపజ్జము నంగీకరించు కారణము వేరైయుండవలెను. లేక యీవ్యవస్థయైన వారిదే యని అనవలయును. రోమ ప్రతిస్థాత యగు రోములస్ (Romulus) అనునతడు ప్రథమపంచాంగకర్త యని రోమను లందురు. ఈ పంచాంగముచొప్పున ఏడాదికి

౧౦ నెలలు. నెలనెలకు దినసంఖ్య వేరు వేరు. ఒక సంవత్సరమునకు ౩౦౪ దినములు. మార్చి నుండి ఉగాది.

పీఠప—౧౮౫-౬౭౨ నమమ నున్న *Numa Pompilius* అనంతకు మరి రెన్నెలలు జోడించి వానికి జనవరి యనియు, ఫెబ్రువరి యనియు నామకరణము చేసెను. అతడు చాంద్ర:త్వర మఱలించెను. అట్లుపీఠప—౫ శతాబ్దాల్లో *Decemvirs* అజ్ఞ ననుసరించి సౌరవత్సర మేర్పరచు భారము ధర్మాచార్యుల మీద బడెను. వారు కావించిన ఏర్పాట్లవలన జూలియన్ సీజర్ సమయమున వింహుల్లోకనము చేయగా గోళశాస్త్రజ్ఞుల లెక్కలో ఏడాది కనిమిది దినముల చొప్పున తేడా కనబడెను. ఆపుడు సీజరు—౪౬ సాలుకు ౪౪౫ దినము లంగీకరించి మరి ప్రతిసాలు ౩౬౫ దినముల చొప్పునను, ప్రతినాలవసాలు ౩౬౬ దినముల చొప్పునను గణింపవలసిన దని కట్టకే చేసెను. సీజ రీక్రింజీరితిగా మాసక్రమమున దిన సంఖ్యను నిర్ధారించెను: మార్చి యాన్ = ౩౧. దినములు. ఏప్రిల్ = ౩౦. మే మాన్ = ౩౧ జూనియాన్ = ౩౦. క్వెంటిల్ = ౩౧. సెక్స్టిల్స్ = ౩౧. సెప్టెంబ్రిస్ ౩౦. అక్టోబ్రిస్ ౩౧. నవంబ్రిస్ = ౩౦. డిసెంబ్రిస్ = ౩౧ జూలియన్ = ౩౧ ఫెబ్రువరిస్ = ౨౮.

మార్చి నెల ఉగాది. ఫెబ్రువరికి మాత్ర మొకయేడు ౨౮ దినములు. ప్రతి నాలవసంవత్సరపు ఫెబ్రువరికి ౩౦ దినములు.

సీజరు కొన్నాళ్లకు జనవరి నుగాదిగా మార్చెను. మరికొన్ని యేండ్లకు క్వెంటిల్స్ నెలలు జూలియన్ గా మార్చెను. తా నీక్వింటిల్స్ నెలలో పుట్టెను. సీజరు కొన్ని నెలలలో దినసంఖ్యనుగూడ పిమ్మట మార్చెను. ఈమార్పు లన్నియు జరగి సిద్ధమయినచే ప్రకృతమున నున్న జూలియన్ పంచాంగము.

సీజరు మృతినెందగనే ధర్మాధికారుల పౌర పాటువలన ప్రతి నాలవయేటను వచ్చు ఫెబ్రువరిలో కలపవలసిన రోజునుసురించి వివాదమేర్పడెను. అపుడు ఏరిక యయిన అగస్టస్ సీజరు దానిని సవరించెను. కానజేసి నాటివారు అతని గౌరవమును పదిలపరచుటకు

గాను సెక్స్ టిలీస్ మాసమును అగష్టా మాస మని వ్యవహరింపకొనెరిరి. నాటినుండి ౪౫౮౨ వరకు అగస్టస్ సీజర్ సంశోధించిన జూలియన్ పంచాంగ మునకే విరోపాలో వ్యవహారము. ఈసమయమున పోప్ ౧౩ గ్రెగరీ దానిని కొంచెముగా సంస్కరించెను. అటు జూలియన్ సీజర్ పరిశోధనచొప్పున ప్రతి నాలుకేండ్లకు నొకదినము పెచ్చు లెక్కకట్టవలెను. ఇటు వ్యవహారములో నున్నది ౨౪ గంటల దినము. మరి సౌరదినమునకో ౨౩ గంటల ౧౫ నిమిషముల ౨ సెకనులు. ఈతీగా సౌరదినముకంటె వాడుకలోని దినము సుమారు ౪౫ నిమిషములు పెద్దది. కాన నాలవయేట నొక వాడుక దినమును కలుపుటచే నాలుకేండ్లకు ౪౫ నిమిషము లెక్కువ వచ్చును. సంవత్సరమునకు సుమారు ౧౫ నిమిషములు పెచ్చు. దీనివలన నన్నుకేండ్లకు గూన్నాళ్లపై చిలుకు తేడా వచ్చును. దీనికట్టి ప్రతిసన్నుకేండ్లకు మాడు పొట్టి నెలలు (*Leap year*) పట్ట లెను. అనగా ౧౦౦, ౨౦౦, ౩౦౦ సంవత్సరములలో ఒక దినము కలుపగూడదు. ఇటులు పోప్ ౧౩ గ్రెగరీ నిర్దేశించెను. పోప్ సంస్కరించిన జూలియన్ పంచాంగ ముచొప్పున ౨-౩౪౫-౭ ఈమొదలగు సంఖ్యచే మోచ్చింపబడిన నూరు, అనగా ౨౦౦-౩౦౦-౪౦౦-౫౦౦ ఈమొదలగు పొట్టికేండ్లు మామాకేండ్లే యగును. నాలుగు పెట్టి భాగింపగా భాగశేషము రాని ౧౬౦౦-౨౦౦౦-౨౪౦౦ మొదలగు కేండ్లే పొట్టికేండ్లు (*Leap year*) అగును. ఈ సంశోధనచే ౪౦౦ ఏండ్లలో మాడురోజులు రద్దు. ఇది యిటులు సంశోధితమయినను ౩౨౦౦ ఏండ్లలో ఒక రోజు తేడా వచ్చును. ఇంగ్లండులో ౧౭౫౨ వ సాలు వరకు గ్రెగరీశోధన మంగీకరింపవలెదదు. కాన ఇంగ్లండు పంచాంగములో ౧౧ దినముల తేడా ఉండిపోయెను. ౧౭౫౨ సాలున ఆ పదునొకండు దినములును రద్దు చేయబడెను. రెండవ స్పెయింబరు పదమూడవ స్పెయింబరుగా మార్చబడెను. విరోపాలో నంతటను ఇటులు సంస్కరింపబడిన పంచాంగ మములులోనికి వచ్చెను. గ్రీసుదేశములో మాత్రము కాలెరిక్ మతమువారును, రషియాలో ధర్మాచార్యసంప్రదాయము వారును

౧౧౧౧-౧౨ సాలువరకును జూలియన్ పంచాంగమును వ్యవహరించుకొనుచున్నది. అప్పుడు పడుమటి విరోహ యందంతటను సంశోధితమును పంచాంగమే అమలులో నుండెను. దానికిని రషియాపంచాంగమునకును ౧౩ రోజులు తేడా కనబడెను. ఇప్పుడుంతటను గ్రెగరీ శోధించిన పంచాంగమే వాడుకలో నున్నది.

పాఠశాలలు

తొల్లిటి పాఠశాలలలో సౌరసంవత్సరమునే వాడుక. పిమ్మట చాంద్రసంవత్సరమును, హెజీరా పంచాంగమునకును వాడుక కలిగెను. ముసలిమానులు పాఠశాలల నాక్రమించుకొనబడవలన ఈమాన్యు కలిగెను. అయినను ఋతుకాలమునకు శిష్టాచారాలు చేయుటకు సౌరసంవత్సరమునే అంటిపెట్టుకొనవలసి వచ్చెను. మహమ్మదు చాంద్రసంవత్సరమునే గ్రహించెను గాన సౌరసంవత్సరమును గ్రహించుటకు ఆ ముసలి మానలిష్టము కాలేదు. అటు చూచిన ధర్మగ్రంథము, ఇటు చూచిన ధర్మగ్రంథము! వా రీమాతిగోళుల నడుమ పడి శిష్టాచారములకు సౌరసంవత్సరమును, మిగిలిన వ్యవహారములకు చాంద్రసంవత్సరమును అవలంబించి ధర్మరక్షణమును, ధనరక్షణమును జేసికొనిరి. నాటి పాఠశాలపంచాంగము ఋతునిర్ధారణమునకే అసమర్థముగా నుండెను. ఏలగా ప్రతి నాలవయేటను వారి కొకదినము పెచ్చు. అని పాఠశాలకు అజ్ఞానమును ధర్మాంగము. ముసలిమానురాజులు పాఠశాలకును నడగార్చి తమ మతప్రాబల్యమును ఓపినవారి మీద మోపుటకుగాను ఆ ఒకరోజును కలుపరాదని కాసిందిరి. దానివలన ఋతువులు తప్పిబ్బు లాయెను. ౧౧౧౧ వ శతాబ్దిలో పాఠశాల ప్రభువు మాలిక్ షా అననతకు ఆ తప్పిబ్బులను సరిపుచ్చు భారమును మహా కవియును, గోళశాస్త్రజ్ఞుడు నను ఓమర్ ఖైయామ్ పై నిడిను. అతడు ఇస్లామామానమందిరములో పరిశోధించి ఒక సౌరసంవత్సరపంచాంగము తయారుచేసెను. ఓమర్ చేసిన డెక్కప్రకారము ౩౬౫ దినముల ౧౫౧౦ బులు ౧౯ నిమిషము లొకసంవత్సరము. ఇది నేటి సంవత్సరముకంటె ౧౧ సెకనులు పెద్దది. ఓమరుకు మునపు మీన

ములో రవి ప్రవేశించిన నాడు ఉగాది. ఓమరు మేషములో రవి ప్రవేశించిన నాటి మధ్యాహ్నమును ఉగాదిగా తీసికొనెను. నాడు విషువసంక్రాంతి. శుక్రవారము. ౫-౩-౧౦౭౯ వ క్రీస్తుసంవత్సరము. ఇదియే ఓమర్ పంచాంగపు మొట్టమొదటి దినము. అతని సంతత్యరమునకు పండ్రెండు నెలలు. మొదటి పదునొకండు నెలలకు ముప్పదేని రోజులు. పండ్రెండువ నెలకు ముప్పదియయిదు రోజులు. ఏడాదికి జెరనీ ౩౬౫ రోజులు. ప్రతి నాలవరోజు పండ్రెండువ నెలకు ముప్పదియారు రోజులు. ఆ సంవత్సరమునకు ౩౬౬ రోజులు. మరియు అతని పంచాంగమునొప్పున ౩౬౬ సంవత్సరమునకు ఈ నియమముచే ౩౬౬ దినము లయినను దానికి మాత్రము ౩౬౫ దినములును, ౩౩ వ సంవత్సరమునకు ౩౬౬ దినములును. ఈతి డెక్కతో ఓమరు ౩౩ ఏండ్లు కొక కాలచక్రము రచించెను. వీనిలో ౨౫ ఏండ్లు మామాలేండ్లు. మిగిలిన ఏనిమిదేండ్లును ౩౬౬ దినములు కల ఏండ్లు. పాఠశాల పంచాంగము లన్నిటిలో ఓమర్ దిద్దిన పంచాంగమే సరియైనది. దీనినిబట్టి పదివే లేండ్లకు ౩౬౫౨౨౨౨ సౌర దినములు. ఇప్పుడు ప్రచారములో నున్న గ్రెగరీ పంచాంగము చొప్పున ౩౬౫౨౪ ౨౫ దినములు. జ్యోతిషుల గణితము చొప్పున ౩౬౫౨౪౨౨౨ X ౧౦౦౦౦౦ = ౩౬౫౨౪౨౨౨ దినములు. కావున విరోహాలో ఇప్పుడు ప్రచారములో నున్న పంచాంగము లన్నిటికన్న ఓమర్ పంచాంగము కుద్ధము. దీనిలో రెన్నాళ్లుమాత్రమే తేడా. విరాహ పంచాంగము లలో మాన్యుళ్లు తేడా. ఈ ఓమర్ పంచాంగము సెలెజాక్-ఖోవారిజ్మి అను గాజులవరకును ప్రచారములో నుండెను. వారి పిమ్మట తార్తారురాజులు దీనిని నిలిపివేసి మరల హిజీరాపంచాంగమునే ప్రచారములోనికి తెచ్చిరి. హిందూదేశమునందున్న పాఠశాలలు కొలదిమార్పులతో ఓమర్ పంచాంగమునే వాడుకొనుచున్నారు.

హిజీరా

హిజీరా పంచాంగమున చాంద్రసంవత్సరము. దానికి ౩౫౪ లేక ౩౫౫ రోజులు. ప్రతి నాలవ

యేటికిని ఒక నెల కలుపవలెను. సూర్యాస్తమనంతటి దినారంభము. సగలు ౧౨, రేయి ౧౨ గంటలు. ఋతువులబట్టి గంటలకు పెంపుటొంపు లుండును. ఆదివారములగాయకు సప్తహారంభము. మాసము చాంద్రము. అమావాస్యతో మాసారంభము.

ఉ గా ది

విరోహా తూర్పుభాగమునందును, పడమటి భాగమునందును మార్చినెల మొదలు ఉగాది. కొందరు కొందరు పోస్టల ఇచ్చానుసారముగా ఇది ఒకా నొకపుడు క్రీస్తుమాసమునకును, క్రీస్తుసమునకును, ఈప్టర్ కును, లేక ఏవోయొక పండుగకును మారుచుండెడిది. స్పేడ్జేషులులో ౧౬ వ శతాబ్దివరకు ౧ టన మార్చి నుండియు, జన్మనీలో ౧౧ వ శతాబ్దివరకు ౨౫ వ మార్చినుండియు ఉగాది. ధర్మానుసానియనకుమాత్రము ధర్మాచార్యులు ఆడ్యెంట్ ఆదివారమును ఉగాదిగా పరిగణించెడివారు. ఈ యాదివారము క్రీస్తునెల నెను కటి నాలవ ఆదివారము. మధ్యయుగమున పరాసు దేశమున ౧ టన మార్చినుండి ఉగాది. తూర్పు క్రీస్తు రాజ్యములందును, కానిస్ నందును ౧౭౯౭ వరకును ఇదియే వాడుక. కాని సిసా ప్లారం ట్రైజేషులవారు ౨౫ వ మార్చినుండి ఉగాది చేసికొనుచుండెడివారు. ఇటలీదేశపు ౧౨ వ పోపు ఇన్నో సెంట్ అనునతని యనతని ౧౬౯౧ నుండి ౧ టన జనవరి ఉగాది యాయెను. నెదర్లాండ్స్ లో లెంసన ఫీలిక్ ౧౫౭౫ నాలుక ౧ టన జనవరిని ఉగాదిగా చేసెను. జూలియన్ సీజనుగూడ ఇటులే నిర్దేశించెను. ౧౭౫౦లోగాని ఇటలీలో సర్వత్ర ౧ టన జనవరి ఉగాది కాలేదు. ౧౭౫౭ లో ఇంగ్లాండు ౧ టన జనవరిని సంవత్సరాదిగా వ్యవహరించెను. యూదులకు మినక్రాంతిపాతము పిమ్మటి అమావాస్యనుండి ఉగాది.

అ బ్ద ము

ప్రాచీనకాలమున అన్ని దేశములందును సంవత్సరసంఖ్య తెలుపుటకు ఏదియోయొక అబ్దము కను పట్టును. ప్రాచీనభరతవర్ష మన యుద్ధిష్ఠిరాబ్దము ప్రఖ్యా తము. పిమ్మట ౪౭౨ వ సంవత్సరమున ప్రసిద్ధుడగు నొక శకరాజు సింహాసన మెక్కినపట్టినుండి శకాబ్ద మేర్పడెను. ఈశకయుద్ధిష్ఠిరాబ్దముల నడుమను, పూర్వ

మునను, పరముననుగూడ మరికొందరపేర కొన్ని యుగములు (సప్తర్షి యుగము, మహేశ్వరయుగము మొ.) భరతఖండమునం దంతటనో, కొంతటనో అమలులో నుండిరద్దయిపోయినటులు కనబడును. వాయుపురాణము చూచునది.

లొల్లి విరోహదేశము గోమఠల వ్యవస్థనే అన లంబించి ఎవరో ఒక రాజు సింహాసనమెక్కిన తరి నుండి అబ్దము వారంభించెను. ౪౫౩౩ నాలుక డయోనిసియస్ ఎక్సిగ్ నన్ అనునతడు ఏను కాల్య నిక జన్మతీకైనుండి అష్టారంభము చేయవలయునని నిర్దేశించెను. ఆగవశతాబ్దిలో విరోహాయంతయు ఈ క్రీస్తు అబ్దము నవలంబించెను.

ముసలివానులు హజరత్ యుమ్మినే సమయా మును అష్టారంభముగా చేకొనిరి.

విప్లవానంతరము పరాసువాదొక అబ్దము వారం భించదలచిరి. అది ౭౨౯-౧౭౯౭ నాలుక.

‘పంచాంగము జటిలముగా నుండవలెదు. అందరకును తేటతెల్లముగా తెలియవలయును. మరియు నది క్లృప్తముగానుండి పలుమంది కుపయోగపడవలయును. ఏ దేశపు పంచాంగమునకేని ఇవి యుఖ్యగులులు. సలు సంస్కారముల కాస్కారమునుటవలన గ్రెగోరియన్ పంచాంగము అతివిశేషము, ఆత్మకృష్టము, కాకపోయినను అయిన సుఖములలో ప్రపంచమునందలి ఏ పంచాంగమునకును తీసిపోదు. ఇది ౧౫౮౨ నుండియు ప్రచారమునందున్నది. కాలతీక దేశములు దీనిని వెంటనే స్వీకరించెను. బ్రెటన్ స్వీడనులు ౧౬౮౭ శతాబ్దివరకు దీనిని పలి గనే చూచెను. కాని విదేశ విరోహయెల్లయును, జమిలీఅమెరికాలకు, బ్రెజిల్ కామన్వెల్త్ లోని దేశము లన్నియును ఈ పంచాంగమును స్వీకరించెను. ఇటీవల జపాన్ చీన్ టర్కీదేశములుగూడ దీనినవలంబించెను. ‘మానుపిల్లి అయినా మట్టుపిల్లి అయినా ఎలుకను పట్టిండ్ పిల్లి’ అనినటులు సరియగు కాలమును తెలుపునదే పంచాంగము. గ్రెగోరియన్ పంచాంగమే మిగిలినవానికంటె కాలమును లెస్సగా నిరూపించును. కావున (స్వరా జ్యముపడవిన) ఇండియాదేశమువారు, లేక భారతీయులు స్థానాధీమానముచే ‘కేవలము వై దేశికము’ అని అనూయ ప్పెట్టుకొని గ్రెగోరియన్ పంచాంగమును విడనాడరాదు’ అని I P P వారు హిందూదేశము చేయుచున్నారు. ఈ విషయమును అందరకు పరిశోధింతురుగాక !

లోకప్రసిద్ధిపొందిన
పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి.

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు :—

పి.వి.రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

డోంగ్రేగారి

బాలామృతము

బలహీనమైన బిడ్డలకు
పుష్టియున్ను, బలమున్ను
ఆరోగ్యము నిచ్చును

Mehra's...
SUNDARI
ELIXIR

గర్భాశయరోగాలకు

ప్రసిద్ధ బలవర్ధకౌషధము
సర్వవిధాలైన బహిష్కృత చిక్కులకు
అనుపమ నివారిణి
సుప్రసిద్ధ భిక్షగృహలచే
ప్రకృతసింపబడినది.

K.S. MEHTA & CO., 250, CHINA BAZAAR, MADRAS.

రామరాజ భూషణుడు

శ్రీ కొబ్బెదెన బాలకృష్ణయ్య

ప్రబంధముగమునందలి తెలుగుకవులలో నల్ల సాని పెద్దనకు బిమ్మట రామరాజభూషణుడు ఒక్కడుమాత్రము 'పేదన్నిక' గాంచిన మేధస్సుంపన్నుడు. వీరి యనంతరము నేటిదనుక నిక్కవిద్యయమన కేనయగు కైసరు లాంగ్రదేశమున జనించియుండితే దనుటకు వారి కాశ్యరత్నత్రయమే సాక్షి. "మనుచనుచరిత్రము"లయచు నాంగ్రసంఘమున వ్యాపించియుండిన వాక్యము పెద్దన రామరాజభూషణుల విశిష్టవిఖ్యాతిని బాటుచున్నది. రామరాజ భూషణుడు చతుర్విధకవితానిర్వాహకుడు, సాహిత్య రసపోషకుడు, శ్రీరామపవరవిందభజనానందుడు. జగత్ప్రణానందనకారుణ్యకటాక్షులబ్ధ కవితాధారా సమంచుడు. బట్టరాజకులభూషణుడు. సంగీత సాహిత్యకలామర్జుడు. ఆ కారణమున 'బట్టు మూర్తి'యనుచు నాకులమువారిలోని విద్యద్వ్యగ్యులను సాధారణముగ జెప్పచుండు గౌరవపదముచే సమకాలి కులవలన బిలువబడుచుండిన యశోధరసంభరుడు. ఇతడు పండితశంకరునకు జెందినవాడని 'ప్రబంధాంకము' అను గృహనామము తెల్లముకీయుచున్నది. రామ భూషణ మహాకవి పెద్దనార్యుని యంతేవాని యనుటకు దగు నిదర్శనము లతని గ్రంథములందు యందందు గ్రహింపవచ్చును. ఇతని తలిదండ్రు లివైనది, ఇతడు చెప్పకొన్నది, కృతిభర్త సంబోధించినది, కవన ప్రదాత ప్రబోధించినది 'రామరాజభూషణు' డన బడు నామము. ఇవ్విషయమును రామరాజభూషణ ప్రణీతములగు వసుచరిత్ర, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన ములు దెలుపుచున్నవి.

"గద్యము.....రామరాజభూషణ ప్రణీతం
తైన"

"రామభూషణకవీ! ధన్యంః పీ చన్నిటకా" —
వసుచరిత్రకృతిపతిసంబోధనము.

"శ్రీరామభూషణా ! కవశ్చీరసపోషణా" —
హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానరచనకు ప్రోత్సహించిన
దైత్యుడు నాంజనేయుని ప్రబోధము.

"ధీరసూరపాత్యజావ, రామనృపభూషణాఖ్య
సుకవినీ" హ. న. నం దతిడు చెప్పినమాట.

వసుచరిత్రముగాని, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము
గాని రామరాజభూషణుని యభిధానవిషయమున నా
వంతియు సంశయమునకు, దర్కమునకు జోటిచ్చుటలేదు.
పైన మనవి యొనర్చిన 'బట్టుమూర్తి' యను నవాంతర
నామము కాలక్రమమున జనుల నానుడియికి బలపడి
తరతరములత్రాకి రూఢినామమును భ్రమకు విమర్శకులను
పాలుపడులాగున నొనర్చినది. కావున నవ్విషయమును
దెలిసి కొందము.

' బట్టు మూర్తి '

"రాజాధిరాజు (రామరాజు) నీ మహాపురుషుని
సభ కలంకారభూతు డనుటచే బట్టుమూర్తి రామరాజ
భూషణు డను బిరుదము గాంచెను."

(వసుచరిత్రవిమర్శనము ౧౧౭ పుట.)

అననది కీ. శే. కందుకూరు వీరేశలింగము
పంతులుగారి యభిప్రాయముగూడెను. దానినే వసు
చరిత్ర విమర్శకు లుటంకించిరి. కీ. శే. నరజాడ
శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు దనుకు బూర్వముగల
కింఁదంతులను, వాని జేకొని గ్రంథముల కెక్కించిన
యవిమర్శకులగువారి వ్రాతలను ఖండించి రామ
రాజభూషణుడు, బట్టుమూర్తి ఖిన్నులని నిర్ణ
యించిరి. వీరు కవితావిత్తగ్రంథకర్తలు. వీరేశలింగము

పంతులుగాను కవులచరిత్ర గ్రంథకర్తలు. ఉభయులు నేకార్థమువేసులు. అట్లుగుట వీరేశలింగముపంతులు గారు కన్న మార్గ మవలంబించిరి. సత్యాగ్రహ శిలా శాసనముభాతి యతని గ్రంథముల భాసించుచుండు, పంతులులు వట్టి వాదములనునకు, స్వపక్షస్థాపనమునకు బెద్దలనవా గెందఁగోరలేదని పెనగిరి. ఆవియన్నియు 'బట్టుగూర్తి'గ్రంథంతామణియందు ఒకటింపుట బట్టుగూర్తి యానది రామరాజభూషణుని పేరు కానే కాదని నిరూపణయై పండితామోదమును వహిసినది. కాని వసుచరిత్రవిమర్శమునందు ముఖ్య బ్రహ్మశ్రీ వజ్రుల శివసీతామహాస్థులుగాను దీనిని చెప్పించి యైక్యవాదనకు ద్రోఁదీసి గ్రంథము పెంచిరి. నీగుఱు అనంతరపు మార్గపుత్రములవారి వ్రాతలను, ప్రవాదములను సాధారణు జేసికొని కొంతవ క బ్రాహ్మ విమర్శకులతో నివసరమున్నంతదనాక నేకీ భవించి స్వీయ పక్ష వాద స్థాపన వెఱచిరి. కాని 'సభాలంకార' విషయమున కాధారమును జూపలేరి. అది శేలివఁ గ్రంథము కడఁబట్టుట. ప్రత్యక్ష ప్రమాణములను రామరాజభూషణుని కార్యములయందలి వాక్యము లుల్ల నెల్లమండు వాని నెల్లద్రోసి సాధనాంతరముల నతని యుదంతమును సాధింప జూచుట సాధుసమర్థము కాదుగదా. అది యులు లుంచి యివ్వమయమున రామరాజ-రామరాజభూషణుల సంబంధమును విచారితము.

రామరాజ

శ్రీ కృష్ణరాయసార్యశాసుని యల్లుడు రామ రాజు. ఇతనిని 'అలియరామరా' జనియు జెప్పదురు. రాయలవారి యనంతరము విజయనగర (కర్ణాటాంధ్ర) సామ్రాజ్యలక్ష్మిని శత్రుపీగుల ధైర్యము గాకుండు కాపాడి, శరణాగతుల బ్రోచి, శాంతిశాపన మొనర్చు నత్కంఠో నెత్తిన కత్తిని దంపక, గట్టిన కాసె విడువక, పట్టిన ప్రతిని మానక వీరవిహారముతో జీవితమును చెల్లించిన మోహదాగ్రగణ్యుడే పుణ్యపుగుడు. ఇతని సభకు నలంకారప్రాముఖ్యులు భట్టుగూర్తి 'రామరాజ భూషణు'డను బిరుదును గాంచె ననియు, రామరాజు నాశ్రయమును, గొప్ప బిరుదుమును లభించి పదవీస్థితుడైన యనంతరము దన బట్టుకులమును దొపజేయుచున్న

'బట్టుగూర్తి' నామమును జగదెంపులు జేసికొని, యా పేరు మాసిన పిమ్మట రచింపబడిన కార్యములలో బిరుదునామమునే స్వీయ (పితృదత్త) నామముగ జెప్పకొనె ననియు, బట్టుగూర్తిగ నెన్నుతుడు నరసగూపాలీ యను వ్రాసి, యనంతరము పెద్దప్రాపు, దొడ్డబిగును లభించుట ననుచరిత్రయన, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున సప్రాధము, దొలిరచనము నను నరసగూపాలీయమును, హీనమలగూచకంబగు 'బట్టుగూర్తి' నామమును నతడు చెప్పక వికిచె ననియు, కావున గూర్తి, బట్టుగూర్తి, రామరాజభూషణుడు అను నతల క్కడై, గ్రంథితయకర్తయై "ఏకమేన, అద్వితీయం బ్రహ్మ"గ నలముచున్నాడనియు బిరుదువాదల సిగ్గాంతము. కాని మైత్రీయముని, వ్యాఖ్యాతిభానముని పప్పుగుడే కాని, రామరాజభూషణుని రచనలందుండి వీరు అణునాత్రిగు నిర్విషయమున సాధారణును జూప జాలరు. నన చరిత్రయతారికనండియు, హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానముండియు చున వివిషయమున సత్యము లంపగలదేమో తెలిసికొందము.

రామ, రాజ-భూషణుల సన్నిహితత్వము

చూటిగ రామరాజునకుఁగించి భూషణుడు రచించిన వాక్యము గాని, పద్యము గాని యింతదనుక మనకు లభించలేదు. రాజుత్వముడు, వసుచరిత్రకృతి పతియైన తిరుమల దేవరాయలు రామరాజభూషణుని రచించి—

"ప్రీరామక్షీతిపుణ్ మదగ్రజ జయ
 శ్రీలోలు నానాకళా
 పారీణాన్ బహుసంస్కృతాంధ్ర కృతులం
 బల్కాణు మెప్పించి తి
 త్కారుణ్యంబున రత్న హారహయ వే
 దండాగ్రహారాది స
 త్కారం బందితి రామభూషణకపి
 ధన్యుడవ వీ న్నిటన్."

అని ప్రశంసించెను. ఇందలి రామరాజుసంబంధమును కవి తానగ జెప్పక తిరుమలుని నోట బలికించుట లోని చమత్కారము గమనార్హము. అతడు దనను గూర్చి చెప్పకొనలేదు గావున నటు లానర్పె నని తలంతుమా? వలచుకాదు. ఈ పద్యమునకు తైన నన్న పద్యములో గది—

“నను శ్రీరామపదారవిందభజనా

నందున్ జగత్ప్రాణం

దనకారుణ్యకటాక్షలబ్ధకవితా

ధారానుధారాశీసం

జనితైకైకదీపప్రబంధఘటికా

పద్యశ్శతగ్రంథ క

ల్పసు సంగీతకళారహస్యనిధి

ల్పం బంచి పల్కన్ గృహన్”

అనుచు దనచునుటించి, తన ప్రజానగుటించి ముచ్చటించుచున్నాడు. అతని పేరునే తొలగించి శిరోధార్యుని కాదగిన దిరుదమే లభించియుండి నదో నిచట చెప్పుక పోవిడుచునా కనీశ్వరుడు? అది కేకల మనత్యము. కావున దిగుమలరాయని వాక్యములుగ జూపించియున్నాడు. హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమునందలి యితని కృతాంతము నరసితి కేది రామరాజభూషణు డొక మహాను భావు డనియు, గవిసామ్రాటుగ దలంప టిలులేనివా డనియు దెలిసికొనేగలను. ఇతడు కృష్ణగాయని కాల మున విద్యార్థియైయుండి, పెద్దనశిష్యుడుగ నన్న కారణమున రాయల గూఢానికి కచ్చుచు బోవుచుండు నభ్యాసము గలవాడును, రామరాజుకు గృతిపరిచయు డును నగుట, రామరాజు పెద్దనమునకు కచ్చి రామ రాజభూషణునికి యే యల్పసత్కారమునో యొసంగి సంభావించినవా డగుట, నతనిని దన సారవ్యతేవిత ప్రారంభకునిగ దలంచి మహాకవి కృతిజ్ఞుతి నెఱపి యున్నట్లు తిగుమలని వాక్యములును, హరిశ్చంద్రనగో పాఖ్యానమునందలి “రామవిభుదత్తు భచ్చిన్నా విభవ యుతును” నను మాటయును స్పష్టమొనర్చుచున్నవి. కృష్ణరాయని యనంతరము పరిపాలకుడైన యతని సంబంధులందఱును కవి కావ్యసంస్కారమున గృష్ణరాయని మేలుబంతిగ జూచికొని తాను నటుల గవిజనాదరణ మొనర్చి కావ్యముల సంకీర్తములుగ గొనిరి, కాని రాయలను బోలిన సాహిత్యాసభిరసి కులు గారని కనుచిత్రితంశావతారిక చెప్పుచున్నది. అందును రామరాయ లతి క్షిప్రుసమయమున నిధికారము వహించెను. తురకల దండయాత్రలు, దేశమున నల్ల కల్లాలములు, సామంతుల కుట్రలు, రాజధానీనగర మును మార్చుట, ఇటు లెన్నియో విషయములతని బుద్ధి

నాక్రమించి యస్తిమితుని గావించి కలచి వైచినవి. కావున దిగుమలదేవరాయని ముఖమున రామరాయల గొప్పను గౌరవాధ్యక్షుగ, గృతజ్ఞతానూచకుగ, వారి కంశమర్యాద ననుసరించి, కృష్ణరాయలకు నల్లుడు మహానాగుడు నగుట, కనీశ్వరుడు దాను చాతై యా మాట లతిశయోక్తు లగుట నతని తమ్మునిచేత జెప్పించఁ జలపింపెను. రామరాయలకు నిజమగు మానసిక విశ్రాంతియే మలఁచి యుంచినచో నతడు రాయలను మించిన భాషాపాదుకుడై, రసికవతిండుడై, కవిజన పోషకుడై భాషారామ ను దగించియుండువాడు. అతడు మనుంగురాయ నాధ్యరంపలసివచ్చుట చరిత్రము మానన.

రామరాజు కనుచరిత్రమున ఆగు పద్యముల నది కర్ణింపజెప్పించుచున్నాడు. అందలి యర్థము నీ దిగువ ను దాహరింతును. (కనుచరిత్రప్రథమాశ్వాసము)

“అని శ్రీరంగరాయుడై యవతరించెను” (ప. ౪)

పట్టాగ్రేకవ్యత్యయము ; తమ్ములతో పెనుగొం జేయుట; కలకము తిమ్మనింప ; కల్లాటవిభజనంసా నము; శరణాగతుల బ్రోచుట”. (ప. ౪౪)

“నిజానాదుల నరణ్యమునకు బోదోలుట” (ప. ౪౫)

“తుగమ్ముల నూలబలవి నాశము జేయుట” (ప. ౪౬)

“శత్రుజనసేవితుడై కన్యాణమునుబొందుట” (ప. ౪౭)

“రామరాయల పేరు విన్నంతమాత్రాన నిజామాదులు బెరుగుట” (ప. ౪౮)

ఇంతమాత్రము లగించుచున్నది. ఈ ఘట్టమున గవి రామరాజును అతిరథ, మహారథశ్రేణుడుగా లోకము దెలిసికొననట్లు సన్నుతించియున్నాడు. లోకకల్యాణ మొనర్చి లోకకంటకుల మొదిలంట గూర్చి శ్రీరామచంద్రపథువుతో రామరాజభూషణుడు రామరాజును పోల్చి క్లేషాదికములచేత నతని లోకరక్షాగురంగరత్నమును, శత్రుభయదపరాక్రమ సాహసానికములను జక్కగ కృత్తపఠించెను. సాహితీ ప్రియునిగాని, కలాగ్నిజ్ఞు డనిగాని, కవిపండితపోషకు డనిగాని, కవితామనుని డెందమునకు దవులు నల వాటు లున్నవాడుగ గాని విద్యద్విహారరంగస్థిని కేళ సంప్రదాయాభిమాని యనిగాని, దానిరత్నములు చేసిన వాడుగ గాని, దిరుదము లొసంగి కవుల సహజనామములు తొలగించిన యభివక్తప్రభూయనిగాని రామరాజు రామ

రాజధూమణునిచేత గొనియాడబడలేదు. తుద కారీతి నూచనయును చేలేదు. ఒక్క వసుచరిత్రమును కృతి బొందిన తిరుమలరాయని, వాని తనయులలో ముఖ్యముగ శ్రీరంగరాయ, వేంకటపతిరాయలను వివిధాలంకార ముల రచించిన పద్యములతో, ఉదాత్తభావములతో గొండాడెను. 'వసుచరిత్ర' గ్రంథమునకు బ్రాము ఖ్యము నిచ్చి తరువాత బుట్టిన శ్రీమ కావ్యమున దానిపేరు జెప్పెను. అట్టివాడు రామరాజును "బహుసంస్కృతాంధ్రకృతులకొ" బల్కాటు మెప్పించిన ప్రోహ యగునేని తత్కృతుల నొక్కదానినిగాని, కనీసము మెచ్చినవాని కావ్యరసగ్రహణనైపుణ్యమునుగాని, పట్టు పేరు మాసిపోనిచ్చిన యపూర్వదీరుడమునుగాని కవి చెప్పకుండుట విచార్యము. చెప్పదగిన తా వింతటి కంటే నింకొకటి కాదు. శ్రీ కృష్ణరాయలు పెద్దనను "ఆంధ్రకవితాపితా మహుఁ"నని సంబోధించినటుల నెత్తువ్రాసెను రాధామాధవమును రచించి కృష్ణ రాయలచే "రాధామాధవకవీ"యని పిలిపించుకొనిన చింతి పూడి ఎల్లన యొక డున్నాడు ఇతడును దీనిని జెప్పకొని యున్నాడు. వీరిలో నొకడును తండ్రి యొచ్చిన నామకరణమును దుడిచిపెట్టుకొనలేదు. ఇక దనకు బూర్వము గల దీరుడభానులనువా రందఱు దీరుడములను, లిరుదప్రదాతల యోగ్యతలను, జెప్పచు జేరులు యథా తథ్యములుగ నుంచుకొనట రామరాజధూమణు డెటు గదా? తండ్రి యిడిన క్యవహరనామమును ద్రోసి రాజకుటుకు రామరాజధూమణు డంతటి యుచితాను చితానభిజ్ఞుడా? ఎంతటి బహుసంజ్ఞుడైనను నింతటి పారుషహీనకృత్యమున కొడిగట్టి కవులలో దలయెత్తి తిరుగగలడా? అభజనగర్వాంధులను కవు లెండఱో సమ కాళికులుగ నుండిన రామరాజధూమణుడు వారిచే దన సరిత్రమున నిరంతరంధ్రాన్వేషణము గావింప బడుట నెఱింగిన, రామరాజధూమణుడు తండ్రిపెట్టిన పేరు మార్చుకొని, పరు లిడిన దిరుదమే పేరుగ స్థానింప బూనినచో, గావులు పొడిచినట్లు లోకులు నిందింతురని తెలియని యవివేక కాడుగదా? ఎన్నియో తప్పదు (ఫోర్గర్) పద్యము లతనిగూర్చి వ్రాయబడినవి కలవు. అందొకటనేని దీనినిగూర్చి యెత్తి పాడువు, ఎగతాళి జగుగదా? సాధారణముగా సగోత్రీకుడుగూడ దత్త హామము జేసికొనినగాని దత్తునిపేరు మార్చుటే! ఒక గ్రంథము గొని సామాన్యమును బహుమతి నొసంగి రాజు

పేరు మార్చుట, కవి దానిని ధరించుట—ఇది సుడువను, తలపనుగూడ నేవ్యామును సంశయ గాదా? వాస్తవ నామ ముండి యందుపై నిరుదముగూడిన నది రాజీం చునుగాని దిరుదమే పేదైనచో నిక దాని యోగ్యత జెప్ప బనిలేదు. అటుల బల్కుట రామరాజును, రామ ధూమణుని నిందించుటయే యగును. రామరాజునకు దనకు గల సంబంధమునుగూర్చి ముచ్చటించవలసినచోట దాను తిలోహితుడై, నాలుగుమాటలు తిరుమల దేవ రాయనిచే ననిపించి, వంశావతారికయందు రామ రాయని కేవలయోధునిగ జూపి, రామరాజుచే దాను గొన్న తృణమును మేరువుగ గొనియాడి, యొక్క సీస పాదమున షిరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున జెప్పి రామ రాజధూమణుడు దన విధిని నిర్వర్తించియున్నాడు. రామ రాజధూమణుడు రామరాజుపై జెప్పినవి కొన్ని చాటు వులు. "బహుసంస్కృతాంధ్రకృతులు" అతిశయోక్తి. దిగుదప్రదానము అని తలంచుట ప్రమాదము. ఏ సాధా రణమును బహుమానమునో, లేక బహుమానములనో పొందియుండుట నిజము. తుదకు ఏమను, అగ్రహారము గూడ ననిమానింపదగినజే. ఏలనన, రామరాజు, తిరుమల రాజు వితిరణలు కవికి కడుపు నింపించి శాంతి గూర్చ జాలని వని ముందు రెలియగలను గావున. ఈ కారణము లన్నిటినిబట్టి రామరాజుతో రామరాజధూమణున కత్యల్పమును సంబంధముమాత్రము గల దనియు, రాయల యనంతరము రామరాజు విఖ్యాతపరిపాలనాదక్షు డగుట నతని సంబంధ మించుక గల దని నూచించుట గౌరవసంపాది యనియు, మహావీరుడు రామరాజు మున్నగు తన జీవిక కాధారధూతు డగుట, అందును దనకు బ్రహ్మాశ్రయుడగుటను కవి తా నేవియో చాటు వులు రచించి, తన్మూలమున రామరాజుచే నాగించిన స్వల్పములను ఘనములుగ జాటించి, రాజుకు దనకును గల సంబంధమును బ్రకటించెను. వంశావతారికయందు రాజరాజును పదుగురలో పదునొకండవవాడుగ జూపెనే కాని తన కెక్కువ చనవు, పరిచయము గలవానినిగూడ రామరాజధూమణుడు జూడ తెలియకుండ జేసెను.

ఇట్లుంటున రామరాజు సరసికు డని చెప్పి నటుల భావింపరాదు. ఇతడు మామను మించిన యల్లుడు. అయిన నేమి ఫలము. రాయలకాలమున గల చక్రకాల పాత్రములు రామరాజుకాలమున మాజీపోయినవి.

ఇతనికి సంగీతసాహిత్యములలో గాలము గడపు నవకాశములు లేవు. కావుననే రామరాజుకు లభించి యాచంద్రతారకము రహింపదగు కృతినంతానను తిగుమల రాయలకు లభించినది. రామరాజు నిరంతరదేశరక్షణ దీక్షాధురంధరుడై రాజ్యమున బర్యటనములు సేయుచు, శత్రునిగ్రహమార్గముల నన్వేషించుచు, ఆత్మీయ సౌఖ్యత్యాగముగూడ నొనర్చి దేశశాంతిస్థాపన కార్యము నొనర్పవలసినవా డయ్యెను. వర్తమానమున శ్రీ జనపార్లమెంటు సభాసభాగారికి పాటకచేరీలలోను, సాహిత్యవిలోదములలోను బాల్గాని యానందించ నవకాశమున్నదా? తుణుము తీరిక గలదా? ఇటుగంటి బాధ్యతయే నునాడు రామరాజు తలపై బడెను. కావున రామరాజ భూషణుడు అతని సంస్థానము నాశ్రయించి యుంకి యిచ్చినదానితో దృష్టి పెట్టించి, రామరాజు కాలమున గోజులు గడపి తిగుమలరాయనిగోజులలో నించుకంటె స్థితిరజీవితము లభింప గృతి బ్రారంభించి యారాజున కంకిత మిచ్చెను.

బిరుదు కాదు - పేరే

వసుచరిత్రవ్యాఖ్యాత సోమకవి. ఇతడు, “మూర్తి, భట్టు మూర్తి, రామరాజభూషణుడు” అని వ్యాఖ్యానప్రారంభమున, గ్రంథమున వ్రాసెను. పేరు నకు, ఓరుదునకు వివక్షతి కెప్పక నన్నిటిని జోడించెను. అవి యివి :

“ఈ రీతిం గవిత్వావతానవృత్త గౌ
రీశానమూర్తిసూక్ష్మ
దానోద్దేపనైన నాకు నెనవి
ద్యాకంఠు లెల్ల నమో
హరిప్రక్రియ మూర్తిచేత రచితం
దైవిప్రసాదం పా వసు
మౌరాట్టిత్రచరిత్రోక్తయియి, యు
తానహంబు పుట్టించినా.”

కారణమున దైకవి ని

“కాయము పెచ్చగ గాత్యకర్తయై

భూరికళాకలాపురంబు

పొల్పునసించిన బట్టు మూర్తిచే

నీరికై మై సుఖార్థంబు

హీనపదాస్పదమైన యా వసు

మౌరముణప్రవృత్తము సు

సాన్యము గాదు తలంచుమాడగలకొ.”

మొలత నిటాలు వ్రాసిన సోమకవి వసుచరిత్ర ప్రథమాశ్వాసము ౧౭ వ పద్యమున కర్థము వ్రాయుచు రామరా జుచ్చినటయు తిగుమలదేవరాయలు కెప్పన—

“దత్తాత్రుగ్రంథంబున రత్న హారమాయ వే

దంతాగ్రహారాది స

త్కారం బంపితి రామ

భూషణకవి”

అను వాక్యములకు—

“అతని దయచేత, రత్న హారము=మణిహారములును, హయ=గుఱ్ఱములును, దేవింప=విగ్రహములును, ఆగ్రహార= అగ్రహారములును=, ఆది=మొదలుగాగల, దత్తారంబు= బహుమానమును, అంపితి=పొందితిని, రామభూషణకవి= రామభూషణనామధేయము గల కవి”

అని వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను. ఇందలి నామ ధేయార్థ మెయ్యది? ఎఱుగ పెట్టినది? ఓరుద మేది? సోమకవివాక్యములు ప్రమాణము లని విమర్శకులు నిర్ణయించుకొనిరి. ఆ కాలమున నీటి వివాదములు లేని కారణమున విన్న మాటలను స్వంతపద్యములలో జేర్చి ఉన్నదాని నున్నట్లు వ్యాఖ్యాతి లిఖించెను. సోమకవి స్వీయవాక్యములకు బల మున్నదా? కవివ్రాతకు బల మున్నదా? ఏది యధార్థము. జనప్రతినిబట్టి, తన విమర్శనాధారములు లభింపని కారణమున, జరిత్ర చర్చావిశేషములకు బ్రాధాన్య మిచ్చుట యపుడు లేని హేతువునుబట్టి సోమకవి యటయు వ్రాసెను. మఱియు బూర్వపు వ్రాతలకు బ్రాధాన్య మిచ్చుచున్న మనము సోమనకు బూర్వమున గల అప్పకవివ్రాతి నే మనవలయును? “నాపేరు రామరాజభూషణుడో”యని యతడు జెప్పకొనుచుండి “కాదయ్యా, నీవు మూర్తివి, భట్టు మూర్తివి, తగువాత ఓరుదుపొంతి పేరుమార్చుకొన్నాడు” వనట పరిహాసభావము. దోడ్ట విజ్ఞానము, విమర్శనా జ్ఞానము, పరికరములు అలవడియున్న నాగరికకాలములో నున్న మన మే, యింక ను నున ప్రతులను నమ్మిన హేతువుచేత సత్యార్థములు దెలియవచ్చినను విశ్వసించకున్నాము. పోతన “ఒంటిపెట్ట, ఒరంగల్” నివాసము, “భద్రాచల

రామదాసు - కవీరు" ఉపదేశము. వాసుదాస స్వాములును, రాఘవాచారిగారును తక్కువగా రనుటకు, విమర్శ, చరిత్ర తెలియనివా రనుటకు సెననికి వెఱుపు గలుగదు? నాగరకయుగమువారమున మనమే యిటుల నమ్మకములతో నుండునైతిహ్యములను నమ్మి సోమన వ్రాసిన వ్రాతను బ్రమాణముగ గొనుట విరద్ధము. పసుచరిత్ర, వారిశ్చంద్రనిలోపాఖ్యానములకంటె సోమనే, ఆంధ్రకౌముదవాక్యములు ప్రబలములు గావు. వాదనాపటిమకై వాని నడ్డుట ప్రయోజనరహితము. కావున రామరాజధూషణులు అనునది చేరే. దిరుదు కాదు. సోమనవాక్యములకు, కవినాక్యమునకు నడుగు తుదర లేదు. పరస్పర విరద్ధములు.

గువకు గ్రంథముఖపత్రములు ఏమి? :

అవి నాక తెలుగున లేవు. ముద్రాపకుల, పరిష్కర్తల యభిప్రాయముల బట్టి యవి ముద్రింపబడినవి. నాకక గల పసుచరిత్రము ౧౯౦౩ లోనిది. ఎడ్వినలూడి సంకేతయ్యగారిచే ముద్రింపబడినది. దాని ముఖపత్రమున "శ్రీరామరాజధూషణకవి ప్రణీతంబయిన పసుచరిత్రము ఆను నాంధ్రకావ్యరత్నము" అనియున్నది. దాని ప్రకృతులయందు "భట్టుగూర్తి నామాంతుండు నను రామరాజధూషణకవిండుండు" అనియున్నది. కేని కిచట వ్రామాణము. పరస్పర విరుద్ధములను నిట్టి వ్రాతలనుబట్టి కవిన్రాతను, అభిప్రాయములను చలక్రిం దొనగ్రుట్టలో సారస్వయ్య గవరారు. గామరాజధూషణునకు చగువాత గొన్ని యేండ్లకు రచింపబడిన 'సరపతివిజయము' రామరాజుగొప్పనే చెప్పచున్నది. రామధూషణుని ప్రమేయమును జెప్పచున్నదా? దిగుద మిచ్చినట్లు, బట్టుగూర్తిని రామరాజధూషణుని జేసినటుల దాన గలదా? కరతలామలకముగ జరిత్రము రచయితగ్రంథములలన నచగత మనుచుండు శిలాశాసనములు, గ్రంథాంతరములు నిదర్శనములను జూపి చిరప్రపంచముల యధస్థానము కానేరదు. గ్రంథస్థులను ప్రమాణములు గనవట్టుచుండునైతిహ్యములతోన, దదాధారములతో రచించు రచనలతోను బ్రయోజన నెయ్యది? అట్టివి లభింపని నానైతిహ్యమున దిక్కుగుట తిప్పదు. కావున నవ్యవయ మున నైతిహ్యము లుపకరింపవు.

ఇతడు తిట్టుకవియూ?

ఎన్నడును కానేరదు. రామరాజధూషణుడు చక్కని వివేకము గలవాడు. వినయము జూపువాడు. అందుచేత నతనికాలముకవు లెవరును జెప్పని "సనాత నాధునాతనాఖిలమహాకవిజనానుగ్రహించున" అని యగునాతనకవులనుగూడ బ్రశంసించియున్నాడు. తా నెంత గౌరవముగలవాడైనను, పండితుడైనను, జాత్య నాంకారులను సంకుచితహృదయులు తూలనాడుదు రను నభిప్రాయ మతనికి లేకపోలేదు. అట్టివారి వినయ విధేయతల జూచియైన బుగ్గలిగియుండుగు గావుత మనియే తాకవృష్ట్యా యతిడు వ్రాసియున్నాడు. తాను "శాపానుగ్రహాశక్తియుక్తుః"నని యితిడు ప్రతిజ్ఞ జెప్పలేదు. ఎక్కడిదింటియో "లాట్ట యి నేటి మాట" పద్యమును గొనిచ్చి దానిలో "రట్టకి బట్టుమా రికవి" యుండుట బట్టి యామాతిక కితడే కర్త యని, ఆ బట్టు మా ర్తియేరామరాజ ధూషణునియంట నత్యధారము. ఆ పద్యకర్త యొకడో 'రట్టకి.' అటుల దన నెన్నిడును రామరాజధూషణుడు హేయముగా జెప్పకొనడు. అతడు వ్రాసియుండిన స్వీయచరిత్రసంబంధములను పద్యముల నతని గ్రంథములలో జూచిన నట్టి రట్టకివా డిత డెనుట అపచార మును. కేళేద్రిమ్యగులన బట్టు రచయితలు, ధూర్జు లానాటినుండి నేటిదనుకను జాల ముది కలగు. భాష సంబంధజీవనులను నట్టి బట్టులం నందఱు 'బట్టు మా ర్తు' లనుచు ఓలుచు నలవాటు తెనుగుదేశమున గ్రొత్తకాదు. అన్ని చాటువులకు, బూటకములకు బట్టుమా ర్తి నొక్క నిని గర్తగ జేసి, అతడే రామరాజధూషణు డెనుట నిరాధారమును పొరబాటుమాట. ముఖ్యముగ గృష్ణ రాయని కిందుక ముందునుండియు, నుంటపల్లి భాస్కరుని దనుక నిట్టి సంచాగులన బట్టుకవులు పెక్కుగు గలరు. అట్టి బట్టుపద్యముల గొన్నిటి జేర్చి యందు రాయల పేగుంట గమనించి రామరాజధూషణుడు రాయలచే బహుకరింపబడె ననియు, కావున నతడు అష్టకవులలో నొక డనియు సాధింపజూచుట సకారణము కాదు. ఇతడు తిట్టుకవి, దీవకవి కాదు. ప్రబంధకవి. సరససూపాలీయకర్త జేయుటకు, కృష్ణరాయనిసభలో జేర్చుటకు నీ మహాకవిచరిత్రము నిన్ని గంద్రగోళములలోనికి దింపుట శ్రమహేతువు; సత్యధారము. ఇవ్యవయములను, కవితృపు పోలికలను

నిచట జర్పించుట గ్రంథవిస్తరహేతువు. ఒకటే గమనింపవలెను. రామరాజభూషణుని విద్యాతిశయము గాంచి యనూయాపగలై యతని కొంచెము తక్కువ పర్జయు నాధారముజేసికొని లోకువగ నెన్నియో పదంతులు లోకులు గల్పించిరి. పద్యముల కెక్కించిరి. అవి లోకమున వ్యాపించినవి. 'బట్టుమూర్తి' మాత్రము గాదు, 'బట్టువా' డనియు నొక నైతిహ్యములో బ్రహ్మశ్రీ శాస్త్రిలుగా రుదాహరించిరి. బట్టువా డను నది మనము పేరని అనలేముగదా! ఈ కాలమునగూడ బాపనపంతులు, కిరస్తానిపంతులు, బాపనపంతులమ్మ, సాలెపంతులమ్మ, పెట్టిసిద్ధిగాంతి, కమ్మశాస్త్రిలు, కమ్మ బ్రాహ్మణుడు, నాయాబ్రాహ్మణుడు" అను పలుకుబట్టి వ్యాపించి యుండుట మన కవిభవములో నన్నద. వీ రందఱు పేర్ల వేయఁట తగవు కాదుగదా. ఈ రీతిని పూర్వులు పండితులుగాని, కవులుగాని, తిక్తుంగల పెద్దలుగాని కులసూచకమును మాటలను వారివారి ప్రజ్ఞా విశేషములకు, వృత్తులకు జేర్చి పెట్టఁబడఁజే నేడు మనకు నలవడినది. ఇవ్వకులైన రామరాజభూషణుడు భట్టకంఠేష డగుట, మర్యాద తెలిసినవారు గౌరవనూచకముగ 'బట్టుమూర్తి' యనియు, సామాన్యులు, వనూయా పరులు 'బట్టువాడు, భట్టాజు' అనియు బిలువసాగి రనుట సమంజసము. దానినే పేరయి మనము వాదించుకొనుట లోకాచారమునకు, సంప్రదాయమునకు గూడ జాల దవ్వన మాట. ప్రకృత మునసరింతును.

స్వభావము

వసుచరిత్రమున నితడు "శ్రీరామపదారవింద" యను పద్యమునను "అధునాతి నాభిలమహాకవు"లను వాక్యమునను, దన జైవభక్తిని, సమకాలికులయెడ నడకువను బ్రకటించెను. ఇవి యతని సహృదయులను దెలివిడిసేయుచున్నవి. వసుచరిత్రవ్యాఖ్యాత రామ రాజభూషణుని "కారణజన్ము" డని ప్రశంసించి యతని యపద్యశసాహితీకావైభవమును మెచ్చియున్నాడు. ఈ వ్యాఖ్యాత శ్రీమత్పార్వతీరాజేశ్వరరప్రసాద సమాసాదిత పృథ్వాదనవద్యనిభిలవిద్యావిశారదుడు." హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానవ్యాఖ్యాత "చిత్రకవి" అనంతాఖ్య" కవి. ఇతడు లక్ష్మణపారసంగ్రహకర్త. మూలగ్రంథకర్తను బోలి యీ వ్యాఖ్యాతయు "శ్రీహనుమద్వర్ణలబ్ధపకవిత్యవతురుడు". ఇక హరి

శ్చంద్రనలోపాఖ్యాన, వసుచరిత్రల గ్రంథకర్తయు దన యుదంతము నెటుల జ్ఞేషగ్రంథమున ద్వ్యర్థిప్రబంధ మున నెల్లఁపించి యున్నాడో విమర్శించి యథాగ్రము నరయ బ్రయత్నింతము.

"వనధిలంఘనకృపాచరితోభయకవి
తాకశారత్నశ్రీత్నాకరుంఢ
నకలక్ష్ణాటరక్షాఘంగరరామ
విభుదత్త భచ్చిహ్నువిభవయుతుఢ
వసుచరిత్రాదకావ్యస్థితబహువృత
ప్రాపిత నేకరత్నస్థపుంఢ
శాశ్వతశ్రీవేంకటేశ్వరగాఢగూ
నిగుపాధికైశ్వర్య నిత్యయశుఢ;
శ్రీకరమహాప్రబంధాంక సింగరాజ
భిమ్మరాజప్రియతనూజ ధీరసూర
పాత్యజుఢ రామవృష్ణుపజ్ఞాన్యకవి
నంకిత మొనర్తు నీకావ్య మనఘభక్తి."

(హ. న. ప్ర. ఆ. ౧౩.)

నిరహంకారపాంకత్యముండితుడగు నిక్కవి కేసరి తన జీవితము జైవమునకు, రాజునకు నంకిత మొనర్చి స్వీయచరిత్రము సమగ్రముగ నిందు జెప్పి యున్నాడు. ఈ సీసమునందలి "భచ్చిహ్నులు" వసుచరిత్రమునందలి "శ్రీరామక్షితిభుక్" అను పద్య మున దిగుమలదేవుడు ప్రసంగించినవే. ఆ వాక్యము లకు సోమన అర్థము జెప్పయుంట బైన జూచితిమి. దీనిని నరసభూపాలీయమున మార్చికవి వ్రాసిన సీసము నందలి "భచ్చిహ్నుర్తి నామధేయు"నను వాక్యముతో జోడించి దాన, దీని రెంటు 'మధి' శబ్దమున్నది గావునను, ఈ శబ్దము రామరా జిచ్చిన చిహ్నులు విశేషణము గావునను, ఇయ్యది "మూర్తి నామధేయు" ననుదాని కంటువడియుండెగావునను, ఈ "మూర్తి బట్టుమూర్తి" యనుట సంశయింపరాదనియు, ఈ 'భచ్చిహ్ను' మను దానినే యతనికి రామరా జిచ్చిన 'రామరాజభూషణ' డను బిరుదము, నటులనతడు సంకేతించియున్నాడనియు, అందుచేత మూర్తి, బట్టుమూర్తి, రామరాజభూషణు లనున వొక్కవ్యక్తిపేరనియు మనముదలచుట న్యాయ సమ్మతము గాదు. అసంగతము. అపవ్యయము. అటులేని నరసభూపాలీయ రచనమునకు బిమ్మట రామరాజు నాశ్రయించెనని జెడ్డులు కొందఱు నెలవిచ్చుచున్నారుగదా.

ఆరాజిచ్చిన బిరుద మీ 'సభ'ము ఈ సరసభూపాలీయ మన నంపె గారణము? దీనిని తిరుసు గావంప సరస భూపాలీయము ప్రథమమనియు, కాను ద్వితీయమనియు మఱియొక సమస్య. సరసభూపాలీయకర్తృత్వము నీరీతిగ స్థాపించి, సదవశి ధిట్టుగూర్చి యున్నది 'నే రని రూఢి' జేసి 'రామరాజభూషణు' డగునది బిరుదముగా స్థిర పఱుప నిన్ని పంకతిగురుల్లు అనసరింపవలసినచ్చెను. సహేతుకవాక్యముల బ్రత్యక్షప్రమాణములు జూపి "రామభూషణు" "రామనృపభూషణాఖ్యసుకవి" నని యితడు వ్రాసిన మాటల నతని మాటలతో బూర్వ పక్షము జేసి పరస్పరప్రతిఘటనము నెల్లఁగి మనము చెలిసికొనగలిగినవాడు మన మీ పై సాదాహరించిన సీస పద్య వృత్తాంతమును నిగసించి యిమ్ముహూకవిని యనృత వాదిగ నొనర్చును. పోలికకవిత్వము, ఒకేపద్యముభయ గ్రంథముల నుండుట నింకొకపరి చిత్పితము. ఇట్టివి చాల గలవు. ఇది కాక మనరాదు. కులగోపన మొనర్చు జేసి వాడుటకు మోహాది తన కావ్యముల నన్యజేసిన బెగుదినునే నామధేయముగ గ్రహించ ననుట రామనృపభూషణుని అర్హస్థిత్వాంతమున, ప్రత్యక్ష ప్రమాణరహితమును తిర్క్కునున గళంకియని సిద్ధాంత మొనర్చుటయేగదా! నేడుగదా పాపముపండి, ఉద్యోగములకు, నడుగరలకు, స్వీయభూమిలకు, మిథ్యా గౌరవములకు, నిష్పక్షపాతు డని నిరూపించుకొనటకు, కులముపేరును, శరీరమిచ్చిన తండ్రిపేరును దాచి, డాండికవర్తనమున కలవాటుపడు నవధి ప్రార్థనజేపా ధారులకు సంప్రాప్తమైనది. ఆత్మగౌరవము, కులగౌరవము లేనివా డని రామరాజభూషణుని మన ముచట ఈ కాలపు విరుద్ధపద్ధతుల నాశ్రయించి పూర్వుల గుణ దోషముల బరీక్షించుటగాక మఱియొకటి యగునా? పేరును బిరు దని చెప్ప విమర్శకులలో ప్రథమ గ్రంథ నిర్ణయసందర్భమున మఱిల మతిభేదముల? ఇందు నిమిత్త మాశ్రయుల, ఇష్టదైవములగూడ, సంఖ్య యందు చెంచుట? మార్పుట?

రామరాజభూషణుడు శ్రీరామమంత్రోపాసకు డగుట జాల సహనము గలిగి గర్వము, అహంకారము నెఱుంగని ప్రశాంతహృదయును గలవా డని హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమునందలి యుపోద్ఘాతపద్యములు జెప్ప చున్నవి. మఱియు నతడు డన వంకావతారికాది

గ్రంథవిస్తరముతో బుటలు నింపక సంగ్రహపఱచి యా భాగమంతయు శ్రీరామపరముగ జీత్రించి యున్నాడు. అతడు శ్రీరామచరణసేవాపరతంతుడు. శ్రీరామభక్తుడు. శ్రీరామనియందు గల యవ్యభిచారిణి యను స్వీయభక్తితత్పరత్వమును నెల్లఁపించియున్నాడు. ఇవిషయమున నతని భావ మొకటి జూతము.

"ఆత్మజనకు డాశాంతరసావలంబ మునకు శాంతరసావలంబునకు బూచు నెవల నేకగుణగూర్చి నెవలకుండె రాము డాకారవిక్రియారహితు డెందు."

(పా. న. ౧ ఆ. ౨౫.)

ఇట్లు శ్రీరాము నుపాసించు నీ భక్తకవిస్వభావము, అంతరంగమున నెంతని నుతింపగలదు? శ్రీరామ మహిమాతీతమును నీ క్రిందిపద్యమున జెప్పెను:

"అజభవస్రీతిగా నభిలమంగళమహా విరూఢిగా గాంచిన విష్ణుగూర్చి విమలస్మృతిసంభోదయముగా జతుర్వ్యక్తి విభవంబు బూనిన వేదగూర్చి భువనచైతన్యసంభవముగా నిశిచరీ ఘాతయైన పభప్రకాశగూర్చి గురుసత్కీర్తనాఫలస్ఫురణగా నతుల ధా రిత్వకరూఢి నలసిన సుకృతగూర్చి పతికృతాభిలశాపమూర్చితముని ప్రి యాపునర్జీవ మొనర్చు నమృతగూర్చి శ్రీరఘూత్తము డతని చాగిత్ర మరిది పుట్ట బుట్టువులకు గాక బొగడెదరమె"

(పా. న. ౧ ఆ. ౧౯)

వసుచరిత్రమునవలెగాక శ్రీరామాంకితమును హరి శ్చంద్రనలోపాఖ్యాననాందిపద్యాదులు అన్నియు శ్రీరామసంబంధమున గూర్చబడినవి. శ్రీరామ, సీతా, భరత, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నులను, అంజనేయని, శ్రీమ ద్రామాయణరచయిత బ్రాచేతసుని, శ్రీరామకథారచ యితగు నీవరీకవులను సంగృహిం చెను రామరాజ భూషణుడు. అనంతరము "అని యిష్టదేవతామననమంగళ సమాచరణంబును" అను చిన్నపదనమును వ్రాసెను. ఇక్కడికి "ఇష్టదేవత శ్రీరాము"డని యీవాక్యము దృఢపఱచి దేవతాంతరము లేదని రూఢిజేసినది. అంజ

నేయస్త్రుతిని వ్యాజముగ గొని శ్రీరామభక్తుని శక్తి నిలుల జాటించె నీ యనఘుడు :

“రామభక్తునకు భారమె ఘోరపంకాని

తరణపాటవ మన శరధి దాటి

రామభృశ్యున కరుదా మృత్యునిరసనం

బన మహాఘాతాగ్రహంబు జేరి

రామకింకరున కబ్రమె రమాసాన్నిధ్య

మన విశేషాదీశతనయ గాంచి

గానైకమతికి జిత్రమె పాశేవిగళశో

పాయం బన నజాస్త్రబంప మెడలి

రామపరతింధ్రునకు దుర్భరంబె విలయ,

వహ్నియన వాలశిఖిశిఖావ్యాప్తి నోర్చి

యరిపురం జేర్చిన నజేయు నైవమేయు

నాంజనేయు మనిశ్యేయు నభీకృతంతు”

(హ. న. ౧౮.౬)

“సర్వసర్గాక పరిత్యజ్య” యను భగవద్వాక్యమును నమ్మి, మననంబున, చిత్తప్రసాదము లభ్యుక్త కాగా శ్రీరామకింకరుడై తిరించినవా డిక్కవికటాలంకారుడు. తనను “కవిత్వనిధిభాభృశ్య జేసి బ్రోచిన యంజనా నందనడు” కల గన్పట్టి—

“సుతుల బెక్కంప్ర శాశ్వతరామనామ ధి

నయల జేసి పిలుచు భాగ్యోదయంబు

రచితాగ్రహరంబు రామచంద్రపురాంక

పూతం బొనర్చిన పుణ్యరేఖ

నవదివ్యభవనంబు సరించి శ్రీరామ

విభు బ్రతిష్ఠించిన విపులమహిమ

రామసరోనామరమణీయముగ దక్షా

కము వినిర్మించిన ఘనయశంబు

సఫలత వహించు నీ హరిశ్చంద్రనల క

థాయుగనిబంధచిత్రబంధప్రబంధ

మంకిత మొనర్చు రఘుభర్త కఖిలకర్త

కురుతరాభిషిక్తము లెల్ల నొడవు నీకు”

(హ. న. ౧౮. ౧౪)

అని యానతీయ దాసు శ్రీరామాంకితముగ హరి శ్చంద్రనలాపాఖ్యానము రచించె నట. కలలో గూడ

శ్రీరాంజనేయగూర్చి “శ్రీరామభూషణా! నన శ్రీరసపాషణా!” అనియే సంబోధించియున్నాడు.

ఇనట నీకవి “శ్రీరామునకు, లేక శ్రీరాముని సభకు”

గూడ భూషణమునంటినా యని నిశ్చయింపవలె గాబోలు.

దీనినిబట్టి రామగాజభూషణుడు సప్తసంతానముల

జాలభౌగము శ్రీ రామార్చణముగ బ్రతిష్ఠించిన నిష్కామ

కర్మయోగి యనియు, “ఇష్టాల్పార్థము”లను నిర్వహిం

చినవా డనియు తెలిసికొనగలుగుచున్నాము. పై నుదా

హరించిన పద్యములలోని యర్థములలన రామరాజ

భూషణుని స్వభావము, ప్రవర్తనము, బుద్ధిమత్తగ్రణు

లకు చల తెల్లము గాకవచ్చును. స్వవిషయము

జెప్పకొన దగినంతమాత్రమే వ్రాసెను. సహజపద్ధతి

ననుసరించి యతిశయోక్తుల పొంతి బోక దన విషయ

మును మచ్చటించును. కాంక్షియులు చలుకలేదు.

కావున నిరని కావ్యములు, కవనములవలె బ్రవర్తనమును

ప్రత్యేకప్రశంసకు జాలియున్నది. కవనము నుపయో

గించి లోకులబ్రువడిట్టు స్వభావ మితినికి లేదని యతిని

శ్రీరామభక్తియు, సంతానాదికసత్కర్మాచరణమును

విడిచునోయిచున్నవి. ఇట్టిను వైస్వగూవులగు తలి

దండ్రులు పుత్రనాత్మల్యమున బెట్టికొన్న పేరును

త్యాగము జేసె నంట పాసగని మాట.

సుఖజీవనము

వసుచరిత్రరచనానంతరమునగాని యీ రామ భక్త కవికి శాంతియుతజీవనము లభింపలేదు. రామ రాజు పుట్టించనములు, తిగుమలరాయని యభిషేక ములు నితనికి సంతృప్తి గూర్చియుంపలేదు. నరాంకిత ముగ కావ్యరచన మొనగ్గుట రామగాజభూషణునకు జాల బాధాకరముగ నేయుండెను. దానిని “కవివాగ్వాప్తి పార” మని నిరసించి వర్ణధపురుషులగూర్చి యర్థకల్పన ములతో గొని కూడుట యనర్థమేకాని, యన్వయ కాదని తెగనాడి, యివ్వీషయమున దాను బొందిన యావేదనమును ధ్వనింపజేయుచు వసుచరిత్రమునందే యీ క్రింది పద్యమును వ్రాసి, ఆ పద్యమునందు “గవి వాగ్వాప్తిపారము” న కన్నాడున పదాన్య నొకని జేర్చొని యున్నాడు.

“అతిధీరుం డతిదానకూరు డతిర

మ్యాకారు డతిధింత ను

ప్రతుడంచుండను సన్నుతించుకవి వా
గ్వాప్యపార మెల్ల యథా
రతమందై విలసిల్ల దిర్ఘలమహా
రాధేంద్ర శ్రీ వేంకట
శ్రీనివాసోత్తము డందు నిందుగతి గ
ల్పించెన్ గవిశ్రేణికిన్

(ప. చ. ప్ర. ఆ. ౮౩.)

కవుల సందర్భమున నింతటి మహోదాత్త భావమును, వర్ణనమును రామ, తిరుమల, దేవరాయల పరముగ నెచ్చటను రామరాజఘాషణుడు వ్యక్తమొనర్పలేదు. దీనిని బట్టి యాసోదరులు పేరుకు బెద్ద లైరేగాని, నిజముగ భావాజీవనులగు కవులమనుగడికు బద్ధమున గానవచ్చుచున్న తిరుమలరాయని కవిగొట్టు కొడుకు వేంకటరాయ జేడుగడయై వారికి దృష్టిగూర్చిననియు, నితని దేవమాత్రమే కవినాగ్వాప్యపారము అనర్థముగాక నగనంతమై, సత్యమై చక్కని ప్రతిఫలము నొందుట వలన వారి కతడు ఇహపరసుఖములు గల్పించిన యతి దానశూరు డనియు, దానశీలుడు గావుననే సుప్రతుడనియు రామరాజఘాషణుడు కవిజనమందారు డగు నమృతహనీయు నభివర్ణించి మెచ్చెను. తక్కిన వంశావతారికయందలి ప్రభువుల కీ “కవిజనాశ్రయ” లను కీర్తి దక్కదయ్యెనని మన మిచట దెలిసికొనుచున్నాము. “కవిశ్రేణి కిందునందు గతిగల్పించినా” డనుటలో దాత యాన్నత్యప్రదర్శనమును మాత్రమే యొనర్పక, తనకు గలిగిన ఆత్మసంతృప్తిని, అన్యాశ్రయముగాని, నరాంకితకృతీరచనమునకు బడవలసిన కక్కురితిగాని పని లేని తన స్థిరతరతాంతసుఖజీవన సమృద్ధినిగూడ బెప్పి యీ మహోపకారమంతయు ‘వేంకటరాయల’ దని రామరాజఘాషణుడు శిలాక్షరముగ వ్రాసియున్నాడు. అశనవసనముల కాయాసపవనపరములేని నిరపాయ సుఖజీవనసంపదయును, శాంతశ్రమదమాదులతోడి పరిశుద్ధహృదయమును లభ్యపవ సుస్థిగడై కొరమాలిన నరస్తుతుల పాంత బోధక, శ్రీరామార్పణముగ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును రచించి, ఆజరామరముగ కీర్తనార్జించి రామరాజఘాషణుడిందునందు సద్గతి గాంచి కవిమండలమాదామణియై ప్రకాశించుచున్నవాడు. ఇతని కావ్యేంద్రిర నాశ్రయించి దానశౌండుడగు ‘వేంకటరాయఘాషణి’ యును శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామిగ భావింప బడుచున్నాడు.

వేంకటరాయని యోగ్యత

రామరాజఘాషణుని జీవితనాక యీ వేంకటరాయనావికాశ్రయమున నొడిదుడుకులు వడక, పదిలముగ భారము ముట్టినది. తండ్రి పరిపాలనము వహించు నాటికే వేంకటరాయలు, నితని యన్నయగు శ్రీరంగరాయలు గూడ దండ్రీకి దోడై కార్యనిర్వాహకులుగ నన్నటుల వసుచరిత్ర పద్యములు సూచించుచున్నవి. ఈ హేతువుచేత బై పద్మాద్ధమును పరిశీలించినపుడు, తండ్రియనుమతితో వసు చరిత్ర ప్రారంభము సేయించినవా డీ వేంకటరాయ లని తోచకమానదు. ఈ వేంకటరాయలనే వేంకటపతిరాయలనియు, వేంకటేశ్వరు డనియు గవి పేర్కొనియున్నాడు. తిరుమలరాయని ధర్మపత్నియు, నితని తల్లియు నగు ‘వేంగళాంబ’ కవిజన స్తోత్రపాత్రమైన మహాసాధ్వీ. ఈ తల్లి విద్యాభిలాషిణి. కావున నెందఱో విప్రబాలకులకు విద్యాదానము సేయించెనట. చిత్తగించంకి యీ క్రింది పద్యమును:

“ఉంచిన యగ్రహారముల

నన్ను తవైఖరి విద్యలెల్ల ర

ప్పించిన విప్రవక్త్రముల

బెంచిన నవ్యః సోత్కరంబులన్

నించిన బల్లటాకముల

నెమ్మి గనందగు వేంగళాంబ య

భ్యంచితకీర్తిసాధ విశ

దాక్షరసూనమరాళరాజమై.”

(ప. చ. ౧ ఆ. ౬౪)

“విప్రవక్త్రములకు విద్యలెల్ల రప్పించిన” దొడ్డ తల్లికి జనించిన హేతువుచేతనే కాబోలు యీ వీర వేంకటపతిరాయలు” కవినాగ్వాప్యపారము యథార్థమందై విలసిల్ల గవిశ్రేణి కిందు నందు గతి గల్పించి” ధన్య డయ్యెను. ఈ కవితలకుని జీవితమున నితడు గణ్యతవహించిన మహారాజు. పురుషశ్రేష్ఠుడు. పుణ్యస్థోకుడు. కవితాలతాలవాలమున కీ యుదారచిత్తుడొనరించిన దోహదముమూలముననే, తెలుగు పలుకుల కలంతి పూర్వములు అసదృశములు నగు యెందు కబ్బపు దొడవులు అమరినవి.

ఇంకొకమలిక

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున గవి తన వృత్తాంతమును నివేదించియుండిన సీసపద్యమున నాల్గవచరణము. “శాశ్వతశ్రీ వేంకటేశ్వరరామగ్రహనిరుపాధితైశ్వర్యనిత్యయపద”నని రామరాజభూషణుడు వచించెను.

బ్రహ్మశ్రీ సీతారామకృష్ణులుగారు ఈ సందర్భము నిటుల వ్రాసియున్నారు.

“మఱియు నరసగూపాలీయమున బరమపద నాధుడైన విష్ణువు గ్రంథాదిని కర్ణింపబడుటయు, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున ‘శాశ్వత...యపద’నని చెప్పకొనుటయును బరిశీలింపగా నీ కవికి బరమపద నాధుడగు విష్ణువే యిట్లైన మనియు, దద్విష్ణుని యవతారమును, స్వేచ్ఛజేతాంతరమును నాంజనేయునకును బూజ్యదేవతయు నగు శ్రీరామదేవతను నితడుపాపించెననియు దోచుచున్నది. కాన నీ సందర్భము రరస భూపాలీయకవియే వసుచరిత్ర, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానకవి యని బలపఱచుచున్నదిగాని విశిష్టతావాదమును బలపఱపఁజేరదు.” (రచ. విమర్శనము ౬౦ పుట.)

నరసగూపాలీయ కవి విషయము నలచెట్టి యీ వేంకటేశ్వరుని విచారితము. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునందలి “నధిలంఘన” యను సీసమున రామరాజభూషణుడు వసుసరించిన క్రమమును జూతము. ఈ పద్యమును “స్వభావ”మున కీర్తి కరింద నుదాహరించియున్నాను. ఆ పద్యమున గవిని “కవిత్వనిధిలాభధన్య జేసిన” ఆంజనేయుడు మొదలు బ్రస్తుతింపబడెను. గెండువాడు “సభచిన్నాను” లిచ్చి తొలుత నాదరించిన రాజు. వసుచరిత్ర కృతిగాని రత్నములచే నభిషేకించిన కృతిపతి (తిరుమలదేవరాయలు) నూడవవాడు. ఇటుల నూడుచరణముల ముగ్గురి నుదాహరించి వారివారి యధికారతారతమ్యముల జూపి, తుదివాడుగ “శ్రీవేంకటేశ్వరుని” జెప్పెను. తరువాత నా వేంకటేశ్వరునికి బిమ్మటివారినిగ దన వంశక్రమము నిట్లు జెప్పెను: ప్రసితామహుని సింగరాజును, పితామహుని తిమ్మరాజును, పితయగు సూరపరాజును, తుదివానిగ గృతికర్తయగు దనను జెప్పెను. ఎత్తుగీతి పాదములు నాల్గింట నలుగురును, తనతోగూడ దన వంశమువారిని, సీసపాదములు నాల్గింట దన జీవనాధారపురుషులగు

పుల నలువురను గొప్ప, కొలది యంతరువులు దలియు నటుల చక్కగ వక్కాణించి యున్నాడనుట స్పష్టము. పెద్దపాదములలో నాలుగవదానియందు జెప్పదగిన యావంశములోని చిన్నవానిని, చిన్నపాదములు నాల్గిటిలో తుదిదానియందాత్మగం శజాలలో జిన్నవాడగు తనను జెప్పెను. అందువలన నిందలి వంకటేశ్వరుడు శేషాచలాధిశ్వరుడు కా డని వెల్లడియగుచున్నది. క్రమముననుసరించి మాడు నీతఁడెడే (పరమపదనాథుడే) యగు నేని, అతడు నొక యిట్టదేవతయై యుండునేని రామరాజభూషణుని వంటి లాక్షణిక ప్రమాణకవి క్రమభంగము గావించి యాంజనేయునకు, రాజులకు జీవరక్షేషునా? అతనిని ప్రథమపాదమున నేమాపించియుండును. మఱియు నరసగూపాలీయకర్తృత్వ మాగోపించుటకు రామరాజభూషణుని కావ్యమునందలి వేంకటేశ్వరుని వోడ్కొని చని నరసభూపాలీయనాందీపద్యములో జితేశని యచట విష్ణుదేవుని పేరుంట నీవేంకటేశ్వరనామముమార్చి, యా విష్ణువే రాజరాజభూషణుని యిట్లైన మనుట దద్విష్ణుని యవతారమే శ్రీరాముడు గావున నాపేరుతో గృతి ప్రారంభముజేసినా డని వసు - హ. న. ల విషయమున జెప్పి రామరాజభూషణుని యిట్టదేవతకు గూడ నామభ్రంశ మొనర్చ జూచుటలో ఫలమావంతయు గలుగదు. రామరాజభూషణుడు వసుచరిత్రప్రారంభ పద్యమున సీతారాముల గొనియాడి మ్రొక్కి, వందనభాగము ముగియ—“అని యిట్టదేవతా వందనంబును” అనియు, “అని యివ్వినంబున నిట్టదేవతామనన మంగళసమాచరణంబును” అనియు శ్రీరామ, సీతా, భరతాదుల వందనకార్యానంతరమున హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును జెప్పెను. అంతేకాని యెచటను బరమపదనాథునిగాని, శేషాచలాధిశ్వరునిగాని పేర్కొని సంస్తుతి జేయలేదు. షేరు మార్చ బ్రయత్నించుటతో నాగక నతని యిట్టదేవత పేరునుగూడ మార్చి ప్రధానవృత్తము చిక్కవివేకంప మెలికలు దిప్పి తార్కారోనర్చుట సత్యమును గప్పిపుచ్చుటయే.

“శాశ్వత...శ్రీవేంకటేశ్వరుడు” తిరుమల రాయనికొడుకుగాని ఏడుకొంపలవాడెన్నటికి కానేరదు. పెత్తండ్రి, తండ్రి జెప్పబడినవిమృట నతడుండగిన స్థానమున నతని జెప్పి తన యాచితిని, రచనా

చమత్కారమును, కృతజ్ఞతను కవిరాజు నెల్లడించెను. ఈ వేంకటేశ్వరుడు పైన జెప్పిన వేంకట (పతి) రాయలు. ఇతడు కవిశ్రేణికిండు నందు గతులు గల్పించి" యావిధమున గణిత్యునిచే నభివర్ణింపబడి యమృతము దొయ్యెను. ఇతని వదాన్యతవలననే రామరాజభూషణుడు నిశ్చింతగ గావ్యసృష్టి యొనర్చి తన యిష్టదేవతకు సమర్పించి ధన్య పయ్యెను. కావుననే "ఆముష్మిక ఫలదాతయు" నితడే యని యమృతదాతృభావము జూపి వేంకటరాయలను వేంకటేశ్వరుడుగ జెప్పెను. కాని పైన వివరించిన ద్రావిడద్రాక్షిణీయులవద్ద నవలంబించి కాదు. దీనిని వసుచరిత్రమునందలి యీక్రింది పద్యము బలపఱచుచున్నయది :

"హరు ధాతారకశైలమర్గమున న
ధ్యాసీతుడై రాజశే
ఖరవిఖ్యాతి వహించు జందగిరి దు
ర్గంబందు శ్రీవేంకటేశ
శ్వరు డై బహురాజశేఖరపదా
సంసేవ్యుడై యార యు
ద్ధ జంతులికవాసితన్దిగులకుఁ
దద్వల్లభశ్రీలకుఁ." (ప. చ. ౧ ఆ. ౮౦)

వ్యాఖ్యాత "శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు = సంపన్నుడుడైన వేంకటరాయడు" అని జెప్పెను. వసుచరిత్రము నాడే వేంకటరాయలను "వేంకటేశ్వరు" డని పొల్పి చెప్పినంతటి మానసికసంకుప్తిని రామరాజభూషణుడు పొందియున్నాడు. కావున శ్రీరాష్ట్రులవారు నెలవిచ్చినటుల నా.న. పద్యపాదమునందలి వేంకటేశ్వరుడు వేంకటరాయలుగాని, పరమపదనాగుడు గాడు. దీనిపై నాధారపడిన నరసభూపాలీయకర్తృత్వమును రామరాజభూషణకవివిషయమున నంతయు కదా!

రామరాజభూషణుని గ్రంథములకంటె నతని చరిత్రవిషయమున నితరులు వ్రాసినవి యైతిహ్యములు; ప్రమాణములు కావేరవు. అతని వృత్తాంతము నతడే చక్కగ జెప్పవలసినంతదకు విషయ జీసి కొనెను. ఇతడు పెద్దనాగయిని మాదవర్మకునిగ నొనర్చు కొని, మనచరిత్రముకంటె త్రాఘముగ, శాస్త్రుసమృతముగ నుండవలె నని తలంచి కావ్యరచన మొనర్చినట్లు. ఇతడు "బహుళాంధ్రోక్తియప్రపంచమున దత్ప్ర) గల్గి మూహింప" నడుముగట్టిన ప్రోడ. "అవారిత

సత్కవికల్పవావిధూషావహాపూర్వసృష్టములు సానల దీక్షన జాతిరత్నము"లని కావ్యగౌరవమును జాతించిన భాషావేత్త. సమకాలికులచేత, దరువాతిగల కొందరనూనూపరులగు జాత్యహంకారులచేత చూడఁబార స్కారాదు లనఁబించియు గొంపవలె జలంపక, ఆంజనేయుని భాతి శ్రీరామధర్మిని విడువక కావ్య సృష్టి యొనర్చి అహంకారమును జయించిన మహావీరుడు. ఆంధ్రకవిపుంగవుల నితనివలె యోగ్యులక్షణము గలవా రతిదిలీదముగ నున్నాగు. అతని జీవనమునకు, కవిత్వపట్టుత్వసంపదకు, సుఖజీవితకు, అసమానగౌరవ ప్రాప్తికి, యోగ్యప్రవర్తనమునకు శ్రీసీతారామంజనేయులు ఆధారభూతులు. ఇటుంటి మహాకవి, ఉచిత జ్ఞాడు, పేరు మాగ్గుకొను నెన్నడును సమ్మదగని పొల్లునాట. ఈ గొడవయంతయు కవిజీవిత, కవిచరిత్ర గ్రంథకర్తలు చురుతిను గ్రంథముల గొప్పకొఱకు, పట్టుదలలతో, పెనువాచులకు డీకొనటలూ గలిగిన దురస్థి. పీఠకట్టుకళ్లకు బ్రాధాన్య మిచ్చిరి. ఇంకొక చోట నట్టి సమ్మదా దని తిప్పకరించిరి. తమ సిద్ధాంతములకు బలముచ్చినవై వైతిహ్యము ప్రమాణమే. ఈయనిచో నది ఫుక్కిటిపురాణము. చరిత్రకారుల సిగ్గాంతము లీ త్రోవ నవలసినవి. ఇంతవఱకు రామ కృష్ణుడో, రామలింగడో తెలియనివాడు "శ్రీ-ధూ" అని బూడిద నెగురొక్కెనట. ఒకడు పీఠున తామర జూపెనట. సింహములమీద వసుచరిత్ర సుంకితియు ధార వోసె ననె నట వేరొకడు. శ్లేషశబ్దానంబరము చూపి మూర్తి వసుచరిత్ర వ్రాసె ననెనట నింకొక అనామ ధేయశిరోమణి. ఈ యైతిహ్యముల విశ్వసించి చరిత్ర కారులు, విమర్శకులు సిద్ధాంతము లొనగ్గుటా? నమ్మదగదు. సత్యాగ్ర మతని కావ్యములయందు జేట తెల్లముగ గలదు. నరసభూపాలీయసంబంధ మింకొక సారి చూతము. బట్టరాజసంశజులగు కవులలో నితడొక బట్టుకూర్తి. ఇది యితని పేరు కాదు. ఇతని పేరు రామరాజభూషణుడు. అసమానతారకమంత్రోహసి. శ్రీరాముని చరణనేకుడు. ఆంజనేయప్రసాద ల్లి గాంచిన పుణ్యస్థాన. ఇట్టి మహనీయుని కావ్యముల జదివి, అతని పవిత్రస్వభావము నెఱిగి ధన్యుల మగుదుము గావుత!

రామరాజభూషణమహాకవియొక్క కవితారచనావిధానమునందలి గుణవిశేషముల నన్నిటినీ

అతని కాలనిర్ణయములతోగూడ బ్రహ్మశ్రీ వజ్రుల
చినసీతారామశాస్త్రులుగారు రచించి, పసుచరిత్ర
విమర్శనమును పేరున గ్రంథమును జలయించిరి. భాష
జిజ్ఞాసువులకు మహోపకార మొనర్చుచున్న శ్రీ
శాస్త్రులుగారి గ్రంథము నా కి వ్యాసరచనమున
దోష్పశనందులకు శ్రీవారికి గృతజ్ఞుడనై సమస్కరించు
చున్నాను. కీ. శే. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులు
వారికి పసుచరిత్రము, రామభూషణకవియు అత్యంతభి
మానపాత్రులు. శ్రీవారి యభిమానము మనుచరిత్ర
మున, పెద్దనను గూడ గాదనంతటి స్థాయికి బోయి
నది. అతిసునిశితమర్శకులగు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులు
గారిచే బొగడుబడిన రామభూషణుని కవితృతత్వ
ప్రాశస్త్యమున నింక వేఱుగ జెప్పనక్కరలేదుగదా.
కావున హరిశ్చంద్రనిఘోషాధ్యనమున రామరాజ
భూషణుడు రచించిన శ్రీరామసామ్రాజ్యోత్పత్తి
షే కాభివర్ణనముతోడి పద్యముల సీక్రింద నుదాహరించి
దీనిని ముగించుచున్నాను.

“శ్రీమన్మంత్రకళాగరిష్ఠులు ముని
శ్రేష్ఠుల్ గుణారాము నా

రాము నృట్టము గట్టి రుర్విపయి ద
ద్రమ్యోత్తమాంగగ్ర సీ
మా మానోన్మతి బగ్గు విష్ణుపదజాం
భీలూరమంభోద ప
భ్యామస్యస్థితి దేవదగ్ధము ఓం
బాప్తి నివ్వాహింపగఁ. (ప్ర. ఆ. ౪౪.)
“వరరత్న కలితసూరయ మొప్పించు వై
ఖరి మణిచ్ఛత్రయ భరతు దూన
దమ ముఖాంకురతాగతమరాళయగళంబు
చొప్పనఁ గరలు వీర చోపు లాలయ
విలసితాత్మవిధానములు మాటికొనురీతి
ననిలనూనుడు కేల నంఘ్రు లొత్త
వలచక్కిరాలచ్చి కణవామభాగసీ
తాఓంబ మితరాంగదసున దోప
సురతరువునీడ బుష్పకాంతరనిశ్చి
గనకపేతాధిపూర్ణుడై మమసు సేన
జగము లని తెల్పు కరణి విజ్ఞానముద్ర
నడరు గుణధాము రఘురాము నభీనుతింసు”
(ప్ర. ఆ. ౪౫.)

ఆద్యంతములు

[౪౪]

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఆంగిరస్థిలి మహర్షి ఆనగా పెద్ద ప్రప్త. మహర్షి యనుటతోడనే తపస్వి యనిగాని, మహర్షి యనిగాని యనికొనరాదు. శమదమాదిగుణములకు, పైప బుద్ధికి సంబంధములేకుండు కొంచెగు బుద్ధులు లుండును. వట్టి స్రష్ట యను న్యాయాలోచననే యధముచేసికొన వలయును.

అత నిగ్నియందు గొప్పపరిశోధన చేసెను. సామాన్యముగా జరిగిన మహాపరిష్కారములలో తత్త్వ ర్థము మిక్కిలి బాగుగ నెన్నెను. తొలుత సంగిరినగు త్రిలోకములకు నగ్నియే వలంబుమండెను. అతడు ప్రళయమహిమి. ఆసలు వేరే యగ్ని యున్నాడు. కొన్ని దినములు పోయినతిర్వాత సంగిరి యగ్ని చేవునకు పుత్రుడుగా సంగీకరింపబడెను. ఈ యంగిరస్థిలి సంగిరి పదునాలు గిన్నలు సమదృశించెను. అందు ఏడు పుమాకారకములు, మరచేడు కాంతాకారకములుగా వర్ణింపబడెను.

ఈ యష్టాదశకహ్నులకు శ్వసూపశ్వభావ ప్రయోజనములను విరించిచుట్టలో నాంగిరస్థిలి మహర్షి యయ్యెను.

ప్రళమాగ్ని వహ్నిగూవుడు. అంగిరసుడు ప్రాబావత్యుడహ్ని. అందుచేత సంగిరస్థిలి చేసిన పరిశోధన యంతయు యజ్ఞసంబంధమైనది. కాని యతని మనస్సు యజ్ఞవిముక్తుపైనది.

ఇదిగాక బృహస్పతిచేత చేయబడిన యగ్ని జ్ఞానము వేరే కలదు. తిదమయాయులు కలరు. వారందరును బుద్ధులే. కాని వారి బుద్ధిత్వము వేరు. వారిమతము వేరుగా నుండెను. వారిమతియు బృహస్పతి మత మయ్యెను.

‘తత్త్వము’ అను నొక మహావహ్నిగలదు. ఆ వహ్ని సుండి పదునేను కహ్నులు సమదృశించెను. ఈ కహ్నులన్నియు యజ్ఞవిరోధములు.

అంగిరస్థిలి బృహస్పతిమతానుయాయులతో గలసి యా పదునేను కహ్నులలో పరిశోధన ప్రారంభించెను. ఈ కహ్నులన్నియు యజ్ఞవివాదకములుగా నుండెను. శత్రుస్సృలకు శత్రుసంహారమునకు, మహానగర నాశనమునకు నీ కహ్నులు సమయోగింపబడిన ట్లుండెను.

ఈ కహ్నులయొక్క విభ్రంభణము చూచిన కొలది సంగిరస్థిలికి తల తిరిగిపోయెను. సర్వక్షయ హేతువుగా నన్న నీ యగ్నులుగాక వేరే శత్రుడని యోచించువాడనిపించెను. యజ్ఞకములు, గారహస్యములుకైన మహాకహ్నులు కలవు. వానికంటె ఎక్కిత హేతువులు విస్తారము లేరనిపించెను.

వేల కంటలు జరిగినతిర్వాత సంగిరస్థిలి నాసికు డను ప్రళయ పొందెను. అత నిగ్నిలో చేసిన పరిశోధన వలన నాని శత్రువు చేదీవ్యమానముగా నుండెను. అతడే రెండు కహ్నులుగా యుచున్నుండెను. ఈ వహ్నికి ఆరిపోవుట లేదు. అనింపనమైన వహ్నికి యాప ముండునా? అతనియొక్క మనస్సునుద్ధతిమైన యీ యాసంతాగ్ని యపరిశోధనాస్వరూపమహావహ్నికి వాని శరీర మింకనప్రాయముగా నుండెను.

అతనికి యజ్ఞము లేదు. యాగము లేదు. శమదమాదులు లేవు. పరవే శ్వరుడు లేడు. సర్వ మగ్నిమయముగా కనపించెను.

అతని ప్రచారము విశ్రాంతమై సప్తలోకము లావరించెను. త్రినాగ్నులు సప్తరంధ్రములెగిరి. ఐ మాళుల జొచ్చిరి. వారి యస్త్రవిము సంతయగ్రస్త మయ్యెను.

అంగిరస్థిలియే సర్వస్సృష్టిహేతువుగా, నతని సిద్ధాంతమే పరమసత్యముగా గోచరించెను.

ఇంత నిశ్శబ్దమైన యాతడు తాను చనిపోయిన తర్వాత తన సిద్ధాంత మెందు ప్రచారముచేయుదు రని భయపడెను. ఈ యేమియులేనిదానికి తన సిద్ధాంత మెందుకు, దాని ప్రచార మెందుకు? తన నిత్యత్వ

మందు సందేహ మెందుకు ? ఇన్నివహ్నులను పరిశోధించినవాడీ బహిఃపరిశోధనలు పరిత్యజించి యీ సందేహమేమి య్న విషయమునుగూర్చి యంతఃపరిశీలన మొక్కసారియు జేయలేదు.

౨

అతనికి బర లేదు. శాస్త్రీరకముగా మృత్యువు లేదు. నిత్యఃహ్నులచేత పరిపాక్షింపబడెను. అతని శరీరగతమాంసాస్థులు నిత్యప్రాణానందోపగిరితములయ్యెను. అతని యస్పృచ్ఛనాహమున చైతన్యము యొక్క స్పర్శముగూడ లేకుండెను. పక్షిప్రవాహము నిత్యముగాను చైతన్యస్థితిపైన యతనిస్పృహతో కదలిక లేకపోవుట యెట్లు ? కదలిక మానినవ్యథగా చైతన్య ముగిపోవుట? మృత్యువు ప్రవేశించుట ?

చలనము నిత్యమైనవా ? చలనరాహిత్యము నిత్యమైనవా ? చలనము భావము. చలనరాహిత్యము భావము. అభావము భావము గాదు. అందుచే మృత్యువు కల్పితముగాని యధార్థము గాదు.

అసలు పక్షియనిన నే నిత్యచైతన్యమని యర్థము. నిత్యచలనమనెడి పక్షి సముద్యమించి తిరంగములలోడి యణువుల మొదలెడి కదలికతోడి ప్రవాహమైనదిమే పక్షి. ఈ యణువులు యత్నంబంఘలు ? అన్న ప్రశ్న పుట్టినచో 'తత్సంబంఘ'నియే సమాధానము. ఆ తిగుగులుగననే యణువులు భావించెను. ఈ యణువులే తిగుగుమండెను. ఆ యణువుల కీ, పరిశ్రమణమునకు నవినాభావబంధంఘము. కనుక పక్షి నిత్యము కావడట యెట్లు ? విరణవశయందు, అనగా వ్యవహరదశయందు వానికి భేదము ప్రతీయమాన మనుచున్నదిగాని మూలభూతిమైన స్థితియందు భేదము లేదు.

సరే, యీశరీరము మూలభూతిమైన దా సంబంధిమా ? విపరణదశాసంబంధియా ? మూలభూతిమైన విషయమునందు వాగ్విషయముకూడ నపరతి పొందుచున్నది. అట్లే శరీరముగూడ పొందనలయును.

మరల నీ యణువులు జడములూ, సచేతనములూ యన్న ప్రశ్న పుట్టినచో మరికొంత తర్కము పుట్టును. అంగిరశ్వీలి యాతర్కమువంక బోదు. చేతనతాకారణము నూహింపడు. కనుక శివుడు లేడు, విష్ణువు లేడు.

3

అతనికి వేనవేలు శిష్యులు గలరు. ఋష

స్కరుడు, శ్రోగుడు, రహుడు, సుభీముడు, అతిభీముడు, సురహంత మొదలైనవా రనేమరు. వారి నామములన్నియు నతనిచేత కల్పింపబడిన వహ్నులగుక్క నామములే.

వీరిలో సురహంత యాంగిరశ్వీలికి నియతముడు. అతని ప్రాణమంతయు సురహంతయే నడచుచును.

సురహంత గురువుకంటె పదిమారులెక్కువ చదివినవాడు.

చైతన్యమే ప్రాణము. అని నేల కావలయుమా ? నిశ్చైతన్యము ప్రాణమేల కావరాదు ? అగ్ని యనగా ప్రవాహగూతమైనదే నేల కావలయుమా ? నిశ్చైతన్యమైన పక్షి నేల యుండరాదు ? అని యాతడు పరిశోధన ప్రారంభించెను. అతని పరిశోధన పోలిగినంతి దివ్య పోయెను. ఆస్థితిలో నతడు కొంత కాలము నిశ్చైతన్యముగా నుండెను. రెదనంతరియన మరల చైతన్యము ప్రాప్తించెను. ఆ నిశ్చైతన్య మును భూతి వియ్యనా ? అన్నది ప్రశ్న.

ఇట్లనేకపర్యాయము ఈ నిశ్చైతన్యతను తాను పొందెను. అప్పుడు ప్రాణ ముండుటచేతనే తగునాత చైతన్యము మరల కలిగినప్పుడు కాన్పించెను. కనుక నన్నమను చైతన్య మున్నట్లే యను సిద్ధాంతమును నిర్మించెను.

ఇట్టిస్థితిలో నొక నిశ్చైతన్యపు వేలో నతని కొక యనుభూతి కలిగెను. ఆయను భూతి తత్కాలమునం దెట్టిదైనను స్మృతితోడి చైతన్యము కలిగినవ్యధ, వానిని గురించి భావించినపుడు చిత్రముగా నుండెను. ఒక యెడతా తిరంగము రూపు కట్టినట్లుండెను. ఆ తిరంగ మొకప్పుడు త్రిశూలి, యొకప్పుడు సఫలనేత్ర, మొకప్పుడు కవాలిధారి, మరియొకప్పుడు చక్రాంబరము.

ఈ యాకృతివిశేషములు పలుసార్లు తనని నిశ్చైతన్యస్థితిలో భావించ నారంభించెను. చైతన్య విషయము నీనికి నేమి సంబంధము ? విరమించినప్పటి చైతన్యముయొక్క స్థితి యిదిగూ ? చైతన్యముయొక్క క్రియా రూప ములోకముగా భావించి దాని నిష్క్రియా రూప మిట్లు భావించునా ?

ఇది యాకృతి రూపము. ఇది క్రియ. ఈనెంటికి సంబంధము లేదా ? అసలది నిజముగా నిశ్చైతన్యమైన స్థితిగూ ? ఈ శరీరమునకు చైతన్యము లేకపోవుటగాని, అసలుచైతన్యము లేకపోవుట యెట్లు జరుగును ? ఈ శరీరమునకు చైతన్యము లేని స్థితి స్వప్నమో, నిద్రయో, స్మృతి రహితస్థితిమో కావచ్చును.

ఇట్టి స్థితి మరియు దీర్ఘమైచో నది మృతి యేల కారాదు ?

వైతన్యముయొక్క యీ క్రియాదశ యవసాన స్థితి నెప్పుడు పొందును ? ఎట్లు పొందును ?

ఆ యణుపరిభ్రమణలో కలిగిన కపాలిమొదలైన యాకారము లసలు వైతన్యము నెట్లు పరిపాలించుచున్నవి ? స్వీకృతతదాకారమైన యీ ప్రాణతరంగములకు ధీన్నమైన శక్తి కలదా ? భిన్నాకారములకు, సవైతన్యములకు ధీన్నశక్తు లున్నవి. కానిచో నాంగిరశ్శీలని శక్తి ధీన్నము, తన శక్తి ధీన్నము.

అట్లే కపాలి శూలియైన విశిష్టాకృతిమంతుని యొక్క శక్తి వేగు.

సురహంత పోయినకొలది భగవద్భక్తుడయ్యెను. ఆ ప్రితు డయ్యెను.

౪

తనకు క్రియతముడైన శిష్యుడు సురహంత యిట్లుగుటకు నంగిరశ్శీలి మిక్కిలి నొచ్చుకొనెను. వానినిఁబరిచి భావించినకొలది యతని శరీరములోని యుష్మప్రవాహములు మందగమనము లగుచుండెను. అతడు నిత్యము తన శరీరములోని ప్రాణాన్నులను ప్రసరింపజేయుచుండెను. కాని తన శిష్యుడి డై నా డిన్న దిగులుచేత నావైతన్యప్రవాహములయందు నగ్ని త్వము తిక్కుకగుచుండెను. ఈ యూహలకు, నా ప్రాణాగ్నికి నేమి సంబంధము ?

తన సిద్ధాంతములకు, తన ప్రాణాగ్నికి నేమి సంబంధము ?

సురహంతను కిలిచి పలుసార్లు చీవాట్లుపెట్టెను. తొలుతతొలుత కొంకినను చివరచివర నతడు గురువుతో తీవ్రముగానే వాదించెను.

సురహంత యిట్లునెను: “మన ప్రాణమును నిలుపునది నిజముగా నీయగ్ని కాదు. ఎందుచేత ననగా: ఈయగ్ని మన యూహలచేత పరిపాపింపబడుచున్నది. ఆయూహలు పరమేశ్వరునిచేత పరిపాపింపబడుచున్నవి. నాయందు మీకు ప్రేమ యున్నది. ఆ ప్రేమ విఘటితమై దుఃఖము కలుగుచున్నది. ఆ దుఃఖము మాప్రాణాగ్నిని శీతలీంపజేయుచున్నది.

ఈ లెక్కప్రకార మగ్నికంటె, నూహలకంటె సుఖదుఃఖములు ప్రాణాధారకమారకములు కావలసినప్పుచున్నది.

ఈ సుఖదుఃఖములు భావములు. ద్రవ్యములు కావు. కల్పితములు. కల్పితమైనదానికి శక్తి లేదు.

ఈ కల్పనచేసిన దెవరు ? అగ్ని సుఖదుఃఖములను కల్పించదు. సిద్ధాంతము సుఖదుఃఖములను కల్పించదు. ఇవి సుఖదుఃఖములుగా పరిణమించును గాని కీని కల్పనకు హేతువులు గావు.

గురుశిష్యులు మిక్కిలి వివాదపడిరి. అన్నిటి కంటె మర్యాద లేనిది యీ వివాద మొక సభలో జరిగెను.

౫

అంగిరశ్శీలికి పదిదినములు తాను పరిశోధన చేసి కల్పించిన హేతులకంటె ధీన్నమైన యొక వహ్ని తన శరీరముం దుద్భవించెను. అతిడు మహర్షి కావున నావహ్నిని తన శరీరమునుండి బహిర్గమింప జేసి దానిని పరికిలించెను. దానిలో ప్రాణేతరములైన శక్తులు విజృంభించుచుండెను.

అంగిరశ్శీలికి భయము వేసెను. దాని కొక నామకరణము చేసెను. ఆ యగ్నిని జ్వరాగ్ని యనెను.

ఈ జ్వరాగ్ని చిత్రితైనది. ఇది ప్రాణాగ్నికి విరోధియైనది. దేహమునకు నిస్సత్యకారియైనది.

అంగిరశ్శీలి పదిదినములు మంచమును కదలిపెట్ట లేదు. అతనికి తనకు క్రియతమశిష్యుడైన సురహంత తన సిద్ధాంతమునకు క్రితరేకి యైనా డనియు, సభలో తన కంటికి పరాభ: వైన దనియు దిగులుపట్టెను. అంగిరశ్శీలికి భార్యాపుత్రులు లేరు. తనది యన్నది దమ్మడి లేదు. తాను, తన యన్నులను. తాను నిత్యాడు. అగ్నికి చల్లారుట లేదు. తనకు మృత్యువు లేదు.

ఈ శిష్యుడైమ, యీ సిద్ధాంతాభిమానము మృత్యువుగా భాసించెను.

లోకములో నెంద రెన్ని విధములుగా మరణించుట లేదు ? మరణము లేకుండు తాను పరిశోధించి కనుగొన్న యన్నులచేత తాను నిత్యుడే. భగవంతుడు లేడే, వాడు తనకు మృత్యువు నెట్లు తెచ్చును ? ఆ భగవంతు డిదిని కెట్టి విచిత్రమైచమృతి తెచ్చుచుండెను ?

అంగిరశ్శీలికి స్యృతిలేదు. అతనికి సంధివుట్టెను. “సురహంతా! సురహంతా! యెంత చేసితివిరా? యెంత చేసితివి ?” అని సంధిలో గొణిగిగొణిగి చివర కా మాటలు తన నాలుకపై నాడుచుండుగా మరణించెను. ఈ యాద్యంతసహితమైనవా డాయాద్యంతరహితమైనదాని నేల విశ్వసింపరాదు? అగ్నివంశమును నిర్మించిన అంగిరశ్శీలి మరణించెను. ఈ మరణమునైనను దైవ మన్నాడు గాడు.

రక్తస్పర్శ

[కథానిక]

శ్రీ బలివాద కాంతారావు

రామావధాన్లు రామాయణం చదువుతున్నాడు.

గ్రామంలోని కొందరు ప్రముఖులు, పాటకజనం, పిన్నా పిద్దా కడుశ్రద్ధతో వింటున్నారు. వీరి అరుగుమీద గొంతెత్తి గంభీరంగా చదువునూ అర్థం చెప్తుంటే గదిలో కూర్చుని కాంతం వింటుంది.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటల ప్యానింజరులో దిగిన వెంకట్రావు అత్తివారింటికి కాస్తవారంకో ప్రంసగానే మామగారిగొంతుకవినించింది. యేదో విరికితనం ఆవరించటంవలన వెనుకకుపోయామని తలచాడు కాని కాంతం తలపుకురాగా ముందుకుపోగాడు. అనామనించినట్లే జరిగింది గలభా. అల్లుప్పి చూడగానే విరుచుకపడ్డాడు అవధాన్లు. అవధాన్లుగారి సాక్షాత్తన ప్రథమ కోపప్రవాహానికి ఆడ్డుగా ఆనకట్ట కట్టడం అసాధ్యం.

ఒక్కతో ఆయనమాటలన్నీ కాస్తేపువిన్నాడు. తననేకాదు, గతించిన తనతండ్రిని కూడ దూషిస్తుంటే వెంకట్రావు సహించలేక కోపానికి లొంగిపోయి 'యిక మాటలు కట్టిపెట్టండి' అన్నాడు. 'వెనకలంతా కూడి నా కూతురు కడుపులో చిచ్చుపోశారు. మల్లా యే ముఖం పెట్టుకొని వచ్చావ్ నా గుమ్మానికి? యెలా వచ్చావో అలాపో'—మామగారి జవాబుకు కంటకితుడై 'మీచే తిట్టుతినడానికిరాలేదు. మీ అమ్మాయి వ్రాసిన పుత్తరాలుమాసి వచ్చాను. యెన్నాళ్లు దాచుకుంటారో దాచుకోండి' అని అక్కడనుంచి వడిగానడిచి వచ్చిన దారినే పోయాడు. ఆ మాటలతో అవధాన్లు ముఖం పాలిపోయింది. దవడలు నొక్కుకుపోయాయ్. ఆ జనసమూహంలో ఆ కోపాగ్నిమధ్య వచ్చి భర్త పాదాలపై ఆ యావని యెలా వ్రాలుతుంది? బెల్లి

పోవద్దని యెలా చారిస్తుంది? ఆమె కాదైత్యం లేక పోయింది. ఆమెహృదయంతారాలలోని సమ్మెట పొట్ల బాధకు రాలిన కన్నీటి బొట్టు రక్తపు చుక్కలేమో!

అందరినీ ఆనోజుకు పంపించి గబగబ నిప్పు త్రొక్కిన కోతిలా గదిలో కాలుపెట్టి 'ఆ వెనకకు యెందుకు పుత్తరాలు వ్రాశావే? నా కడుపును కాల్చావే. నా పరువుప్రతిష్ఠలను గంగలో కలిపావే. నా మాటలు బూటకం చేశావే—సో ముండా, నా యింట్లో వుండొద్దు' అని ఒక్కనుక్కలో కఠోరంగా అంటే కాంతం 'హా' అంటూ నిశ్శబ్దమైపోయింది. అప్రయత్నింగా చెవులు మూసుకుంది. అక్కడ నిలవ లేక పోయింది. కాంతంతల్లి తల బాదుకుంది చాటుగా. అవధాన్లు గబగబ వీధి అరుగుమీదకు పోయి కూర్చున్నాడు.

కాంతం ఒక్కరితో చివరిగదిలో చీకటిలో కూర్చుంది. 'కాంతం! ముదురాకు గాలికి రెపరెపలాడి రాలిపోతే విచారించవలసిన పనిలేదుగాని లేత ఆకు రాలిపోతే కష్టంగానే వుంటుంది. నేను గండు కోయిలనై భక్షింపదలచుకోలేదు. పిల్లిపో మీ నాన్నతో. త్రాగుబోతుకు పెల్లం యెందుకు? యీ తాగుడురక్షించడానికి అబ్బలేదు; ఆ శ్మశానానికి తీసుకపోతానికే'—భర్త పడినెలల క్రితం అన్నమాటలు జ్ఞప్తివచ్చి శరీరం యల్లుమంది. యీ యింట్లో ఒక్క తుణమైనా నిలవాలని లేదు.

మరల గలభా. తప్పత్రాగి చేతిలో పాడుగు పాటి వెదురుపుల్ల పట్టుకొని వేలుకుంటూవచ్చాడు...

మామలు మిలిమిరుకున్నయ్. యీ గజాభాకు యిగురుపారునాళ్లు చుట్టుకుట్టాడు. కాంతం కళ్లు తడిసిపోతున్నా మరల భర్త పచ్చినందుకు యేదో ఆశాభావం మొలకెత్తుతోంది. పొగుగు కరణంగాను కలుగజేసుకొని అవధాన్లు గారితో 'త్రాగినవాడిమీద కోపం చూపిస్తే యేం లాభమండీ? తెల్లారేక బుద్ధి వచ్చినట్లు నలుగురూ నాలుగు చీవాట్లు పెడదాం. పడుకోనివ్వండి' అంటూ పెరటివాసలోని చిరిగిదిలో మంచం వేయించి బలవంతాన పడుకోబెట్టి నిద్రపోయే వరకూ వుండి వెళ్లిపోయారు.

ఇంచుమించు మాడుగంటల రాత్రయింది. రోజులా ఆ సమయానికే వెంకట్రావుకు తెలివినచ్చి కళ్లు తెరిచాడు. పారికేలాంతకు నలుతురులో తన వేపు నీగుందిన కల్లతోమాస్తూ, చేతిలో వీసన కర్రతో నిలుచున్న దేవతాస్వరూపిణి తన కంటికి గోచరించింది. కంటికిపప్పులు చెదిరాయి. కంటిలో హెచ్చుగా నీరు అలముకుంది.

'కాంతం! నీ ఒళ్లు హూసం చేసినవాడిని ఆదరిస్తున్నావా? సిచ్చిదానవే.'

'.....'

'అమృతం దొరికింది. త్రాగి జీర్ణంచేసుకోలేని వాడిని' అంటూ లేచాడు. చక్కని కిక్కిరికాంతం వ్యభిచరస్వరంతో 'నేను వుత్తరాలు వ్రాశానని నాన్న యెదురుగా యెందుకన్నార? ఆహనకోపం మీకు తెలిదా?' అని ప్రశ్నించేసరికి 'హా! అన్నాడు తప్పకు తెలుసుకొని విచారించినట్లు. 'యీ ఒక్క రోజు త్రాగకుండా వుండలేకపోయారా?' మరల కాంతం పెదిమలు కదల్చగానే 'నా నొసటివ్రాతే' అని జబాబు చెప్పి తల దించాడు. త్రాగుక మైకంలో యెంత హీనంగా ప్రవర్తించానో అనే ఆశేదన తల పుకు రావటంతో అక్కడ ఆగాలని లేడు. హీన స్వరంతో అన్నాడు: 'కాంతం! నీ వుత్తరాలన్నీ అందాయి. నీ బాగు నేవచ్చినా కోరతాను. వాదగ్గర వుండి యేం సుఖపడతావో యిక్కడేవుండు. వెళ్తాను' అని లేచబోయాడు. 'అగండి' అంది కాంతం, కాంత గంభీరస్వరంతో.

'నా మనసు హూసం చెయ్యలేదు. నే సుఖ పడేది మీదగ్గరే.'

'సుఖం! నాలా త్రాగుబోతుమాటలే అడుతున్నావ్.'

'నేనూ త్రాగుతున్నాననే అనుకుంటున్నా. మీరు తప్పచేస్తే ఒక్కడే, నేనుచేస్తే వేరొక్కడే కాదు. ఫలితం అనుభవించవలసినవారం యిద్దరమున్నా.'

'కాంతం! యీ వేదాంతం యెక్కడ నేర్చావే?'

'వేదాంతం నిజంకాదనా? త్రాగండి. కాని నీతిలేని కార్యం చెయ్యకండి. అదే మమ్మల్ని కోరేది.'

'త్రాగడం ఒక నీలైన కార్యమే, సిచ్చిదానా' అంటూ భార్యకు చేరదీశాడు. సుగుణవతి, సౌందర్య వతి యైన భార్యకు అదరించని దౌర్భాగ్యతేవితం అయిందని యెద్దుకున్నాడు.

తెల్లవారింది. తర్జనభర్జనలయ్యాయ్. 'నేను యిక త్రాగనని ఒట్టువేశాడు మామగారు, పెద్దల యెదుట. ఉన్న ఆస్తి కూతురుపేర వ్రాయనిది పంపించ నని అవధాన్లు పట్టుపట్టాడు. వెంకట్రావ్ కిక్కిమొగం పెట్టాడు. మల్లాగద్దించారు అవధాన్లు. 'క్షమించండి. ఆ పని చెయలేను' అని అల్లుడు అనగానే 'అయితే నే పంపించినన్నాడు.

తనమాట విశకుండా భర్తతో వెళ్లిపోటానికే సంసిద్ధంగావటంవలన ఆ కూతురు మొగము యిక చూడ నని అవధాన్లు ఒట్టువేసుకున్నాడు. కాంతం, వెంకట్రావు గై లెక్కారు.

౨

కాంతం యింట్లో కాలుపెట్టింది. సామానులు చిందరవందరగా చెదిరివున్నయ్. వంటయిల్లు పట్లతో నిండివుంది. భర్తవేపు చెక్కిళ్ళ పై చేయివేసి ఆళ్ళ ర్యంతో—'యీ పది నెలలు భోజనం?' యీ ప్రశ్నకు 'అం. లేదు' అని క్లుప్తంగా సమాధానం యిచ్చాడు. 'నన్నెందుకు బలవంతంచేసి పంపించారు నాన్నతో. తెలిరోజులలో పిలుచుకు వస్తాననీ, రంటచేసుకుంటా

ననీ చెప్పి మాట నిలుపుకోలే దేమండీ? మనసును కలచే గొంతుతో అన్న అర్థాంగిదగ్గర గానచ్చి 'ఆ త్రాగుడు దెయ్యం నమిలివేస్తుంటే యింకేం పంట చేస్తానే. చీకటిపడకుండా నే వెళ్లి సామానులెస్తాను' అంటూ బీభిలోకి బయలుదేరాడు.

రాత్రి భోజనంచేస్తూ, 'యేంతకాలం యిలా తృప్తిగా నీచేతి పాకం తినాలి దేవుడు వ్రాశాడో. కాంతం! త్రాగుబోతు బాగుపడతాడని యెలా అనుకుంటాం!

'మీ పుణ్యం వుంటుంది. అలాంటి కష్టమైన మాటలాడకండీ. కాలం యెప్పుడూ ఒక్కలా వుంటుందా?'

'నా విషయంలో రోజులుమారవు. నా వేషం, నా వాటం చూస్తున్నావుగా. పిల్లలను పెంచటం తెలియనివాళ్లు కనపం, మానటం మంచిదికదా' అంటూ భార్యనుఖంకేసి ఒకసారిమాచి 'నాన్న గతించాను. లోకం అంటుంది 'యేంబోలుచేశాడు, బాగా ఆర్జించి చచ్చా'డని, అటువంటి దిట్టకడుపున యిటువంటి త్రాగుబోతు పెద్దవ పుట్టాడని. ఏంటో యీ ప్రపంచం? పరులెప్పుడు దోచేవాళ్ళు కొంపను త్రవ్వి ఎలికపపట్టి ఛస్తారు. ఆ ఎలుకకాటు అనుభవించేది మనంగా'— మళ్ళీ పొడినవ్వు నవ్వి 'మాటలాడవేం కాంతం? నీ కన్యాయంచేసింది ఆ తండ్రిగారే. మీ నాన్న కళ్ళు కప్పి తాగుబోతుకు అంటగట్టాడు. మీ నాన్న తిట్టడంటే తప్పలేదు!'

'గతించిన గడ్డరోజులు మరచిపోండి. కాంత సమానాలు, నీతి నియమాలకు కట్టుబడివుంటే పెద్దలు చేసిన తప్పులకు ఫలితం మనం యెందుకు అనుభవిస్తాం? సుఖదుఃఖాలు మన మనస్సును బట్టి వుంటాయ్. యిక నైశా...' నిర్వికారమైన మనసుతో అన్న భార్య మాటలకు విస్మితుడై 'కాంతం! నీ మాటలలో యెంతో వ్యత్యాసం కనిపిస్తోంది. మీ నాన్న చదివే పురాణాలు వింటూ కూర్చునేదానవేమో? చదివేవాళ్ళు కాంతం అలరచుకోబోయినా నీవు అలరచుకుంటే నే లేక పోయినా గట్టెక్కిపోతావ్.'

'మీ రలా అచైర్యమైన మాటలు ఆడుతుంటే నా హృదయం వేగిపోతోందంటి భార్య కాస్త చలించి అన్నమాటలకు మారుమాటాడకుండా వూరుకున్నాడు.

పదిగంటలరాత్రి. శరీరమంతా నీ కెట్లోం దన్నాడు. బాఫ్తో నలిగిపోతున్నట్లున్నాడు. కాంతం మంచందగ్గర నిలబడి విసవస్త్రోత్ విసుగుతోంది. 'ఉస్' అంటున్నాడు అప్పుపప్పుదూ. డాక్టరుని పిలుచుకు వస్తా నని కాంతం అంటే 'నా జబ్బుకు యీ ప్రపంచంలో దొరికేది ఒక్కటే మంచు. ఆ మంచే చిరకు నన్ను చంపుతుంది! లేచిపడుతూ ఆన్న భర్తమాటలలోని వ్యంగ్యాన్ని అర్థంచేసుకున్న కాంతం చేతిలో విసన కర్ర జారిపోయింది, తన కళ్ళలో ఆ బాఫ్తు మాపి లేక 'యేంతరాత్రుప్పు గొలుగండీ? అంది. 'పండ్లెండు వచకూ గోడ్డుమీద ఆ కెట్లో ఆ బాఫ్తు మేలుకొనే వుంటాడే. యీగా ఛస్తేఛస్తానుగాని త్రాగనే కాంతం. పెద్దలందరిమెరుటూ ప్రమాణంచేశాను.' కొంతసేప కూక గబగబా మంచందిగి 'కాంతం! నన్నెన్నడూ తైదులో పెట్టిస్తే యీ బాఫ్తు యేంచేసేదో. పొడవబానికి స్వతంత్రంవుంది. వేగంగా వస్తాగా. నే నిద్రపోమేవరకూ నా కంట పడక' అని గుర్తుంచుకొన్నాడు.

గంటలో త్రాగి పేలుకుంటూ వచ్చాడు. 'కాంతం! రా. వస్తావా, లేదా? దాగుంటావే. నీ మొగుడే నేను' అని యిలా మంచందగ్గర నిలబడి గొడవచేస్తున్నా కాంతం యెదుగుపడలేదు. వడిగా పెరటిగదిలోనికి నడిచి తిట్లతో సహా పెల్లాన్ని యిడ్చుకొచ్చాడు. పెండు తిగిలించి యేమో యేమో వాగాడు. ఆ మెహత్రం పళ్ళు ఓగబట్టుకొని అమాయ కపు మాపులతో వూరుకుంది. వాగివాగి చి.రకు నిద్ర పోయాడు. మామూలుగా మాడుగంటలకి తెలివి వచ్చింది. భార్య అలా చేతిలో విసనకర్రతో పుత్తికి బొమ్మగా నిలుచుంది. వెంకట్రావు శుక్క అప్పటి అసలు హృదయంలో వ్యధించలేని అమానం, ఆవేదన రుల్కూని మోహం సిగ్గుకోనూ, పశ్చాత్తాపంతోనూ కూడుకపోయింది.

కాంతం మాట్లాడుడు. ఆ మెయిక్కు గంభీరమైన ముఖకాంతిలో జారికూడ మిళితమైవుంది.

చిత్తశుద్ధ్యలో పురుషునకు స్త్రీ తీసిపోదు. స్త్రీని సాధారణంగా జాలినుండే అవలంబన వేగంగా కళ్ళలో నీరు తిప్పివేయగలుగుతుంది. మనసునే శత్రువుగా చేసుకున్న భర్త అసమానంగా 'యిప్పుడు భాగనయమైందా' అని ప్రశ్నించింది. కంపించే గొంతుతో 'హెచ్చుదా కాంతం? అంటూ కళ్ళలో నీరు తిప్పాడు. భార్యను చేరదీసి 'నీ మనసును రంజింపజేయని వాడిపై నీ కంఠకే అంత అభిమానం? నా చేయిలా దెబ్బలుతీని బ్రతకలేవు. లేవే దిగపెట్టా. మీవాళ్ళ యింటికి వెళ్లిపో' అన్నాడు. యీ మాటలు ఆ మేకు భరింపరానివిగా తోచి భర్తపక్షానికి అనుకొని వున్న ఆమె ఒకసారి నీగుంపిన కళ్ళతో భర్తకళ్ళల్లానికి చూచింది. ఆ చూపులలోని అర్థం అయినవనసును కలచివేసి 'కాంతం! రేపటినుంచీ త్రాగనంటే త్రాగనే ప్రక్షమించు' అంటూ ఆమెచేతితో తన చేతిని కలిపాడు.

3

గడియారంలోని చిన్న ముల్లు ఆరవైసార్లు పండ్లంపంకెమీదికి వచ్చింది. యీ గతించిన కాలంలో జంకట్రావు యథాతథంగానే త్రాగుతున్నాడు. రాత్రి భార్యమీద త్రాగుడు మెకంలో కార్పణ్యం చూపిస్తూనే వున్నాడు. తరువాతి యేడాదూ తనూపాళులు కోరుతూ వచ్చాడు.

ఒకనాడు—'కాంతం! పూరికి కాగ్గూరంగా హాయిగా బ్రతుకుదామని యీ పెద్దయిల్లు కట్టించుకున్నాడు. ఒక సుసలయ్య నమ్మికెళ్ళలో పెద్దరిం యిస్తే సగం ప్రాప్తి దోచాడట. యీ యింట్లో దిగిన రెండు నెలలకే అమ్మ గతించింది. మాఅమ్మకాపాలు పూరకనే పోతాడా? మద్దగా ఒక్క కొడుకని పట్నంలో చదువుకుంటున్న వాడిచేతిలో నందలు పెట్టే వాడికి పాడుబుద్ధులబ్బకపోతే యింకేం అబ్బుతాయి చెప్ప' కాంతం యీ మాటలు విని పూగుతుంది.

ఒకరోజు పట్నం పనిమీద వస్తున్నాననీ, కేపు సాయంత్రం తిరిగి వచ్చేస్తాననీ, బెంగపెట్టుకోవద్దనీ కాంతం కద్దకు కబురుపెట్టి వెళ్లిపోయాడు. కాంతం ఒక్కరిలే ఆయింట్లో అలాకాదుమని కూర్చుంది. నిమిషం ఒకయ్యగంటా చూచుకొని. మగుచటిరోజు రాత్రి పదిగంటలకు త్రాగివచ్చి 'హని, రంగసాని, లలితా

దేవట! ఛీ ముండా. నీముఖం చూడకూడదు. యెందరి మీద యిలా. యివిగో నందలు తీసుకో. నవ్వుదిలి వెయ్. నాకాంతం నాకు పెళ్లాం. మల్లీ అలా పిలిచి మీదపడ్డాంటే నిన్నేం చేస్తావోచూడు. వీడు నంకట్రావ్. నువ్వున్న పంతులు మద్దుకొడుకు. హాహాహా... ఛీ పెయ్యం, ఘాతం—బాబో నన్ను చూట్టు' అని పగుగెత్తి పగుపుమీద పడి గట్టిగా తలగడచు కొనించుకొని కళ్ళు గూతాడు.

చూడుగంటలకి తెలివినచ్చాక బాటబాట కన్నీరు కార్చివేస్తున్నాడు. కాంతంకేరం పులకరించింది. భార్యముఖం చూడటానికి ఆచేదనతో కూపిన స్నిగ్ధతో కూడుకపోయాడు. 'యెరండీ ఆ రంగసాని?' దిగజారిన స్వగంధో భార్య ప్రశ్నించేసరికి 'యిలాంటి చండాలుణ్ణి బ్రతికి యెం చేయచున్నావ్?' అంటూ భార్య కంఠుచేసుకూ పట్టుకొని రేకధారగా కన్నీటిని ప్రసరింపజేశాడు. 'కాంతం! ప్రక్షమించు. యీచీకటి కొట్లో ఒక్కడైనా విడిచిపెట్టాను. నాన్నకు అబ్బనిది నాకు అన్నది. రామినాయుడు పట్నంలో త్రాగించి సానింటికి తీసుకుపోయాడు. నిన్ను మరచి పోలేనే. నాగుండెల్లో చేతనైతే కూర్చున్నావ్. దేవుణ్ణిచ్చిన ప్రేమని యీ లోకంలో ఒకే ఒకస్త్రీకి అర్పించుకున్నా. ఆమె నాకు సర్వస్వం.' అంటూ ఆమెను గాఢంగా 'కొనిలించుకున్నాడు.

ఒకనాటి రాత్రి భోజనం దగ్గర భాగహంగల మీద కోపంతో అన్నాడు: 'యీ భాగహంగలు భాగాన్ని హరిస్తే యే పూచీ లేదుగాని, మనసులనే హరించేస్తారే. నునం యేదో బ్రతుకుతున్నాం. పై వార్తకన్నా వీళ్లే మనమీద విరుచుకపడడం హెచ్చుగా వుంది. కాంతం! నీవులేని పది నెలలూ పది యుగాలే. యెన్ని అసందర్భపుపక్షాలో చేశాను. త్రాగివుంటే యీ పక్షాలు వేటదోచారు. అయినా ఆబంగారం, ఆపెబ్బు దోచివేయండి నాకు శాంతి...!' కాంతం సూతాస్త్రుగాఅడిగి 'నాల్గలా అరుచుకోనీయండి. మనం ఒకరిని గూషించకుండాపోలే మనకే రూ యేం చేయలేదు. దోచివేయటం నీతిలేని కార్యం. యిలా అనకో పడం కూడా తప్పు. మీపుణ్యం వుంటుంది. అలాంటి పాడుపని చేయకండి. యెలా అర్థించిన ఆస్తి అలా పోనీయండి. అప్పుడైనా కష్టపడి సుఖంగా బ్రతుకుదాం'

భార్యకేపు ఒకసారిమాత్రా 'చాలాకోపుగా బ్రతికి సుఖానికి లొంగిపోయిన యీ యెడుకలపోసు

కష్టపడి పనిచేస్తుందా? అంతా పిచ్చిభ్రమ. కేవుడేం వ్రాశాడో? యిలా నడచి. యెంతకాలమో? అన్న ఒంకట్రావు మొగములో దురాలోచనచిహ్నాలు తాండవించటం చూసిన కాంతం 'న్న పిచ్చిదాన్ని చేస్తున్నాగు మీమాటలతో. మీరు దొంగతనం చేస్తే నేనూ మీతో జైలుకు వస్తాను. మీ యీ చెడ్డ అలవాటలకు తప్పించి దేశము మీరుచేసే పాపానికి కూడ బాధ్యురాలను. ఒకరిదిబ్బు మనకు మరికొద్దు. యిప్పుడు అనుభవించింది చాలు! అని దీనంగా బ్రతిమాలే భార్యవేపు యెగాదిగా ఒకసారి చూసి మానాన్ని చాల్చాడు.

కాలగర్భంలో మరి పెండు నెలలు కాంతం జీవితంలో యెడటివారి కంటికి విషాదాంతంగానే కనుపించి మునిగిపోయాడు. ఇప్పుడు ఒంకట్రావు పరిస్థితి కాస్త హీనంగానేవుంది. కాంతం యెన్నో విధాల ఆయనమనసు కష్టపెట్టకుండా సంసారం సాగించటానికి, త్రొంగుడు వాన్చించటానికి ప్రయత్నించుచున్నాడు. కాని, అవి ప్రయోజన కూన్యాలని ఆమె గుర్తించుకోగలిగింది. ఒంటిగా కూర్చుని భావిని తలచుకొని పెండ్లి పెండు కన్నీటి కిందువులురాల్చేది. మరల సంబాళించుకొని ప్రస్తుతకర్తవ్య మేమిటని ఆలోచించుకొని కూర్చునేది. ఉన్న పాపపు ఆస్తీ పైసలా అయిపోతే అప్పుడు జ్ఞానోదయం కావచ్చునని ఒక పెద్ద ఆశతో వ్రాసుకొన్నాడెది.

'కాంతం! ఆ రోజు మీనాన్న అంత బువంతం చేస్తే ఆస్తి నీపేర యెంచేత రాయశేదంటావ్. యేమిందనే. ఉన్న కాస్త కడుపుకొట్టినదీ నీపేర వ్రాసి నీ పవిత్రమైన జీవితానికి కళంకం తెస్తానా? కాకులకొట్టి గర్భంకు వేసేరకం అయింది యీ కంశం. నాతో సరిలే. యింకెన్నాళ్లు యీ పాపపుకూడు' అన్నాడు ఒకనాడు. ఇప్పుడు భర్తను యేమన్నా కాస్త చిరాకుపడతారని ఒకసారి అప్రపూరిత కేత్రాలతో భర్త కళ్లలోకి చూచి తలదించుకుంది. యీ ఘటన ఆయనమనసుకు కలచివేసి పరిపరివిధాలుగా తీసుకొని చెప్పరానిబాధ పడతాడు. ఒంటరిగా కూర్చున్నప్పుడు దేవుణ్ణి చూసిస్తాడు. 'యిటువంటి నవమోహనానికి, సుగుణానికి తనలాంటి త్రాగుబోతుకు ఆపుచెప్పి నాటకం చూచి ఆనందిస్తున్నాడని. మళ్లా తెలివితెచ్చుకొని, పెళ్లి యెందుకు చేసుకున్నానని తననతనే చూపించుకుంటాడు.

ఒకనాటిరాత్రి భార్య తలను తన తలతో ఆన్ని దీర్ఘనిశ్వాసాలు తీస్తూ యేదో చెప్పబోయాడు. కాని గొంతుక పట్టుకుంది. మళ్లా సరించుకొని 'కాంతం! అని పూగుకున్నాడు. మరల సంబాళించుకొని అన్నాడు. 'కాంతం! జన్మజన్మలకు నా భార్యగానే జన్మిస్తానని నా చేతిలో చేయి వేయ' అన్నాడు ఆ వేదనతో కూడిన స్వరంతో. ఆమె ఆభీమానంగా ఆయనచేతిలో చేయి వేసింది. మరల అన్నాడు—'యీ జన్మ యీ కానిందిలే. వచ్చేజన్మలో మొదటియంగా బాగ్రతగా.....కాంతం!!'

పెండుపడెల తరువాత విషయం: కాంతం అంది భోజనం చేస్తున్న భర్తతో—'అన్నీ అమ్మగిడి. కాదనను. కాని యింటినిమాత్రం మిగల్చండి. లోకం యెంతాళి చేస్తుంది ఇల్లా వాకీకూడా అమ్మవేతారని. తలచాచుకోడానికి యిల్లంటూ వుంటే పస్తున్నా ఫరవాలేదు'—ఒక్కపాడినవ్వు నవ్వి వ్రాసుకున్నాడు. భార్యవేపు తీక్రగుణాదృష్టులు ప్రసరించి వ్రాసే లోకంలో పురితాల్ల యెడట నిలుచుంటాడు కర్తవ్య మేమిటని. కొన్నాళ్లలో యెంతంటి చాణాపరి స్థితులు వస్తాయోని చెప్పపెట్టిన లోలోని యేడ్పు కుంటాడు. భార్య చెప్పిన బోధనలు విని 'ఇదీ నా ప్రపంచం' అని లేచిపోతాడు ఒకసారి. 'మంచి చెడ్డలు పాలు-నీరులాంటివి. మంచిలో చెడుగు కలిసి పోయి చెడుగు మంచిఅయిపోతుంది. కాని, నేను మాత్రం నీలో కలిసిపోలేకపోతున్నా. అలాంటిది నే నెందుకు బ్రతకాలి?' అంటాడు నిమగ్నంగా యింకొకసారి. భార్యమాటలు, నేన ఆయనపూర్వ యాన్ని మధునిక్తం చేసేవికాని అంతగా యేదో హాహాలం గొంతులోనూ, బుర్రలోనూ మండి పోయేది.

౪

వారంరోజులవరంచి మనిషి పిచ్చివాడిలా వున్నాడు. కాని భార్య యేమనుకుంటుందో అని పాడినవ్వులు నవ్వుకపోలేదు. మనిషిని ఒంటరిగా చూస్తే వుద్యోగంతోనూ, సంశయంతోనూ బాధపడుతున్నట్లు గుర్తించవచ్చు.

'ఈవేళ అమావాస్య' అన్నాడు రాత్రిం త్రిప్పరున్న పెళ్లితో వజ్రీనవ్వుని పెడిమలపై ప్రసరించి. 'హాపం! నీ కెందుకే కాంతం, యింత కష్టం.

సుఖపడటానికి అవకాశం వుండగా నవ్విలా.....' కాంతం జబాబుకు నిరీక్షించకుండా 'యీ ఒక్క రాత్రి'నా ఆనందంగా గడుపునా. నేనచ్చినట్లు ఈ రాత్రి త్రాగిపో. కాంతం చివ్వున లేచి 'మీరున్న మీ ఒట్లతో నా జా పిచ్చిదాన్ని చేస్తున్నారు. అబ్బ! బ్రతికేనేమోనండి' కాస్త చింకును శ్మశ్తపగుస్తూ అంది. 'మన కాంతం! నేనెక్కడునూ మట్లాడండే. పట్టుంటే చాలా మంచినినీమా అవుతోంది. గండు బరగొడ వూడ్కో చాలామంది ఆపవాళ్లు పెట్టున్నారు. నీవుకూ పనిస్తావని చెప్పాను. తప్పకుండా పట్టాలి.'

శక్ల నన్ను కాంతాన్ని బ్రతిమాలుతూ యెన్నో విధాలుగా చెప్పాడు. దొంగలు రాకుండా యింటిలో తమ వుంటానని చెప్పాడు. భర్తచే అంతగా బ్రతిమా లించుకోవటం ఆపెను భరింపరానిదిగా తోచింది. శోడ్డుమీద బండినకాల కొంతమూరం నడిచాడు. 'తిరిగివచ్చేటప్పటికి తెల్లగుతుంది. మరేమీ భయపడకు. అందరూ వున్నాడుగా' అని వెనకకు వచ్చాడు.

ఒంటరిగా పెరటిరండాలో కూర్చుని ఆకా శంపేపు చూస్తూ వూహలతో బుర్రను పనిచేయి స్తున్నాడు. తనలో తనే నవ్వుకుంటున్నాడు. మళ్ళీ యెవో భారాన్ని మోయలేనివాడుగా గాబరింప పడు తున్నాడు. పెరటనున్న పేపర్ పట్టుమంచి గాలికి పండు టాకులు రాలుతున్నాయ్. 'ఇదీ నా ప్రపంచం' అన్న డొకసారి నూలురుతూ. లేచి కేబుల్ నున్న వూట కలంపేపు చూస్తూ 'నాన్న చేతిలోవుండి దోచే ప్రపం చానికి సాయం చేశావ్. ఇప్పుడు యేం చేశావో తున్నావో!' అని పకిలినవ్వు నవ్విలోనికి పోయి మంచం మీద చేరబడ్డాడు.

గోడగడిమూరం మనుషుల మనస్తత్వాలతో నాకు సంబంధంలేదన్నట్లు పదిగంటలు చూపించి టంగ్ టంగ్ మంటింది—హరికెట్లాంటిరు వెలుతురులో వుత్తరం నా సకుంటన్న సెంకట్రావ్ ఒక్కసారి గడిమూరం పేపు చూసి నిట్టూర్పు విడిచాడు. యజమాని యెన్నో తేనేం కలంవిధి కష్టపడటం? సెంకట్రావ్ అని సంతకంచేసి 'నా వూహల్ని శ్మశ్తపరిచేవ్ విశ్రాంతి తీసుకో' అని కేబుల్ పెట్టాడు.

లేచాడు ముందుకు నాలుగు అడుగులు—మళ్ళీ వెనకకు. ఛీ అని చీదరించాడు. 'జీవితం' అంటూ

ముందుకు. చిరకరు చీకటిలో లీనమయ్యాడు. గంట లోపలే పని ముగించుకొని తిరిగి యింట్లో కాలు పెట్టాడు. పెట్టెలో ఒక మాట పెట్టాడు. శరీరం అంతా కంపిస్తోంది. గాఢంగా నిట్టూర్పుతున్నాడు. ఇప్పుడు తన మనసే రాబందై తిననే సిక్కు తింటోంది. 'కాంతం, విడిచిపెట్టి యెలా వుంటుంది? విడిచిపెట్టక పోలే జీవితం!!'

గడిమూరం కండ్లెందు కొట్టే రకు సందేహం, వుడ్వేగంతో కంటకితు పయ్యాడు. గబగబ నడిచాడు— హాయిగా వుండటానికి ఒకే ఒక సాక్షనం! 'ఒట్టులు యెన్ని వెయ్యలేదు. ఇదీ నా ప్రపంచం' అంటూనే.

'హస్తావేం. పాయిగ్. త్రాగటానికి ఆఖరు గోజు. వేస్తావా, లేదా? యింద వదలు, పాతికలు. కళ్ళుపేల్చు...!' తిప్ప త్రాగాడు. చేతిలో ఒక సీసాపట్టుకొని చీకటిలో లీనమయ్యాడు.

మామూలుగా యించుమించు చూడగంటల సమ గూనికి తెలివినచ్చింది. కళ్ళు విప్పాడు. విసవకర్రతో వెళ్ళిబాగులసిల్ల కనపించలేదు. ఆకాశం చిన్న చిన్న మేఘాలతో. 'హా, కాంతం' హృదయంతగా శంఖో ప్రతిస్పందిస్తోంది. లేనాడు. అదిగో యేటికోన. ఇదిగో యిది మర్రిట్టా—హా, అవును. నేనెక్కడన్నా— బూడిదమీద—శ్మశానం! శ్మశానం!! శ్మశానం!!! అమ్మా—ఇవిగో భూతాలు—కందలు, వేలు—నా మీదపడికండి—ద్దు—ద్దు...హా....

గట్టిగా కళ్ళు మూసుకొన్న పిశాచాలు నృత్యం చేస్తున్నాయ్. అస్థిసంజరాలు అడుగున్నాయ్. కీక రంగా నినాదాలు చేస్తున్నాయ్. దండలు ఆశిస్తూ మాంసంతో వున్న ఒకే ఒక యెముకలపోసమీద వుకుతున్నాయ్. గుండెను పీకుతున్నాయ్. మాంసాన్ని ముక్కలుచేసి పంచుకొంటున్నాయ్. 'అమ్మా'— అని పెద్ద అకపుతో నిర్విరామంగా పనిచేసే ఒకే ఒక అవయవం శాశ్వతవిరామంతో సంతృప్తి కెందింది. భూతాలు చూడలే కిక్. భూతాలే యీ శృతికేవలం చూడగలిగితే నీతిలేని మనిషి దూరంగా తిప్పు కుంటాయ్!

తెలతెలవారునోంది. తొలికోడి కూసింది. వూరిలో గలాభా. మనసమిరిపొద్దు వ్రాసి అరంటుగా

పంపించాడు పైకిలుమీద ఒక మనిషిని. వూరికి కాస్త దూరంలో నీనీమానంచి తిరిగివస్తున్నవారికి ఆయన వైనం యెరుకపరచాడు. ముసలివాళ్లు యింట్లో పెట్టి నీనీమా కంగళాచ్చా మని వెంకట్రావ్ భాగవతులు నెత్తినోరూ మొత్తుకుంటున్నారు. కాంతం 'పోలీసులు వచ్చి నొంగలను పట్టుకుంటాను' అని ఓదార్చుస్తోంది ఆడవాళ్లని. ఓదార్చువాళ్లుంటే యేడుపునీతి హెచ్చుతుంది. కాంతంకూడ కన్నీరు తెచ్చుకొని 'యే పిల్లలకు పుట్టిందో ఆ పాడు బుద్ధి. పాపానికి ఫలితం అభవిస్తా రత్తయ్యా' అని పరిపరివిధాల ఓదార్చింది.

కాంతం యింట్లో కాలిపెట్టింది. భర్తతోసం యిల్లంతా ఒక్కసారి గాలించింది. భర్తజ్ఞాన లేదు గాని, భర్త వ్రాసినబాబు లేకుండా వుండగా తీసి యిలా—

'కాంతం! జన్మజన్మలకు నా భార్యవుకదే. వ్రాయటానికి కూర్చున్నాగాని చేతాని కలం సిరాని కక్కుతోంది. నా జీవితం—నీ జీవితం—ఇదే నే నెన్నోసార్లు నీతో అన్న నా ప్రపంచం! నరక స్వర్గాలకు మధ్య నన్ను కేడా!!

'నాలంటి త్రాగుబోతుకు మంచీ డ్డా తెలుసు కొనే విచక్షణజ్ఞానం యెందుకు ప్రసాదించాడా వర్రి దేవుడు? నాన్న నమ్మినవారిపం దోచి చచ్చాడు. నేను నమ్మినవారి జీవితాన్నే దో చేస్తున్నానని భయంగా వుంది—రక్తస్పర్శ!!

'శరీరంతా పీకెడుతోందని, బాధతక్కువైనా చచ్చిపోతున్నట్లు నటించి త్రాగటానికి పరుగెత్తే వాడిని. మనసు కట్టుకోలేనివాడిని, మంచి చెప్పి ఆచరించలేనివాడిని త్రాగి నీ ఒళ్లెందుకు హూనం చెయ్యాలి? ఇదే నన్ను నలిపేస్తున్న విషయం. నీకున్న సంతృప్తి నా కెందుకు లేకపోవాలి? నీకున్న గుండెద్రెయ్యం నాకెందుకు దూరంగావాలి? ఇన్నీ తలచుకుంటుంటే యీ జన్మలో నీకూ నాకూ పుస్తా ముడిగలన సంబంధమే కానీ హృదయాలపలన కాదేమో?

'మందుగానే వ్రాస్తున్నా. వోచాక మన సెలా వుంటుందో. నగలు, డబ్బు తెస్తాననే ధైర్యంగా

వుంది. అది నాడబ్బే. కాని, లోకం నీవుకూడ దొంగ డబ్బుంటారు, నీతిలేని కార్యమంటారు. యింత డబ్బు త్రాగుడుక్రింద లిగలేకాను. బీదలకు ఒక్కకానీ ధర్మం చెయ్యలేదు. యీ డబ్బు నీ కిచ్చినా నీవు పుచ్చుకోవని నా దృఢనమ్మకం. యీ దోచుకున్నంత యిల్లు కదలి కేదలకు పంచిపెట్టి కైలుకుపోతాను. విడి పించటానికి ప్రయత్నించేయ్యకు. సంఘంపెట్టిన నియమాన్ని బట్టి నాతోనే నీసంబంధంకాబట్టి ప్రయత్నం చేస్తే నీకే నష్టం. కైలులోవుంటే ఆ మన సెలా కట్టు బడదో చూస్తాను. నా యీపనిగలన కెందులాభాలు— పుణ్యం; జీవితం చక్కబడటం వందలు బదులుగా వేలు దోచటానికి వస్తున్నా. యెవరికీ దొరక ననే నా ధైర్యం.

'నీతో త్రాగనన్నా. కానీ ఆఖరుగోజు త్రాగా లని మనసుపోతోంది. త్రాగి తెలివి తెచ్చుకొని యెక్కడో నీవు వ్రాపించలేని చోటకు పోతాను. కైలు ఆధికారుల ధర్మమా అంటూ కప్పపడటం నేర్చు కుంటాను. అప్పుడే మన యిద్దరం కేమింగా కాలం గడవగలమని నా ఆశ.

'ఆదిగో గోడగడియారం పదికొట్తోంది. కలంలో సిరాకూడా ఆఖరు. నీ—

వెంకట్రావ్'

ఉత్తరం చేతిలోనంచి బారిపోయింది. కళ్లల్లో నీరు తిరిగిందిగాని బారి క్రిందపడిలేదు. అలా శిలా ప్రతిమలా నిలుచుండిపోయింది. 'నీతిలేని కార్యం చెయ్యండి నిలలేక పోయా రన్నమాట! దొంగలు రాకుండా యింటిని చూస్తానని దొంగతనానికివెళ్లారు! త్రాగనని ఒట్టువేసి మాట నిలుపుకోలేకపోయారు! దుర్బలు లయ్యారు. నాతో మీ అసలు మనసును చెప్తే నేనే స్తంభానికి త్రాళ్లతో కట్టి త్రాగుడు మానిపించి వుండునే—హా జీవితం!' అనుకుంటూ ఆ ప్రతిమ పెద్ద వీళిగుండా కడులుతోంది. చూచేవారు ఆశ్చర్య పోతున్నారు. యీ ఘోషాస్త్రీ యిలా రావటంతో వీళిఅరుగుమీద కొందరు గ్రామపెద్దలతో కూర్చున్న మునసబుగారితో'బాబూ 'దొంగలుదొరికారు. నాధర్

దొంగతనం చేసి పరారయ్యారు. ఆయన శరీరంలో అర్ధ భాగాన్ని తీసు, నన్ను దయచేసి జైలుకు పంపండి— ఆమె మాటల్లో గంభీరత, నటనలో శాంతం గోచరిస్తోంది. అందరూ ఆమెవేపు జాలినిండిన కళ్లతో చూస్తున్నారు. పరుగెత్తుకొని వచ్చాడు కాంతం చిన్న మాయ. ‘మరేదూ కాదండీ మనసు గారూ! అదిగో ఆ శ్రోతుబోతువ్వవే. జంకట్రావ్. ఇదిగో పెరటి ముల్లపాదదగ్గర వాడి పూటకలం దొరికింది. వాడే, వాడే. అని అతృప్తిగా వెప్పకపోతున్నాడు. కాంతం తల దించి అలా నిలుచునే వుంది. ఇంతలో యింకొకడు పరుగెత్తుక వచ్చి ‘బాబూ! జంకట్రావుగోరు వల్ల కాదులూ సచ్చిపడున్నారు. కాకులు, గద్దలు మాగుతున్నాయి’.

‘హా! అంది కాంతం. నీటితో నింజివున్న కళ్లనుంచి ప్రవాహం వుడికి ప్రవహించింది. అధిక దుఃఖం మానవులను పిచ్చివాళ్లగా నై నా చేస్తుంది. లేదా గుండెనై నా ఆపుతుంది. ఆ దొంగతనానికి శిక్ష అనుభవించింది కాంతం చినిపోదేమో!

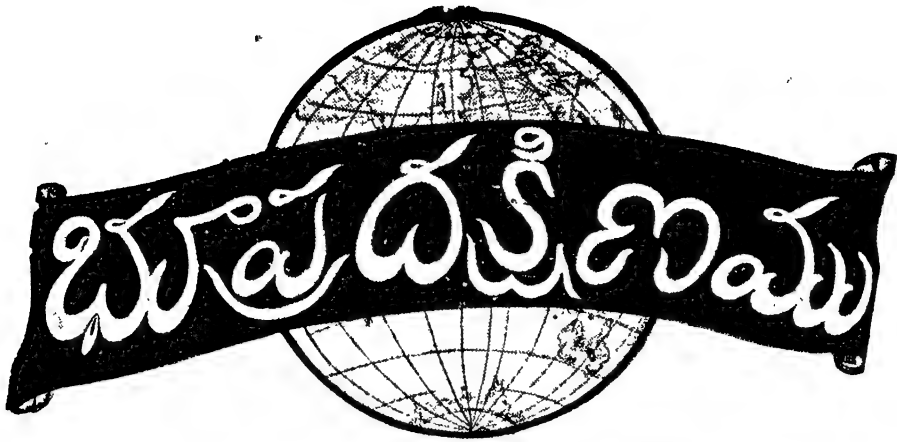
పోలీసులు వచ్చారు. ఇల్లంతా సోదాచేశారు. పెట్టెలో నగలు, డబ్బు దొరికింది. కాంతంకు వ్రాసిన ఉత్తరం కూడా దొరికింది. శవపంచాయితీ కూడా బరిగింది. ఆమె మాట విన్నవా రెవరు? ఆమె జైలుకు వస్తానంటుంటే కనికరం, కళ్లనీరూ అందరినీ చుట్టుముట్టింది.

దోరికట్టి శవపరీక్షకు పట్నం తీసుకపోతున్నారు వెంకట్రావ్ ఖాతికశరీరాన్ని. ‘నన్ను శిక్షించండి. ఆ దొంగతనం నే చేస్తే ఒకటి కాదు. నా భర్త చేస్తే వేరొకటి కాదు’ అంటూ ఆమె సమక పరుగెత్త బోయింది. ఆడంసులు ఆమెను వారించి పట్టుకున్నారు.

పెళ్లిపోతున్న దోరివేపు చూచి నిగ్గరగా నవ్వుతూ “హా హా హా దొంగ. నీతిలేని చావు. ఛీ ఛీ జన్మజన్మాకు భర్త ఛీ ఛీ కద్దు కద్దు. చావడానికి జైలుకు పోవడానికి నీతిలేని పని చీ ఛీ కద్దు కద్దు హా హా హా...” తల విరగబోసుకుని నవ్వే ఆమెవేపు చూసి అందరూ కళ్లల్లో నీరు తెచ్చుకుంటున్నారు.

మాటాడితే ‘పిచ్చిదానా’ అని సంబోధించిన జంకట్రావ్ పిచ్చిదాన్ని చూడలేకపోయాడు. దోచే ప్రపంచానికి సాయంచేసిన కలం దోచినవాడినే చూపించినందుకు దానిపై నంజిన ర్వేపాన్ని కాల్చుకోలేకపోయాడు.

సాయంత్రమయేసరికి వచ్చిన తండ్రివేపుచూచి— ‘మంజు—హా! అంటూ నిశ్చేష్టురాలైంది. అప్రయత్నంగా చెవులు మాసుకుంది. అక్కడ నిలువలేక యెక్కడికో పరుగెత్తిపోయింది. అవధాన్లు గోడకు చేరబడలేదు. యేడుస్తూ భార్యలా తల బాదుకుంటున్నాడు.

శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య

అనునికయుగములో, అనగా గత నాలుగువందల సంవత్సరములుగా—ఒక్కొక్క కాలముందు ఒక్కొక్కదేశము ప్రపంచమందంతట అగ్రస్థానమున హించుటకు ప్రయత్నించెను. ౧౬వ శతాబ్దమున స్పెయిన్ దేశము, ౧౭వ శతాబ్దమున ఫ్రాన్స్ ఇంగ్లండు దేశములు, ౧౮వ శతాబ్దమున ఇంగ్లండు బర్మినీ దేశములు, ప్రస్తుతకాలమున అమెరికా రషియా దేశములు ఈ స్థానమునకై ప్రయత్నించినవాటిలో మేర్కొనదగియున్నవి. ఇర్వీయు పాశ్చాత్యదేశములు. రాజకీయముగ ప్రాబల్యమును సంపాదించుటయే వీటి ఉద్దేశము. ఏషియాఖండములో ఆధునికయుగముందు ఇట్టి ప్రయత్నము గావించిన దేశములు లేవని దీని భావము కాదు. కాని ఒక జపాన్ దేశముతప్ప ప్రాదేశములలోని మరి ఏదేశముకూడ ఇట్టి ప్రయత్నమునకు దిగినది లేదు. మొగలాయీసామ్రాజ్యమునాటి భరతఖండముగాని, చైనాదేశముగాని ఈలాటి ఉద్యమమును తలపెట్టియుండలేదు. ఈ కారణముచేతనే ఆధునికయుగమును విరోపియుల యుగమని చరిత్రకారులు మేర్కొనుచున్నారు. విరోపియుల యుగమనగా విరోపియుల ప్రాబల్యము ప్రపంచమందంతట వ్యాపించిన యుగమని అర్థము. అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలండులు పూర్తిగా విరోపియుల నివాసస్థానము లగుటయు, ఆఫ్రికాఖండములో చాలభాగము నందును, ఆసియాఖండములో అనేక దేశములందును చారిప్రభుత్వము స్థాపితమగుటయు దీనికి తార్కాణము.

ప్రస్తుతము ఈ ప్రపంచపు ఆధిపత్యమునకై పోరాడుచుండునది అమెరికా రషియా దేశములు. ఇందులో ఏది గెలుచునో, ఏది ఓడిపోవునో చూడవలసియున్నది. ఇవి కోగుమండునది ప్రపంచఆధిపత్యముగుటచేతను, ఇతరదేశములను తమ పలుకుబడిలోనికి తెచ్చుకొనినగాని వీటి యుద్ధేశములు నెరవేరబాలని కారణముచేతను, వీటిని పరిపాలించు ప్రభుత్వముల వారు దినదినము వేయుచుండు ఎత్తులు అన్ని దేశముల వారు గమనించవలసియున్నది.

అమెరికా అగ్రశక్తిపదవికై నవంబరు ౨౪ లేదీన జరిగిన ఎన్నికల ప్రాధాన్యమును ఈ దృష్టినుండియే గుర్తించవలెను. ఈ ఎన్నికలలో ట్రూమన్ గెలుచుటయు, డ్యూయీ ఓడిపోవుటయు సంభవించెను. మనకు ఎన్నియోకేల మైత్ర మారమందుండు అమెరికాలో ఎవరు అగ్రశక్తి లైన మన కేమి అను ఉదాసీనభావము తగినది కాదు. వీలనగా : దీనిగులమున అన్ని దేశముల వ్యవహారములలో కొంత మార్పు కలుగుట తప్పదు. ట్రూమన్ ఇదివరకు మూడుసంవత్సరములుగ అగ్రశక్తియగు నుండినవాడు. అమెరికా ప్రజలు తిరిగి ఆతనినే ఎన్నుకొనుటవలన అతడివరకు అనుసరించుచుండిన రాజనీతిని వారు ఆమోదించి రనియు, అట్టి రాజనీతిని మరింత పట్టుదలతో అతడు అనుసరించు ననియు స్పష్టమగుచున్నది. మరి నాలుగు సంవత్సరముల కాలము అతడు అగ్రశక్తియగు నుండును. ఈ నాలుగు సంవత్సరములలో అమెరికాదేశపు అంత

రంగికవ్యవహారములలోను, విదేశీవ్యవహారములలోను అతి
డినికరకు తలపెట్టిన ఉద్దేశముల నన్నిటిని ఎక్కువ
ప్రీతితో అతిదు సాధించుటకు ఈ ఎన్నికవలన
ఎక్కువ అవకాశము ఏర్పడినది.

ఈ ఎన్నికలలో ఇంకొక విశేషముకూడా
ఉన్నది. అధ్యక్షుని ఎన్నికలతోపాటు ఆ మెరికాలో
కాంగ్రెసు అనుపేత నుండు కేంద్రశాసనసభలకుగూడా
ఎన్నికలు జరిగెను. అందులో బ్రూమింగ్ హౌసు
శాసనాసభకు సుమారు ౧౦౦ మంది అధ్యక్షులే అధిక
సంఖ్యాకులుగ ఎన్నుకొనబడినది. ఇకరకు—అనగా
ఎన్నికలకు పూర్వ ముండు—కాంగ్రెసులో అతని
ఎదుటిపక్షమువారు అధికసంఖ్యాకులుగ ఎంపికయిన
అతని ఉద్దేశములు సులభముగ కొనసాగుచుండెను.
ఇప్పుడు టూ గాక. అతనికి అనుకూలమున శాసనసభ ఏర్ప
డిన కాంగ్రెసున, అతడు తలపెట్టిన కార్యము లన్నియు
జరుగు నని చెప్పుచున్నాడు.

బ్రూమింగ్ ఉద్దేశములు ఏంటివి అన్న ప్రశ్నకు
సమాధానము కల్పకలసియున్నది. ఆంధ్రరంగికవ్యవ
హారములలో ఇతడు కొంతవరకు నీగ్రోలయొక్కయు,
కార్మికులయొక్కయు పక్షపాతి. ఆ మెరికాలో
అందుగు ౧౨ లక్షల నీగ్రోలున్నారు. వీరు క్రొ
యిండువారితా నన్ని కారణమున అచ్చటి హుసంఖ్యా
కులుగ నుండు క్రైస్తవజాతివారు నాటిని అధికముగ
అనాదించుచుందురు. అప్పువ్యతిరేకతను వారే
లోలో చూడవలసి ఇతరవరకు పడుచుండిన కాంగ్రెసుకంటే
నీగ్రోలు పడుచుండు బాధ వేయిరెట్లు ఎక్కువగ
నున్నది. ఇదిగాక అప్పువ్యతిరేక తొలగిపోవలె ననియు,
సకలము అచ్చట సమత్వసేధాంతము నెదుర్కొని
ఒకేజాతిగ ఏర్పడవలె ననియు విశ్వసించుచువారు వారు
జోశములో ఒక్కరుకూడా లేరు. అప్పువ్యతిరేక అప్పు
కులుగనే ఉండవలె నని వాదించు మాధులు,
పూర్వాచారపరాయణులు లేరని చెప్పువచ్చును. కాని
ఆ మెరికాలోని పరిస్థితులు ఇట్టివి కావు. నీగ్రోలు
శ్వేతజాతులవారితో సమత్వము నుంధించుటకు వ్రా
లని చెప్పువారి సంఖ్య చాల తక్కువ. వారి ఉద్దేశ
మునకై పోటుపడువా రందరిో లేరు. అట్టి స్థితిలో

వారిపట్ల సానుభూతిని చూపుటకు బ్రూమింగ్ సంక
ల్పించియున్నాడు. అతని సంకల్ప మిట్టిది యని
గ్రహించుకూడ, సోను లతనిని ఎన్నుకొనుటనుబట్టి,
నాడుకూడ కొంతవరకు నీగ్రోలవిషయమై తమ యభి
ప్రాయములను మార్చుకొనుచున్నారని చెప్పటకు
అవకాశము కలుగుచున్నది. ఇదిగాక బ్రూమింగ్
కార్మికులయందు ఎక్కువ ప్రీతిపాతిము కలవాడు.
సమైక్య అక్రమము లనియు, సమైక్యలో నగు కార్మి
కులను కొన్ని పరిస్థితులలో క్షింపవచ్చు ననియు విధిం
చిన శాసనములకు విరోధి. కంప్రైజులవ్వారా వస్తువుల
వలన తగ్గించి సామాన్యప్రజల స్థితిగతులను చక్క
జేయవలె నని కోరునారిలో ఆ యిచ్చ కదా. కనుక
ఈలాటి వ్యవహారములన్నిటిలో బ్రూమింగ్ వాని ఉద్దేశ
శయాలను సాధించుకొనగల సరి ఊహించవచ్చును.

విదేశీవ్యవహారములలో అతడు ఒక ప్రధాన
సంకల్పము గలవాడు. రషియానుక్కర దేశీయ
ప్రాబల్యముగాని, రషియా అనుసరించుచుండు కమ్యూ
నిష్టులతిరుగాని ప్రపంచముందంతట వ్యాపించకూడ
దని అతని ఉద్దేశము. ఇట్టి వ్యాపికి రషియా చేయు
చుండు ప్రయత్నముల నన్నిటిని విఘాతముగావించు
టనే అతి డిగ్రీలో ఎంతో కృషి చేసినవాడు.
అతని ప్రయత్నములో నొకసం వారేను రషియాచేరి
వైతని ప్రకటించినవాడు. అట్టివానిని దీక్షించి,
బ్రూమింగ్ ౭౦ లక్షల ములచేత అమెరికా ప్రజలు
రషియాప్రాబల్యమును, కమ్యూనిష్టులతిరువును ఖండిం
చుటకు సిద్ధపడినవా రనియు, అవసరమైనచేరి
ముద్రము చేసికూ రషియాను వారు ఆరికట్టుటకు
తలచియున్నారనియు స్థిరమయ్యెను. రషియా ఆ మెరి
కాలమగ్గి ఇకరలో ఏర్పడిన విరోధము మరింత
వృద్ధియగునేగాని తగ్గిబల దని బ్రూమింగ్ ఎన్నిక
మున వ్రచినన దని చెప్పుచున్నాడు.

రషియానుక్కర లక్షమును తగ్గించుటకు
బ్రూమింగ్ అనుసరించిన మార్గము లన్నిటిలో పశ్చిమ
యూరపుదేశము లన్నిటికి ఆధికముగ సహాయముచేసి,
అచ్చట ఆ మెరికాయొక్క ప్రాతినిధ్యములను, నాకా
శయములను, విమానాశ్రయములను స్థాపించు కొని,

ఈ దేశములు రషియాకము కాకుండా రషియనుట ప్రధానసాధనము. ఇందుకై సంవత్సరముగ ఆతడు కోట్లకొలది ద్రవ్యమును ఈ దేశములలో ఖర్చుపెట్టుచున్నాడు. ఈ పని కొనసాగుటలో ఇంగ్లండుదేశము అమెరికాతో సంపూర్ణముగ కలిసి పనిచేయుచున్నది. దీనిమూలమున పశ్చిమయూరపులోని (౧) ఇంగ్లండు, (౨) ఫ్రాన్సు, (౩) హాబెండు (౪) బెల్జియం, (౫) లక్సెంబర్గు దేశము లైదును ఒకకూటముగ ఏర్పడి సన్నిహితసంబంధము కలపై ప్రవర్తించుచున్నవి. ఇవి ఆర్థికవ్యవహారములలో కాక దేశోపదేశాధ్యక్షములగు మాన కలిసియున్నవి. ముఖ్యకారణము ఏదోదేశముల వారు సంఘటింపగాని విప్లవవ్యవస్థలవినియను, దానిని ఎవరి నాయకత్వమున నుపసరిపెనెడియు, ఎట్టి ఆయుధ సామగ్రినివాని సమకూర్చుకొనవలసివచ్చును వారినివారక నిశ్చయించుకొనిఉన్నాడు. ఈ కూటముకి ఆర్థికముగా మాత్రమేకాక ప్రవృత్తియుద్యాని కూడా సహజము చేయుటకు ప్రాముఖ్యత ఇవ్వకనే సంకల్పించియుండును. ఇప్పుడు ఆ సంకల్పము సిద్ధించుటకు ఎక్కువ అవకాశ మేర్పడవచ్చు.

పశ్చిమ యూరపుకూటమిని బలపరచుటకై ఇటీవల దేశమునగుడ అందులో చేర్చుటకు ఇప్పుడు సంప్రతింపులు జరుగుచున్నవి. రషియాను బాంగ్లదీయుటకు గాని, కన్యానిస్టువానిని అరికట్టుటకుగాని సర్వ జాతిసమితి నిరపయోగ మని ప్యాకెటరులో ప్రస్తుతము జరుగుచుండు సమితినుహాసభయొక్క సభ్యులు స్థిర పరచుచున్నవి. అణుశక్తి ఉపయోగమునుగురించియు, ఆయుధవిసర్జనమునుగురించియు, సమితి మాజనవ్యమున సైన్యమును తయారుచేయుటనుగురించియు, రషియాకును, అమెరికా ఇంగ్లండులకును మధ్య ఇవరలో ఏర్పడిన అభిప్రాయ భేదములు నవంబరుమాసములో ఎంబి మాత్రము తగ్గలేదు. రషియామూలమున తమ కేమైన ప్రమాదము సంభవించినయెడల ఐక్యజాతిసమితిద్వారా దానిని నిరోధించవచ్చు నను ఆశ అమెరికా మొదలైన దేశములవారికి రోజురోజుకు తగ్గిపోవుచున్నది. అందుచేత పశ్చిమయూరపుకూటమివంటి ప్రాంతీయ సంస్థలద్వారా తమ ఉద్దేశములను నెరవేర్చుకొనుటయే

ఉద్దేశ్యము అభిప్రాయము వారిలో పృథ్విగాంచుచున్నది. బ్రిటిషువారుకూడా ఏదో ఒకవిధముగ వారి కామన్వెల్తుకూటమిని నిలబెట్టుకొనుటకు చేయుచుండు ప్రయత్నములకుకూడా ఇచ్చితో కారణము. ప్రజలను రషియనుటకై ఏప్పుడు పోవినదళములు చక్కగ పని చేయనప్పడు ఎవరికంటెనూ వారు రషియనుకొనుటకు సాధనాంతర్యము కల్పించుకొననట్లు ప్రపంచ శాంతిని కాపాడుటపై ఏర్పరచబడిన ఐక్యజాతిసమితికి ఆ పనిని నిర్వహించుటకు కావలసిన సామర్థ్యము లేదని ఇప్పటికి పృష్టి మునుంచేత వ్యవధి నాధమై ఆ గూఢచరులవారు వారిదానికి తోచిన విధానములను సృష్టించుకొనుచు, ఇవరకు వచ్చుగానిని నిలపరచుకొనుచు ఉన్నాడు. పశ్చిమయూరపుసమాఖ్య బ్రిటిషు కామన్వెల్తు హోదాగితి.

పశ్చిమయూరపుకూటమి బలపడుటలో కొంత చూడు నవంబరుమాసములో ఒక అంతరాయ మేర్పడినది చెప్పవచ్చును. ఈ సమాఖ్యలో ఫ్రాన్సుదేశము విలకపాదము వహించిఉన్నది. ఆ దేశములో కన్యానిస్టుపక్షమువారు ఆర్థికసంఖ్యాకులు కాకున్నను ఆనెల్పవైన ప్రాబల్యము కలిగి, కార్యకసంఘము లనేకములపై నాయకత్వము వహించి, అట్టోబరులో ఒక ప్రహ్వంసమైన సమ్మెను లేవదీసి నవంబరులో చాలకాలమువరకు నడిపిరి. మాత్రముగ సమ్మెల యొక్క ఉద్దేశము కార్మికుల నేతనములను కృద్ధిచేసి, వారి ఆర్థికస్థితిగరులను చక్కబరచుట. కాని కన్యానిస్టులు లేవదీయు సమ్మెలయొక్క ఉద్దేశ మిదిమాత్రమే కాదు. కార్మికుల లాభవింతు ఆర్థికచిక్కులను వారిక మిషగా పెట్టుకొని, ఆ చిక్కులను తొలగించుటకై తాము సమ్మెలు లేవదీయుచున్నట్లు ప్రకటించినచు, ఆ సమ్మెలద్వారా దేశమందు అల్లకల్లాలు కలిగించి ప్రభుత్వమువారు దౌర్జన్యమునకు దిగునట్లు చేసి, తుదకు రాజ్యాధికారమును స్వహస్తైగతముగ చేసికొనుటయే వారి ఉద్దేశము. కన్యానిస్టు నాయకత్వమున బయలుదేరు సమ్మెలకును, ఇతరుల నాయకత్వమున బయలుదేరువాటికిని గల ఈ ప్రధాన భేదమును గమనించవలెను. ఎట్లో ప్రశించిప్రభుత్వము

వారు ఈ సమైక్యము అణచివేయగలిగిరిగాని శాశ్వతమైన కాంతిపరిస్థితులను కల్పించలేకున్నారు.

ప్రాన్నదేశములో ప్రస్తుతము డీగాల్ అను ప్రముఖనాయకు యొక డున్నాడు. ఇతడు కమ్యూనిస్టులకు పరమవిరోధి. సాధారణమైన సోషలిస్టు విధానముకూడ ఇతనికి గిట్టదు. ఇతడు ఒకమోక్షరు నియంతృత్వవిధానమును స్థాపించి ఫ్రెంచిజాతియొక్క హేళనప్రతిఘటనలను పునఃగర్హింప సంకల్పించినవాడు. జర్మనీ, జర్మనులు అన్న ఇతనికి ఆపరిమితమైన ఔనురు. మాకు పర్యామములు—గత ౮౦ సంవత్సరములమధ్య—జర్మనులచేత ఫ్రెంచివారు డెబ్బలు తిన్న వారగుటయే ఈ భయమునకు కారణము. రెండవ ప్రపంచయుద్ధములమున అధిపతియైన జర్మనులు ఎన్నటికికూడ తలయెత్తరాదని ఇతని డీక్ష. ఫ్రాన్సులో ఇతనికి గల పలుకుబడి కంటకు ఇదియే కారణము. నరంబరులో కాసరసభకై జరిగిన ఎన్నికలలో ఇతని పక్షమువా రనేమలు జయముగాంచిరి.

ందుచేత ఇతని ప్రాబల్యము హెచ్చుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇదిమరికొంచెము వృద్ధి గాంచినయెడల లేక మన కితడు నియంతయై హిట్లరు జర్మనీని నడిపిన విధమున కొంతవరకు ఇతడు ఫ్రాన్సును నడిపునని అనుట ఆతిశయోక్తి కాదు.

జర్మనీవిషయమై డీగాలు కున్న అభిప్రాయములకు, ఇదేవిషయమై బ్రిటిష్, అమెరికావారికి గల అభిప్రాయములకును గల భేదము గమనించదగి యున్నది. పశ్చిమ యూరపుదేశముల ఆధిక్యత చక్కబడుటకు జర్మనీలో ఉత్పత్తియగు బొగ్గు, ఇనుము, ఉక్కు మొదలైన సామగ్రి ఆర్థికసరమని రెండుపక్షములవారు అంగీకరించుచున్నారు. ఈ సామగ్రిని రెండవ ప్రపంచయుద్ధమునకు పూర్వము జర్మనులు ఎంత అధికముగ తయారుచేయుచుండిరో అంత అధికముగ ఇకమీదటకూడ తయారు చేయవలసిఉన్నదనికూడ మీరు అంగీకరించుచున్నారు. కాని ఈ తయారగుట అంతయు ఎవరి ఆధీనమున జరుగవలెను? తయారైన సామగ్రి ఫ్రెంచివారు, ఇతరులు ఎంతెంత వినియోగించవలెను? పంపకము ఏపద్ధతిని

జరుగవలెను? అన్న విషయములకుగురించి విపరీతమైన అభిప్రాయభేద మేర్పడియున్నది.

జర్మనీ కార్మికులయొక్కయు, నాయకులయొక్కయు సహకారము లేక ఆ దేశములోని బొగ్గు గనులకుగాని, ఇనుము ఉక్కుపరిశ్రమలకుగాని నడపుట సాధ్యముకా దనియు, ఆ కారణముచేత కొంతసరైన వీటిని వారి అధీనముంచుచుట అగత్యర మనియు, వారి అధీనమును యొత్తిగ మని అన్నిటిని తమ యాజమాన్యమున ఉంచుకొని బ్రిటిష్ అమెరికా ఫ్రెంచివారు ఈ పరిశ్రమలను నడుపుట ఆకాశమును హర్య్యములు కట్టజూచుట అని బ్రిటిష్ అమెరికానల వాదము. జర్మనులు యుద్ధమును ఓడిపోయిన మాట వాస్తవమే. కాని అంతమాత్రముచేత వారి సహకారసానుభూతులు లేక జర్మనీ సామగ్రిని తయారుచేయుటకు వీలగునా? ఈ సామగ్రిసహాయము లేక పశ్చిమయూరపుదేశములోని తక్కినదేశములు ముందుకు రాగలవా? ఇవి ముందుకు రానియెడల రషియాగూలమునకు, కమ్యూనిస్టుగూలమునకు పశ్చిమయూరపునకు రానన్న ప్రమాదమునుండి తప్పించుకొనుట సాధ్యమగునా? కాదనియే బ్రిటిష్ అమెరికావారి అభిప్రాయము. కాని డీగాలు ఈ వాదమును పరిపూర్ణముగ అంగీకరించుట లేదు. పారిశ్రామికముగ జర్మనులు ముందుకు వచ్చినయెడల వారు వారి బలమును ఫ్రాన్సుదేశవిధానమునకై ఉపయోగింతురని ఆతనినమ్మకము. కాని ఆ బలమును రషియాను అణచుటకై ఉపయోగించవచ్చు నని బ్రిటిష్ అమెరికా వారి ఊహ. బలమును సమకూర్చుకొన్నతర్వాత జర్మనులు ఫ్రెంచివారిపై విరోధమును వహింతురా అన్నదే ఇప్పుడేర్పడిన సమస్యలలో గడ్డుదిగ నన్నది.

ఈ సమస్య పరిష్కారమునకునైన నరంబరులో ఈ మాడుదేశముల ప్రభుత్వప్రతినిధులకు లండనులో అనేకసంప్రేతంపులు జరిగినవి. ఇంకను జరుగుచున్నది. ఓడిపోవుటకు పూర్వము జర్మనీ ఎంత ప్రమాదకరముగ నందెనో ఓడిపోయినతర్వాతకూడ అంత ప్రమాదకరముగ నన్నది.

కాని కమ్యూనిస్టు త్వమును, రషియాయొక్క ప్రాబల్యమును అరికట్టటకు పశ్చిమయూరపుదేశముల

చైత్ర దృష్టి కేంద్రీకరించుట తగిన సాధనమా అన్న సంశయము అనేకులకు ఇదివరకే ఉండెను. ప్రస్తుతము చైనాలో ఏర్పడుచున్న పరిస్థితులగులాగున ఈ సంశయము మరింత బలపడినది.

నవంబరులో కన్యానిష్ఠులు చైనాలోని ప్రధాన రాష్ట్రములలో మిక్కిలి విశ్వర్యవంతమైన రాష్ట్రమున మంచూరియాను పూర్తిగ స్వాధీనముచేసికొని, ఉత్తర చైనాను ప్రవేశించి అచ్చటి రాష్ట్రములను కొన్నిటిని వశపరచుకొని, తుదికు చైనాకు ప్రధానపట్టణమున నాంకింపవై దాడిచేయుచున్నాడు. కొద్దిరోజులలో ఇదికూడ వారి స్వాధీనమైనను కావచ్చును. అది జరిగిన యెడల చైనాలో సగభాగము కన్యానిష్ఠ పాలనలోనికి వచ్చినట్లగును. అనగా సుమారు 20 కోట్ల జనము వారికి వశులగుదురు. పశ్చిమయూరపుగాని జనసంఖ్యకూడ ఇంతటిదే. కాని ప్రమాదము ఇంతటితో మాత్రము ఆగదు. ఉత్తరచైనాను ఆక్రమించిన కన్యానిష్ఠులు దక్షిణచైనానుకూడ ద్రుంగివేయగలరు. 40 కోట్ల జనులు గల చైనాంతయు వారి పాలనలోనికి వచ్చినతర్వాత కన్యానిష్ఠస్వామిని ఆధిక్యతలచుట సులభమరంగము లగు ఆధిక్య ప్రయత్నించుటయే. ఇదిగాక ఆగ్నేయ ఆసియాలోని ఇండోనేషియా, ఇండోచైనా, మలయా. సంగం, బర్మాదేశములలో ఇదివరకే కన్యానిష్ఠులు ప్రబలియున్నారు. అధికారమును సంపాదించుటకై వారు యుద్ధములను గావించుచున్నారు. కొంతవరకు చైనాలోని కన్యానిష్ఠులే వారికి అంతగా నిలబడి యున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితులలో చైనాదేశములో చాల భాగము కన్యానిష్ఠుల ఆధీనమైనయెడల ఈ దేశములు కూడ కన్యానిష్ఠపాలనలోనికి వచ్చుట సులభ మగును. ఇదంతయు కొద్దికాలములోనే జరుగవచ్చును. కొరియాలో ఉత్తరభాగమంతయు ఇదివరకే వారి పాలనలో నున్నది.

ఇట్టి పరిస్థితులలో అమెరికనులు వారి దృష్టిని వారి ఆధిక్యమును ఒక పశ్చిమయూరపుదేశము లందుమాత్రమే కేంద్రీకరించుట లాభకారి యగునా? అన్న సందేహము కలుగకమానదు. తూర్పునీషియా అంతయు కన్యానిష్ఠులుయైనయెడల దానిని నిరోధించుటకు అమెరికావారికి సాధన మేమి కలదు?

ఈ ఆందోళనలోనే ట్రూమన్ ఇప్పుడు పడి యున్నాడు. చైనాలోని కన్యానిష్ఠులతో అనేక సంవత్సరముల నుండి యుద్ధము సాగించుచున్న చియాంగ్ షేకుకు సహాయము చేయుటయా, మానుటయా అన్నదే ఆతనిని కలవరపరచుచుండు ప్రశ్న.

ఇందులో సాధకవాదకములు రెండును కలవు. సహాయము చేయనియెడల తూర్పునీషియా అంతయు కన్యానిష్ఠపాలనక్రింది వచ్చుట తిక్కము. ఇది జరిగిన యెడల మూడుసంవత్సరములకు ట్రూమన్ ఏర్పరచు కొన్న సంకల్పమంతయు భగ్నమైనట్లే. కాని ప్రస్తుత పరిస్థితులలో చియాంగ్ కు సహాయముచేయుట సాధ్యము, దానివలన ప్రయోజన మేమైన ఉండునా? అన్నదికూడ ట్రూమన్ ఆలోచించవలసియున్నది.

ఇరవై సంవత్సరములకు చియాంగ్ చైనాకు నియంతగ నున్నాడు. కాంగ్రెసుపక్షమునకు ౧౯౪౭ లో మనదేశమునకు ఎంత పలుకుబడి ఉండెనో, అంత కంటె ఎక్కువపలుకుబడి ఆతని పక్షమున కోమిం ప్తాంగుపక్షమునకు ఉండెడిది. ప్రజలందరు ఆతడే దేశరక్షకుడు కాగల డనియు, ఆతని పక్ష మొక్కటియే అనుసరణీయమైన దనియు భావించి ప్రకటించుచు వచ్చిరి. వారి ఆశలు నిరాశలు కాకుండు ఆతడు దేశమును జపానువారివంశి రక్షించి స్వాతంత్ర్య స్థాపకు డయ్యెను. కాని ఈవిషయములభీంచినతర్వాత, గతమాడుసంవత్సరములలో ఆతని ప్రభుత్వము ప్రజల ఆదరమునంతను కోల్పోయెను. ప్రభుత్వాధికారులు స్వలాభపరులై, లంచగొండులై ప్రజలను వీడించ సాగిరి. చైనాస్వాధీనతలు కన్యానిష్ఠులతో యుద్ధము చేయుటకు బదులు తమలో తాము యుద్ధమునకు దిగిరి. పైకికులు అమాయకులగు ప్రజలపై బడి వారిని దోచు కొనసాగిరి. ప్రభుత్వమువారు సామాన్యులపై విస్తారము లగు పన్నుల విధించి, వచ్చిన ఆదాయములో చాల భాగమును ప్రజలసౌకర్యములకుగాక వైద్యముక్రిందను, ఉద్యోగములక్షేతములక్రిందను ఖర్చుపెట్టకొనగిరి. ఖర్చులకు కావలసిన ఆదాయమునంతను పన్నుల మూలమున సంపాదించలేక చెలామణిద్రవ్యమును విపరీతముగ వృద్ధిచేసిరి. అందుచేత అవసరపదార్థముల ధరలు

తేయి కెట్లు తెలిసి జీవితమే సుందరమయ్యెను. జమీం దారీవిధానమును, సనికరల దౌర్జన్యమును శోలించి చైతలు స్థితిగతులను చక్కజేయుటకు కావలసిన సంస్కరణము నొక్కదానినిగాక ప్రభుత్వము చేయక పోయెను. చి గూంగ్ ప్రభుత్వము మూలమున లాభము లేకపోవుటయేగాక ప్రజల సభవిందు కష్టములు దుర్భరము లయ్యెను. అతని చేసిన ప్రతిభలు అడుగంటెను. ఇనింగ్లండు అమెరికనులు అతనికి చేయుచుండిన పైనిక సహాయమును అతడు చక్కగ వినియోగించి లేక పోయెను. నాగు పంపిన వైద్యసామగ్రి కమ్యూనిస్టుల హస్తగతమయ్యెను. అతనియందు సానభూతి చూపు ప్రజలు వై నాలో ప్రస్తుతము ఎవ్వరును లేని దివ్యులలో అతిశయోక్తి చేసెను. అతని ప్రభుత్వముకంటె తృప్తి సముతో కూడిన కమ్యూనిస్టు ప్రభుత్వమే పెరుగునుండు నను భావము లేకనుండంతట వ్యాపించియున్నది.

మహామహా పనియు, చేశాత్తుకు పనియు ఒక యుడు ప్రఖ్యాతిగాంచిన చి గూంగ్ ప్రజలవృత్తికి ఇట్టి స్థితికి వచ్చుట ఆలోచించదగిన విషయమే.

కాంగ్రెసుకు తిక్కే ట్రామిక్ వై నాకు పైనిక సహాయము చేయ సంజేయించుచున్నాడు. ఆనందు ధి డును, ప్రజల ఆదరమును కోల్పోయినాడును అగు చి గూంగుకు సహాయముచేయుట వలన లాభము లేదని అతడు అభిప్రాయపడుచున్నాడు. కాని కమ్యూనిస్టులను అరికట్టుటకు ఉపాయాంతర మేమైన ఉన్నదా?

కమ్యూనిస్టు కోమింగ్ గంగ్ సభ్యులుగాక వై నాలో ప్రజాస్వామ్యవిధానమునందు విశ్వాసము గల మధ్యవర్తియులు కొన్ని ఉన్నవి. వీటి నాయకులు కమ్యూనిస్టులతో సహధానము చేసికొని, మిత్ర ప్రభుత్వము నొక్కదానిని స్థాపించి, సర్వవివాదకరమును అంతర్ముద్ధమును అతి, శాంతిభద్రతలను ఏర్పరచి, ప్రజలకు కావలసిన సంస్కరణముల గావించుట కివ్వరకు కొన్ని ప్రయత్నముల చేసియుండిరి. అట్టి మిత్రమ ప్రభుత్వము నొక్కదానిని స్థాపించుట మంచిదే. కాని కమ్యూనిస్టుప్రమాదము అంతమాత్రముచేత తప్పి పోవునా? కమ్యూనిస్టులు లేని, మధ్యవర్తియులవారి

ప్రభుత్వమును స్థాపించి, నారికి పైనిక సహాయము చేయుట మంచి దని ట్రామిక్ సలహాదారులలో కొందరి అభిప్రాయముగ నున్నది.

తుదకు వై నాదేశములో ఇస్పాడు ఏర్పడి పరి స్థితులు వై నాకే గాక ఏషియాలోని తక్కిన దేశములకును, అమెరికాకును చిక్కులను కలిగించిన కనుట నిర్వివాదాంశము.

వై నాలో ఏర్పడుచున్న ఇట్టి పరిస్థితులను, ఇండోనేషియా ఇండోనేషియా సెందలను దేశములలో స్వరాజ్యాధ్యమై పోవోయిక్ సామ్రాజ్యాధిపతులతో ప్రజలు గావించుచున్న పోరాటములను నిన్నుంచితే మన ప్రధానియగు పండిత నెహ్రూ ఇక్యరాజ్యసమితి మహాసభలో గావించిన మహాసభాస్వరమున, "ఏషియా క్యవహారములను విస్మించి ప్రపంచశాంతిని సరి కొల్పుటకై మారు చేయు ప్రయత్నములు ఎన్నటకని సభ్యులు కాజాలవు. ఏషియా సెందలనులు ఇంత కాలము నిద్రపోవుచుండినమాట వాస్తవమే. కాని నా ఏర్పడు మేల్కొంచిరి. మరి కొద్దికాలములో నారిని అరికట్టుట సాధ్యము కాదు. నారిని కాదని ప్రపంచముస్వలను పరిష్కరింపబూనుట హాస్యాస్పదము" అని హెచ్చరించెను. ప్రపంచశాంతికి ఇక పోకంటె ఏషియా సెందలమే కీలక మన్న సత్యమును పాశ్చాత్యులు గ్రహించకపోయెను.

వై నానుగురించిన వివరములు మనము తెలిసి కొనుట నిరర్థకముకాదు. అది మనకు చాల ఆవసరము. క్రొత్తగ మనము సంపాదించిన స్వరాజ్యమును, స్వాతంత్ర్యమును సామాన్యప్రజల ఉపయోగాధ్యము వినియోగించినగాని దేశములో శాంతిభద్రతలు స్థిరముగ ఏర్పడి విశ్వరథ మభివృద్ధిగాంచు దను గుణపాతము వై నాయొక్క ప్రస్తుత చరిత్రసాటించుచున్నది.

ఈ సందర్భములో నకంబరమాసమున మన దేశపు వ్యవహారములలో హద్దించదగిన విషయ మొకటి కలదు. సంవత్సరమునుండి కాశ్మీరుములో పోరుచున్న మన వైద్యములకు కొన్ని ప్రదేశములందు అఖండవిజయము కలిగినది. పాకిస్తాన్ వైద్యములకును, దోపిడి

గాండ్రకును విస్తారపట్టము సంభవించినది. దీనితో బాటు కాశ్మీరవ్యవహారములో పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వమువారు ఏదోవిధిగాండ్రకు సహాయముచేసియు, స్వయముగ తమ వైస్ర్యముల పంపియు మనపై ఆగ్రహముగల్గినవారు దిగి రన్న సత్యమును పక్కబాతినమితివారు నియమించిన కాశ్మీరు ఉపసంఘమువారు వారి నివేదికలూ ప్రకటించి సమితిమహాసభవారికిని, శీద్రతామండలివారికిని నివేదించిరి. ధర్మార్థనిర్ణయములో మన సర్వ ధర్మమైన దనియు, పాకిస్తాన్ చర్య అధర్మమైనదినియు బులవరుకురు వేరు సాక్ష్యము అవసరము లేదు. కాని బాధ పేమి? ధర్మము నిలబెట్టి అధర్మమును నిర్మూలము చేయలేమని ఉద్దేశముగాని, పట్టువలగాని శీద్రతామండలికి లేని కారణమున కాశ్మీర ఉపసంఘపు నివేదిక కాశ్మీరునుండి రాగిస్తాన్ వైస్ర్యములకు పంపియివేయలేకున్నది. ధర్మమున సాధించుటకు మనము మన వైస్ర్యములనుబట్టి ఆధారపడవలసియున్నది. పక్కబాతినమితి ఉన్నను, తరున్నను మన వ్యవహారము యథాప్రకారముగానే సుచుచున్నది.

శత్రువులోని శీద్రప్రభుత్వమునకు ప్రజల శిష్టాచార్యవృద్ధులై తిరక్కిత్యతో బాటుపనిచేసేవారుకు కాశ్మీరులోని యుద్ధ సైనికులతో కారము వారు. పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వమువారు తూర్పుపాకిస్తాన్ లో నివాసము చేయుచుండు ౧౨౦ లక్షల హిందువులను పట్టుచుండు బాధయు, దానివలనమున వారిలో లక్షలమందిగ ఇంజనీరులోనికి పరుగెత్తినవృత్తులు, ఈ విషయగ కచ్చితవారికి కావలసిన సదుపాయములను చేయకలసివచ్చుటయు మరియొక కారణముగ ఏర్పడినవి. ఇప్పటికి సుమారు ౨౦ లక్షల హిందువులు తూర్పుపాకిస్తానమునుండి పశ్చిమబెంగాలు రాష్ట్రములోనికి పరుగెత్తినవచ్చియున్నారు. శ్రుతిదినము రెండునాడు వేలైనను ఇంకను వచ్చుచునే ఉన్నారు. భూములకు ఇతరఅడ్డలకు భంగము కలుగుటయే కాక, స్త్రీల మానమునకు ఆత్మంతము భంగము కలుగుటయే ఈ కాందిశకుల సంఖ్య వృద్ధిగాంచుటకు ప్రధానమైన కారణము. పట్టమును చున్నది. మహమ్మదీయులు పాలించు రాజ్యములో మహమ్మదీయతరులు గౌరవముగ జీవితము గడుపుట కష్టసాధ్యమని ఏర్పడినది. ఇట్టి దుర్భరజీవితమును గడుపుచుండు హిందువులు ఇంకను ౧౨౦ లక్షలు తూర్పుపాకిస్తానులో ఉన్నారు. వారికి రెండే మార్గములున్నవి. ఇష్టమున్నను లేకపోయినను అనాదిగ వాగవలించుచుండిన హిందూగుతుమును విస్మరించి మహమ్మదీయమతమును స్వీకరించుట ఒక మార్గము; లేక ఆ రాజ్యమును విడిచి పశ్చిమబెంగాలుకు పరుగెత్తించుట రెండవ మార్గము. కొందరు ఒకమార్గమున, మరికొందరు ఇంకొకమార్గమును అనుసరించుచున్నారు. కాని ఈరెండుకూడ గౌరవభంగకరములైనవి. మహాత్మాగాంధీగారు సూచించిన మూడవ మార్గము — సత్యాగ్రహమార్గము — ఒక్కటియే అవసరమేయు. అందరూ ఈదినములలో మహాత్మాగాంధీగారి నాయమును స్మరించువారే; అందరును వారి అనుభవములను కొనియాడువారే. కాని వాటిని అనుసరించువా రెవ్వరున్నారు? ౧౨౦ లక్షల సంఖ్యతోకూడన తూర్పుపాకిస్తాన్ హిందువులు తమ మానములను కాపాడుకొనలేక పారిపోవుచుండుట కలియుగమున నీతిని ఎట్టి శత్రువు కలిగినదో మూలించుచున్నది.

శత్రువుల పరిశీతులు క్లిష్టములగుచున్నది అనుకుంటుకు మరికొన్ని వృష్టాంతములకూడ ప్రస్తుతము కనుంచుచున్నవి. తూర్పుపంజాబులో హిందువులకు శిక్షలకు మధ్య ఏర్పడుచున్న శ్రద్ధభావము సుసందర్భమున గమనించుచు ఉన్నది. మతతత్వమును ఆధారముగ చేసికొని, ప్రజలను తీసిపోని విచ్చి ఉద్రేకమును కలిగించి పాకిస్తానమునకు రా తీసిన అన్నా కంటివానినా శిక్షలలో కొందరు ప్రత్యేకశిక్ష స్థానము నొకరాని నిర్మాణమునకై అంకోకన గావించుచున్నారు. హిందువులు నేరనియు, శిక్షలు వేరనియు, అల్పసంఖ్యాకులగు శిక్షలకు అధికసంఖ్యాకులగు హిందువులు అన్యాయము చేయుదుననియు, ఇట్టి సమాదము తొలగుటకు ప్రత్యేకశిక్ష స్థానమే సాధనమనియు, దీనితోబాటు శాసనసభలందును, ఉద్యోగములందును వారికి కొన్ని స్థానములను కేటాయించ

శత్రువుల పరిశీతులు క్లిష్టములగుచున్నది అనుకుంటుకు మరికొన్ని వృష్టాంతములకూడ ప్రస్తుతము కనుంచుచున్నవి. తూర్పుపంజాబులో హిందువులకు శిక్షలకు మధ్య ఏర్పడుచున్న శ్రద్ధభావము సుసందర్భమున గమనించుచు ఉన్నది. మతతత్వమును ఆధారముగ చేసికొని, ప్రజలను తీసిపోని విచ్చి ఉద్రేకమును కలిగించి పాకిస్తానమునకు రా తీసిన అన్నా కంటివానినా శిక్షలలో కొందరు ప్రత్యేకశిక్ష స్థానము నొకరాని నిర్మాణమునకై అంకోకన గావించుచున్నారు. హిందువులు నేరనియు, శిక్షలు వేరనియు, అల్పసంఖ్యాకులగు శిక్షలకు అధికసంఖ్యాకులగు హిందువులు అన్యాయము చేయుదుననియు, ఇట్టి సమాదము తొలగుటకు ప్రత్యేకశిక్ష స్థానమే సాధనమనియు, దీనితోబాటు శాసనసభలందును, ఉద్యోగములందును వారికి కొన్ని స్థానములను కేటాయించ

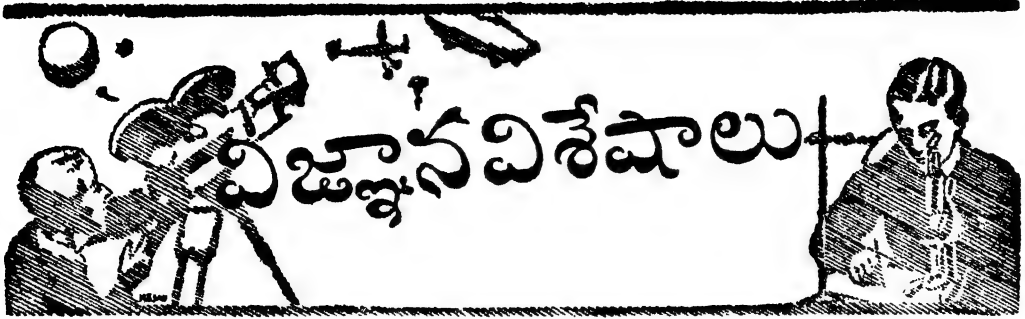
వలె ననియు వారి నాయకులలో కొందరు ప్రచారము చేయుచున్నారు. వైద్యములో ప్రాధాన్యము వహించి యుండునట్టియు, సరిహద్దురాష్ట్రమున తూర్పుపంజాబులో నివాసముచేయుచుండునట్టియు శిక్కులలో సంకుచితమున ఇట్టికలతత్వము మొలకలెత్తి నృధిగాంచు చుండుట బహుప్రమాదకరము. కులతత్వమును నిరసించువారని పేరుపెట్టుకొన్న కాంగ్రెసుసంస్థలోకూడ ఇట్టి తత్వము ప్రబలియున్నదని అనేకులకు తెలిసి యున్నది. ఇట్టిసందర్భములో కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వమువారు ఏవిధముగ శిక్కుల సమస్యను పరిష్కరింతురో చూడవలెను. కాంగ్రెసునుండి కులతత్వము నిర్మూలమైనగాని తక్కిన సంస్థలలోను, జనసామాన్య నుందును అది నిర్మూలము కావాలను.

భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రనిర్మాణమున రుచించి విచారించుటకై ఏర్పాటుగావింపబడిన ఉపసంఘము నవంబరు ఆఖరుకు నివేదికను సమర్పించు నని ఎందరు అనుకొనియుండిరి. కాని ఆది జరుగలేదు. నొంబాయి రాష్ట్రములో సాత్వ్యమునిచ్చిన ప్రముఖులలో అనేకులు

—ముఖ్యముగా జయకర్, పరంజపి, ఖేర్—వెంటనే భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములను నిర్మించవలసినట్లు చెప్పిరి. దీనిని ఆశ్రేపించినవారి సంఖ్య బహుస్వల్పము. కాని ప్రభుత్వమును సడిపించుచుండు పండితసేవ్రూ, స్టార్ పటేల్ గాల్గు ఎండుకో దీనికి విరోధులై ఉన్నారు. కేంద్రాసనసభాభ్యక్షకులన మరలంకారు కూడ ఈనిర్మాణమునకు సుముఖుడుగానే ఉన్నాడు. కాంగ్రెసుఅభ్యక్షకులన పట్టాభి సీతారామయ్యగారుకూడ ఇది వెంటనే జరుగవలె నని ఈయనకు ఉద్ఘాటించిరి. “జనవాక్యం న కర్తవ్యం”అన్న సూత్రము ననుసరించి భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములను వెంటనే నిర్మింతుడుగాక అని మనము ఆశించవలెను. అనవసరముగ దీనిని వాయిదా వేసిననుచుల కాశ్చీగ్ కాండికులు శిక్కులు సమస్యల తోబాటు ఈ సమస్యకూడ ప్రబలరూపమును ధరించి మరికొన్ని చిక్కులకు కారణమగును. గోటితో శ్రుంచివేయదగినదానికి గొడ్డలి ఉపయోగించవలసి వచ్చుట అగును.

(1-12-48)

విజ్ఞానవిశేషాలు

రంగురంగుల దీపాలు - సూర్యకాంతి గొట్టాలు

మానవుడు ఆశించేవాటిలో సూర్యరశ్మి ఒకటి.

రాత్రిగూడ సూర్యుడు ప్రకాశింపవలె నను కోరికే ఎక్కువెక్కువ వెలుతురు నివ్వగలిగిన దీపములు కనిపెట్టుటకు దారితీసినది. అనాదిగండి జంతువుల బారిండి మానవునిని సంరక్షించగలిగిన ఏకైకాయుధము అగ్ని. మానవుడు అగ్నిని తనకు చేపత్వము కలిగించునట్టిదిగా భావించి పూజించినాడు.

కాలక్రమేణ కాలబ్రహ్మ పదార్థము వెలుతురు నిచ్చు నని గ్రహించుటచేత క్రొవ్వొత్తులు, నూనెదీపములు, గ్యాస్ దీపములు వెలయింపబడినవి. వెలుతురు వస్తువు ఉష్ణోగ్రతనుబట్టి యుండును. నూనెదీపములలో వేడి మితము గాబట్టి వెలుతురు పల్పన. గ్యాస్ దీపములలో ఉష్ణ మధికముకాబట్టి కాంతి ఎక్కువ. విద్యుద్దీపములలోగూడ ఇదే సూత్రము. వీటిలో పూర్వము కర్బనకేశరములు (filaments) వాడెడివారు. ఇవి చాల పెళుసుగా, పసుపురంగువెలుతురు నిచ్చునవిగా నుండినవి. నేడు వాడుకలో నున్న దీపములు చాలవరకు తుంగస్థనకేశరములు (Tungsten filament) గలవే. ఈ లోహమును 2700°F వరకు వేడిచేసినను కరిగిపోదు. ఈ ఉష్ణోగ్రతలో కర్బనము ఆవిరిగా నుండుగలదు. కావుననే తుంగస్థనకేశరపు విద్యుద్దీపములు తెల్లని వెలుతురు నివ్వగలుగుచున్నవి.

కాని సూర్యకాంతికి సాటియైన వెలుగు నిచ్చుటకు కస్తువును కాళసిన ఉష్ణోగ్రత పదివేల డిగ్రీలు! అదియుగాక ఎంత అధికమయిన ఉష్ణోగ్రత గల వస్తువయినను దాని కిక్కిలో పడవపాలుమాత్రమే వెలుతురుగా నివ్వగలదు. మిగత అంతయు చుట్టు

ప్రక్కల నున్న గాలిని, పరిసరములను వేడిచేయుటలో శక్తిరహితమవుచున్నది. అందుకే శాస్త్రజ్ఞుని ఆదర్శము మణుసుగుపుగుగు (fire-fly) యొక్క చల్లని వెలుగు (Cold light). ఈ వెలుతురు ఉష్ణవిహీనమైనది.

వెలుతురు స్వభావమునుగూర్చిన పరిశోధనలు దాని నొక విద్యుచ్ఛక్తి (Electro-magnetic) తరంగముల సమూహముగా నిర్ణయించినవి. పదార్థము లోని ప్రతిపరమాణువు, అధికోష్ణమవలనగాని, విద్యుత్పరమాణువుల తాకిడివలనగాని కంపించినపుడు ఏదో ఒక రంగు, లేక రంగుల వెలుతురు నిచ్చును. పరమాణువు వీణవంటిది. వీణాతంత్రుల కంపనము వివిధ స్వరముల నిచ్చునట్లు పరమాణువులోని స్పందనములు వివిధరంగు (colours) ముగా బయల్పెట్టును. సెకనుకు చాల్గునందల ఏభైవేడు లక్షలకోట్లసార్లు (౪౫౭ billions) కంపించు తరంగము ఎటుపురంగుగాను. ఆరువందల ఇరవైలక్షల కోట్ల (౬౦౦ billions) సార్లు కంపించు తరంగము నీలిరంగుగాను, ఎనిమిదివందల ఇరువదిలక్షలకోట్ల (౧౨౦ billions) సార్లు స్పందించు తరంగము అదృశ్యముగాను మనకంటికి తెలియదున్నది. వెలుతురుకు, ఇతర విద్యుత్తరంగములకు భేదము వాటి అలపొడవు (wave-length) లోనే. వాటి అల లెంత పేగుముతో, సెకను కెన్నిమాట్లు కంపించుచుండినను, వెలుతురు, విద్యుత్తు విశ్వములో సెకనుకు ౧౮౬,౦౦౦ మైళ్లప్రకారము పయనించుచున్నవి. విద్యుత్తు వాయు రూపములో నున్న పదార్థములోనికి ప్రవింపజేసినపుడు వెలుతురుగా మారుచున్నది.

శూన్యీకరింపబడిన (evacuated) గాజు గొట్టము ఇసువైపుల లోహపుతీరులచే బంధింపబడి

యుండును. ఈ రేకులలోనికి జోస్వింపబడిన విద్యుత్తున్నా శికలద్వారా అధికవోల్టేజీ (voltage) గల విద్యుత్ప్రవాహం మంపబడును. అప్పుడు గొట్టము తెల్లని కాంతితో వెలుగుచున్నది. ఇట్టి దీపములే నేడు పట్టణములలో విరివిగా వాడబడుచున్నవి. వీటిని సూర్యకాంతిగొట్టము (sunlight tubes) అని పిలువవచ్చును.

ఈ గొట్టములు మొదట ఒక వాయువుతోనో, ఆవిరితోనో నింపబడి, తర్వాత శూన్యీకరింపబడును. ప్రకృతిలో సంపూర్ణశూన్యము లేదు. ఎంతటి శూన్యములోనూ కొన్ని లక్షల కోట్ల పరమాణువులు ఉండి తీరును. ఇవి విద్యుత్తుచే స్పందింప మొందింపబడును. ఈసూర్యకాంతిగొట్టములలో సామాన్యముగా పాదరసపు ఆవిరి (mercury vapour), లేక అంగారాష్ట్ర వాయువు (carbon-dioxide) వాడబడును. ఈ గొట్టములనే వ్యాపారపు ప్రకటనలకొరకు వివిధాకారములకు రంగుచేయుచున్నవి. వీటిలో ఎల్లకాంతి లభించుటకు నియాన్ వాయువు, నీలివెలుగు నిచ్చుటకు ఆర్గన్ (Argon) మొదలయిన వాయువులతో కలిపిన పాదరసపుఆవిరి వాడబడును. గొట్టము యుద్దేనియాన్ లోహము కలిపిన గాజుచే చేయబడియున్న నీలివెలుగు కుబడులు మరకతదీప్తి లభించును.

రంగుదీపముల గొట్టములలోనూ ఇవే వాయువులు వాడబడును. రంగుగాజుగొట్టములలో నిగూనివాయువు నందు విద్యుత్ప్రవాహము (electric discharge) కలిగించుటవలన ఎటువులో సన్నివాయులు కల్పింపవచ్చును. పాదరసపు ఆవిరితో తేటపనిమిషెన్నెండి చిక్కని నీలరంగువరకు, హీలియమువాయువుతో అన్నిరకముల పనిమిషెన్నెలు, వెలుతురు పొందవచ్చును. రద్దీగగాజు వాడుటేగాక రంగుదీపములంగుప్లవకాంతి (fluorescence) నొందే సాధనములను పూయటయు కలదు. కొన్ని సాధనములు వాటిపై అదృశ్యకీరణములు, అతినీలలోహితకీరణములు మొదలయినవి పడినపుడు కొన్ని రంగుల కాంతితో ప్రకాశించును. ఈకాంతికి స్వకాంతి (Fluorescence) అని పేరు. నియాన్ దీపములలో గాజు కాల్షియం

టంప్లేటుచే పూత పూయబడియున్న దాసానిపూత రంగు వెలుతురున్నూ, యశదతైలితము (Zinc silicate) చేత బంగారువెలుగున్నూ లభించును. ఇక పాదరసపు ఆవిరిదీపములలో యశదతైలితమువలన మరకతదీప్తి (green light), యశదవిదుర (Beryllium) తైలితమువలన నైదురంగువలన కాంతులు, కాడ్మియం (Cadmium) తైలితమువలన రక్తరంగువలన, మగ్నీషియం (Magnesium and Calcium) టంప్లేటులవలన నీలివెలుగులు లభించుచున్నవి.

పాదరసపు దీపములు సామాన్యపు టంగ్ స్ట్రోక్ నెడరపు విద్యుద్దీపములకంటె నాల్గు గొట్టాధికపు కాంతి నివ్వగలవు. పదునైదువందల గంటలు వెలుగగలదు. వీటిలోని విద్యుదెండ్లి నాల్గువందల వాట్ (watt-power) గల దీపములు చేయబడుచున్నవి. నాల్గువందల వాట్ పరమాణుల దీపము శంకు ఆకారము గలిగియుండును. గాజుతో చేయబడిన శంకువునందు ఒక గట్టిగాజు (Hard glass) గొట్టముండును. దీని కిరుప్రక్కల విద్యుత్తున్నా శికలు ఓగింపబడియుండును. గొట్టముకు, శంకువుకు గల మ్యూప్రజే శము ఉష్ణనిరోధకముగా నుండుటకొరకు వాయుహీనముగా చేయబడియుండును. ఈ దీపము ఇతిరవిద్యుద్దీపములవలెనే అతిథద్రుముగా నీలుచేయబడియుండును.

ఈ దీపములో విద్యుత్తున్నా శికగా తుంగస్థలోహపు తీగ మట్ట వాడబడును. ఈ తీగ మట్టలో బేరియతైలిత ముంచబడియుండును. విద్యుత్ప్రవాహ వేగము తగ్గించుటకు ఒక విద్యుత్తున్నా శికతో విద్యుత్ నిరోధకపు బేటిక (electrical resistance box) ద్వారా కలుపబడిన మరొక ఉపవిద్యుత్తున్నా శిక (auxiliary electrode) అతికించబడియుండును.

స్విచ్ చేయగానే దీపములోనికి విద్యుత్ ప్రవాహము ప్రవేశించి మొదట గాజుగొట్టమును వేడిచేయును. ఆవేడికి లోని పాదరసము ఆవిరియగును. వాయురూపములో నన్న పాదరసము డొక్క పరమాణువులు విద్యుత్ప్రవాహము (Electric Discharge) వలన కంపించి వెలుతురును వెదజల్లుచున్నది.

ఈ వెలుతురు సామాన్యముగా పసుపు, ఆకు పచ్చవన్నెలు గలది. వీటికి నీలి, ఎఱుపురంగుల వెలుతురు చేరినపుడు సూర్యరశ్మికి పోల్చదగిన కాంతి లభించును. అందుకొరకు ఈ దీపములలో పాదరసపు ఆవిరికి తోడుగా ఆర్గన్ (Argon) వాయువు, యశద (Zinc), కాడ్మి (Cadmium) లోహముల ఆవిరులు, లేక వాటి గంపకీదములు ఉపయోగింపబడును.

ఈ దీపములకు సూర్యరశ్మిని బోలిన వెలుతురు నిచ్చు గుణమేగాక, సూర్యనినుండియే మనకు లభించు అతినీలలోహితకిరణములు గూడ ఇవ్వబారినగుణమున్నది. ఈ అతినీలలోహితకిరణములు వైద్యములోను, పరిశ్రమలోను చాల ముఖ్యమైనవి. పాదరసపు దీపము నల్లగాజుతో చేయబడినపుడు దానినుండి ఈ అతినీలలోహితకిరణములే లభించును. ఈ నల్లదీపము (black lamp) ను వ్యక్త్రములపై నూనెచుక్కలు, చారలు తెలిసికొనుటకు, సరిశ్రమలో రబ్బరు, కాగితము మొదలయినవాటి పరిశీలనకు, నేయి మొదలయిన ఆహారద్రవ్యముల శుభ్రతను పరీక్షించుటకు విశేషముగా వాడుచున్నారు. ఈదీపముక్రింద మంచి, సరిక్రొత్త కోడిగ్రుడ్లు ఎఱ్ఱగాను, చెడినవి నస్యపు (snuff) వన్నెతోను నగుపించును. ఇట్లే అసలు పన్ను (pure butter) బంగారువన్నెతోను, కృత్రిమపు పన్ను ఎఱ్ఱగాను తెలియును.

నాటకరంగములలో స్థవకాంతి నొందే రంగు పదార్థముల (Dyes) లో నద్దబడిన దుస్తులను నటులు ధరించినపుడు ఈ నల్లదీపములు వారిపై కేంద్రీకరించుట వలన రంగులమున మనోహర వర్ణదృశ్యములచే ప్రేక్షకుల నానందింపజేయవచ్చును.

పాదరసపు దీపములకంటె సోడియదీపము లెక్కువ కాలము మనగలవు. ఇవి ఇరవైయైదువందల గంటలు వెలుగును. వీటిని రోడ్డులాంతర్లుగాను, సర్వి లైటుగాను పెద్దపట్టణములలో వాడెదరు. కర్మాగార

ములలోను, ఫ్లోటోగ్రఫీలోను, ఫ్లోటైటింగ్ (Flood-lighting) స్పీడులలోను ఉపయోగింపబడుచున్నవి.

సోడియలోహపు ఆవిరి సామాన్యపు గాజును తినివేయు స్వభావము గలిగియుండుటచేత 2000 వేడి ధరింపగల ప్రత్యేకముయిన గాజు వాడబడును. ఈ గాజులో నూటి కేబది పాస్లు తెల్లఇసుక, పదిపదిపాస్లు యశదకాచ్ఛక్తియున్నవియు, ఇరుపదిపాస్లు అల్యూమి నాన్లుజనిదము, పదిపాస్లు బోరికాక్సైడుఉండును. ఈ గాజుతో ఒక 'U' ఆకారపు ఆకారము గల గొట్టము చేయబడును. ఈ గొట్టములో గాలిఅంతయు తీసివేసి కొంత సోడియపు ఆవిరి, నియాన్ వాయువు ప్రవేశ పెట్టెదరు. గొట్టపు రెండుకొనలు భేరియూర్జనద్రావణముల గల విద్యుత్సాళికలచే బంధింపబడియుండును. ఈ గొట్టము వాయువిహీనముగా చేయబడిన మిగత పాడు గాటి గాజుబల్బులో పాదరసపు దీపములోవలెనే బంధింపబడియుండును.

సోడియదీపములు నాల్గరకములుగా తయారు చేయబడును. అవి 25, 40, 60, 100, మరియు 2000 వాట్ల పవరు గలవి. ఇవి 200, 400, 600, 800 మరియు 2000 వాట్ల పవరున్న సామాన్యవిద్యుద్దీపములకు సాటియగును.

పై సూర్యకాంతి గొట్టాలకు, పాదరసపుసోడియపుదీపములకు విద్యుత్ప్రసవదీపము (Electric Discharge Lamps)ని గూడ వామాంతరము. ఇవి సామాన్యవిద్యుద్దీపముల ఆకారముతోను, గొట్టముల వలెను కావలసినట్లు తయారుచేయబడుచున్నవి. వీటిలో చాలవరకు విద్యుచ్ఛక్తి వెలుతురుగా మారుచున్నది. వీటిలోకూడ కొంతవరకు శక్తి వేడిగా వ్యర్థమగుచున్నది. కాని వెలుతురు దాదాపు సూర్యరశ్మికి సాటియయినది లభించుచున్నది. నేటికిని వేడిలేని వెలుతురు సత్వన్నముగావించు విధానము కనిపెట్టగలిగినవానికొరకై కీర్తికాంత వేచియున్నది.

“రాము”

పురుషసూక్తము

శ్రీ నిర్మలస్వానందస్వామి

[పురుష, హిరణ్యగర్భ, నాసదీయసూక్తాల్ని ఋగ్వేదంలోని త్రిరత్నా లని చెప్పవచ్చు. మూలాని కిది ధారాళమైన యథాతథానువాదం. సాయనభాష్యం ఆలంబనం.]

౧

పరమపురుషుండు విలసిల్లు పాదశీర్ష
నయనసాహస్రియై భువనతతి నిండి,
మరియు తా దశాంగుల పరిమాణమైన
నూర్ధ్వముండుగాడ మహిమతో నొప్పించుడు.

౨

కాలవారుకేగా దోచు జగత్తులెల్ల
అమృతపతియగు పురుషుడే యగును నరయ;
అన్న నాచుకనిజ హువనకలన
జీవభోగాగమై సృష్టిజేసె విభుడు.

౩

విశ్వమెల్లమహర్షి వైభవంబు
దీనికంటె ఘన పితండు; త్రిభువనతతి
పాదమాత్రంబె యగు: మాఁడు పదములు దివి
నెలుగు దివ్యామృతసిథి వీడకుండ.

౪

చరణములు మాఁడు నూర్ధ్వదేశమున నుండి
మరలమరల చత్వర్థంబు మాయయందు
తగులుకొనుచుండ పురుషుండు తా స్థిరచర
వర్తియగుచు విశ్వభువనవ్యాప్తి నందె.

౫

పరమపురుషుడే బ్రహ్మాండభాంశకర్త
గాగ. విరాట్పురుషుడు ప్రకాశమందె;
అతడు సర్వజీవోపజీవతను బడయ
ఉర్వి జీవజూసహిత ముద్భవించె.

౬

హవ్యమయ్యై విరాట్టు దేవాలి యజ్ఞ
మాచరించు వేళ; వసంత మాజ్య మగుచు
గ్రీష్మము, సమిత్తగుచు శరదృశువు ముఖ్య
హవ్య మగుచును నింపుగా నమరె నపుడు.

౭

అగ్రజన్మడైన విరాట్టు యజ్ఞపశువు
గాగ, ఋషులును దేవాలి గలసి సృష్టి
నిపుణులగుటజేసి యథార్హ నీతి సంస్క
రించి, మానసయజ్ఞంబు వ్రేల్చిరంత.

౮

అవతరిల్లె సర్వాత్మకుండైన పురుషు
నాహుతి నొసఁగ, భోగ్యపదార్థరాశి;
గ్రామ్యవన్యపశువులును గల్గె, అంత
రీక్షదేశత వానికి రక్షగాగ.

౯

అవతరిల్లె సర్వాత్మకుండైన పురుషు
నాహుతి నొసఁగ, ఋక్సామ మంతలోనె
సకలధందస్సులును గల్గె చక్కగాను
గద్యమయయజుర్వేదంబు గనెను యాపు.

౧౦

అవతరిల్లె సర్వాత్మకుండైన పురుషు
నాహుతి నొసఁగ, వెంటనే యశ్వజాతి;
జంతుజాత మంత యపుడు జన్మనందె
అశ్రులును ధాగమేషంబు లపుడు పుట్టె.

౧౧

దేవత లల విరాట్టు నద్వీపుఁజేసి
యెన్నిరీతులుగను వికల్పించినారో ?
ఈ పురుషవర్యునకు ముఖం దేమి తలప
నూరుబాహుపదద్వయం బొప్పె నెఱుల ?

౧౨

బ్రాహ్మణుం డెఱ్యో వానికి కదన మరయ,
బాహువులుగా నమరె రాబ్యపాలకుండు,
వైశ్యుఁ డూరుద్వయం బాదె, పాదములుగ
శూద్రుఁ డుఁప్పొగె—నప్పగుఁషునకుఁ దలప.

౧౩

చంద్రుఁ డుత్పత్తిగ నె మానసంబుతోన,
సూర్యుఁ డుదయించె నాని చక్షువులొండి
ముఖమున ముఖువుఁ డిగ్నియును మూర్తినంద,
ప్రాణమున జన్మమందెను వాయు పురుషు.

౧౪

అంతరిక్షంబు ధవ్యత నందె నాభి
కతన; శీర్షమున ద్యులోకంబు గలిసె,
ధరణి యుద్భవము గనె పాదములొండి,
కర్ణములొండి కన్దె చిత్తగుఁబ; నంత—

౧౫

ఆ మనోమయయజ్ఞ మశ్రయింప యూప
బడవారె నీలఁగుషప...పు; సప్త
భందములు పరిభలుగాగ నెఱులను
చక్కగ నిగుఁజాయు పైసె నొక్కటనుచు.

౧౬

స్వర్గము ల్గించు ని స్థిరపాశన నొనర్చ—
దే, తా గణం బుల నా దేవతలు
పూజనల్పగ స్వర్గంబు బొందజాలె ;
వేద్యన్మంబు మహిలోన విదితి మరెఱ్యె

కలగూలకంప

మాట - మౌనం

అ. దినో వితం, నిత్యకృతకారం. 'మాట - మౌనం' అనేవి కేవలం వికృతంగా నామక మించుచున్నాయి. 'మాట' మౌనము, 'మాట' మౌనము, 'మాట' మౌనం, 'మాట' మౌనం, 'మాట' మౌనం.

'మాట'కు సహజంగా 'మాట' సహాయం బహు వృద్ధి. బాగా చున్న విత్తం నిరసన మౌనం కురిసిన కృతం ఎలా సహజమౌనం చేస్తున్నో, సహాయం చూసి చేసిన 'మాట' సహాయం కూడా అలాగే వ్యక్తిత్వరూపి నిర్మితమౌనం. ఒక్కో మాట ప్రాణాంతికం బాగుంది. అందుకే మౌనం 'మాట'లు వినగూడ కంటారు పెద్దలు. మౌనం పెద్దల 'మాట' చదివగూడ దండీ.

నలుగుల్లో 'మాట' లాడడం నేర్పుకోవాలి. కట్టె లాడినట్లు 'మాట' లాడే పాట గడచదు. ఒక్కొక్క 'మాట' పది రికార్డులలో. ఆకాశాంతం ంధించి విడిచిన బాణాన్ని వుపసంహరిం చుచుకానీ నోరుచూరి అనేసిన 'మాట' సమస్య నుకోలేం. అందుకే ఒక్కొక్కపు డెంత మిశ్ర మ్నా బొత్తిగా 'మాట' లేకుండా పోయి, ఒకడు 'మాట'లు మిసలే, యింకోడు 'మాట' ల్లిన్నగా నీ అనేంతవరకూ వస్తాడు.

పోరాని చోట్ల పోతే రారాని 'మాట' లావ మీ కాకుండా, నలుగురూ నాలుగు 'మాట' లంటారు. గురు తలో 'మాట' అనడం పరిపాటి. ఇంతకూ 'మాట' ఒక్క 'మాట' ఎందుకు పడాలి మఱి! మౌనం 'మాట' మంచి-మంచి మంచి అంటారు.

'మాట' తే నే-మనసు విషం కొందరికి. మఱి కొందరికి 'మాట'లు కోటలు చాటుతాయి, కౌలు గడప చాటుదు. 'మాట'లు తేటలు మాయింట్లో; మాపటి భోజనం మియింట్లో అనే నాండ్లు మరీ మృగించుకులు. మునుపు కోటి 'మాట'లలోనే సమస్తం నిలిచింది. ఇప్పుడో ప్రోవోటి 'మాట'లక్కడా గడ్డిపోచంత విలువా లేదు. ఒక్క 'మాట'లో పోవులంటే, 'మాట' చెప్పడం సులభం; 'మాట' నిలబెట్టడం కష్టం. ఆడిన 'మాట' కోసం మరీచ్చుంగ్రుడు అయిన 'మాట', కాని 'మాట' పడి, అప్పుడే మౌనం పడి కలిగిందేనేం, అన్న 'మాట' నెగ్గించుకున్నాడు.

పనిపిల్లల 'అక్క, అత్త, అమ్మ' అనే పచ్చి రాని 'మాట'లు ముద్దులుగుస్తాయి. ప్రియునికి క్రేయని 'మాట'లు అమృతోపమానాలు.

ఇంక 'మానం'. 'మాట' ఎలా ఇహతారకమో మానం అలా సరసయం. ఏకాగ్రచిత్తం, ఆకుంతిత తపోదీప్తి, అచంచలమనోద్రధిమా కలిగి, 'మాట'లాడే ముత్యం లాంటి మో అన్నిట్లు పలుకే బంగారంగా 'మానం' మోక్షం పొందుతాడు. ఇంతకూ 'మానం' సర్వార్థసాధనం.

'మానం' అగ్రాంగీకారం అన్నాడు పెద్దలు. 'మానం' సమృద్ధిలక్షణం అనేకా రింకా పెద్దలు.

ఇంతకూ 'మాట'కు మాట తెగులు, నీటికి నాచు తెగులు. అదీ కాకుండా 'మానం' కలహం నాస్తి, 'మాట'లు చాలిద్దాం. 'మానం' పహిద్దాం.

జి. సి. వి. రమణారావు.

ఉబ్బసము

నివారించును

శ్వాసహరినే వాడండి తప్పక

అయిదు నిమిషాలలో - తత్కాలి,
ఒక రాత్రిలో - నివారణ అని చెప్ప
డం కేవలం మాయమాటలు.

ఉబ్బసము, ఊపిరితిత్తుల వ్యాధు
లకు సరియైన చికిత్సగా పురోహిత్
శ్వాస - హరినే డాక్టర్లు వాడెదరు.
హాయిగా నిద్రపట్టెను, సుఖంగా భోజ
నం చేయవచ్చు. చక్కగా జీర్ణం అవు
తుంది. క్రమ క్రమంగా ఆరోగ్యం
చేకూరుతుంది. ఊపిరితిత్తులు బలపడు
తవి. ఉబ్బసం శాశ్వతంగా నివారణ
మగును.

మంచి కెమిస్టుల నుండి: డ్ర. జి. జె. 6. జె.
12. జె. ల సీసాలలో రూ. 3/8, రూ. 6/-,
10/- లకు దొరకును. శ్రీదా దిగువహారికి
ప్రాయముడు.

Dr. PUROHIT PHARMACY,

Kolhapur, S. M. C.

మద్రాసు ప్రాకిస్టులు:

మెసర్స్ దాదా అండ్ కో, కెమిస్టులు,
నై నియంపు నాయకా పీఠి.

**ఉబ్బసాన్ని పోగొట్టేందుకు
డాక్టర్ మంచి మందు
శ్వాసహరి**

పురోహిత్ స్వాసహరి

DR. PUROHIT PHARMACY, KOLHAPUR

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందరరసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యక్షము
అనుభవసిద్ధము. ఇక జైక్షస్తు అవసరం
లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలైనా
కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్ధరసాయనశాల, ముక్త్యాల

కాఫీ

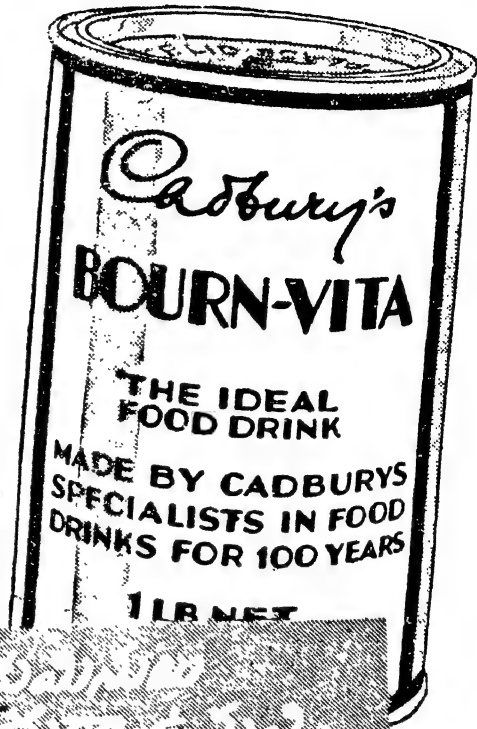
అన్నివిధములగు దగ్గులు, ఉబ్బసము, ఆయాసము
మొదలగు క్షేమ్యవ్యాధులకు ఆమోఘమైనది. సీసా
రూ. 1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో అమ్మబడును.

గిరిజా అండ్ కో,

దానవాయిపేట, రాజమండ్రి.

మద్రాసు ప్రాకిస్టులు: జి. శాలాభాయి & కో,

మంచి రుచి
అయినది -
చాలా
బాగుండును!

ఇది ఒక ప్రత్యేకమైన ఆహార పదార్థం. ఇది ఒక ప్రత్యేకమైన ఆహార పదార్థం.

శ్రేష్ఠమైన చాకొలెట్ వాటి బోర్న్-విటా
యొక్క కమ్మదనం, పిన్నలయొక్క, పెద్దలయొక్క ఆదరాన్ని
ఒకేమాదిరిగా పొందింది. దీనిలోని కాల్షియం, విటమిన్లు
బలమైన ఎముకలను నిర్మించి, నూతనారోగ్యాన్ని, బలాన్ని
అమితంగా చేకూర్చుతవి.

కాడ్ బరీస్

బోర్న్ విటా

కాల్షియం విటమిన్లు ఎక్కువగా ఉన్నవి.

కాడ్ బరీస్ శ్రేష్ఠపకు ప్రసిద్ధం

= విమర్శనము =

ప్రాచీన యోగులు

గ్రంథకర్త : చారిత్రకశిరోమణి కొదారి లక్ష్మీనారాయణ బి. ఏ. గారు, మోపట్టు, తెనాలి జిల్లా, సుంటూరుజిల్లా. వెల ౮ అ.

ఈ సంక్షిప్త గ్రంథములో భారతదేశమున గత కాలముల సంస్కారకాలములో నచ్చవించియుంకిన యోగులగు మహాపుణుల ప్రస్తావనము, ఆధునికులగు విశేషకాండ, రామతీర్థాదుల ప్రసంగమును, ఆంధ్ర దేశమున ప్రస్తుతము క్రిలుచుండిన శ్రీ మలయాళ న్యాయమున్నగువారి చర్చయును కలవు. అనగా ఒక అంగంబకాలములో భూతదేశములకుక్క ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానకళను—కాలముల కాలమునుండి నిరంతరాయముగ ప్రవహించుచున్న దానిని— మన మనోజ్ఞతము ఎదుట చలనచిత్రమునలె చురుకుగ నడచి పోవునట్లు చేసినాడీ గ్రంథకర్త. ఈపుటల నొక్కసారి తిరుగ వేసినయెడల, ఒక్కొక్క మహాత్మునిగుఱించి ఇతికను ఎంత గ్రంథము నలుచుడవలసియున్నదో యని అనిపించుటయేగాక, ఇంత కొంచెముగ చెప్పిన గ్రంథకర్తయొడ విసుగుకూడ గల్గును. విషయము అంత ఉదాత్తమైనది.

ఈ శ్రేత్రమున ఎవరో యొకరు దిగి “పిల్లికి గంట కట్టిన” పుణ్యమును సంపాదించవలసియున్నాడు. ఒక్కొక్క యోగిచరిత్రయును, బోధనలును విశేషిరించి వ్రాయనగును.

గ్రంథకర్తయొక్క ఈ ప్రాథమికకృషి అభి నందనీయుమే గాని, తొందరపడి వ్రాసిన వాక్యములు తిళింతులన్యాయమున గ్రంథమునందంతటను ఉన్నవి. “పునర్లబ్ధినిదాంతము అనాగరకులనుండి గైకొన బడినది.” “(7) వేదవిగ్రహమున తత్త్వశాస్త్రకాలమునకు ముగ్ధునివన్నీ వాడు యజ్ఞకల్పకృతు” (8) మున్నగు నవి. దొడ్డుబాటు అవసరము.

“... ఆర్యుల నార్యులనుండి వేర్పియుండ వచ్చును” (8) ఈ వాక్యముగూడ వైఖాతిలోనిదే. సరిస్కార మవసరము.

చరిత్ర తిరుగతోడి వ్రాయవలసిన యుగసంధిలో మనము ఉన్నాము. అనాగర్యులు, వ్రావిడులు మున్నగు వారి కేకాలమునను ఈదేశములో అస్తిత్వము లేక పోయినను, ఆంధ్రభాషాద్వారమున మన పృథ్వీ ములలో తిమ్మవేసికొనియున్నారు. ఈ పదములబాణ ముగ శబ్దకోశములనుండి ఎంత తొందరగ పోయిన అంత మృచిది. ఈదేశమున వెలస జాలి ఒక్కటే. వారు

అధ్యక్షముక్కుట. అధిష్టుక్కుట. లేక స్వాతంత్ర్యము. ఇదే ప్రాచీనయోగు లందఱును విశ్వకర్మముతో సుష్టోషించిన వాణి.

శ్రీ నిరీకల్పాండవ్యాయు.

స్వీకారము

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

దశమస్కంధము. పూర్వభాగము. సచిత్రము. ప్రకాశకులు : దాపులూరి కోటిసూర్యప్రకాశరావు గారు, కొత్తపేట, తెనాలి. వెల రూ. ౪.

నవమాలిక

నవల. రచయిత : త్రిపురారీభట్ల వీరరాఘవస్వామి గారు. ప్రకాశకులు : జయ పబ్లిషర్సు, తెనాలి. వెల రూ. ౧.

మల్లి కార్జునపండితవిజయము

పద్యకావ్యము. రచయిత : ముదిగొండ వీరభద్ర మూర్తిగారు, మాదల. వెల రూ. ౧-౮-౦.

కట్టమంచి

పద్యకావ్యము. కవి : జి. బోసపుగారు, గోకవ కొండ, కొమ్మలపాడుపోస్టు, సుంటూరుజిల్లా. వెల ౧-౮-౦.

కుటుంబం

కథల సంపుటి. కథకుడు : పంతుల శ్రీరామ శాస్త్రిగారు, బి. యస్ సి., రాయఘట్, కొత్తపేట జిల్లా. వెల ౧ రూ.

ఆభాసక్రైస్తవము

రచయిత : కోట వెంకటాచలంగారు, గాంధీ నగరం, విజయవాడ. వెల రూ. ౧-౮-౦.

సగ్గురు బాపూసాహేబ్

(వివో బా) మహారాజగారి చరిత్ర

మరాఠీరచనకు అనవాదము. అనవాదకుడు : మానూరు రామకృష్ణరావుగారు. ప్రకాశకులు : సుందర రామ అండ్ సన్సు, తెనాలి. వెల రూ. ౧-౮-౦.

కిన్నెర

కొత్త సచిత్రమాంపత్రిక. నవంబరులో వెలువడిన ప్రథమసంచిక కేరళకు దగిన రూపరేఖలతో సలకముగా ఉన్నది. సంపాదకులు : ఫండిరి మల్లికార్జున రావుగారు, ౧౬, బోస్సుబీబి, మద్రాసు. విడిసంచిక

పరిశుభ్రత

గోదావరీ లిండ్ : క్రిమి సంహారకము, చికిత్స గుణములు గల వేపనూనె లక్షణములు గలది.

Godrej Sandal

గోదేష్ శాండల్

చావి బాండ్ (చంచన)

టాయిలెట్ (ముస్తాబు) సబ్బులు

ఇతర చందః సమ్మిళితంబు తక్కువ ఖరీదులో

ఎక్కువ మేరైన నబ్బ.

1944

మ ద రా ను : 1 6 4 , (బా డ్యి)

ప్రజాసంగ్రామి

ఇది రక్తమిడిచేయు అనేక మానికలనొ
తయారుచేయబడినది. స వా మే వా ము లు,
మేహాషోషలు, కుచ్చలు, కుగువులు, చర్మ
వ్యాధులు, కుష్మ, మలార్ధము, కీర్ణవాపులు
మొదలగు అనేక విధములగు వ్యాధులను
ఖండించుటలో అద్భుతమైనది 2 డిబ్బీలు
చాలును.

20 తులముల దబ్బి రు. 2/-

పొట్టి ప్రత్యేకము.

పి. సి. వి. ఆండ్ కంపెనీ,

పెరిదేపి, (నల్లూరుజిల్లా).

మదరాసు ప్రాంతం :

7. నీనుమొదలి వీధి. (మి రె మీద)

వెళ్తుంటే ఎదురుగా, తొట్టవూ

అంధవాజ్ఞయ చరిత్ర

కర్త: కళాప్రసూర

శ్రీ॥ శ్రీ॥ కాశీనాథుని జాగేశ్వరరావు

పరిశోక్తి పద్ధతిని, సంగ్రహాయముగా ను
చిన సమగ్రముగా. వెద్యోండ్ల వాఙ్మయ చ
క్రమా విశదపరచుట.

[illegible]

తెల రూపాయలు 2.

కమలాఖరు, 0-9-0.

Date _____

